

II

24245

Bq

Deseti brat.

Izvirni roman.

Spisal

J. Jurčič.

J. Bohovinc

V CELOVCU.

Na svitlo dalo vredništvo „slovenskega Glasnika.“

1866.

Deseeti p. r. t.

II 24245 Bg

Natisnil Jože Blaznik v Ljubljani.

ID 03000010Z

Jože Blaznik

V. CEEBACU

Reproduction of this document is prohibited without the permission of the publisher.

1981

Prvo poglavje.

Mlad junak po polji
S težkim srcem hodi.

S. Jenko.

Pripovedovavci imajo, kakor trdi že sloveči romanopisec Valter Scott, staro pravico, da svojo povest začno v krčmi, to je v tistem shodišču vseh popotnih ljudi, kjer se raznovrstni značaji naravnost in odkrito pokažejo drug drugemu poleg pregovora: v vinu je resnica. Da se torej tudi mi te pravice poprimemo, izvira iz tega, ker menimo, da naše slovenske krčme in naši krčmarji, čeravno imajo po deželi veliko priprostejo podobo, niso nič menj originalni ko staro-angleški Scottovi. To se vé samo ob sebi, da ga slovenska mati dozdej še ni rodila, ki bi z isto rezno natančnostjo obrisal naša narodna svojstva, kakor je omenjeni nedosegljivi mojster značaje svojega ljudstva svetu predočil. Zató ne bode pripovedovavec te vse skozi resnične pripovedi poskušal veselega slovenskega vinotoka Peharčka naslikati in to iz treh razlogov ne: prvič zató, ker ni mogoče misliti si Peharčka takošnega, kakor je v resnici bil, drugič ker ima le-tá poznanja vredni mož

le začasno, hitro minljivo mesto samo v začetku naše povesti, in tretjič, ker imamo še enega krčmarja, Peharčku po duhu sorodnega, pozneje v povest vplesti; to pa menda ne gre, da bi se sem ter tje enake reči dvakrat pravile.

Pred štiridesetimi leti torej je Peharček koščenega obraza, raztrganega slamnika, oguljenih, z zaplatami obloženih hlač, hodnične srajce in križatih naramnic polič vina na vegasti mizi muham branil. Pri poliču je pa slonel kosmat mož, suknjar, ter je krčmarju Peharčku to in to nepotrebno reč pravil. „Prav gladka kaplja se bo učistila iz letošnjega vinčeka“ djal je suknjar in zavzdignil kupo proti malemu oknu, da bi pijačo proti luči ogledal.

„Bogme, gladka!“ pokima krčmar in jezno udari z lesenim muhalnikom po mizi, kjer je tropa te sitne živali razlito vino srebal. „Tega mrčesa je povsod polno!“

„Le stoj, Peharček, pa mene pomni: tako bo močno to vince, kedar se cvet do dobrega vsede, da si bodo ljudjé, kedar se ga bodo prav po božji volji navlekli, lase in ušesa pulili, ter rudeče nosove pa otekle vratove, prazne mošnjice pa krvave butice nosili, kakor se v pesmi poje.“

„Bogme!“ pravi Peharček; pa predno besedo konča, zasliši, da je voz pred hišo priropotal in da nekdo zunaj kliče. Brž vrže muhalnik iz rok in leti ven.

Peharčkova hiša je stala tik velike ceste. Za hišo pak je držala mala cesta ali boljše kolovozna pot v stran.

Dva gospoda sta poskakala z majhnega vozička in starši je glasno klical pijače. Krčmar je enega poznal, kajti pozdravil ga je, slamnik pod pazduho stisnivši: „Bog daj dober dan, gospod Vencelj! Hitro ste prišli iz Ljubljane, kedaj — v petek ste mimo šli. No zdaj vé m, da ste zopet žavb, rož, kugljic in vsega mrčesa nakupili, in boste zdravili ljudi da bo strah.“

Govoré se je krčmar oziral na mlajšega gospoda in ugibal sam pri sebi, kdo je pač to, ki se je z okrajnim zdravnikom gospodom Venceljem pripeljal. Bil je mlad, jako lep gospodek, a Peharčku čisto neznan.

Gospod Vencelj ni pustil, da bi bil krčmar konja izpregel; pila sta na voz naslonjena. „Peharček!“ djal je zdravnik izprazniši do čista prvo kupo, „naprezi, da boš tega gospoda peljal na Slemenice. Saj veš, da moram jaz tukaj v stran.“

„Jaz bi to prav rad, zakaj ne, zaslužka se nisem še nikoli branil, — vrag naj vzeme še kolesce — pa zdaj ne morem, jutri pač. Kolo se mi je strlo od voziča in ravno otódi ga je nesel fant moj h kovaču. Jutri bi vas pa peljal, naj si bo ta ali kateri če, jaz ali fant moj. Jaz menim, naj bi mladi gospod pri meni čez noč ostali, saj je že štiri čez poldne. Moja stara — zdaj v bobu korenje pleve — bode že vrgla zvečer kaj čez ponev, da se bo dalo ugrizniti. Postelje res nimam take, da bi se človek v blazino vdrl; pa bom že na otavi tako mehko postlal, če je božja volja, da se bo ležalo za silo.“

„Jaz sem obljubil, da pridem danes“ — odgovori mladi tujec, „ali ne morem nikjer drugej tu v obližji voznika dobiti?“

„Bogme, ne z lepo;“ odgovori Peharček, „tod imajo ljudje bolj vole, konja imam samo jaz.“

Zdravnik gospod Vencelj je mislil in mislil, navsve to zdaj to zdaj to, kako bi mladenča na pot spravil. „Bode že!“ reče čez nekaj časa; „ali jezdate?“

„Še nikoli nisem bil na konju,“ odgovori potnik.

„No, na suhem se ni še nihče plavati naučil. Peharček! ali imaš konja napasenega?“

„Bogme, konj je dober, sit ko stopa, ravno popred sem mu povescmo detelje vrgel; vem, da je že vso potrl in pohrustal.“

„Že dobro. Jaz imam tu na vozu ravno prav kupljeno sedlo. Pa bova gospodu vsak pol posodila, naj jezdi.“

Peharček se popraska za ušesi, ustnice pod nos zaviha in pravi: „Nikarte mi ne zamerite; saj veste vi bolje ko jaz, kaj pregovor govori, ki pravi, da tri reči niso vsacemu človeku ali pa nikomur na posodo dati: ne žena, ne pipa, ne konj. Pa ker ima moj sirec že stara rebra in je že vsemu vaje, ne rečem, da ga ne bi dal, ko bi — nikar ne zamerite — ko bi — gospoda poznal.“

„O nič se ne boj za konja; jaz sem porok za to, da ga boš jutri nazaj dobil“ reče zdravnik.

Trenotek potem je stal Peharčkov sirec, ki je

že malo preveč rebra na očiten videz stavil in glavo bolj v tla ko na kviško molil, osedlan in očejen na cesti. Peharček je z vsečnim očesom gledal zdaj svitle dvajsetice v roki, ktere mu je mladi gospod dal, zdaj usnjato sedlo, ki tako lepo stoji na koščenem hrbtišču njegove kleke. Mladeneč se je malo nerodno skobalil na svojega rosinanta; krčmar pa mu je veliko njegovo usnjato torbo na konja dal in ga podučil, kako mora ravnati s pohlevnim sircem, da bo rajši stopal.

„Torej srečno pot, gospod Kvas!“ — djal je zdravnik, „pred mrakom boste ravno v gradu. Sporočite moj pozdrav gospodu Benjaminu. Kmalo enkrat pridem tje s svojo hčerjo, da mu srečo vošim, ker je dobil tako korenito izobraženega in učenega mladega moža svojemu sinu za učenika, kakor ste vi. Z Bogom! Prav vesel sem, da sva se seznanila; upam, da nisva bila na prvo in na zadnje vkup. Zahvaljujem se vam za družčino.“

„Prosim, gospod zdravnik! na meni je zahvaljevati se vam za dobrotno prijaznost!“

„No, no, kaj pak! Greh bi bilo, ko vas ne bi, bil na voz vzel; žal mi je, da ne utegnem z vam v stran do Slemenic Srečno!“

Rekši udari Vencelj po konju in voz zdrdrá po stranskem poti. Gospod Kvas — tako je zdravnik svojega dozdanjega tovarša klical — spodbudi tudi svojega zaspanega šarca in odjezdi po veliki cesti,

ko si je kolikor se je dalo po nejasni Peharčkovi razlagi zapomnil, kje mora na stran zaviti, da pride prav.

Dan je bil prijazen; solnce se je bilo že na zahod premeknilo; vendar se je še z vso žarnostjo upiralo potniku v hrbet, kar mu je bilo toliko bolj nepriležno, ker se je izpod kopit nemarno klavzajočega konja vedno oblak cestnega prahu vzdigoval in polnil mladenču nos in ušesa. Zastonj so bile vse poskušnje, da bi žival do hitreje stopinje pripravil in tako vsaj nekaj prahu za seboj pustil. Peharčkov sirec je bil tepeža in suvanja tako vajejen ko trave; zato ga ni kar tako kdo v dir pripravil. In ker je Kvas, kakor sedlu nevaden človek, nekaj boječe in nerodno sedel, zraven pa še svojo sitno butaro, z obleko in knjigami natlačeno, moral držati pred seboj, po tem se razume lahko, zakaj se je le počasi nadalje pomikal.

Lovre Kvas je bil dovršil vse učenje na ljubljanskem liceji. Rojen pod prosto slamnato streho je bil v zibeli namenjen, da bode čez nekaj let krave pasel, potem pri bogatejšem sosedu za hlapca služil in naposled po očetovi smrti ubijal se z malim zemljiščem deset mernikov posevka, kakor vsi Kvasovi, kar jih je oče Luka po starem pomnenji znal na prste naštet. Ali rojenice, ktere imajo pri zibeli vsacega poštenega Slovenca svojo odločno besedo, naklonile so bile našemu Lovretu kmalo po porodu drugi lepši namen: da bo delal z glavo in rabil namesti ótike gosje pero. Znano je življenje ubozega učenca; torej mi ni treba posebej opisovati Kvasovih stisk in bojev

z revščino in nadlogo. Posebno izvrstna glava za učenje, ljubezen do dobrega reda in obnašanja in marsiktera druga lepa lastnost je mladenču pridobila podpornikov in prijateljev in je delala starima roditeljema veliko upanja, da se jima spolni poslednja največa želja. Ali čuda! dokončavši ljubljanske šole tihi mladenec ni „hotel dobro storiti“ po materni misli, in ne da bi bil postal mašnik, kazal je vse bolj posvetne naklepe. Hotel je iti v daljna večja mesta v više šole. S tem pa niso bili samo ubožni starši nezadovoljni, ampak zameril se je tudi večini svojih podpornikov, tako da je bil skoro popolnoma zapuščen. Vedel je pa, da Angleži še niso iznajdli tako blagotvornega stroja, da bi se dalo po njem od zraka ali čiste vode živeti. Zató mu je bilo ravno prav, da je po nekem priporočilu dobil začasno službo za učenika sinu premožnega grajščaka Benjamina G* na gradu Slemenicah. Ker je bil tudi precej slabotnega zdravja, hotel je po tem tacem okrepiti se na deželi in še kaj zaslужiti za daljno učenje.

Tako ga najdemo ravno na poti. Voza iskaje je bil po sreči naletel na zdravnika Vencelja, in to mu je naklonilo prvič prijetno družčino za potovanje, drugič pa si je prihranil vožnino.

Kmetje ob cesti in drugi napotni ljudjé so, srečevaje Kvasa, zvedavo ogledovali mladega jezdeca. Vzlasti mlade deklice so se rade ozirale za njim, ker po svoji zvanjavi postavi je bil Lovre kaj čeden mladenec. Ne veliko čez dvajset let star, oblednega

okroglega obraza z visocim čelom in živimi črnimi očmi, iz katerih je bil poprej otožen kakor vesel značaj brati, bil je Kvas na prvi pogled vsacemu zanimiv človek. Obleka njegova bi morda v vélicih mestnih sobah ne bila veljala za lepo, a za na kmetih jej ni bilo kaj reči. Suknja je bila iz črnega suknja cela in še ne oguljena, da-si ravno bi bil poznovavec po natančnem pogledu sodil, da je temu že dobro dolgo, kar jo je krojač iz rok dal. Isto bi se moglo reči o drugem opravku. Lišpa ali drugih nepotrebnosti ni imel nič na sebi, samo veliko sreberno uro je nosil na pozlačeni verižici, katero je naš mladi prijatelj zdaj pa zdaj iz žepa potegnil pogledovaje, kako dolgo že hodi.

Vedno niže se je solnce pomikalo. Po vročem jesenskem dnevi je nastajal prijeten večerni hlad. Zamisljen je sedel mladeneč na konji; niti zeleni travniki in zapuščena rujava strnišča, niti otožno vednozeleno semrečje okrog starih, domišljijo budečih razvalin na obcestnih hribih niso mogle potnikovih oči na sé obrniti, kajti imel je veliko premišljevati. Skoro najlepši del svojih let je imel za seboj; ali vsa ta leta so mu prinesla malo malo vžitka. Veden trud, delo, nadloga in nektero britko uro je prestal; in če je pogledal v najbližnjo prihodnjost, tudi tu ni imel veselega upanja. „Zdaj pridem v tujo hišo, k tujim ljudém, Bog vé kako bom tam zadovoljen. Morda dobom puste sitneže za svoje zapovedovavce, ki mi bodo dali čutiti, da sem plačan človek, hlapec! Ah Bog

moj, kako malo tvojih nazemskih darov bi bilo meni potreba, da bi z lahko prišel do samostojnega in srečnega življenja! Koliko je ljudi, ki v obilnosti živé in ne poznajo in ne vedó, kako človeka teži čut, da je na druge navezan, da se za tujo mizo vseda! Vi niste poskusili, kaj je siromaštvo, vi domišljavi poetje, ki trobite in požete svetu, da je več sreče v uboštvu ko v premožnosti. Res je morda, da si vsak človek sam ustvari srečo, ali prvi pogoj v tem je, da mu osoda pota ne zapira.“

Prišlo mu je tudi na mar, kako nevkretno se mu bode pač včasih v svojem novem stanu zdelo. Vedel je, da je velika pokora podučevati trpoglavega paglavca, vzlasti če so starši v svoji preveliki ljubezni prepričani, da ima fant bister um in dobro glavo. Dalje ni bil Lovre Kvas veliko vaje vesti se po navadni etiketi; prosti kmečki sin je bil bolj utrjen v Horaciju in Homerju ko v abotnih poklonih in neslanih govoricah tako imenovane omikane družbe. Vendar kar se poslednjega tiče, tolažil se je s tem, kar mu je gospod Vencelj pravil o slemeniški družini; z druge strani pa se zopet ni tako okornega čutil, da bi se mu bilo ravno bati, in zaupal je na svoj naravni, vednostno dovolj izobraženi razum in čut.

V tej razmišljenosti je bil Lovre Kvas pozabil paziti, kje je stranska cesta, ktera po Peharčkovem popisu drži do Slemenic. Še le ko je solnce zašlo in ko so ga jeli ljudje bolj pogostoma srečevati, domislil se je, da je morda že zgrešil pravega pota.

„Ali je tod prav do grada Slemenic?“ praša starega zgubanega moža, ki je nesel butaro rogovilastih neobrezanih brezovih vej na hrbtu.

„Ka-áj?“ zatuli dedec z visokim glasom, iz kterege se je dalo soditi, da je gluha.

Kvas še enkrat praša.

„Metličja sem narezal, metličja“ odgovori mož.

„Vi me ne razumete, oče! jaz bi rad vedel, koliko je še do Slemenic in kod moram iti do tje.“

Stari dedec ga s svojimi malimi očmi debelo pogleda pa pravi: „Nu, áha, res!“ in odide počasi svojo pot.

Če ni hotel Lovre s svojo kleko na sredi ceste ostati, moral je dalje jezdit, da-si ravno se mu je skoro zdelo, da bi bilo bolje, ko bi se vrnil; kajti po uri sodé je mislil, da bi moral po Peharčkovih besedah biti že na Slemenicah, ko ne bi bil zgrešil stranskega pota. Pa kakor bi mu sovražen duh kljuboval, ravno zdaj ni bilo nobenega človeka na cesti. V vzhodu je mesec pokazal svoje polno lice.

Čez nekaj časa zagleda malega dečka s cajnico na rokah, ki mu je ravno naproti tekal. Kraj je bil malo samotna in fanté je morda menil, da je ta človek v suknji eden tistih hudih gospodov, ki pridejo očeta za davek rubljevat, zato se je ognil s ceste na travnik.

„Hej fantič! stoj!“ vpije jezdec „kod se hodi do Slemenic?“ Ali bosonogi deček stisne namesto

odgovora svojo kapo pod pazduho in jo udere po travniku, kakor bi mu bili vsi vragi za petami.

Nevoljen je začel Kvas rentaćiti in jeziti se sam na-se in na starše, ki otroke tako izrejajo. Zdajci zagleda tretjega človeka in misli: v tretje gre rado; če še zdaj nič ne zvem, pa se vrnem in prenočim v prvi hiši. Mlada deklica s košarnico na glavi ga sreča.

„Dober večer, Micika!“ ogovori jo Lovre ter jej zastavi že tolikokrat ponovljeno prašanje.

„Oh moj Bog in mati božja!“ — odgovori deklica „saj ste že zašli za pol drugo uro predaleč. Ali niste videli velike semreke na samem in s peskom nasute male ceste? Tam bi bili morali v stran zaviti. Če boste počasi jezdili, greva vkup, pa vam bom pokazala. Ravno prav bode; tako me vsaj ne bo strah.“

Lovre obrne konja in počasi sta potovala s deklico nazaj. Marsikaj jo je prašal in marsikaj mu je povedala medpotoma, česar pa ne bomo tu sem postavljali, ker bi za ktereга resnobnejega izmed prijaznih bralcev bilo morda premalo važno. Ko sta prišla do imenovane semreke, razložila mu je, katerih potov naj se ogiblje, da bo prav prišel.

„Oblačno je malo; da bi le Bog dal, da bi se mesec ne skrnil za oblake, pa boste lahko našli.“

„Aha!“ — zarohni tu tretji glas in Kvas zagleda čudovitega moža na cesti — „aha, dekle, jaz bom že tvojemu povedal, da se ti z družimi razgovarjaš po noči pri mésečini; slabo te bom pohvalil, ha, ha, ha!“

„Kaj si ti Mrtinek?“ djala je deklica. „Glej ta gospod gredó na Slemenice. Ti greš ravno to pot, in lahko ž njimi hodiš.“

Lovretu pak je pošepnila na tihoma: „Nič se ga ne bojte; čeravno je raztrgan in bos in grd in nima prave pameti, pa je pošten. On je deseti brat, pot dobro vé. Lehko noč!“

Drugo poglavje.

Povsod poznan, nikjer domá,
Kjer vleže uro se poslednjo,
Tam smrt mu domovanje dá.

Fr. Levstik.

Kdor pozna življenje, djanje in nehanje, misli in prepričanja, kakoršna so bila nekdam po pripovedih naših starih slovenskih očakov, ki gluhi in slepi za spačeni novi svet vedno le čase svojih in svojih prednikov dni hvalijo: ta mi bo pritrdil, da je bilo pred štirideset in več leti med našim narodom veliko več poezije ko v današnji suhoti. „Kje se zdaj še kaj čudovitega zgodi? Kdo dan danes še kaj vé? Le kakov sleparček še pride, da človeka opehari.“ Tako pravijo dedje. Koliko časa že ni bilo slišati od desetega brata! V poprejšnjih časih se je pa še vendar včasih naletel, ki je, rojen deseti sin iz matere s čudovitimi lastnostimi in zmožnostimi obdarovan, po

božji namembi preganjan, od hiše do hiše po širocem svetu hodil, za srečo povedoval, zaklade pokazoval, pesmi pel in pravljice pravil, kakor nihče drugi. Ljudjé so ga častili, radi videli in mu dali živeti in spati. Pač pride v kako hribsko dolino še zdaj sem ter tje kak raztrgan in umazan peripatetikar, ki mu robato po domače pravimo berač, ki se izdaja za desetega brata; toda svet je postal neveren, menj gostoljuben ko nekdej, in tudi današnji deseti bratje niso tisti ko nekdej, malo vedó, in kakor očetje trdijo — „niso družega ko goljufje. Ta čudna prikazen, namreč pomanjkanje pravih desetih bratov, dá se menda samo tako razlagati, da slovenske žene niso več take, da bi za vrstjó po letih deset sinov rodile.

A pustimo taka premišljevanja bolj izurjenim mislecem in vrnimo se rajši k svojima popotnikoma.

Tiho je korakal človek, ktereга je Lovretu deklica imenovala desetega brata, konju pred gobcem, in mladeneč je imel časa dovolj v mesečini opazovati to čudno podobo. Bil je človek kacih štiridesetih let star, toda že mu je hrbet hotel lezti v dve gubi. Na sebi ni imel družega ko srajco iz najdebelejšega platna, kakor ga sprede slovenska mati, dolge hlače iz iste tvarine nekdej na črno pobarvane, zdaj že zarujavele in pod kolena jako blatne in razcefrane, na glavi pak mu je čepel rujav klobuk s širocimi krajevci in čez oglavje z belo nitjo prevezan. Da mu hlače niso uhajale, branila je usnjata oprtavnica, na križ čez ramo razpeljana. Večerni zrak je bil precej

hladen, Lovretu se je celo mrzlo zdelo, vendar je stopal deseti brat bosonog. Da bi pa kdo ne mislil, da črevljev nima, nosil je je z bekovo trto prevezane čez ramo. Kaka dva pota se je nazaj na Lovreta ozrl, ter ga ostro ogledoval. Pri tej priliki je Kvas videl obleki popolnoma primeren obraz. Lice je kazalo kostí, ktere so imele voljo in nagon vsemu obličju štirivoglato podobo ustvariti. Strani ste bili upadeni in širok nos je ošabno nosnice v zrak molil. Vrh malih sivih očí so se v sredi zraščene obrvi predrzno visoko vihale gori v čelo, ktero se ni veliko videlo iz zmršenih lās.

Da-si ravno ga je deklica bila potolažila, da se ni treba bati desetega brata, vendar je Lovreta nekaj čudno spreletelo, ko je na širocem polji po noči sam bil s tacim, ne malo neznanskim človekom. Ko je pa čez nekaj časa v dalji zapazil luč, ohrabrilo ga je to nekoliko in mislil si je, kaj mi more storiti, enega samega se ne bom bal. Da bi poprej čas minil, začne pogovor ž njim.

„Koliko je še do grada?“

„Popred boš tam, kakor pojdejo spat,“ odgovori deseti brat z glasom, ki je bil vse drugo pred ko prijazen.

„Ali ste vi znani z gospodo?“ praša dalje Lovre.

Njegov drug se grozovito zasmee, potem pa reče: „Ti si šema! Zakaj me pa vikaš? Jaz sem Mrtinek, spak! deseti brat, kakor vsi otroci vedó. Če nočeš, da bi se ti kdo smejal, ki je bolj neumen ko ti,

tako me pošteno tikaj, pa utegneva še prijatelja biti v teh letih, kar boš šolmoštraril na Slemenicah!“

„Kako pa véš, kdo sem?“ praša Lovre čudé se.

„Saj si me prašal, če sem kaj znan na Slemenicah,“ odgovorí Mrtinek in se zopet smeje na vsa usta.

Čudni grajščaki morajo to biti, h katerim pridem, da vsako spremembo v svojem družinskem in domačem življenji zaupajo tacim ljudém, mislil je Kvas sam pri sebi.

„Ker je videti, da so ti povedali, da bo tak in tak človek prišel,“ reče Lovre, „moram misliti, da si star znanec v gradu. Zató mi lahko poveš, kakova je gospodičina, gospa, gospod?“

„O prav lahko ti to povem,“ odgovorí Mrtinek.

„Pa nočeš? Zakaj ne?“

„Ti nekaj rad poprašuješ,“ odgovorí Spak. „Zató mi moraš dovoliti, da te še jaz eno reč vprašam. Kako sem ti kaj jaz všeč?“

Rekši je čudoviti človek Kvasa tako ostro pogledal s svojimi malimi svitlimi očmi, da je bilo mladenča skoro strah. Vendar na misel mu je prišlo njegovo smešno prašanje, pobesil je oči in s posiljenim smehom je odgovoril: „Prav dobro si mi všeč, prijatelj, zakaj pa ne?“

„No jaz ti bom povedal, da mi tudi ti dopadeš. Mislil boš morda, da je to pač vse eno, pa ni taka. Mrtinek Spak, deseti brat, in kakor bi se še lahko imenoval, bode ti še prav prišel v sili, zató ga le dobro poznaj. Zdaj ti bom pa povedal najprvo

to, kar si prašal. Kakova je gospica? Da mlad človek, sosebno če še ni grd, da bi ga pes oblajal, kakor pravijo, da sem jaz, -- rad pozvé za deklico pred ko za baburo, to je že stara reč. Z grajsko Manico se midva prav dobro pomeniva. Morda si že v mestih lepšo videl, ali pa ne. Gospod in gospa tudi nista napečna, pa to boš že še vse videl in skusil.“

„Ali si že ti dolgo tu v okolici? praša Kvas.

„Kar mi je mati umrla,“ reče Spak nekako zamolkeje pri tem vprašanji.

„Kje si pa domá? Kako je to, da po svetu ne hodiš, ker praviš, da si deseti brat?“

„Jaz sem doma, kjer so dobri ljudjé, kjer po mojem jeziku govoré. Nimam svojega zapečka, pa se ne pritožim zató. Če ne verjameš, da sem deseti, pa pusti. Misli, kolikor hočeš, pa malo govori, če nočeš, da se ti kaj ne zgodi. Zdaj pa molči od tega in kaj veselega govori. Jaz imam poskočne in vesele ljudi rad. Juheja, hopsasa!“

In kakor bi bil na enkrat ves drugi, poskoči od tal, zažene črevlje z rame daleč od sebe preč in leti zopet po nje. Kvas ni mogel razumeti vsega tega. „Človek mora biti malo prismojen,“ mislil si je.

„Ali znaš peti, prijatelj škric!“ praša ga Spak.

„Malo, pa zdaj ne pojem. Ti zapoj!“

Spak vzdigne glavo proti mesecu, odpre široka usta in hreščaje začne robato pesem:

Stara baba Iskerca
 Jedla sok iz piskerca,
 Migala s suho bradó
 Hčer zmerjála je takó:
 Če boš v cerkvi ti na moško stran,
 Kjer Mrtin stoji mi razcapán,
 Tak obračala oči,
 Če bo hodil na naš prag
 Tebe gledat Mrtin Spak,

ha, ha! kaj ni lepa, pesem o d mene, kaj?“

„To si sam zložil? No poj do konca! Tacih sem še malo slišal.“

„Le čakaj, prijatelj suknjač, to in nektero ti bom še zapel, če se bova lepo gledala na Slemenicah. Še srečo ti bom povedal, če hočeš precej nocej. Samo to si izgovorim, da se mojih sovražnikov ogiblješ.“

„Kdo pa je tvoj sovražnik?“

„To boš izvedel, predno bo dva, tri dni. Na Slemenicah ga boš videl vsak dan.“

Prideta na travnik. Pri poti je stalo na samem košato lipovo drevo, ki je fantastično molilo svoje goste veje v tiho krasno mesečno noč. Na zapadu se je videla s hribca prijazna lučica izmed sadnega drevja, grajske strehe so se v mesečini svetile. Mladenča so zopet obšle prijetne in otožne misli vred, ko je zagledal svoje novo stanovanje pri tujih ljudeh.

„Tu pod lipo grajska Manica sedéva; tu sem jej srečo povedal,“ pravi deseti brat.

„Saj nič ne veš,“ odgovori mladeneč, „kako prihodnjost bom imel jaz?“

„Ti boš nekaj doživel tam gori, česar se ti še ni senjalo nikdar. Le dobro ogledaj grad, mesec sveti lepo, pomnil ga boš do smrti, pomnil boš tudi desetega brata, čeravno mu ne veruješ, do groba ga boš pomnil.“

Glas Spakov je bil pri teh besedah popolnoma različen od prejšnje govorice, nekako temen in strašan, tako da je mladenča malo osupnil. In ker se je ravno ta trenotek luna skrila začasno za oblak, prešinila ga je tembolj neka čudna čut; rajši bi bil že v gradu ko tu s tem pol norim človekom na samotnem polji. Da-si ravno kakor izobražen človek ni trohice verjel na vraže, obšla ga je vendar misel, da Mrtin Spak res kaj več vé, ko navadni ljudjé.

Lehko je misliti, da je kraj, kjer sedeva in sanjari lepa deklica, naj si bode tudi nam neznana, mikaven za mladenča, čegar „srce je prazno,“ in samo hrepení po nečem, česar um ne vé vselej razložiti. Zatorej je Lovre, ko se je luna medtem zopet izza oblaka prikazala, pazljivo ogledal mesto okoli „grajske lipe.“ Ozek pa dolg travnik se je raztezal po dolini. Razun lipe je rastlo samo še gosto vrbovo grmičje ob malem šumečem potoku, ki se je zvijal ravno mimo krasnega drevesa. Pod lipo, ktere deblo bi bila komaj dva moška obsegla, bila je okoli in okoli napravljena klopica in tla so bila razhojena, očiten dokaz, da je Spak resnico govoril rekši, da

hodijo dostikrat le-sem grajska gospoda, sosebno pa Manica. Prijazna sprehajališča imam že, da bi le še vse drugo dobro bilo, mislil si je Lovre.

„Sitno je po noči priti; ali ne bi mogel tod v kaki krčmi prenočiti?“ praša Lovre.

Ko odgovora ne dobi, obrne se nazaj in pogleda za Mrtinom. Nikjer ga ni bilo. Lovre si ni mogel razložiti, ni kam, ni zakaj, ni kedaj mu je izginil. Ostalo mu ni družega na izbiranje, kakor po belo potresenem poti v grad jezdit, ktereга je imel pred očmi.

Na Slemenice ga je peljala pot proti zadnjemu majhno navkreber. Grajsko poslopje je bilo precej prostorno, štirivoglato in v dva gorna (stropja). Da-si ravno je bilo zidano, kakor se je iz stavbe dalo soditi že v novejšem, to je ne v srednjem veku, poznalo se je vendar, da so stavitelji malo v mislih imeli take čase, v katerih je dobro, če se dom dá braniti. Zató je okrog in okrog spodnji del zida imel obliko male trdnjave in majhna jako zamrežena okna. Gosto sadno drevje je rastlo okrog in okrog gradu po hribcu; samo proti severju je bil svet nekaj bolj kamenit in gol. Zato so tam stali hlevi in druga gospodarska poslopja. Zadej se je svet naglo vzdigoval do strmega holma, na katerem je Kvas na hiter pogled zapazil rogovilasto zidovje, razsip stanovanja nekdanjih gospodov na Slemenicah.

Luč, ki je gorela v gradu od zdalej in v prvem nadstropji, prepričala je Kvasa, da še družina in gospoda ne spé.

Tretje poglavje.

Prišel je pobič lep in mlad;
 Pa kaj mi je prinesel,
 Prašala ga nisem, povedal mi ni.

Narodna pesem.

V zgornji sobi slemeniškega grada je bila mala družina okrog omizja zbrana, katero hočemo bralcu bolj na tanko predočiti, kar se tim laglje zgodi, ker je ni bilo več ko pet glav: gospodar z ženo, hčerjo in malim sinom, pa Marijan Piškáv, sin sosednjega lastnika na pristavi Polesku, komaj četrť ure od Slemenic.

Benjamin G* je bil meščanske rodovine; ni mogel torej ošabno šteti plemenitih prednikov, ki bi si bili v boji tako ali tako čast pridobili, tudi niso bili njegovi prededje še tako dolgo naseljeni na Slemenicah, da bi bil mogel gospod Benjamin svoj pridevek v starem kronistu Valvazorju brati. Pa imel je devet oralov zemlje, lepe bukove gozde, precej velik nograd, osem parov konj in celo čedo rogate živine — in to je bilo, s čimur se je grajščak več ponašal, kakor bi se bil mogel sklicevati na „šestnajst kolenov slovečih prededov“ kakor plemenitniki znane severne dežele. Ko se naša povest začinja, bil je Benjamin že čez petdeset let star, kar so sem ter tje osiveli lasje pričali; vendar čisti zrak; v katerem je živel od svojega dvajsetega leta, kar je šole popustil, ohranil

mu je bil še neko mladenško krepost, vsled ktere je svojo nenavadno visoko postavo še vedno po koncu nosil. Obraz njegov je bil večidel vesel in to je veliko pripomoglo do tega, da lica in čela niso razorale tiste črte, ktere nam človeka starejšega delajo, kakor je v resnici. Nočemo segati v njegovo življenje nazaj, tu povemo le dve reči, namreč da je bil precej po zgodnji smrti svojega očeta vzel svojo zdanjo ženo, še bolj miroljubnega značaja ko on, dalje pa da je dolgove, ktere mu je bil oče zapustil, s tem poravnal, da je staro opuščeno pristavo Polesek z nekaj zemljiščem vred nekemu priseljencu, do tačas neznanemu gospodu Piškavu prodal.

Roditeljema nasproti je sedela deklica, stara katic tri in dvajset let. Manica je bila prvorojenka in edina sestra mlajšega brata, komaj devetletnega Balčka. Postave je bila bolj očetove, kajti prej bi jo bil človek imel za veliko kakor majheno. Iz modrih oči je sijala neka mila neskrbna in malomarna melanholija, ktera je blede lice še veliko lepše delala in skoro morala vsacega nekako čudno geniti. Njena rudeča usta so se le malokedaj nasmehnila. Pa ne morda zavoljo tega, da bi bila kaka skrivnost morila deklici mlado srce, to ne; sama ni vedela, zakaj se jej včasi smejati ne ljubi, ko se drugi smejó; sama ni vedela, zakaj ni vesela, da-si ravno si je morala izpovedati, da jej ne manjka ničesa. Oče je mislil, da izvira ta lastnost od tod, ker preveč bere; pa ker je ljubil svojo edino, izmed štirih rojenih pri življenji ostalo hčer neizre-

čeno, zató jej ni hotel veselja kratiti s kako prepovedjo. Gosti lasjé kostanjeve barve nad visokim čistim čelom, pravilno ustvarjen obraz in cela zrast jej je dajala nežno, čeravno ne posebno lepoto. Bila je nekaj časa v mestu, veči del svoje omikanosti in vednosti pak si je pridobila z lastno pridnostjo.

Razun domačega, še nedoraslega sina je sedel na koncu mize kacih devetnajst let star mladeneč, Marijan Piškav. Imel je eno tistih obličij, ki po eni strani lahko veljajo za lepa, po drugi pa se lahko o njih reče, da jim še nekaj manjka, česar se ne moremo domisliti. Zdravega, životnega mladenča je vsak na prvi pogled ugenil iz tega obraza; nasproti pak bi bil moral tisti, ki trdi, da se človeku z obraza bere, kako živi in misli, soditi, da je življenje in mišljenje Marijanovo kaj enolično. In res bi se tu posebej ne bil zmotil. Kakor sosed je bil skoro veden in večer gost na Slemenicah.

Sredi mize je gorela voščena sveča, in okrog svečnika so ležale raztrošene kvarte.

„Ali jih ne vržemo še enkrat?“ praša mladeneč in zbira posamne podobe.

„Jaz sem se že naigrala“ reče Manica in potegne knjigo bliže. Videlo se je, da bi bila rajša brala.

„Kako moreš ven in ven v bukve gledati? Ves dan si v nje zamaknjena in še na večer se jih ne naveličaš,“ pravi Marijan. Ker je bil v prvi mladosti njen tovarš v igri, torej star znanec in skoro bolj na

Slemenicah domač ko na domu svojega očeta, zato jo je tikal.

„Jaz sem že tudi djala, da bi bila Manica doktor postala, ko bi bila Balček,“ pravi mati na to.

„Ali jaz ne bom doktor postal, mama?“ prša deček.

„Ti si premalo priden, vse drugo ti je bolj mar ko bukve,“ pravi mati. „Le počakaj, kedar učenik pride, ta te bo že nagnal, da se boš pridnejše učil, ko si se do zdaj.“

„Učenik te bo ostro držal“ reče Marijan, da bi dečka podražil. Balček je verjel, naslikal si je v domišljiji učenika starega, grdega, ki ga bode uhljal in lasal, kakor je v vaški šoli videl, da šolmošter lasá kmečke fantine, in na jok so se mu ustnice napravile.

„Nič ne verjemi, Baldvinče! Če boš priden, ne bo ti nič žalega storil novi učenik. Midva se bova vkup učila,“ pošepnila je sestra brateu na uho in mu z lepo ročico pogladila rumene kodraste lase z lica.

„Kedaj pa pride?“ prša Marijan.

„Danes bi bil imel že tu biti, kakor mi je pisal moj prijatelj profesor v Ljubljani, ki mi je to reč oskrbel. Bojé, da je izvrsten mladeneč in bil eden najpridnejših učencev,“ odgovorí gospodar.

„Dobro bo to!“ pravi Marijan. „Da bi le kaka mevža ne bil, imel bom potlej vsaj tovarša na lov. Lesic je letos dosti, v vasi doli je ena že precej kur odnesla. Pred sinočnim sem je bil šel čakati, dve uri

sem na prelazu sedel, na zadnje pak mi je bilo dolčas po noči samemu prežati, zebsti me je začelo, obesil sem puško čez pleča in sem šel spat. Ko bi bil še enega imel, pa bi bila lepega lesjaka dobila. Tudi zajcev je letos dosti, Bog vé kako je to, da je letos tako srečno in rodovito za žival.“

„Lovec ste, morali bi vedeti, da zató, ker je bila lanska zima prav gorka in je torej spomladi bilo veliko zaroda“ razlaga gospod Benjamin.

„Ali letos bode velik sneg.“

„Bog vé, morda pa ne,“ odgovori gospodar ter se nasloni na stol.

„Gotovo, jaz vem da bo,“ trdi mladeneč, „gob je bilo letos vse polno, lešaj po hrastji je dolg zrastel, dežja je bilo malo po leti, žerjavi so že leteli — —“

„Bežite, iz tega vsega se ne dá nič posneti. Vi morate bolj pametno misliti. Pustite vraže Mrtinu Spaku in kmetom doli v vasi.“

Manica ni poslušala tega pričkanja, odprla je bila knjigo in jela brati, mati pak je imela z nekim šivanjem opravke.

„To niso vraže“ ugovarjal je Marijan in bil ravno namenjen svoje prepričanje dalje razpeljevati, ko pogleda hišina, stara Urša, v sobo in pri pol odprtih durih naznani, da je nek gospod prišel, ki bode najbrž hotel čez noč ostati.

„Kdo bi pač po noči prišel?“ djala je gospa, hitro svečo prižgavši.

„Nima biti kdo drugi, kakor učenik, saj ima danes priti, najbrž se je na poti kako zamudil. Daj napraviti sobo, večerjo in kar je treba, grem jaz doli.“

Rekši vzame gospod Benjamin luč svoji ženi iz roke in odide.

„Kakošen je ta gospod?“ klical je strežajki Marijan.

„Ah gospod, mlad je in lep, prav lep,“ djala je Urša in še enkrat pomolila glavo v izbo. „Prijezdil je in deseti brat je ž njim prišel; to pomeni, da je srečo v grad prinesel.“

„To ti je lepa družčina, kaj ne Manica, gospod učenik in capin deseti brat!“ In kakor bi se bil Bog vé kako bistroumno odrezal, smejal se je mladi gospodič na vse grlo.

Kaj ni Mrtinek takov človek kakor mi? Kaj si more, če ima malo menj pameti včasih. Tudi reveža ne smemo zaničevati. Morda je on boljši vodnik ko kdo drugi.“

Po stopnicah so se zdaj čuli koraki in Lovre Kvas je stopil s grajščakom v sobo.

„Le otresnite se teh premislikov,“ govoril je gospodar, „tukaj smo na kmetih in sami domači. Ne gledamo vnanjosti in formalnosti, sploh boste našli kmečko priproste in malo meščanske navade v hiši. To vsak vé, da se človek po poti upraši in utruji, vsedite se!“

Po tej prijazni domači sprejemi je bilo Lovretu nekako dobro pri srcu, in ko se je hotel izgovarjati,

da je tako pozno na večer prišel in morda zaradi tega neprijetnosti napravil, ni mu dal gospod Benjamin še besede izgovoriti in ga je precej seznanil s pričujočimi in svojo ženo, ki je preskrbevši potrebne reči zopet v sobo prišla. Malega Balčeka je naglo minil strah, ko je videl, da učenik ni nikakor tak, kakor uni stari doli pri fari. Ko ga je celó tako prijazno pogledal in mu obljubil, da bosta gotovo prijatla, ker vé, da bode priden učenec, razbistrilo se je popolnoma dečkovo obličje in ogledal je svojega prihodnjega učenika od nog do glave.

„No gospod Kvas!“ spregovori grajščak, ko je prebral Lovrova spričevala in priporočilno pismo od svojega nekdanjega prijatelja in Kvasovega profesorja, „iz vsega vidim, da je resnično, kar sem že prej od vas slišal, predno sem vas poznal. Preverjen sem, da če je komu mogoče našemu Balčku glavico zdramiti, bodete jo vi. Gledite in prizadenite si, da vam bode vsaj malo podoben nekdanji, in prepričali se boste, da bova s seboj zadovoljna.“

„Glavo ima dobro,“ pristavi mati in ljubeznjivo pogleda na svojega ljubljenca, „lahko se bode učil, samo — —“ hotela je reči: malo razposajen je včasih; ali ko je videla, kako jo je sinček za obleko cukal in proseče ozrl se va-njo, naj ga ne zatoži, nasmejala se je in ni končala stavka.

„Jaz si bom gotovo prizadeval na vso moč, da storim svojo dolžnost, in ker ima moj gojenec, kakor milostljiva gospa pravijo, dobro glavo in vem, da

bode priden, imam najboljše upanje, da bova *v duch* letih precej daleč prišla," reče Kvas.

„Samo dve leti ste namenjeni pri nas ostati?“ prša gospa.

„Da, dve leti, potem bi rad šel na više šole, kar bi bil že zdaj storil, ko ne bi bil imel nekih ovir, ali da naravnost povem, materijalnega pomanjkanja in malo slabotnega telesnega zdravja.“

„To je zató, ker ste bili vedno v ozidji in ste se morda preveč trudili z ukom in podukom, kar se vé da ne tekne zmerom tako telesu kakor duhu“ djali je gospodar. „Ali tu pri nas na deželi imamo ves drug zrak kakor v mestu, zató boste pri nas zdravi ko riba in ker ste mladi, ne odide vam univerza, tudi če se pogodimo s časom še za dalje.“

„Boste videli, gospod učenik!“ spregovori Manica, „da pri nas ni tako dolgočasno življenje, kakor si morda mislite in kakor se vam je na prvi pogled zdelo. Sosebno ker ste po noči prišli, niste videli, kako lepo okolico imamo. Tukaj pri nas se boste učili lahko naravo in ljudi poznavati; zakaj po mojih mislih je malokje toliko originalnih nevsakdanjih značajev ko v našem okrožji. Če Bog da, privadili se boste tako našega življenja, da ostanete tudi več ko dve leti.“

„Beži no, Manica!“ djali je Marijan, ki je bil med tem kakor doma veliko pipo izvlekel in tobak napravil, neprašaje za nikako dovoljenje in vstal, „misliš, da je gospod Kvas — tako se menda pišete

če sem prav razumel — ravno tak ko ti, da se mu bo ljubilo cele ure poslušati neumnega brnjavsca desetega brata ali pa Kerjavlja tiste prazne kvasiti ali tiste nore pesmi peti ali kamnoseka Matijca ogledovati, kako v leščevji sedi in nič ne govori, beži! Midva bova rajša hodila rakov lovit, zajcev gonit, lesjaka čakati. Pa se bomo že še zmenili, deset je ura. Lehko noč!“

Rekši odide Marijan. Lovre je iz vsega predomačega obnašanja mladenčevega sodil, da je najbrž Maničin ženin, da-si ravno se je čudil, kako nasprotno mišljenje se vidi med njima. Ni si mogel reči, da bi mu bil mladenec po vseči, zato tudi precej za prvega ni imel pravega sočutja do njega. Bil je malo v zadregi, ko ga je gospa prašala, kako mu kaj sosed dopade.

Govorica se je pletla še nekaj časa o raznih rečéh. Po večerji pak, katero je bila nova njegova gospodinja hitro za-nj pripravila, razšla se je družina spat in Lovre je dobil prijazno sobo z razgledom na vrt. Svoje reči je našel že tam. Da-si ravno truden, vendar ni šel popred spat, predno je vredil in razložil knjige in obleko, kterega vsega blaga žalibog ni imel veliko. Izbica in pohištvo je bilo priprosto, ali Lovre še v svojem življenji ni imel tako prijaznega in prijetnega stanovanja.

Premišljevaje razne skušnje in dogodke današnjega dneva vleže se v mehko posteljo s sladkim občutkom trudnega človeka, ki je dan preživil popol-

noma zadovoljen ž njegovim koncem. Komaj nekaj ur popred so ga še obhajale bridke misli, tožil je nad svojo osodo, ki mu ni dala veliko več ko revščino, ki ga je drvila že blizo od praga njegovih želj k tujim ljudem, — in zdaj je bil srečen, kajti vedel je, da so ti tuji ljudje dobri. Že davno je bil odpravil svojo kratko večerno molitev, pa zaspati ni mogel, težko ga je stalo misliti nocoj na milo svojo staro mamico in na Boga, razne podobe, ktere je po dnevi imel pred očmi, vrstile so se mu v spominu. Zdravnik Vencelj, posamezni udje grajske družine, miloglasne besede Maničine, prelepa njena podoba — ah kako srečen mora biti ta Marijan, ki je menda ženin njen — čudna prikazen deseti brat, njegove proročne besede — vse se je mladenču čudno vrtelo po glavi in ko je naposled zadremal, vezale so se te misli v čudne sladke sanje.

Ko se je Lovre drugo jutro zbudil, bil je velik dan. Solnce je prijazno sijalo skoz njegovo okno. Čudil se je, kako da je tako trdno in dolgo spal, kar ni bila sicer njegova navada. „Ljudje si bodo mislili, da sem Bog vé kak zaspanec in nemarnež“ djal je in naglo na noge skočil. Ura je bila že osem. Obleko je našel očejeno in pripravljeno. Hitro se opravi in odpre okno.

Zdaj še le je mogel natančneje ogledati kraj in lego gradú, svojega novega stanovanja.

Slemenice so stale na nizki višini. Vrt z gostim sadjem preraščen, ktereга je sinoči le na pol videl, razprostiral se je po rebri posebno lepo na južno

stran. Precej za vrtom pa se je začel travnik ob obeh platéh malega potoka, ki se je daleč po vedno oži dolini med vrbovimi grmi vil in bleščal v jutranjem solncu. Tudi velika samotna lipa, ki je ponosno na samem raztezala široko razraščene veje, dala se je s strani zapaziti. Konci dolzega žleba se je potok naliveval v širok ribnjak, ki je bil malemu jezeru podoben. Na obe plati ribnjaka pa se je vzdigovala strmina, na desni strani gosto preraščena, na levi pa gola, kamenita tje do vasice, ki se je na vzvišenini stojé okolici kaj lepo podajala. Med gradom in vasjó je bila majhna podružna cerkvice z ograjenim pokopališčem, katero so bili nekdanji slemeniški gospodje postavili. Proti vzhodu čez vrt in čez travnik pak je Kvas videl posamno večé domovje; vendar ker je stalo tik hoste in se ni veliko videlo iz drevja, zató ni mogel razsoditi, ali je hiša premožnega kmečkega moža ali pa gradič. Visoki mecesni in redno nasajene lipe so kazale na gradič. To je bil Polesek. Ko je tako skozi okno gledal, zapazil je desetega brata, bosega in opravljenega ko včeraj, ki je izza konjskih hlevov prignal konja, kterega je on včeraj jezdil. Imel je veliko batino v roci in ker je konj počasno stopal, vsipaval ga je neusmiljeno prek reber po dolgem. Prišedši mimo okna je zagledal Kvasa, namežikal z očmi, na čuden smeh široka usta raztegnil in zavpil: „Dali so mi gospod, da bom zver tiral Peharčku nazaj, hi! Pa ta božja stvar tako hodi ko polž na vlak. Kerjavlju jo bom dal na popravo, tako-le!“ Pri zadnji besedi zopet

loputne z gerjačo po konji. Kvas ni vedel, ali bi se smejal ali jezil nad neusmiljenim človekom, ktereга je še nekaj časa z očmi lovil.

Stara hišina je pokukala v izbico in vidé, da je vstal, poklicala ga k zajutreku, ki ga mu je na mizo postavila. Ob enem mu je pravila, da so drugi že zunaj, „gospod pri ljudéh, ki češplje tresejo na gornjem vrtu, gospa na sušivni jami in gospica doli po vrtu hodijo.“

Četrť ure potem je bil tudi Kvas na vrtu. Naproti mu pride Manica. Danes se mu je še veliko lepša zdela. Vošil jej je dobro jutro in ona ga je prašala, kako mu kaj dopada na Slemenicah, kako je kaj spal in druge čisto navadne reči, na ktere je Lovre rajši odgovarjal, ko dostikrat na še tako važne. Precej pri tem razgovoru pak je čutil, da ima gospodičina nekaj v sebi, kar jo veliko više postavlja, in ravno zató je bilo vse njegovo obnašanje skoro nekako boječe. Gospodičina je to menda sprevidela, kajti govorila je ž njim kakor s starim znancem prosto in domače.

Ob to prijetno družčino pripravi Kvasa človek, ki mu je bil dozďaj še neznan, ki je pa naravnost iz grada prišel in moral biti torej domač.

„Glejte, tu pride naš stric Dolef,“ reče Manica in ko se je moř pribliřal, djala je, „stric! to so gospod Kvas, naš učenik.“

Novi prišlec je bil precej priletan in suh ko sama kost. Po vsem svojem zunanjem opravku ni bil

nikakor podoben, da bi bil ud grajske družine. Po špicastem koščenem obradku so rastle zapuščene in zastarane ščetine, ktere so zmršene in nerazčesane pričale, da je lastnik imel jih samo zató, ker je bil prezanemaren, da bi je bil obril. Čelo vrhu globoko ležečih mrečih oči bilo je visoko pa nagrbančeno, kolikor se je dalo razvideti izpod nekđaj belega, zdaj pa orumenelega in raztlačenega slamnika in ravno tako razkuštranih, sem ter tje že osivelih dolgih las. Obleka ni določila, ali je gospod Dolef star krojač ali rokodelski popotnik, kakoršnega na veliki cesti srečaš z uprašeno culo na plečih, ali drugi deseti brat. Oguljena suknja, na komolcih že skorej votla, zapeta do brade, segala je komaj do tistega ne imenljivega telesnega dela, kateri pri sedežu in tepežu največ terpi. Hlače so bile dolge, ozke in na drobnih koščenih nogah vendar še preohlapne, vzlasti od spodaj, kjer so se rujavih čevljev dotikale, blatne in s peto pohojene.

„Salve, prijatelj, ste prišli? No dobro, da ste prišli. Midva se bova še le kaj zmenila, dva študioza, eden mlad eden star. Deklina le pojdi, ti ne razumeš nič tega, kar se midva lahko meniva.“

Rekši izvleče iz žepa malo kmečko pipico in zamazan mehur tobaka in si jo natlači. Manica odide po vrtu, popred pa nekako smeje se pogleda Lovreta, ki je strmé gledal tega moža in ni vedel, kako bi odgovoril; ni vedel, ali je prav razumel ali ne, ko je djala „tu pride naš stric.“

„No, vidim se vam kakor kak „vacuus viator“ kakor Latinec pravi, ne vem že kateri, ali Ovid ali Virgil ali Horaci. Pa to nič ne dé, če človek dolgo živi, vse mu pride v koš. Včasih smo bili že drugi ljudje, „fuimus Troes,“ veselo smo živeli, pili in peli, da nikdar tega in Adolf, svojega očeta drugi sin, ki bi bil imel tolar vrh glave vrezan dobiti in črn talar, ni bil zadnji. Pa zdaj so vse tiste urice k nič. Povejte mi, moj tovarš, kaj bo iz vas, kam se boste obrnili, ko ste filozofijo in fiziko dognali?“

„Ne vem še, nisem se še določil,“ odgovori Kvas.

„V seminar ne?“ praša stric Dolef in tlečo gobo v tobak potakne.

„Najbrž da ne.“

„Pa zakaj ne? Glejte, ko bi se jaz ne bil premislil in bi bil to, kar so moj ranjki oče menili, da bodem, bil bi zdaj ves drugačen trebušček izredil, kakor je ta-le. Dekan bi bil in še kaj več. Pa to se vé, ko bi pijače ne bilo na svetu, bilo bi marsikaj drugače. Ko bi se pes ne bil za grmom zamudil, pa bi bil zajca vjel; tako bi bili moj oče bolj pametno storili, ko bi bili še nekaj malega časa živeli. Ko so umrli in je ta moj brat gospodarstvo prevzel, ta Benjamin, tačas je Dolef dobil po oporoki nekaj petic več v roke in halo! Kakor bi vraga spustil, bilo je vse naše. Štirje pravi tiči smo bili: jaz, neki Logar, Vesel, pa neki baron Fric Frik, in mi štirje smo imeli groše in ves svet je bil naš pri poličku. Jeminej, to so bile urice! Na starem trgu je bila lepa Nežika,

tista nam je točila do štirih čez polnoč. In pili smoga dan na dan. Drugo jutro sem vselej prišel ves zaspan v šolo. To je bilo zadnje leto, v prvi klopi sem sedel, — imeli smo zgubanega profesorja, ki je vedno palico nosil pod pazduho na ulicah po letu in po zimi, ta je imel latinsko. Jaz sem bil popred zmerom priden in to mi je potlej, ko sem samo pil, tako prav prišlo, da sem ravno tako shajal, ko drugi, ki so zvečer do desetih v bukvah čepeli. „Quid tu censes?“ je prišla vrsta ná-me in Dolef se je vzdignil iz prve klopi, malo bled in krvavih očí pa vendar še čvrst, in se je tako odrezal, da so vsi strmeli. In na večer smo spet in spet pili. To so bile urice! Povejte mi, ali je današnji dan še kaj veselega sveta?“

„O, še se najdejo!“ odgovori Kvas — „toda jaz sem tacih veselíc malo skusil.“

„Verjamem, verjamem“ pravi Dolef in hitro tri-pote na gosto dima potegne, da bi spet pravil dalje o svojih uricah. „No ljudjé so se sprevrgli; nemara, da že ni več pravih pivcev. Glejte, kako se svet spremeni, tempora mutantur! Tisti moj tovarš Frik je bil svoje dni tak, da je vinski kar denar trosil — trosil, zastópíte; no, zdaj pa ljudjé povedó, da je neki na Štajarskem sodnik in si je tako prelevil poprejšnjo kožo in pamet, da ga ne pije kaplje več in da si je že veliko premoženja naskoparil. Samo jaz sem še stari ostal in bom ostal najbrž do groba. Včasi sem že rekel, da bom popustil pitje, ali ne gre in ne dá se. Kamor se človek en-

krat vpreže, tam mora voziti po suhi in blatni cesti. ‚Vino pellite curas‘ bere se v Horaciji, če se ne motim.“

„Dobro pamet imate, da niste še pozabili tacih izrekov. Ali ste še potlej kaj pečali se s knjigami?“ praša Lovre.

„O kaj še!“ odgovori Dolef. „Kar so ranjki oče umrli, pustil sem ves uk. K vojakom sem jo bil porisal, pa je nisem mogel daleč prignati. Djali so, da sem vedno pijan, pa pijan sem bil malokdaj. Res sem ga zvrčal, kakor tisti v pesmi:

En starček je bil,	Je glažek izpraznil,
Je vince rad pil:	Je druž'ga nalil,

ali znal sem ga tudi nositi. Kar so mi bili pa oče pustili dote, tisto je šlo z vragom; pa naj gre v božjem imenu, saj mi mora brat Benjamin kot dajati do smrti in pri tem se še vendar včasih kak božjak vloví, da je za požirek brinjevca.“

„Ali če človek preveč pije, prikrajša si življenje in človek živi zato, da sebe in druge srečne stori — —“

„Le tiho, le tiho, že vidim da majhno filozofa v vas tiči in da bi me radi spreobrnili. Pa saj veste, kedaj se pijanec spreobrne: kedar se v jamo zvrne. Zakaj tega ne skrivam, da sem pijanec; kakor sem vas videl, precej sem vam povedal, da me boste poznali. Jaz tudi vem, da bi morda bolje bilo zá-me, ko bi se ne bil te navade navzel. Ali kar je, to je in mir besedí! Zató me ne bo nikoli nihče slišal, da bi mu rekel: pijančuj, ampak pravim zmerom: varuj

se vraga, delaj tako kakor me slišiš, ne tako kakor me vidiš. Pa se bova že še kaj pomenila od moje šole in druge reči. Zdaj grem doli v vas, če imajo kaj za primáko za suho grlo. Če ste kaj učenih bukev prinesli, bodeva jih enkrat skupaj pogledala in še enpot se bom pomladil in se še marsičesa domislil.“

Lovre je še precej časa gledal za starim, kako je koračil čez vrt. Noge so se mu že opletale, na gosto je že stopal, vse je opominjalo na to, da ni daleč tisti čas, ki bode konec storil življenju tega moža, in vendar mu je bila strast še tako živa! Pač čudna reč to, da more človek drugače ravnati, kakor mu razum velí, razum — največa moč v njem!

Četrto poglavje.

Pogovor vmes uname
 Od modrih se jim glav,
 Od sladkosti življenja
 In od njega težáv;
 In če se menim ž njimi,
 Nobenemu ni mar,
 Da nisem bil še v Rimi,
 Na vojski še nikdar.

Fr. Levstik.

Ako je kdo sodil iz tega, kar smo dozdej pravili o Kvasu, da bomo Lovretu do konca te suhotne pravljice za petami, to je, da bomo najmanjša

djanja njegova načrtali s tisto jezičnostjo, ki jo včasih občudujemo poslušaje naše stare majke, rojene v prejšnjem stoletju, ali da bomo tako vestno svojega junaka stopinje sledili v temotni preteklosti štiridesetih let, kakor sloveči angleški novelisti, ki vpeljujejo svojega viteza v kako izbo, celó ne pozabijo povedati, da je kljuko pritisnil, — kdor tako sodi, ta ni prave pogodil. Nikakor pa se s tem nočemo hvaliti, ker vemo, da ni taka obširnost reč, ktero vsak pisatelj lahko posnema, ampak da je tistemu, kdor jo hoče vpotrebljevati, posebnega božjega dara tako potreba ko ribi vode, in ta dar je — živa domišljija. Ker se pa s tako domišljijo pisavec te pravljice ne more ponašati in ker bi rad še nekaj poštenih možakov čisto stare korenine bralcu pred oči postavil, zapustimo za več časa svojega mladega prijatelja na Slemenicah, naj se seznanja in udomačuje, kakor mu drago, ter pogledimo doli v Obrhek, kmečko vas, ki dalje časa stoji, kakor bi kopa dedov, za vrstjo živečih, pomnila. Pot do tje kaj ne bo dolga, kajti komaj četrte ure ti bo treba, če malo urneje stopiš, in gospod stric Dolef so, kedar so se najbolj pijanosti opotekali, prišli v pol uri.

Nekteri gospodje učenjaki trdijo, da je za deželno zgodovino zelo imenitna etimologija lastnih imen starih krajev, mest, hribov, vasi. In ker je tudi slavni Šafařík med temi, verjamem tudi jaz, da včasih v katerem imenu kaj več čepí kakor samo ime. Zavoljo te vere sem že dostikrat, kar sem povest o desetem bratu

izvedel, premišljal in djal sam pri sebi: „Kaj vruga bi se dalo iz Obrhka po odmečku, pristavku, spremeni in predevku posameznih črk, po iznajdbi korenike v sanskrtu in materi staroslovenščini — izpeljati in skazati vsaj toliko, da bi Slovence za trenotek osleparil in preveril, da znam več ko hruške peči. Ali povedati moram danes, ko je čas, da bi svojo nevidezno učenost očitno pokazal, da nisem s svojo preiskavo nič dalje prišel, kakor da imam ponižno misel: Obrhek se pravi vasi samo zato, ker je stavljena ob vrhu na levici že imenovane doline, kjer je bil grajski ribnjak. Zraven te misli imam pa še drugo menj razvito, namreč to, da je pri vsej moji prizadetvi in preiskavi še zmerom mogoče, da je Obrhek ime dobil od tega staroslovanskega malika ali od onega božanstva, samo da sem jaz prekratkega pogleda in da imam premalo ali pa nič genijalnega duha naših starinarjev. Morda mi bo kak dobrovoljen starinoslovec pri mogoči drugi izdavi desetega brata tu iz zadrege pomagal ter mi pod črto tega lista napravil majhen komentarček.

Obrhek, ves do kraja — s Kerjavljevo kočjo vred, je imel dva in dvajset številčk nad hišnimi vrati. Da so bile hiše po večini lesene ali samo ometane, da so bili posamni tramovi čeravno iz bukvine, vendar že črvojedni in črno zakajeni, da so bile nekatere strehe, kakor se je iz zaréz na slémenu bralo, že petnajstkrat s slamo prekrite in je skoraj sploh že v šestnajsto tu in tam kaka luknja krovca prosila: to

nam poterjuje že izrečeno verjetnost, da je bil Obrhek star. Obrščanje so bili pa tudi najboljše duše, kar si jih misliti moreš. Da-si ravno siromaški kmetavsi in revni ko jare miši, vsi do enega, ktereга bomo še omenili, ravnali so se vendar po božjih in cerkvenih zapovedih; odrajtovali so fronke in desetino in biro, če je bilo le za žive in mrtve mogoče, ob pravem času. Da-si ravno so možakarji včasih malo porentačili in pokleli, kedar so je ženice razjarile ali kedar je pri pipi tobaka govornica tako nanesla, da se je bolj možato podalo, če so vpletli hudiča ali vraga med poštene in mirne besede, da-si ravno so obrški fantinje, da bi staro navado in svojo čast ohranili, sešli se na večer sredi vasí, polegli so pod „velicim čampljevim drevesom“ in kako staro pesem zakročili; če-ravno so ženice imele tisto čudovito lastnost, katero je že pred več ko devetnajst sto leti pri Galijancih Julij Cezar našel — zvedavost namreč: vendar pri vseh teh slabostih so bili Obrščanje pobožnejši ko vsi njih sosedje okrog in okrog. Vsak večer si slišal v posameznih hišah petdesetkrat ponovljeno češčeno-marijo z roženkranskim dostavkom; v sredi Obrhka pa je stalo leseno znamenje s kaj malo umetavno izrezljano podobo Križanega, kteremu so vaške dekleta na vsako spomlad glavo z venci in rožnimi kitami olepšale in pred kterim se je vsak vaščan mimo gredoč spoštljivo odkrival, spomnivši se na smrt in na fajmoštrovo besedo, tudi če je ravno šel od krčmarja Obrščáka ves vinski in težak.

Ta ravno imenovani mož je bil glava vse vasi in neovrgljivo zeló potreben za okolico, če smemo tistim zaupati, ki terdó, da človek najbolje stori, če nepotrebne, to je, ne živo živo potrebne denarje zapije, ali da lepše povemo, tistemu dobrotniku spraviti dá, ki mu sladke kaplje ponudi pokusiti. Že samo to, da je po njem imenovala se vsa vas, moralo mu je nekaj veljave pridobiti, kajti pravil je on in njegovi očetje, da je nekdam na Obrhku samo njegova hiša stala in da so se drugi sosedje okrog njega naselili, to se vé, menda kmalo potem, kar je nehal bob v klasji rasti in se je v stročevje spremenil. Koliko imenitnejši mož je moral torej Obrščak biti, ker so zraven imenovane zgodovinske in imenske veljavnosti še druge reči pristopile, ktere so ga vzviševale nad vse vaščane. Bil je namreč krčmar in župan in po tem tacem naravni brambovec in zastopovavec vsega, kar je sosesko zadevalo. Njegova postava — bil je velik, rudečega lica, nosil je toliko trebuha, da se je dalo spoznati, da ne goni sam za brazdo voličev — ta je popolnoma pristovala k drugim lastnostim, vnanjim in notranjim. Premožnejši ko drugi sosedje je kakemu revežu tudi včasih frakeljček na upanje natočil, in čeravno se taki dolžniki niso nič posebno kaj podvivali, da bi svoje dolgove poravnali, imel je vendar Obrščak vsaj toliko dobrega od njih, da so rekli: „nič napečen mož ni to.“ Kedar je bilo za sosesko kaj govoriti, vstopili so se sosedje za Obrščaka in on je imel tačas samovoljo. Čeravno se ni

bil naučil ni brati ni pisati — zakaj pred štiridesetimi leti so se ljudje menj pečali za take reči — izuril se je bil vendar toliko, da je po lastni iznajdbi zapisoval, koliko poličev je imel pri tem ali tem sosedu na dolgu. Obrščak je imel namreč v treh znamenjih vso matematiko in vso abecedo. „Kljuka pet, križ deset, kol enó, pa je XVI krajcarjev za en bokal.“ To se vé, da je Obrščak te kole in križe tako napošev, zdaj majhne zdaj velike, zdaj na to, zdaj na to stran viseče zastavljal, da je ni živ krst več razumeti mogel, ko on sam. Ker pa je bilo tacih dolžnikov obilo število, kateri so na upanje pili, in ker je bil krčmar prepošten in prevesten, da bi bil s svojim pisanjem sebi in drugim zmešnjavo napravljaj in od tega tirjal, kar je uni izpil, zaznamoval je Obrščák kovačevo vrsto na prazni strani stare pečati (druzega papirja ni poznal) z rogovilastim zaznamkom, ki je imel klešče pomeniti, grajskemu Dolfu je napravil v zapisnik nekaj črt, ki so hotele škrice pri suknji naslikati itd. drugi je drugo znamenje imel.

Prebravši popis krčmarjeve osebe, vém, da častiti moj bralec pričakuje zbrano družbo okoli tega poštenjaka, vzlasti če se še domišlja naše posebne pravice, ktere sem od kraja prvega poglavja opomnil.

Popoldne je bilo okoli treh, ko so sedeli Dolef, deseti brat Mrtinek, dva kmečka možaka pri enem, dva druga — eden mlad čeden fant okrog dvajsetih imenovan Francelj Dražarjev, eden pa več ko še enkrat toliko star Miha izpod Gaja — pri drugem vinu.

Ker je krčmar videl, da imata poslednja dva sama med seboj govoriti, mešal se je le bolj med prvo družčino.

„Jej, naj te vrag!“ djal je eden kmečkih možakov Matevžek — „gospod Dolef, kaj je zdaj v vašem gradu novega, kaj? Tako je vendar-le res, da ste dobili novega šolmoštra, sami zá-se, posebej. Enega sinova ima gospod slemeniški, ta vaš brat, pa učniku daje jesti in piti in — kaj bom drugače govoril: dobro vá-se in dobro ná-se mu preskrbí in še denarja mu bo dal vem da, in kaj bo iz vsega tega? Nič!“

„Denar bo potekel,“ pravi drugi.

„Vidva tega ne zapopadeta; molčita rajši!“ djal je Dolef.

„Kaj bi vraga ne vedel?“ huduje se Matevžek. — „Ali nisem svojega paglovca celo zimo zaganjal k šolmoštru, da bi ga bil kaj izučil? Po svetem Urbanu — to se vé sem moral pastirja imeti, potlej je s šolo preč. Pa sem bil undan, ko sem prešiče v mestu prodal, kupil mu ene bukvice, češ naj bo fant v cerkvi na branje molil, da ne bo stal kakor trot pred Bogom. Ali kaj menite, da je znal brati! Hudirja je znal, namalanega! Beri kaj iz bukvic, djal sem mu v nedeljo popoldne. Pa se je pripravljaj ko bolni iz postelje, tako zbiral besede in tolkel in jecljal, kakor bi kislo repo jedel iz škrbaste sklede. In ko mi je undan berič pečat prinesel, zakaj nisem peska na cesto napeljal, še razločiti ni mogel, kdaj je dan

postavljen, da se imam pri gosposki zglasiti. Šember te vzemi, sem djal, po kaj sem te pošiljal vso ljubo zimo k šolmoštru, ko se nisi naučil nič in si še več telek, ko jaz sam. Mar bi bil jaz fanta doma imel, da bi mi bil prejo vil v klobčiče! Zató jaz pravim, grajski gospod mora imeti čudno pamet, da našemu farnemu šolmoštru biro daje, ko mi vsi in še več, potlej si pa še sam enega vzame in ga sam plačuje.“

„Kaj ne veš, zakaj tako dela?“ pravi krčmar.

„Zakaj?“ pravi mož.

„Ko bi ti imel tako kopico denarja, pa bi ravno tako delal.“

„Ta je pa resnična“ pristavi drugi izmed možakov. — „Ko bi jaz ali ti hodil po ajdovi setvi od kozolca do kozolca s velicim poveznim vozom in z žrdjó, in bi vsak deseti snop izpulil in tako nektero razstávko pšenice, ki so jo drugi ljudjé pridelali, domu napeljal, i! menim da bi potlej denar trosil in razmetal.“

„Le pijte, pa molčite!“ reče Dolef, kateri ga je že v možganih imel, da so mu oči vkup lezle, potem je z glavo pritrkovaje začel peti z onemoglim glasom:

En starček je bil,	Je glažek izpraznil,
Je vince rad pil,	Je druž'ga nalil.

Ali modri možjé iz Obrhka se niso dali motiti z gospod Dolfovo pesmijo, katero so slišali že nektero in nekterokrat.

„Pritožili se ne bomo čez-enj“ pravi krčmar, kteremu je na misel prišlo, da bi utegnil gospod graj-

ščak izvedeti, kako se je v njegovi hiši zaničljivo o njem govorilo.

„Bog obvaruj!“ djalo je drugi izmed sosedov, ki je bil Obrščaku nekaj grošev dolžen in se torej ni spodobilo, da bi bil na nasprotni strani stal. — „Dober gospod je, on bi ne mogel uboščeka s palcem v oči dregniti, kakor kdo drugi.“

„Kaj se vama meša? kaj sta šlevasta ali še le bosta? Kaj pa odgovarjata na tisto, kar vaji nihče ne praša! Jaz nisem djalo, da ni dober, pošten mož, ali pameti nima prave, pameti!“ trdi svojeglavo Matevžek. — „Jaz bi mu tudi z oči v oči to povedal, kaj se bom torej bal, če me stric Dolef sliši ali ne. Saj smo možjé, ne nosimo moderca, ampak kamižolo in vemo, kedaj je čas molčati, kedaj govoriti in na uho pošte prenašati. Kaj ni res, gospod Dolef?“

„Kaj pak da ga bomo še en bokal, še en bokal, še en bokal“ blebetal je Dolef in z glavo vedno bliže mize prihajal. „To pa to, dolžen sem že — koliko sem že? Nikomur nisem nič zapil, otroke sem vse preskrbel, ki nisem nobenega imel. — Še en bokal!“

„Saj še tega nismo izpili!“ pravi krčmar.

„Še en bokal!“ ponavljal je Dolef vedno.

„Vidite, tega je že verglo, za danes ga ima dovolj božjega darú,“ — reče Matevžek, ko je Dolef izza mize vstal in kolovratil se na klop k peči, tam nekaj cunj si vkup zdrgnil za zglavje in se zleknil po klopi.

„Kaj mu pomaga, da je gosposke matere sin! Kaj mu pomaga, da vé več ko vsa naša vas, da je ranjki gospod poprejšnji nekteri tolarček vrgel za-nj iz mošnjčka? Vse je bilo tako, kakor bi jaz pšenico vsega letošnjega pridelka v gnoj zakopal. Saj je tak človek, da-si ravno dosti vé in zna in ima ime, in sukno nosi na sebi, — še zmerom menj vreden, ko jaz ali pa ti Obrščak, kaj ni res! Za koliko je bolji ko moje babnice petelin. Petelin moje babnice — že dostikrat sem djal, da ga bom s krepelcem pobil ali pa Kerjavlja najel, da ga mi bo ustrelil — petelin družega ne dela, ko škodo na božjem svetu in to je: na dvoru mi vse razbrska in razkoplje, med seno mi tistega perja nanese, da po zimi junci kašelj dobodo, in ječmen mi pozoblje. Za drugo ni na svetu. Tako tudi ta gospod Dolef za družega ne tava pod solncem, kakor da nič ne dela, da travo tlači in da vino, dar božji, končuje.

„Glej vraga, kako jo je dobro razpeljal, kakor bi pravljico pravil. Vém, da še Mrtin ne bi bil boljše povedal.

Čudno se je zdelo možém, da deseti brat ni govoril danes nič in se je vedno obračal na drugi konec mize, kjer sta ona dva sedela in se menila.

„To sem vam jaz samo zato postavil, da boste videli, da je res neumno otroke učiti branja, pisanja, in vrag vé kakove copernije se še učé. Ta človek je modre učene glave, pa je bolj neumen ko-ti Kerjavelj! ki ne veš nič, nà pojdi pit!“ Ta poslednji ogovor in

konec moškeve modrije je veljal starcu, čisto samo svoje nenavadne postave in podobe, ki je bil v hišo stopil in se mizi približal.

Ali predno je Kerjavelj prijel kupo, da bi radodarnemu sosedu odpil, prigodí se nekaj, kar je storilo, da je moral oči drugam obrniti, da-si je bil že suhoten po grlu skozi in skozi doli. Kakor je torej bil kaplje želján, moral je pogledati desetega brata, svojega prijatelja, ki je ravno v tem trenutku spel se izza mize, za pedenj više vzrastel kakor je bil sicer velik, strahovito oči okrog sebe metal in naposled zarohnil nad starejim izmed spodnjih dveh pivcev:

„Ti Miha izpod Gaja! nisi vreden, da za mizo sediš. Ti si oderuh, tebe bomo dali h konjederki v službo; vrgli te bomo na smetí, če se brž brž ne poberesh ven! Ven!“

Tisti, kteremu je to veljalo in njegov sosed, sta vzdignila glave po koncu. Priletnemu Mihatu so se grbe na licu pomnožile in barva se je v zeleno spremenila, ko je videl, da ga podí Mrtinek ven. Obledel je iz jeze in sramote, da ga tak človek hoče iztirati iz družbe in ni ga bilo volja iti; nasproti pa je bil toliko babjeveren, da se je bal z desetim bratom prepira, kateri bi mu lahko napravil, da mu bodo krave krvavo mleko imele in družih urokov veliko. Tudi morda ga je vest toliko pekla, da ni niti šel niti ne prec odgovoril, zakaj ne gre.

„Ali si me slišal? kaj sem djal?“ vpije Mrtinek.

„Pa zakaj?“ vpraša Miha s svojim zopernim glasom.

„Zató, ker smo tukaj sami pošteni ljudjé, tí pa si mrcina pasja, oderuh! Ti pojdi h konjedrcem in rabeljnom za hlapca, ne pa med poštene može za mizo. Poglejte možjé — obrne se deseti brat do drugih — tukaj sem dolgo poslušal, kaj imata ta dva in Bog oče me udari, če sem še kaj tacega slišal. Za štiri tedne odloga prosi ta vaš sosed Francelj. Vsi veste, da temu hudirju denarja ni treba. Pa zakaj ga tako tirja, da se še z jokom ne da preprosi? — zakaj Francelj je res jokal pod pestmi, le pod oči ga pogledite. Zató ker mu méni domačijo prodati, ker vé da ga bodo potlej v vojake vzeli in da bo potlej lahko za njegovo deklico hodil v svojem šestdesetem letu, palica ga potiplji! Kaj počnemo ž njim? Ali ni prav, da se naprvo izkida izpred nas?“ — „Aha, dobro govoriš Mrtin!“ oglaší se Kerjavelj in izpije glaž. Drugi možjé pak so molčali na Spakovo vprašanje in sicer iz raznih razlogov. Krčmar Obrščak se ni hotel Mihatu zameriti, še manj pa desetemu bratu, ker je dobro vedel, da če z enim potegne, drugega ne bo več blizo. Izmed pivcev pak je bil eden Mihatu v rodu po krvi, drugi pa po mošnji; torej sta oba namuzovala se tako, da se ni vedelo, ali odkimavata ali pritrjujeta.

„Ven bom šel, ali berači me ne bodo podili!“ pravi Miha.

Deseti brat pak je stopil izza klopi in z močjó, kakoršne v njegovih koščenih udih ne bi bil nihče

pričakoval, ubere Mihata za vrat in ga z lahko z vleče izza mize do vrat, ter ga sune venkaj.

Krčmar, ki se pri vsem tem ni genil, djal je zdaj: „Prav, saj ta skopuh ne da tako dosti več skupiti ko nič.“

Kakor bi se ne bilo nič zgodilo, tako se vsede Mrtinek zopet za mizo.

„Nič se ne boj, France, pa vesel bodi, plačala bova tvoj dolg, hiša ti ne bo prodana in ljubico boš imel. Jaz vem za zaklad; drevi ob poldesetih v Lez necu bodi; na križišču posedi, da jaz pridem —“ pošepeta Mrtinek mladenču na uho, vdari potem ob mizo in ves spremenjen zavpije: „No, kaj ste umolk-nili? Poprej ste godli in klopotali, da so me po eni plati ušesa bolela. Zdaj naj kdo kako obaltno zarobi, da se nam kri razgreje. Le pijte, danes je moj dan, jaz dam za-nj kolikor more kdo piti.“

„Mrtinek, jaz bi rad nekaj prašal“ pravi Matevžek.

„Le migaj z jezikom, pa se ti bo govorilo. Vse se sme prašati, samo to je druga reč, ali se če odgovarjati ali se neče,“ odgovori deseti brat.

„Glej ljudjé pravijo, da ti hudir sam — Bog nas varuj in sveti božji križ — denar donaša, zato se ti ga nikoli ne zmanjka,“ pravi Matevžek.

„V kakošni postavi pa dohaja k meni, ali v mačji koži, ali s kozlovo brado, ali z oslovsko peto? Kaj pravijo?“ pravi deseti brat in se tako zasmee, da je bila Matevžka res misel, za resnico verjeti, kar je prašal v šali.

Polsedmo brazdo pod zemljo ga ima vrag zakopanega — tako so včasi pravili — in ti ga menda najdeš, zató ker si deseti brat.“

„Tako pravijo? Ali ti verjameš ali ne verjameš?“
praša Mrtin s smehom.

„Ravno to sem te hotel prašati, ali smem verjeti ali ne. Djal sem, če boš ti potrdil, i nu potlej bi utegnil drugače misliti. Na tiste coperne babe, rojenice, strahove in mrličé, ki nazaj zahajajo — jaz ne verujem, ker jih sam še nisem videl. Hudič mora pa vendar biti, saj je v štiridesetdanskem postu Boga skušal; v tej skušnjavi se pa tudi vidi, da ima denar pod oblastjo, ker obetal je tačas bogatije in lepотиje vesoljnega sveta. Zató sva se že z babo unidan menila — — pa Mrtinek če ne boš zameril, da ti naravnost povem?“

„O nič se me ne boj! Tebe ne ugriznem, ko bi že tudi koga.“

„Nu! — z babo sva se menila od tebe in sva ugibala, kje toliko denarja doboš, da tako rad za vino daš, beračem pomagaš in da se čudno vidi...“

„Kako je to, da sem sam razcapan in ongáv, jeli?“

„I nu res, da si še čevljev ne privoščiš, čeravno bi lahko take nosil, ki bi bili gori do pregiba.“

„Mar do pod pazduhe“ zasméje se Mrtin, „ali čakaj bom še jaz tebe eno prašal: ali véš, kaj je deseti brat?“

„To je res, da vem,“ odgovorí Matevžek, „ali

ti Mrtine nisi tak, ko drugi deseti bratje, od katerih pripovedujejo stari ljudjé. Ko so se moja ranjca mati možili, bil je tudi en tak na svatovščino prišel kakor ti, ves neumen pa vsegavedež. Pa nihče ni vedel, kdaj je stopil v hišo; na enkrat je stal tam pri godčevski mizi. Tačas je moji materi prorokoval, koliko in kakove otroke bodo dobili, in vse se je zgodilo, kar pové, da je bil res deseti brat. Pa ko se je klobas in plečeta najedel in nekaj v mavho nabral, ni ga bilo več videti v tem kraju. In kdor še o kacem desetem bratu vé povedati, vsaki pravi: prišel je in šel ...

„Kaj sem pa jaz?“

„Je! tega ne pravim, da nisi deseti brat; jaz menim le, da si drugačen ko so drugi taki zato, ker imaš denar, ki ti ga sam vrag bruha iz sebe ali vedigabog kje ga dobivaš.“

„Nič naj te to ne skrbi“ odgovori Mrtinek nekaj resnobneje. „Če misliš, da sem koga okradel, skaži mi; če sem koga oplahnal, naj me toži; če je pa pošten denar, pa tiho bodi. Glej cesarska podoba je gori vrezana na tej petici ko na tvoji; zato pij, hudirja! Ko bi tudi za vragov denar pil, kaj zató; vino je božji dar iz Obrščakovega soda.“

Toda Matevžkovega soseda, kteremu je pijača napita stala, stresnilo je nekaj čudno po vseh udih, ko je nesel kupo na usta, kajti verjel je na žive in mertve, da je to vino res s podzemskim škratovim denarjem plačano. Ker je mislil, da bi utegnilo v želodcu

ostati ali kake gliste v njem zaroditi, zlil je po obradku in naprsniku pol kupe in le drugo četrt je izpil. Matevžek pa ga je bil že nekaj v glavo dobil; zató se ni samo čisto nobene vinske vraževine bal, temuč je celó hotel pogovor z desetim bratom dognati, kajti dolgo si je že obetal, da mora neke čudnosti in nenavadnosti iz samih Mrtinkovih ust razjasnjene slišati.

„Ti Mrtinek! ker vidim, da sva danes pri poliču in da nič ne zameriš, prašal te bom še eno. Ali sta res vidva z gospodom na Polesku, tistim tihim, zaprtim človekom prijatelja? Pravijo, da je on tudi vragu zapisan — —“

Matevžek ni mogel dalje govoriti, ker ga je stari dedček Kerjavelj vedno pod mizo z nogo becal in silno z očmi migal, da naj molčí o tej reči. In res se je Mrtinkovo lice čisto spremenilo, ko je slišal gospoda s Poleska omenjati. Položil je dve petici na mizo, vteknil pipo v usta, vrgel prevezane čevlje čez ramo in počasi šel ven.

„Ali niste mogli molčati!“ jezi se Kerjavelj. „Kaj je bilo treba blebevsati od Piškáva, morski strah te postrašil? Kdo bo za vino dal? Nalašč sem prišel les-kaj, da bi ga enkrat pil čez dolgo, ko večni kraj; pa mi ga odženete. Bog se vas usmili! Že toliko dni je med nami, pa ne veste, da se ne sme ž njim govoriti, kar človeku v glavo pade.“

Peto poglavje.

Tak dedje nam bili
Pred stotino let.

Jak. Zupan.

Prišel bo en možiček!

Stara pesem.

Kerjavelj, mož, ki je poslednje besede govoril, zdi se nam tako imeniten, da ga natančneje narisamo in zato ž njim celo nov odstavek začnemo. Zakaj današnji Obrščanje, ki so bili tačas otroci, ko se je naša povest godila, trdijo, da niso razun desetega brata Mrtina Spaka nikogar za večje čudo imeli ko Kerjavelja.“

Bil je ta mož že čez šestdeset let star, srednje velikosti, pa precej životen. Lica je bil zabuhlega, čela nazaj visečega in nekaj čudnega, pol škiljavega pogleda. Oblečen je bil po zimi v suknjo, ki je bila Bog vé kedaj vojaška in iz plavega sukna, kateri se pa zdaj iz množine poméčkov, zaplat in lukenj, z vlaknom in nitmi zapletenih, že ni poznalo, ktera barva in zaplata je prvotna in ktera je še le potlej pridjana. Hlače prtnenice so segale samo do kolena, kjer je Kerjavelj za malo péd bose kože kazal, ker so bile golenice njegovih čevljev že tolikrat udelane, da niso več segle do kolena in do stremen. Na glavi je imel klobuk s širocimi kraji, kakor ga sem ter tje današnji čas samo še v časi v starini ali na glavi

čestljivega slovenskega deda vidimo, ki se ne da zapeljati neumnim nošam mlajšega sveta. Pa da bi Kerjavelj pokazal, da je svoje dni cesarja služil, torej kaj svetá skusil, imel je krajevec nad levim ušesom gori zavihan in na oglavje pripet, kakor nekdanji brambovci v francoski vojski.

Pravijo, da je lepše, če se človek nevednega kaže, kakor če laže. Zató bom tudi jaz naravnost povedal, da ima pričujoča povest med družimi slabostimi ravno na tem mestu znamenito prazno lino, ktere nikakor ni bilo močí zadelati in zamašiti. Ni namreč znano, kje se je naš dedek Kerjavelj — rodil, ni znano kje in kako je pastirčeval in fantoval, kje in kaj so bili njegovi roditelji. Vém sicer, da bi bil mogel, ko bi bil bolj prepričan svetosti pisateljevega poklica, v krstne farne bukve iti gledat in to prazno mesto napolniti, tembolj ker je v istini rojstvo prvi pogoj, tedaj največi faktor vsacega velikoumnega djanja v človeškem življenji. Ali fajmošter obrške fare je čmerikav star gospod, s kljukastim nosom in srebrnimi naóčniki, ta je, ne vém zakaj, najhujši sovražnik vseh novelistov, romanopiscev, dramatikov in družih ljudi te ropotije; lahko si potlej misliš, da sem se bal moža spraševati za letne številke in osebne zadeve družih ljudi, češ, ko bi pa dedec slutil, kaj bi jaz rad, gotovo bi me po hlapcu in kuharici vrgel plano.

Toda naj bo že Kerjavljeva mladost taka ali taka, to moremo za trdno povedati, da je bil pred

desetimi leti smreko posekal, ktera je bila za prvi tram v hiši, ki si jo je Kerjavelj naпусти Obrščakovi njivi tik hoste postavil z lastno roko, in ktera še današnji dan stoji, da-si ravno namesto Kerjavlja samo miši in podgane v nji gospodarijo. Kerjavelj je smolo bral po hosti, ter jo prekuhaval in prodajal kmetom, da so si kola mazali. Zraven tega pa je imel še več lastnosti, ktere so ga daleč okrog seznanile. Skupek vseh teh lastnosti ga je pa po vsem ločil od desetega brata, kteri se je veliko ž njim pečal. Ljudjé namreč, ki so videli in vedeli, kako Mrtinek vse prevdari in vsako reč izvé in so ravno zato radi verjeli, da zna več ko drugi, — ravno tisti ljudjé so govorili, da ima blaženo lastnost, ki marsikoga stori srečnega v nesreči, — djali so, da je Kerjavelj dobra duša, samo malo neumen.

In vendar Kerjavelj ni nič posebnega počenjal. Smolo bral, kislega mleka gospodinj v vas prosit hodil, smolno olje prodajal po dva krajcarja funt, vranam in vrabcem nastavljal, veverice streljal in pekel in jedel, crknjene prešiče po okrožji pobiral in doma za predpustno slanino in slaščico sušil, zvečer k sosedovim za peč hodil sest, pravil tam vselej in vsak večer, kako je morski strah, hudirja na barki, videl ko je bil vojak, kako je kozo ozdravil, da ni več v pšenico hodila, kako je „štatljivemu“ konju navado odpravil itd. — nič družega ni revež počel. To pa gotovo ni bogvedi kaj. In vendar so ga neusmiljeni jeziki raznesli za neumnega ali vsaj malo pri-

smojenega. Ker so vedeli, da je Kerjavelj dobra duša in rad ustreže, imeli so ga za Jurčka in nalašč govorico napeljali na hudirja, na kozo in na take reči, da je le mož pozabljivši, kako je to stokrat že v raznih spremembah pravil, še enkrat isto reč ponovil. In če je ubošček malo drugače zategnil, če je danes djal, da ga je bilo strah, ko je hudiča na kose sekal, jutri je pa rekel, da ga ni bilo nič strah, brž so ga djali na osla in ga na laž stavili. Da, nekaj jih je bilo, ki celó niso verovali, da je bil Kerjavelj kedaj morski vojak, ampak so hoteli vedeti, da ni v svoji vojaščini dalje prišel, ko gori do sorškega polja nad Ljubljano in da jo je tam kakor bojazljivec skrivaj pobrisal. Pa to so bili menda le hudobneži, ki nikomur nič ne verujejo; zató menim, da bode bolje, če midva z bralcem vzameva Kerjavljevo za resnično.

„Takó ti praviš, Kerjavelj, da se temu Mrtinku ne sme od karsibodi govoriti?“ pravi kmet Matevžek.

„Kaj še! Ne sme se ne!“ vpije Kerjavelj, ki je imel zraven naštetih še to dobro lastnost, da je glasno govoril in besede vlekel.

„K tebi rad zahaja, pravijo“ dostavi Matevžkov sosed, „ti že veš, kaj mu je nevšečno. Kaj praviš, zakaj noče o tem gospodu s Poleska nič slišati, pa vendar eni vedó, da sta znana? Kaj ti kaj pové?“

„Nič ne pové!“ odgovori Kerjavelj.

„Če je hudiču zapisan, kar jaz mislim, ker ima zmerom denar, da-si ravno živi kakor čuri-muri božji volek v travi, brez dela, — vém, da se kaj pome-

nita od vraga,“ pravi Matevžek in čez ramo pogleda soseda, krčmarja in mladega Franca, ki se je bil tudi bliže pomeknil.

„Saj ga ni hudiča, kdo ga je pa videl?“ pravi krčmar in namežika drugim gostom, kakor bi hotel reči: zdaj ga imamo, poslušajte.

In res je bil Kerjavelj na enkrat ves živ.

„O to pa to! Hudir je pa hudir.“ Rekši se stegne po mizi, pomakne klobuk nazaj in z glavo pritrkovaje pravi: „saj sem ga jaz presekal, o polnoči sem ga presekal, na dva kosa.“

„Povedi nam, kako je to bilo.“

„Takole: jaz stojim ob enajstih na barki za stražo pa — —“

„Pred si pa rekel, da o polnoči,“ seže mu France v besedo.

Kerjavelj se ni dal ni temu ugovoru, ni smehu motiti, ampak je svojo terdil in djal: „O enajstih je bilo, to še dobro vém. Sam sem stal, megla je bila in tema, kakor v rogu. Zeblo me je, pa sabljo sem imel. Dremoten sem prihajal; zató sem začel tjekaj po morji gledati.“

„Kako si po morji gledal, ko je bilo tema?“

„Naj bo tema, saj sem imel kresilo in gobo in drva, pa sem zakuril. — Kar gori v jamborji nekaj pravi: vrr, vrr, vrr! Jaz gledam, gledam, — — ni bilo nič! Spet dremoten začnem prihajati. Le počenem tje na tla. Kar se barka tri pota zaguglje sem ter tje. Jaz gledam, gledam, poslušam, — ni

bilo nič! Kar nekaj sem po morji pride po vodi in z nogami pravi: comp! comp! comp! Jaz gledam, gledam — kar vidim, da hudič gre!...“

„Kako si pa vedel, da je hudič?“ praša eden nevernih poslušavcev.

„Kaj ne bi vedel! Ali ni imel rudečih hlač, zelene kapice, kosmatih tačic in take nohte na prstih, ko uni-le kavljji pri vagi?“

„Ali te je bilo kaj strah?“ praša krčmar.

„Kako me bo strah, ko sem britko sabljo v rokah držal? — No, potlej je tista pošast ali tisti peklenški škrat plezal gori ob barki prav na glas: škreb! škreb! škreb! Kakor je na vrh prišel, pa se ti je z oči v oči meni nasproti postavil. Sveta mamka božja sedem križev in težav — sem jaz djal — pa sem zavzdignil britko sabljo, pa sem zamahnil, pa sem čez glavo ubral in loputnil: lop! — pa sem ga presekal, samega hudiča sem presekal, na dva kosa!“

„Kako pa véš, da si ga presekal?“ praša Francelj.

„Kaj ne bi vedel, saj je dvakrat padlo v morje; prvič je reklo: štrbunk! v drugič pa se je slišalo: štr—bunk! Pa reci potlej, da ga nisem presekal, da ga nisem na dva kosa presekal.“

„To je res, da si ga! Ná pij, ki si tako dobro delo storil“ pravi Matevžek. „Ali ti še koza kaj na Obrščakovo njivo uhaja.“

„O nič več ne, zdaj sem jo že ozdravil, kozo, že dobro dolgo let je tega“ pravi Kerjavelj in prazno kupo na mizo postavi.

„Kako si jo ozdravil?“

„I kako! kri sem jej spustil, pa se je popravila. Jaz sem imel s kuho opraviti, moral sem paziti, da se mi smola v loncu ne vžge; zato nisem mogel zmerom v kozi očesa imeti. Ti Obrščak si mi vedno žugal, da mi jo boš vzel, če bo v škodo hodila. Kaj je bilo početi? Zaprte nisem mogel imeti, varovati in vračati zmerom in zmerom nisem utegnil. Čakaj me vrag čak! ti bom že eno naredil, kozača, da ne boš ven in ven gobca v ograjo tiščala! Pa sem vzel véliki nož ter sem ga nabrusil na ós in sem se vle-gel na trebuh prav tiho za mejo tam pri vrzeli, kjer je žival noter hodila. Kaj ti pride! En gobec trave namuli pa odtrga: hrst! Zopet namuli — tačas se pa jaz stegnem in: šop! porinem nož kozi v bedro. Kri je tekla, kakor v turški vojski, in vpila je uboga Dimka, kakor bi jo na meh drl; jaz sem pa djal: čaki! zdaj te ne bo več v škodo.“

„Ali ti je crknila potlej?“

„Kaj še! Kakor jej je tista pregrešna kri odtekla, ki jo je zapeljevala, potlej je ni bilo več videti v škodi in zdaj vém, da nima nihče bolj pohlevnega živinčeta.“

„Kaj meniš, da je hudobija v krvi?“

„To je da!“ vpije Kerjavelj. „Slaba kri sama stori pri živali in pri človeku, da se greh dela. To sem jaz od učenega Hrvata zvedel v vojacih, na barkah sva bila vkup. Tam na morji imajo take igle, da puščajo vsacemu, kdor je uporen, razposajen, hudo-

ben, poreden in pregrešen. Zato sem pa še jaz kozi puščal.“

„Kolikrat so tebi puščali?“ vpraša Francelj.

„I te zgaga prekanjenska! kedaj sem se pa jaz kaj pregrešil? Nikoli!“ odgovori Kerjavelj malo hud. „Klin se s klinom zbija, vino z vinom, glavo za glavo, tako pa tudi hudobnost s hudobnostjo. Ali sem vam že pravil, kako sem Bučarjevemu konju poštatljivost odpravil?“

„Nikoli nisi še pravil!“ odgovoré sosedje, čeravno je vsak izmed njih to pravljico že Bog ve kolikrat slišal.

„No s pomladi unega leta, ko je bil lan pozebel, sejal je Bučar oves po lanišči. Ker je bil hlapec — tisti Urh je tačas služil Bučarja — nekaj obolel in je v stanici ležal, ni mogel za brazdo hoditi. Bučar pride pó-me in pravi: pojdi, Kerjavelj, pojdi boš namesto Urha ene tri kraje povlekel. Jaz grem precej. Bučar mi vpreže tistega sirastega konja, ki ga je prédlansko spomlad konjederec vzel, predbrano in jaz poženem: ti hóte! Dvakrat sva šla po razboru gori in doli. V tretje pa poženem: bistahor po sredi! Pa ni tel iti po sredi, le v rázbor je silil, mrha. Cukam za vajeti, cukam, vpijem, pa na zadnje se mi pošast še vstavi in se ne gane. Ko bi bil imel nož, prec bi ga bil popravil, kakor sem kozo, kar porinil bi ga bil tje v tisto suhoréber. Čaki me čak! pravim in odpnem vago, pomerim in mu z viškoma eno tako po rebrih prisolim, da se tri rebresa zlomijo.“

„Kaj te ni Bučar nič oštel, ko si konja končal?“

„Kaj še, saj sem mu rebra spet zravnal.“

„Kako?“

„Kar še enkrat sem loputnil, pa so kosti zopet nazaj stopile.“

Vem, da bi bil Kerjavelj tisto popoldne še nekter izmislek svoje modre in misleče glave sosedom povedal, ne samo kako se žival po novem zdravi, ampak še druge izkušnje, postavim, kako je svojo mačko voziti učil, kako je ponočne tatove, ki so okrog njegove kočice lazili, za vselej odgnal, ko ne bi bil krčmar v tistem hipu zagledal, da dva mlada gospodiča s puškami čez pleča gresta mimo hiše in sicer Marijan s Poleska in novi grajski učenik. Vedečni možje so pa vendar hoteli videti, kakov je poslednji in so se skozi okno stegnili. Kerjavljju ni bilo mar gospode; ali kakor so ljudje trdili, da je neumen, domislil se je zdajci prav po pameti, da bode treba kmalo plačevati, denarja pa ni imel, ker je bil ravno za sol in za tobak dal polšest krajcarjev. Zagodrnjal je nekaj, da ima doma „molzovo kozo,“ da mora torej iti molst ter se je tiho izmuzal iz izbe, da ni nihče prav vedel kedaj.

Šesto poglavje.

Na srcu, se mi zdí,
En kamen mu leží.

Narodna pesem.

Zapustivši Obrhek, krenil jo je Mrtinek čez polje naravnost proti gradu Polesku. V tem hipu pa ni imel tistega veselega norčevavnega obraza, ki ga je ljudém prikupoval. Sicer navšvic zavihane obrvi so mu bile zdaj vpadle; strnile so se nad nosom v gubanice, in odvzele navadno pečat neumnosti in priprostote, ktera se je drugokrat brala ž njegovega lica. Usta so izgubila polovico svoje širokosti, ob kratkem, to ni bil več deseti brat, ki je v vasovanjih deklicam čudne reči pravil in prerokoval, ki je včasi med radovernimi možaki sedel, ko so kako modro ukrepali in razdirali. Večkrat je ozrl se okoli in okoli in vidé, da je sam daleč okrog, zatrepetale so mu ustnice in mislil je z glasno besedo.

Vsede se na kamen tik pota, izvleče izpod srajce debel podolgast šop v zamazano ruto ovit. Razvije iz nje več listov in je skrbno pregleduje. In polahko se Mrtinkove oči razmočijo in po rujavem licu prileze debela solza in kane v velo travo na tla. „Ljubezen vas je pisala, vé črke, roka, ki me je edino božala nek-daj; ljubezen vas je sestavila in vendar imate v sebi smrt, kazen hudobiji. Odpusti mi, draga mati! če nisem tvoje zapuščine rabil tako, kakor je bila tvoja volja, samo za svoj dobiček; odpusti, če sem

dolgo misel imel, da moram ž njimi njega upropastiti, ki je tebe v nesrečo pripravil, ki ti je vzel mir, mir in še več. Umrle boste z menoj, ali poprej morate še vsaj drugim ljudém kaj dobrega storiti, poprej morate njemu spanec preganjati z oči, buditi mu vest — — —“

O daleč tam je zdajci zapazil Mrtinek moža, ki se je z motiko na rami bližal ravno po tisti stezi, ki je mimo njega držala. Naglo odbere iz svojih pisem eno, druge zopet zavije, skrije v nedrije pod srajco, vstane in s hitro stopinjo korači proti gradu Polesku.

Če pravimo proti gradu, ne mislimo s to besedo znamenati selišča, ki bi to imenovanje zaslužilo; kajti povedali smo že, da je bil Polesek nekdanj samo drugo bivališče gospodov slemeniških, pristava; govorimo le z ljudsko besedo, ki razločuje kmečka in gosposka poslopja in z neko spoštljivostjo meni, da se poslednjim, če tudi niso posebno odlična, vendar ne sme z navadno besedo hiša imenovati. Ne samo, da so že nekdanji stavitelji grada Poleska bolj potrebnosti in življenje pred očmi imeli, ko lepoto, — tudi zdanje posebno zanemarjeno stanje je imelo videz, da bi bil marsikdo to domovje z večo pravico imenoval puščo.

Na sprednji, to je zapadni strani, moral je človek skozi stara vrtna vrata ali bolje vrzel, ker lesa se je bila že davno polomila in je samo še na spodnjem vretenu visela. Plot okoli vrtno ograje je bil tu in tam raztrgan, segnite plotnice so mirno ležale

križem preraščene v koprivah in hobatu. Ozka steza je peljala do vežnih vrat, znad katerih se je bil velik kamen, grb bogvedi ktere prejšnje rodovine, iz zida izluščil in padel na tla. Krivec, oskrbnik ali pristavnik v Polesku, kakor so mu ljudje djali, odvalil je bil ta kamen samo toliko spred vežnega praga, da se ni kdo ob njem spodteknil. Zidanje ni bilo visoko. Grad je imel samo eno nadstropje; na širjavo pa ga je bilo precej, tako da je bilo veliko izb in shramb praznih. Zid je bil zunaj osivel, tako da je bilo videti, kakor da bi vse plesnovalo. Grad je bil krit s šibrami; tu in tam pa, kjer je bil sneg ali kjer je burja kako luknjo naredila, zadelana je bila streha z deskami. Hlevi in drugi podstreški pa so bili kriti s slamo, na kateri je rasel mah in staroletni tresek. Če ne štejemo nekaj kuretine, pisane mačke in lovskega psa, ni bilo v vsem Polesku več živali, ko dva repa, ena krava in mlad lep konj v hlevu.

Na male kosce razdeljene in z raznimi semeni obsejane njive okrog Poleska, kakor tudi raznovrstna gospodarska orodja in vozovi, ki so bili zarujaveli in razvrti nakopičeni pod lopo, vse to je pričalo, da se gospodar ne peča sam s kmetijo, ampak da je zemlja v najemu.

Po vsem tem bi človek sklepal, da mora gospod s Poleska kaj ubožen biti. Ali vsi ljudje v okrožji so vedeli, da to ni res, da gospod Piškav in njegov sin imata tako življenje, kakoršnega si le želita; nekteri so celo terdili, da ima stari Poleskar toliko de-

narja, da ga v dveh dneh ne sešteje. To se vé, da so si veliko glave belili, kako je to, da mu je doma tako malo mar.

Pa saj so imeli še veliko družega ugibati, česar niso mogli razumeti. Zakaj ta stari gospod, ki je bil v te kraje prišel s svojim še čisto mladim sinom, bil je kaj čuden mož. Za ves svet se ni zmenil. Da-si je bil že lep čas v tem kraju, ni imel nobenega znanja, nobenega prijatelja. Vsak dan, po letu in po zimih, hodil je dve uri po stezi ob svojem gozdu, ki se je čez velik klanec na vzhodnji strani raztezal. Če je kdo na teh sprehodih srečal in pozdravil starega in zamišljenega moža suhega obraza, majhne postave, črnkastega lica, v dolgi že oguljeni rujavi suknji, snel je dolgo svojo pipo, iz katere je ven in ven kadil, iz ust ter je malo nakimal, govoril pa nikdar nič. Ko so ga enkrat kmetje poznali, jeli so se ga zato nekako bati, ter so se mu radi že od daleč ognili.

S komur je imel kaj opraviti, s tistim je besedoval samo toliko, kar je bilo potrebno. Za prvega je njegov sosed Slemeničan včasih prišel k njemu; ali tudi temu je gospod Piškav kmalo videti dal, da mu ni nič dolžen in da ga ne vidi rad pri sebi. Zató se ga je tudi le-ta ogibal. Tolika je bila gospodova odurnost, da je nekda, ko je videl, da ga gospod fajmošter, častitljiv starček, gre obiskat, zapovedal Krivčevi ženi, naj reče duhovnemu gospodu, da ga ni doma. To se vé, da je Krivčevka sklenila roke,

klicala Boga in vse svetnike na pomaganje, ker ni mogla razumeti, kako ne bi bil človek tacega posvečenega gosta vesel. Bala se je legati in je fajmoštru po pravici povedala, da je gospod domá in kaj da je rekel. Lehko se pa vé, da je Piškav imel tudi od fajmoštrove strani potem za vselej mir.

Od kod je Piškav prišel, tega ljudjé niso vedeli. Da je deželán, to se je dalo iz tega sklepati, ker je po božje govoril kakor drugi ljudjé, kedar se je menil s Krivcem ali kmeti, ki so mu najemnino plačat prinesli.

O poletenskih nedeljah je včasi jezdil v cerkev, pa le včasi. Tam je imel spredej klopico za-se plačano in je ves čas iz nekih črnih bukvic bral, ne ozerl se ni na levo ne na desno. Nekdaj je bil pozabljivši to knjigo v cerkvi pustil in kruljevi Mihelji, ki se je bil svoje dni pri kanonirjih v nemškem Gradcu brati izučil in je te bukve pobral in gospodu nazaj nesel, raztrosil je bil med ljudi, da niso pisane ni po nemško ni tako kakor kakošne navadne poštene molitevske. Iz tega so povzeli umni možjé v Obrščakovi krčmi, da je knjiga najbrž „koloman“ ali tisto pisanje, ki se uči, kako se hudič — Bog ga nas varuj! — kliče v ris.

O eni lastnosti se pa niso mogli možakarji zediniti. Eni so namreč djali, da je za druge ljudi skop, drugi pa da ni. In res je včasi ostro tirjal od kmetov, kar mu je bil kateri na najemščini dolžen; včasi je pa zopet pravil kakov berač, ki se je bil po ne-

vedoma v Polesek zaletel, da je pri gospodu le-tam dobil tak dar vbogaime, kakoršnega še živ dan ne.

Star pregovor hoče vedeti, da se otroci radi po starih zvržejo. Ali pri Piškávovem sinu to ni veljalo. Marijan je bil ves drugačen ko njegov oče. Kakor je oče večno doma tičal in sam v sé zamišljen preživel pri tobaku, vinu in starih knjigah zimo in leto, tako je človek Marijana dobil, kjer je hotel, samo doma malokdaj. Ako ni s puško in psom taval po gozdu za zajcem in lesico, bil je v gradu na Slemenicah ali v vasi v tovaršiji, ki mu nikakor ni bila enaka. Pa ker je hotel veselo družbo, ni imel kje izbirati. Zató pa so mladenča kmetje veliko v čisljih imeli in stari so z mlajšimi vred povdarjali: to je pravi gospod. Nobeden vaških fantinov ni znal boljše spevati navadnih, dostikrat ohlapnih in obaltnih popevk in zdravic, ko grajski Marijan. Da-si tudi si še sam ni bil prav za prav v svesti, kaj ga veže na Slemenice, pogodile so bile vendar stare žene — in malo je bolj modrih na svetu kakor so bile obrške babnice —, da bo grajsko Manico vzela.

Ker sta bila po tem takem oče in sin malo vkup, misli se lahko da zveza med njima ni bila najoža. In zares je bilo čudno videti, kako malo se je stari gospod pečal za djanje in nehanje svojega sina. Če je cele dni preživel zunaj doma, ni ga zvečer še prašal ne, kje je bil. Isto tako, kakor z družimi je tudi s sinom — le redkokdaj kaj več govoril. Le do petnajstega leta je moral Marijan vsak dan ob gotovi

uri doma biti; tačas ga je oče učil brati in pisati in početke najmenitnejih znanosti, tako da je bil Marijan po vrhu izobražen. Ali po petnajstem letu je oče pustil učenje in sinu je bilo to popolnoma povšeči; kajti ker ni imel do uka nikakoršnega veselja, zdele so se mu tiste ure, ko je moral očetu nasproti sedeti in v dolgočasne knjige zreti, najpusteje v svojem življenju. Govoril ni stari ž njim nikdar drugače, ko nemško. Kaznoval ga ni še v otročjih letih nikdar drugače, kakor z osorno ostro besedo. Vendar se je Marijan tudi te same besede tako bal, da si ni nikoli upal niti ugovarjati mu.

Da-si je bil vzrastel mladeneč tako popolnoma opušen, brez ljubeče matere in po očetovi neskrbnosti živel čisto po svoji glavi in volji skoro v vsi svobodi, ne bi bil tudi njegov sovražnik reči mogel, da nima dobrega sercá. Zakaj če tudi ni od očeta nikdar očitnega znamenja ljubečega sercá in ljubeznjive besede prejel, ljubil je vendar pri vsem tem starega kakor sin, in ko je bil stari Piškvav preteklo zimo nevarno zbolel, postal je mladeneč celi čas njegove bolezni ves drugačen človek in res po sinovsko skerbel za-nj. Bil je že od otročjih let vajen videti očeta pod to osornejo skorjo in ker ni nikdar veliko premišljeval, zato mu še na misel ni prišlo, da bi mogel njegov oče drugačen biti kakor je bil.

Razun gospodarja in sina je bilo na Polesku še troje glav prebivavstva. Ko se je bil namreč gospod Piškvav naselil na Polesek, poprašal je po kadem člo-

veku, ki bi mu bil za postrežbo in oskerbovanje tacih vsakdanjih reči, za ktere se sam ni hotel pečati. Čevljar Andrejček, po svojem orodji Krivec imenovan, ki je s svojo ženo poprej v vasi osebenkoval, bil je tako srečen, da je v Polesku dobil dve izbi in velik kos njive zato, da je njegova žena in pozneje njegova hči Franca gospodu postregla, on pa včasi okrog hiše pogledal, zvečer vrata zapehnil, očedil in otrebil kar je posebno vpilo iz nesnage in nereda. Iz vsega, kar je bralec okrog Poleska videl, pa se da posnemati, da se je oče Krivec bolj brigal za svoja kopita in šila, kakor za snažnost in red grada Poleska. Zato je bila res za-nj in za njegovo pristavnikovanje velika sreča, da se stari in mladi gospod za drugo nista dosti zmenila, če je le Krivčevka vsak teden dvakrat mesa in tobaka prinesla iz bližnjega trga in če je konja očedil in psa napasel.

Stari gospod Piškav se je bil tega popoldne ravno s svojega sprehoda vrnil in je v svoji zgornji sobi sedé mirno vlekel iz svoje dolge pipe. Na mizi je stala steklenica vina in prazna kupica zraven kopíce razmetanih bukev. Soba ni imela nobene lepote in ko bi ne bilo velikanske z bukvami založene omare, na kateri so vse križem stale male in velike posode iz stekla in družega blaga, prazne in „z belimi, rdečimi in črnimi vodami napolnjene“ kakor je pravila Krivčevka, bila bi skoro prazna. Stene so bile gole, samo tam omari nasproti je visela podoba, na platno naslikana mlada ženska. Krivčevka je menila,

da je to mati božja in to jej je še nekaj tolažilo srd, da gospod nima ni moleka za roženkranec, niti „britke martre“ v svoji izbi.

V tej sobi je torej sedel gospod s Poleska, ko je nekdo nerodno na vrata potrkal. Nevoljno se je staremu premračilo čelo, kajti ravno zdaj mu je bilo posebno neljubo, da bi ga kdo motil. Ali predno se je oglasil, odprla so se vrata počasno in v sobo stopi — sključena postava, Mrtinek Spak. Bil je Mrtinek v tem trenutju svojega imena popolnoma vreden, kajti res je bilo na njegovem obrazu nekaj spačjega, vražjega brati. Stopil je pred starega sicer čudno v dve gube zvit, ali nikakor ne z isto spoštljivostjo in boječo pohlevnostjo, s katero se niži človek bliža višemu; temveč v svitlem njegovem očesu je sijala neka divja škra in okrog ust se je videl zaničevaven smehljej.

„Kaj hočeš zopet?“ praša stari in vstane s stola.

„Jaz sem pač vedel, da ne pridem prav, kedar že pridem. Ali tako vprašati sina uboge Majdalene, to ne gre,“ odgovori deseti brat in še bolj ustne raztegne. — „Svoje rojstvo zastavim — in sam Bog vé, kako grozno bi neki gospod rad, da bi to stavo izgubil, ko bi bilo mogoče he! he! kaj ne? — svoje rojstvo zastavim, da pred toliko leti, kolikor jih jaz štejem v življenji, kar ga je poštenega mestnega in potepinskega, — ne bi bila uboga Majdalena Strugova verjela, da bo doktor Peter Kaves nekoga, ki ga tačas še ni bilo na pozemskem svetu, tako malo prijazno sprejel.“

„Ne vém, kaj čekaš, tu vzemi pa pojdi!“ pravi gospod Poleščan in mu porine nekaj tolarjev.

„Ne veste? I, kaj kratke pameti bi bili! Saj je že dolgo tega, kar sem vam vse to skazal in, če hočete, bodem vam danes še enkrat. Ali danes nisem prišel brnjat, ampak kupčevat. Kar ste ondukaj na mizo vrgli, to ni zadosti. Človek ima tudi svoje večje potrebščine, če prav hodi okoli kakor potepin, česar mu ne bi bilo treba, ko bi nekteri ljudjé bili ljudjé.“

Stari je bil obledel. Vsedel se je na stol in glavo podprl. Precej pak se je zopet po koncu sklonil in djal nekaj prijazneje: „Zakaj mi ne daš mirú? Pojdi, da te videl ne bom, in dobil boš, da boš pošteno živel. Povedi, koliko hočeš; vse boš imel, samo pojdi iz tega kraja; daj mi pisma, z zlatom je plačam. Saj veš, da se te lahko iznebim, sodnji te bom prepustil — — —“

„O kaj še!“ — zakroboče Mrtinek — „papir je v mojih rokah, ta bo varoval mene, vas ne. Zdaj ponujate denarja, ali moja mati je v nadlogi umirala, kje je bil tačas ta vaš denar? Ne boste se me iznebili ne; vém, da imate ondi-le nekaj, ki bi me spravilo tjekaj, kjer je ona, ali tudi jaz imam tacega mačka (pokaže samokres izpod srajce), tako za samo brambo ga nosim, ker vém, da se včasi čudeži lahko godé. Živeti pa jaz ne morem niti nočem drugače, kakor sem se privadil. Ko bi vas bil popred našel, morda bi se bilo naredilo, zdaj je preč. Pa vendar,

da ne boste rekli, da sem prišel samo nagajat in ne-
ljubih spominov buditi, zato vam prodam to-le popi-
sano plat. Glejte, tu se govori o nečem, kar bi va-
šemu Marijanu v eni noči sive lase napravilo, ko bi
izvedel, da mu je grdi capin, ktereга samo po strani
pogleduje in zasmehuje, celó po krvi bliži, kakor kdo
misli razun vas in mene. Koliko mi daste za-nj?“

Gospod Piškav se stegne in pogleda. Moral je
pisanje spoznati, kajti segel je hitro po njem. Ali
Mrtinek ga ravno tako naglo odtegne in pravi: „O,
ne tako! Vidite, da nisem tako hudoben, če sem
ravno znorele matere sin. Dve sto križatih in nič več
vam ne bo preglavice delalo, da ste kedaj poznali
Majdaleno Strugovo! Ali drugače ne, ko iz rok v
roke.“

Molcé gre stari do omare, izvleče vrečico in jo
dene na mizo, potem pa hlastno pograbi listino.

„Zdaj se boste oddehnili! Morda vam bo še mo-
goče utajiti, ko bi se kedaj prigodilo, da bi jaz hotel
kaj trditi, kar bi vašemu Marijanu malo časti delalo,
morda, ha! ha!“

Rekši spravi vrečico pod srajco.

Staremu se je moral nek spomin zbuditi, ki ga
je vsega prevzel; zakaj zginila je topa merklost ž
njegovega obličja, tresel se je na vsem životu in glas
je bil mehek, proseč, ko je djal: „Sin! —“

Deseti brat se pretrese pri tem ogovoru.

„Sin! pusti me, naj umerjem vsaj v tem miru,
umrī bom kmalo. Ne onečasti mene in Marijana in

— sebe! Daj še drugo iz rok, kar imaš v rokah, da ne bo pričalo o nekdanjosti — —“

„Priče so zmerom dobre, nekaj moram imeti od matere za spomin, od nesrečne matere,“ ugovori zamolklo Mrtinek.

„Pusti to življenje,“ pravi dalje stari, „pojdi v druge kraje, jaz te bom preskrbel, samo da sin ne izvé, da — —“

Dalje ni mogel govoriti. S tresočo roko nalije kupo in jo desetemu bratu porine.

Že je Mrtinek z eno roko segel po pijači, z drugo pod srajco, kamor je bil prej skrtil zavita pisma.

„Zarotim te za ljubezen tvoje matere — —“

„Ljubezen!“ — krikne Spak in zopet se mu oko divje zabliska — „ljubezen, ne, ne, ljubezni vi niste imeli, ne iskre ne! Obnorela je! Ne dam, ne pijem iz te kupe, morda je kaj tacega v nji, kar je njen stric pil, kar mu je doktor Kaves piti dal!“

Rekši se obrne in izleti iz sobe ko burja.

Na smrt bled in zelen strmí stari gospod za njim in ustnice trepečejo: „Tudi to vé!“

Oskrbnik Krivec je med tem v spodnji izbi na nizkem stolu sedel, pred seboj je imel razloženo svoje čevljarsko orodje ter je žvižgaje tolkel podplate. Sivi dolgi lasjé so mu nagajivo padali po grbavem licu, na katerem je bila vtisnjena vedno vesela in neskrbna natora. Ko si z žuljavo smolnato roko obriše sitno lasnato zbrav s čela, zagleda na pragu desetega brata.

„Ohej! le noter, le bliže deseti materin sin!“

Kako ti je kaj? Kaj mi novega poveš?“ zavpije in vzame pol dodelan čevljev med kolena.

„Tebi ne morem nič novega povedati, ti si že star, vse ti je že v koš prišlo, samo grob ti bo še nov,“ odgovori deseti brat in vrže svoje čevlje na klop. „Volk te podiši!“ pravi zopet čevljar „čemu pa brusiš golo peto po pesku in po strnišču? Tako mi ne boš nikoli nič zasluzka naklonil, zakaj po tem tacem bo samo Bog tvoj čevljar, ki ti bo vselej druge žive podplate pripel, kedar boš te shodil in skvedral.“

„No, jaz menim, da imam zadosti dobrega čevljarja, če sva z Bogom pobogala se za podplate.“

„To je res, železna opetica se zvrne in raztepe; živa božja koža pa ne z lepo. — Ali kaj mi boš novega povedal? Ljudjé govore, da včasí komu za srečo poveš, kakor ciganka; meni pa nočeš in ne privoščiš nikdar kaj tacega. Daj, daj, zini!“ priganja Krivec in žebelj, ki se mu je bil zvril, iz čevlja puli.

„Ti si star, moli in pokoro delaj, če hočeš. Sreča se samo mlajšim pripoveduje.“

„Vidiš, kako te prav uči“ dostavi Krivčeva žena v izbo stopivši.

„Ti grdún ti, če ne boš družega povedal, ko od groba in smrti in starosti in molitve in pokore, nesnažna živreca, zahvalil se ti bom s kopitom čez glavo,“ huduje se čevljar.

„Le molči, smolé stari! ali mi pa še rajši po-

vedi, kdaj boš hčer možil, saj jo bo ongav Francelj doli iz vasi vzal, ne?“

Krivcu se na enkrat vedro lice zresnobi.

„Od Franceljna se jaz nimam kaj meniti; in če nečeš, da bi se mi zameril, še ti ne govori o njem. — Kam jo bo pa vraga djal? Ko bi bil jaz vedel, da ima na svoji hiši toliko dolga, zares ne bi bil pustil svoji deklini ne ene besede govoriti s fantom. Saj si že slišal, da mu bo Miha hišo in zemljišče prodal.“

„Ne bo mu je — ne,“ odgovori Mrtinek.

„Sam je tukaj-le pravil,“ potrди čevljar. „Jaz sem nekaj vinarjev na stran položil, zato pa nočem, da bi šla deklina brž po poroki z mavho po svetu. Zato tudi tebi svetujem, nikaar jej ne nosi nobenih pošć od njega.“

„Kaj pa, ko bi Francelj denar dobil? Ko bi skopuha plaćal?“ praša Mrtinek in oprći čevlje, da bi odšel.

„Kje ga bo dobil? Na posodo, to ni nič. Drugaće ko bi mu ti povedal, kje so na sveti večer tolarji cvetli, ha, ha!“

„Kdo vé!“ pravi deseti brat.

„Stoj no, kam pa kolovratiš?“ vpil je čevljar, ali Mrtinek je bil že duri za seboj zaloputnil in videl ga je, kako je široke stopinje delal čez dvorišće.

„Glej-ga, stari!“ šepetala je Krivćevka svojemu preljubeznjivemu, „to je vendar pol ćudesa! Nikoli nihće si ne upa k našemu gospodu, ta Mrtinek je

bil pa otodi dober čas gori. Kaj praviš, kaj je to?“ In to čudo, kakor tudi Mrtinkove besede o možitvi njune hčere sta mož in žena v dolgem zaupljivem pogovoru obravnovala, kterege pa ne ponavljamo bralcu zavoljo njegove dolgosti in navadnosti.

Mrtinek je gredé skozi vrt, kjer je Krivčeva Franca v gredi nekaj okopovala, postopil k njej ter rudečeličnemu dekletu nekaj tiho povedal, kar jej je še bolj razvnelo obraz.

„Kaj ti veš!“ djala je.

„Bodeš že videla! Predno bo pust —“ Mrtinek ni skončal. Zagledal je nedaleč Marijana, ki je prihajal po stezi. Na očesu se je desetemu bratu videlo, da bi se mu bil rad s pota ognil, pa bilo je že prepozno. Zató je oči v tla pobesil in hitro stopal po potu Marijanu ravno naproti.

Ko sta se srečala, stopil je deseti brat z eno nogo v stran in ni pogledal niti ogovoril Marijana ter hotel dalje.

„Kaj si pa zopet iskal tod okoli?“ praša ga Marijan. Deseti brat mu je bil edini človek, ki ga ni mogel videti, da-si sam ni vedel prav za prav zakaj.

„Tebe že ne, za druge ti pa nič mar!“ odgovori Mrtinek.

„Bodem videl, če mi nič mar, berač potepivni!“

Mrtinek ga hudo pogleda, kakor bi ga hotel z očesom prebosti. „Berač! — Kedaj sem tebe kaj prosil? Bogá moli, da ne boš kedaj še večji berač ko jaz.

Bog vé, kdo med nama ima zdaj-le več v rokah ti ali jaz.“

„Še enkrat naj te vidim, da boš tod lazil, pa ti bom puško stolkel na buči,“ pravi mladeneč in zavihiti kovano kopito svoje risanice.

„Poskusi! Pri Bogu je milost potlej“ odgovori deseti brat s pomenljivim smehom ter sam med seboj godrnjaje koracá dalje čez polje.

Bodi-si da je Marijan Piškav, površno izobražen, z drugimi ljudmi vred veroval, da ima ta Mrtinek Spak res nekaj čudesnega in vražjega na sebi, ali pa da se je v tem hipu vkljub svoji srčnosti in nevstrašljivosti res bal tega človeka, ki je bil vsaj njemu nasproti že odvselej potuhnjen in nekako prezirljiv; nekaj ga je pretreslo, kesal se je, da ga ni na miru pustil in šel svojo pot.

Potok, ki teče čez slemeniške travnike in potem dalje mimo Obrhka, izvira v severji komaj dobre pol ure od velike lipe v odstranskem zatišji izpod hriba, preraščenega z brezjem in jelševjem. Ravno mimo skal, z robidovjem prepletenih, izpod katerih se tiho kaplja za kapljo pririne in potem v ozki stružici z lahnim šumom eno drugo dalje in dalje podí: tam mimo skal drží malo uhojena pot, kravji stezi podobna, čez hribe. Hodijo tod Obrščanje in drugi iz obližja malokdaj. Le kedar se kak gospodar napoti peš v daljni semenj po voli in hoče najbližjo pot čez hribe ubrati, krene jo tod-tje. Skoro nikoli pa nobenemu na misel ne pride, da bi po noči sam šel mimo samotnega

znamenja, vegastega križa in „grmade,“ ki že od nekdaj tu stoji in je vsled pravljice in raznih ostrašljivih reči, ktere je ta in oni tu videti hotel, med narodom na slabem glasu. Bil je namreč na tem mestu pred več in več leti nek kramar ubit. Ker je pa nesrečni mož moral imeti kakove male grehe nad seboj in neznan tolovaj ni za maše dal, strašil je ubiti kramar nektero mesečno in temno noč po brezji in celo doli na travniku je včasi kdo mislil videti dolgo črno podobu s krošnjo in podkovano grjačo stati med vrbovimi grmi.

V tem glasovitem kotu tedaj bi bil tistega večera človek videl desetega brata, kako je pod robidovim grmom čepé s klinom jamo v zemljo kopal. Mesec se je bil ravno prikazal izza vzhodnjih hribov in obseval samotnega človeka pri njegovem neznanskem delu tik lesenega križa.

Bilo je mrzlo. Mrtinku so se tresla kolena in večkrat je prenehal, odložil svojo nespretno leseno kopačo in si mel roke, da bi prste ugreel.

„Vrag! dve pedi globoko, zadosti je, kaj bi zmrzoval!“ zagodrnjá kopač, izvleče iz nedrija vrečico, odvozlá motvoz, vzame nekaj denarja ven, drugo pa vrže v izkopano kotanjo.

„To bo zaklad!“ pravi in se zasmee tako na glas, da se lastnega jeka ustraši. Vstane in gleda okoli. Le vodica je lahko šumela pod njim in razun njega in drevja na pol podrte podobe križanega Zveličarja ni bilo čuti in videti ni živega ni mrtvega.

Kotanja je bila kmalo zasuta. Vrh prsti položi Mrtinek travnato ježo in potem zagrne mesto z odrastleki robidovega grma.

„Ná, leži do jutra večer, da te s Kerjavljem in Franceljnom za doto vzdignemo in, če ima škrat toliko močí, da bo cvenk in žvenk v žeblje ali oglje spremenil, naj bo, to veselje mu že privoščim.“

Potem nasadi svoj veliki klobuk na glavo in obuje čevlje. Ko gre mimo križa, vstavi se in reče: „O moj Bog ne bodi mi hud, kedar bom na sodnji dan stal pred teboj; ne bodi mi tačas tako malo milostljiv, da bi me na levo posadil zavoljo tega, da sem norije uganjal po tvoji zemlji! Saj si mi dal s pametjo tudi neumnost, saj si vedel, kakov bom in kako se mi bo godilo, predno si me ustvaril.“

To se vé, morda mi boš enkrat djal: če si hotel dobro storiti, zakaj si pri tem ljudi zapeljeval, da so na vraže verovali. Jaz vé, da je ta bosa, ali ravnam se kolikor toliko po tvoji besedi, ki si djal: kar desnica dobrega stori, naj levica ne zná. Ljudje ne smejo vedeti, da bi jaz lahko kaj imel; v grob bom seboj nesel, kar vem in imam. To pa drugače ni mogoče. — Morda ni prav, da ga imam v strahu, ki bi mu imel vsaj zato zahvaliti se, da sem na svetu. Tudi morda ni tebi po volji, da tako živim, da ti kazen iz rok jemljem, pa — jaz ne vem, če morem drugače. Daj mi še nekaj časa tavati po zemlji in s tvojo pomočjo še pokoro storiti, da me vzameš v nebesa k materi. In morda bo še on, ki ga več-

krat spominjam, kaj ima na vesti, napravil toliko kesanja in pokore, da mu bo tvoj sv. vratar odslonil vhodišče v raj in se tam sprijazniva.“

Po tej izvirni molitvici se Mrtinek počasi pomika ob potoku proti vasi. Ob dolenjem potoku so neki vaški tihotapci rake lovili. Ko je Mrtinek zagleda, mahne jo proti njim in se že od daleč oglasi s svojim hreščočim glasom pevaje znano pesem:

Na mrzlem studenčku	Je tiho jokola,
Je deklica prala,	Jokala jokala,
Je prala je prala	Je reva grenko!

Sedmo poglavje.

Srce je prazno, srečno ni.

Prešern.

Kvasovo pismo prijatelju Ferdinandu Bojanu.

Če ti še le zdaj, še le po več mesecih obljubo spolnujem, vém, da si prepričan, da je bilo kaj posebnega, ki me je oviralo, da ti nisem bil mož beseda. Večkrat sem že imel pero v roci, večkrat sem bil že napisal nekaj vrst tebi namenjenih; ali vselej sem vrgel pero in pisanje od sebe, ko sem videl sestavek pred seboj brez nog in glave. Zakaj ko sva se ločila, ti tjekaj kamor te spremiti nisem mogel, in jaz kakor prognan Dioniz iz Sirakuz v Korint tlako delat s topoglavimi otroki, tačas sem bil tak, da sam

sebe nisem poznal. Tožilo se mi je po tebi, prav zelo se mi je tožilo. Kamor sem šel in koder sem hodil, nikjer mi ni bilo prav. In če sem se vprašal, kaj je prav za prav, česa mi manjka, nisem si mogel odgovoriti. Čutil sem se tako osamljenega tako nepotrebne na svetu, da bi se bil res lahko sprijaznil s pregrešno mislijo: ko bi mi Bog smrt poslal, bilo bi morda še najbolje. Čemu sem pa tukaj, kaj je moja naloga? In v tacihi trenutkih bi bil že skoro rad, da bi bil mogel misliti, kakor splošina tega sveta misli: tudi jaz sem eden, da jih je več, eden izmed tistih: fruges consumere nati.

In še zdaj nisem popolnoma na dobrih nogah, da-si se reč precej na bolje obrača. Ti se boš smejal. Vendar tebe in tvoje srce poznam. Tebi lahko povem, česar ne bi pravil nikomur. Ali vsega ti povedati ne morem, besede mi manjka. Čutim, čutim, ali kedar bi imel govoriti, tačas sem okoren in neroden. Upam, da boš ti izmed vrst bral, česar povedanega ne najdeš, kar bi ti pa jaz rad povedal. Nekaj je v meni, kakor hrepenenje po nečem neznanem, ki se mi pa vendar zdi, da že na pol imam.

Pa ti si pravi Kvas, rekel mi boš, kvasiš, da sam ne veš kaj. Prav govoriš, Nande moj, če tako praviš, jaz res še sam sebe ne razumem.

Spominjam se, da sem tudi tačas tako blede, ko sva v samotni izbici odložila knjige in sva se pomenkovala o marsičem, česar ne bom nikdar pozabil. Spominjam se, da si me ti kakor stareji in modreji

vedno zavračal in mi odgovarjal na moje večne tožbe: človek mora imeti toliko filozofije, da si dušo prosto ohrani vnanjih in notranjih stisk in težav. To sofistiko, ki si jo bil iz najinega prijatelja Horacija na posodbo vzel, končaval si vselej z mentorskim obrazom rekši: upanje, Lovre, upanje živi človeka, če ga že vse drugo zapusti.

Pa legal si — ne stoj! tako robato ti ne smem govoriti, ti se ne moreš legati — tisti modri poetje in blebetavci lažejo. Saj že upam in upam, kar sem se zavedel, da živim. In kaj mi je prineslo to upanje? Nič; konec vsega tega večnega upanja je ta, da hlapčujem, da sem priupal učeništvo na starem gradu. Ali bi ne bil tega lahko opravljal precej, ko sem se brati in pisati izučil? Čemu sem se tolikanj ubijal? Čemu sem si prizadeval slepea Homerja razumeti in druge prismojene in pametne besede nekdanjih razmotati si, čemu sem postopača Sokrata občudoval?

Že vem, kaj boš odgovoril, kako me boš oštel in me nehvaležneža pital. In da ne boš menil, da sem čisto izgubljen, moram ti povedati, da so vse to le besede, pol resne pol ne. Nekaj upanja mi je še vendar ostalo, čeravno moja vera na-nj ni tako neomahljiva, da bi s teboj mislil, da človeka živi. Zakaj ko bi bilo to res, bil bi zdaj pri tebi, bil bi srečen pri tebi. Tudi ne smeš misliti, da jih več ne spoštujem, teh starih modrijanov. Če včasih sanjarim, sanjarim zató, ker me nekako veseli, menda ker bi s

tem rad praznoto napolnil, praznoto v svojem srcu. Dokler sem še pri tebi bil, imel sem vsaj enega človeka, ki me je ljubil in razumel, kteremu sem lahko vse zaupal, vse povedal. Še te imam v srcu, tvoje prijateljstvo je menda edina reč, kar me more navdušiti, kar me more tolažiti. Ali ravno to je tudi, ki me nekako tare; kajti prav zelo te pogrešam; jaz bi rad imel vsaj enega pri sebi, ki bi čutil z menoj in se ž njim še o čem drugem pomenil, kakor o dolgočasnih vsakdanjih rečéh. Ne more mi iz glave, kedar se tebe domislim, kitica priproste pesmi, ki mi jo je unidan pel eden mojih tukajšnjih čudovitih prijateljev, mavhar prav po božji volji, ki se desetega brata imenuje (če veš, kaj to pomeni); pel je:

Po hribcih je ivje,	Al kje je preljubi,
Po dolih je mraz,	Al kje sem pa jaz!

Pa to me domisli, da ti moram kaj povedati o svojem življenji in svojih novih gospodarjih in prijateljih — ali da tega imena ne skrunim — znancih. Iz tega, kar sem ti ravno kar pravil in tožil, bodeš morda posnel, da sem nezadovoljen s svojim okrožjem. Toda pohvaliti se moram, da kar se vnanjega življenja tiče, nisem do zdaj še boljšega imel in da so mi celó ljudjé večidel po godu. Menim, da že nekaj več sveta poznam, kar sem tukaj.

Moj gospodar, tako menda ti moram imenovati očeta svojega gojenca, moj gospodar je pol izobražen meščan, pol kmetovavec. Kakor prvega ga človek mora rad imeti. Tako prijazen in priljuden je z menoj,

da si res v srečo štejem, da sem jaz, ki sem se težko in nerad pripravil in udal v to osodo, vsaj k tacemu možu prišel. Kakor kmetovavec je pa ves tak rusticus, kakor Horac svojega v lepem vrzu slika: *Immoritur studiis et amore senescit habendi*. Zares jaz tacega človeka ne zapopadam, ki ima dovolj in več ko dovolj in vendar še vedno v tem tičí, kako bi pridobil še več. Moj gospodar je omikan mož, vé ti o vsem govoriti; kakor se kaže je tudi marsikaj bral, lepo knjižnico ima, marsiktero pametno besedo izgovori, ki bi bila vredna, da bi si jo dobro zapisal in ravnal se po njej. Ali najljubše mu je vendar govoriti od žetve in setve, žrebet in telet, kónj in volov in drugih enacih rečí. Pri najmanjšem delu misli, da mora zraven biti, vse ogleda in vse dela. Večkrat sem si mislil, ko sem ga zvečer videl vsega utrujenega, kaj ti je treba vse obleteti, tolikanj ubijati se, tolikanj trpeti in skrbeti! Jaz za-se menim, ko bi enkrat toliko imel, da bi pošteno utešil potrebščine tistega dela svoje osebnosti, ki ga telo imenujem, jaz bi nikdar ne mogel še dalje in dalje riti in pridobivati, ampak hotel bi živeti srečen in zadovoljen. Da feaškega življenja tu ne mislim, to že vém, da ti v glavo ne pride.

„Kako je to, da se hoče nekaj šopiriti s temi sploh znanimi izreki, morda bi me rad svoje učenosti prepričal“ bodeš rekel videvši, da sem te že dvakrat v teh vrstah razveselil, omenjeva je starega klasika. Ali tudi to sem še tukaj pridobil. Imam namreč sta-

rega študenta, čudovitega človeka, brata svojega gospodarja, za učenika in učenca. Ah, ko bi ga ti videl, tega postarnega, sesušenega, raztrganega in zamazanega moža, ko bi ga slišal, kako govori vedno o pijači, ne nedolžni vodi, temveč o sladkem vincu in žganji, kako včasih celo mene pridobiva, da bi šel ž njim, kako pri tem vé navajati primerne in nepriemerne latinske izreke iz raznih knjig — ti bi mislil, da imaš starega slovečega capeta Diogena pred seboj, ki mu družega ne manjka ko poveznjene kadí, da bi va-njo zlezal in pa malo več ciniške filozofije. Zakaj, ko bi k temu kak Véliki Aleksander prišel in mu na izbíranje dal, kaj bi rad imel, izprosil bi si moj stari učenec rajši en frakelje žganja, kakor pa da mu ne bi solnca zaslanjal. Učenca pa imenujem starega Dolfa (kako čudno naše ljudstvo imena za svoj jezik prekršnje) zató, ker včasih zjutraj, ko na vrtu berem svojega in tvojega ljubljenca, pride k meni ter mi knjigo iz rok vzame in jame predstavljati, da se mu ne morem prečuditi. Koliko talentov je Bog ljudém razdelil, ljudém, ki te darove zakopljejo sebi in človeštvu na škodo. Nektero leto je že preteklo, kar ni imel knjige v rokah, veliko je med tem časom takega doživel, ki ni v nikakoršni zvezi z izobraževanjem boljšega dela našega bitja, celó veliko je počel, kar bi bilo prelehko utopilo poslednje duhovne moči v njem, in vendar včasih, kedar mi bukve iz rok vzame, tako dobro zamotane reči v Horaciju pretolmači, da ne vem kaj bi mislil, ali imam genijalnega

človeka pred seboj, ki je tudi njemu namenjene darove zakopal, ali pa so nekdanji učenci vse drugače znali učencem znanosti prilastovati ko današnji pedantje in suhoparniki. Pa naj bo dovolj o tem, drugopot ti povém, če boš hotel, vso zgodovino tega čudnega „bisera v blatu.“

Ker sem ti začel obrisovati svojo okolščino, moram ti še druge spomina vredne osebnosti, s katerimi se tu pečam pred oči postaviti, da si boš potem moje življenje in vsakdanje početje posnel. Ker sem ravno z moškimi začel, ostanem dosleden in ti najprvo te v rudimentu naobrazim, da-si s tem še ne rečem kakor da bi imeli ti kako prednost ali bi mi bili bolj po volji od žensk. V obližji, komaj nekaj streljajev od mojega zdanjega stanovanja, stoji stara pol razpadena luknja, ki se gradič imenuje in je lastnija enega najnenavadniših ljudi, nekega starega bogatega hipohondra, ki ne terpi žive duše blizo sebe. Njegov sin Marijan je vsakdanji gost pri nas, po tem tacem tudi eden mojih novih znancev. Človek je iste starosti ko jaz, kaže se mi bolj prijaznega ko mi je ljubo, veliko mi ima pripovedovati, zdaj me zvabi in spravi tje zdaj sem, ali pri vsem tem ga nisem nič kaj vesel. Včasih grem ž njim na lov, ne tolikanj iz veselja kakor zavoljo tega, ker se ne morem odpovedati. Ti veš, da me včasih tista neslanost popade, da se zamislim v kaj in molčim. Te slabosti se še dozdam nisem odvadil, kakor si iz tega razvidel, kar sem ti od kraja pravil. Moji tukajšnji ljudje pa to mojo

razvado razlagajo, da menijo: dolgčas mu je. Zató in ker so zares dobri ljudjé in bi mi radi ustregli, silijo me naj to in to z Marijanom vred počenjam. Tako se primerja, da sem večkrat kakor mi je ljubo s puško v hosti ali s trnekom na ribnjaku ali zdaj kar je sneg zapadel, nad tiči. V teh priložnostih pa moram spoznati si, da nisem za tacega prijatla ustvarjen, kakor ga mi je osoda tu pripravila. Dobra duša je, prijazen, veliko si prizadene, da bi me razveselil in jaz sam si dostikrat očitam, kako mu morem tako nehvaležen biti, ali kar je to je, pravega sočutja do njega mi popolnoma manjka. Saj veš, da sem včasih več ur lahko blebetal; s tem pajdašem pa mi dostikrat pogovor obtiči, besede zmanjka, nimam se česa meniti ž njim. Govori veliko; ali vse njegovo mišljenje se pleče o tem, kar mu je najbliže, in to mene ne more vezati. Ima še nekoliko izobraženja, čeravno veliko ne. Ta človek, kakor se mi po vsem vidi, je namenjen ženin najlepše deklice, kar sem jih jaz v življenju videl, hčere mojega gospodarja, Manice.

Nočem poskušati, kako bi ti na papir narisal njeno podobo, zakaj beseda je okorna, pero bi jo bolj kazilo kakor slavilo. Celó ko bi bil slikar, ne mogel bi temu obrazu vdihniti tiste blagosti in tiste srčne dobrote, katero človek spozna, ako je bil nekaj časa ž njo vkup. Zares menim, da omenjenemu srečnemu mladenču zavidam ta biser, ktereга morda ne bo tako vreden, kakor zasluži in zató morda ne vé in ne bo vedel, kaj bo dobil na svetu. Tu vzor lepše

polovine človeštva, in tam suh navaden človek, ki morda še ne čuti globlje kakor vidi, ki ima morda ozke in oméjene misli o pozemski sreči — ali ni to nasprotje? Nasprotja pa se po naravnih in logičnih postavah ne strinjajo ne vežejo. In vendar mi povedó ljudjé, da se mislijo tu vezati, da meni gospod slemeniški dati svojo hčer Marijanu.

Ko sem sam te razmere opazoval, prepričal sem se zdaj, da je resnica; zdaj pa se mi je zopet zdelo, da ta reč še ni tako gotova. Marijana nisem mogel nikdar nič prašati o tem, še govoriti ne morem ž njim o tacih rečéh, sam ne vem zakaj. Vidim, da sta si kakor dva stara znanca, da se tikata kakor brat in sestra; ali nobenkrat ju nisem še dobil v kakem bolj skrivnostnem in živem pogovoru, vzlasti pri njej nisem videl nikacega znamenja gorečega čuta do njega. Mislil sem, da deklica razumno misli, da se njeni zdravi pameti nepotrebna in neumna zdi vsakošna sentimentalnost in vnanje skazovanje, da je torej v tem podobna priprosti slovenski materi, ki goreče ljubi svojega odraslega otroka, pa ga ne poljubljuje, ne objemlje, ampak rajša pod tršo skorjo zakrije blažno ljubezen. Drugekrati pa, ko sem s svetom in sam se seboj nezadovoljen kje v kraji sedel in me je zalotila in sva kak pogovor pričela, sprevidel sem, da sem tu napečno obsodil; sprevidel sem, da ima deklica zraven svoje vse razumnosti celo nekaj romantičnega mišljenja. Lehko povzameš, kake sklepe sem iz tega delal gledé omenjene reči.

Napeljal sem včasi govorico na-nj, omenil sem nje-nega častivca; pa nikdar se noče z menoj o tej raz-merici meniti; vselej se mi utegne s tem, da resnobna postane in začne o družih rečéh govoriti, ali pa se nekako čudno in ljubo nasmehljá, da ne vem ali hoče reči: kaj ti mar moja zadeva, ali pa misli na-značiti, da ljudjé brez nje številijo.

Po vsej pravici boš djal, kako je zopet to, da se po starobabje védečen vtikam v reči, ki bi me imele toliko brigati, ko prédlaški sneg. Jaz moram reči: mea culpa, res sem nespameten. Človek nima včasi kaj delati, pa si take uganjke zastavlja. Tako menda tudi jaz ugibljem, ker imam preveč časa. Moj učenc je ljub, priden fantič, bojí se me in rad me ima, tako da se prav dobro razumiva. Ker mi vse o pravem času stori, kar mu naložim, prekladati ga pa nočem, ostaja mi precej praznega dneva. Če teh ur ne presanjarim v svoji izbici, grem na vrt, kedar ni premrzlo in tam v kolibici včasi najdem gospodi-čino pri — bukvah. Ko ne bi že družega imela na sebi, že to, da posebno rada bere, móralo bi me, da bi jo častil. Zakaj jaz mislim, da je že to zna-menje dobrega srca, če kdo ljubi poezijo ali lep-oznansko berilo. Le pomisli, kako sva med seboj včasi prav sodila tiste izmed svojih vrstnikov, kterim ni bilo mar za drugo, kakor da so ustrezali raznim te-lesnim potrebam, kterim je vsako branje mrzelo, iz-vzemši morda kake posebno domišljijo budeče spise,

ki so jim le zato dopadali, ker so jim bili po mesečnosti v rodu.

Mati njena, že precej priletna ženica, je gospodinja skozi in skozi. Vse hrame in predale v pohištvu mi je že razkazala in razložila, tako da sem se že včasih dolgočasil, ker ne morem trditi, da bi me malenkosti zanimala: kako roža iz tega in tega semena zraste, kako se to in ono orodje rabi, kako se korenje za seme prav sadi in enake reči. Pa majka je dobra, skrbljiva za-me, kakor bi bil njen sin in varovati se mi je, da je ne žalim s tem, ko bi pokazal se nepazljivega ali malomarnega v tacih imenitnih in potrebnih pogovorih.

Veš, da imam jaz tudi kmeta rad, ker sem sam iz prvote bil kmet, ker sem sam kakor deček že za brazdo plužne držal. Med prostimi kmečkimi možaki čuješ včasih izvirno in tako modro misel, da se je ne bi smel noben modrijan sramovati, čuješ primere in govorne podobe, ktere reč tako do dna in tako živo pred oči postavljajo, kakor malokteri poet zna izraziti izlege svoje domišljije in glave. Kmet je po tej moji misli tudi šola mislečemu človeku. In zavaljo tega svojega načela rad zahajam med ljudstvo. Imam tudi že lepo krdelo znanih originalnih mož, ktere opazujem in včasih od njih kako pobere. Rad bi ti popisal na kratko tudi le-te, ali ti si ne mara premalo demokrat, meščanska kri ti vre po žilah, meščanstvo pa je prelaz na boljarstvo. Utegnil bi se malo nasmehniti moji priprostosti, kakor bi to ti imenoval.

Razvidno ti je iz vsega tega, da bi bil na mojem mestu vsak pošten in zmeren človek srečen in tako zadovoljen ko mačka na peči, če dovoliš da ti robato povem. Jaz si tudi včasih trudim preveriti samega sebe, da mi je dobro, ali vselej ne gre. Kakor sem ti od kraja pisma povedal, manjka mi tebe, Nande! manjka mi svesti, da sem sam svoj gospodar, na pravem mestu in pravem potu do namena, ki bi mi bil po volji. Zakaj mi je Bog naklonil, da moram v najlepši dobi svojega življenja za tujo mizo sedati, to mi ne gre v glavo. In vendar moram koj pri tej priči izpovedati se, da ne bi rad tega mesta popustil, ko bi mi prilika ponujala se, celó ne tako brž, ko bi mi kdo odprl pot na univerzo, ktere sem še pred malim časom tolikanj želel. Kaj ne, da se me je poprijel deseti naglavni greh „confusio“, ter se me drži kakor laščec. Odpiši mi kmalo. Željen sem videti, kako me boš obral in oštel. Za zdaj te Bog poživi, podajam ti roko čez hribe in doline.

Tvoj Lovre.

Pripis: Ravno sem zgibal to kroniko mojih sreč in težav, ko mi pride stara naša hišina povedat, da je gospod Vencelj (okrajni zdravnik, poštena duša, eden izmed prvih mojih znancev v tem času babilonske sužnosti — Bog me ne kaznuj, da tako neumno govorim) s svojo hčerjo prišel v grad in da po meni praša. Predno torej te vrste, ki bodo tebe videle, zapečatim, menim da ti moram še to imenitno novost povedati. Omenjeni otec gospod Vencelj kaj radi go-

voré o svoji hčericí, večkrat so mi jo obljubili pripeljati. Radoveden sem kaka je, zato grem precej dolí. Ko bi bila taka, kakor — — pa zdrav!

Osmo poglavje.

Skupaj midva sva sedela,
Nama lep večer je bil.

S. Jenko.

Drugo Kvasovo pismo.

Oho! za enkrat si se še zmotil, predragi moj! Sicer skazujem vso čast tvoji modrosti in razumnosti, ali tako ti jaz vendar nisem rekel med vrstami brati, kakor vidim iz tvojega odgovora, da si presodil mene in moje „pomanjkanje.“ Da sem jaz zaljubljen! Da samo zavoljo tega tako enostransko opisujem svojega tovarša Marijana, ker vidim, da mi je na poti! Moj Bog! ne vem, če se norca delaš iz mene in iz mojih okolščin, ali pa se je tebi samemu kaj tacega pripetilo, česar v svoji porednosti mene obdolžuješ.

Po vseh besedah je videti, da tako od nje govoriš, kakor cigan od žametovih hlač, to je zmerom in najraji. To so tvoje besede in na dalje imaš skozi in skozi neko veselje nagajati mi in mi reči podtikati, ktere mi še na misel niso prišle, dokler nisem imel tvojega pisma v roci. Kar se omenjenega pregovora tiče, moram te opomniti, da nikakor ni na

pravem mestu, čeravno je naroden. Kako se ti, hudo-
doba, predrzneš mene ciganu primerjati in celo lepo
deklico tisti reči, ki se v pošteni družbi celó ne ime-
nuje. In ti, ki si meščan, ki bi moral vedeti, kaj
je prav, kaj ne! Ko bi bil že jaz to izrekel, meni
bi ne bilo tolikanj zameriti.

Premislil sem tvoje besede. Popolnoma se zlagam
s teboj, da se mi zbuja čut, ali bolj prav potreba
v srcu, ktere poprej nisem imel. Ali s tem, da trdiš,
kakor bi bil tvoj prijatelj drugi del svojega srca tebi
vzel in deklici oddal, pokažeš samo, da me premalo
poznaš, da mojemu razumu in značaju premalo za-
upaš. Toliko bi me pa vendar moj prijatelj imel po-
znati, da bi vedel, da ne bo Lovre Kvas nikdar
ravnal samo tako, kakor mu bode srcé velelo, am-
pak da bode poslednje vedno podlagal oblasti zdra-
vega uma in premisleka. Nikakor ne morem tajiti,
da me srce ne vleče do hčere mojega gospodarja, —
da, to moram izpovedati se tebi, predragi moj, —
če je eno bitje na božjem daljnem svetu, za katero
bi se jaz z vsim mladostnim ognjem vnel, za katero
bi norel in gorel, kakor je kdaj kak človek mogel, —
bila bi to enaka deklica, kakor je ta, ktere sem ti
v zadnjem pismu omenil. Jaz sem si v nekdanjih in
zdanjih sanjarijah svoj ideal precej visoko zastavil,
čeravno nisem preziral pri tem, da se od človeka
kaj božjega ne sme tirjati. Reči moram, da v vsem
času, kar sem tukaj, nisem na njej ni najmanjšega

madeža zapazil, vedno je tista krotka dobra duša, vesela in resna, domišljava in razumna.

Ali da bi si upal misliti z vso resnobo drugače na njo, kakor s spoštovanjem, tega ne smem, kajti razum mi veli, kaj je ona, kaj si ti?

Svet sodi človeka po tem, kar ima, kar je in kakoršen je. Svet je pa že star; torej tudi ta navada v starosti utrjena; kdor bi jo hotel ovreči, ta bi sam stal, kdor bi jej hotel ravnati nasproti, moral bi skalo v strm klanec valiti.

Ona je edina hči premožnega, lahko rečem bogatega grajščaka, imela bo lepo doto in da-si oče njen ni plemenitnik, ima vendar česščeno poznano ime.

In jaz! — nimam nič, ne veljam nič, nisem nič! Žalibog!

Ali bi ne bilo po tem tacem več ko nespametno, ko bi se jaz srcu in njegovim nagonom udal? Ali bi ne bilo naravno, da bi padel, ako bi tako visoko letal?

Vidiš, kako si ti te reči vse premalo premislil, predno si svojo trditev zapisal, da sem „zaljubljen.“

Velikokrat sem že premišljal, velikokrat sem na tihem tožil nad svojo osodo, ki me je tako nizko postavila. Ne da bi bil s tem nezadovoljen, kar mi je Bog dal, ne da bi se bil hudoval nad svojim rojstvom v malem bornem podstrešji, nikakor ne da bi me bilo sram, da sem iz najnižega ljudstva; le zavoljo nje, da mi je nemogoče na njo misliti, to mi je bilo bridko. Nočem ti prikrivati, da sem imel dostikrat hude boje, da sem potlačil take misli, in da

me skrbi, bom-li imel moči dovolj zatirati čut, ki bi mene in njo nesrečna storila, ako prodere. Celó vraža me malo straši. Tukaj je namreč, kakor sem ti menda že omenil, čuden človek, prorokovavec deseti brat. S tem sem se bil sešel na prvem potu v grad in djal mi je z nekako vzvišenim glasom, da bom svoje stanovanje in življenje na tem kraji pomnil vse življenje. Čeravno ne dam nobenega groša na take besede, vendar so mi že dostikrat na misel prišle in menim, da je izrekovavec morda res videl mojo prihodnjo nesrečo.

Vsak si sam kuje svojo srečo; zato upam, da se bodo vse skušnjave ubile nad mojim značajem, katerega hočem in moram ukrepiti in utrditi. Ob pravem času čem paziti, da ne bo imel moj gospodar vzroka, spominjati se me kot nehvaležneža.

Pamet je boljša ko žamet, da kakor Sanho Pansa v pregovorih govorim, in pamet mi Bog ohrani, pamet in prevdarek, pa bo dobro!

Pa naj bo dovolj tega modrovanja; sicer boš poradnež še iz tega svoje sklepe delal in me boš morda v prihodnjem pismu domislil na volka, ki se je ravno s tem izdal, da je tele snedel, ker se je preveč branil. Nič ti ne zaupam, sama nagajivost te živi.

Ker po psihologičnih postavah vsak od tega najrajši govori, s čimur se peča, ne smem se tudi jaz zvreči, ampak moram ti kaj iz svojega učenitva povedati. Moj učenec je kaj bistre glave in to me veselí tolikanj bolj, ker nisem tacega pričakoval. Spo-

mladi bom že po malem z latinščino lahko začel, ker fantič je bil že precej pridobil od sestre, ki ga ima neznansko rada, predno sem jaz prišel. Če bodem kaj dalje časa tu ostal, upam si pravega mladenča napraviti iz njega. Za prvega me je bilo volje ostati le k večjemu dve leti, ali zdaj se pomišljam in pravim, da če bo tako ko zdaj, ostanem tri leta. Ta čas bom prislужil lep kupec in potem se vidiva ti v zadnjem, jaz v prvem letu. Stareji moj učenec, stric prvega, pak je postal moj učitelj. Pred včeranjim me je bil zvabil, da sem šel ž njim v krčmo, kjer so mi kmetje veliko ponujali piti, samo na zadnje sem moral več praznih bokalov plačati. Ti na mojem mestu bi bil rekel: rad imam kmeta, dokler ga ne vidim; ali meni ni nič žal ni za denar ni za čas, ker sem se veliko naučil pri možakarjih.

Prijatelj, prijatelj, kaj bo iz mene! Včeraj, ko sem ti do tukaj pisal, govoril sem takó, precej potem sem se svojim mislim skoro bi rekel izneveril in danes, ko zopet pero v roko vzamem, moram govoriti drugače. Res je, predragi moj Nande, kar si trdil; res je, česar sam ne morem ali nisem mogel ni sebi ni tebi povedati: vsadila se mi je v srce čut, ki je več ko spoštovanje in prijateljstvo.

In kje je moj razum? kaj mi veli? Pravi mi, da ne ravnam prav, da sebi in njej nesrečo na glavo nakopavam, da svojemu prijatelju Marijanu krivico delam. Pripoveduje mi um, da je vsaka misel na njo

nepametna, da njen oče ne bo nikdar dovolil, da bode nevoljen in jezen iztiral človeka iz svojega domovja, ki ni nič seboj prinesel, razun deset prstov na rokah in staro suknjo na sebi, ki je kakor služeč v njegovi hiši, — in si upa vendar oči povzdigniti do nje, do njegove hčere.

Kje je tista moja glava, tista moja trdna volja, ktero sem mislil da imam? Nikjer je ni, nikdar je nisem imel.

In jaz sem eden tistih ljudi, ki so ga navduševale besede starega pesnika, ki poje: če se svet pogrezne, v razvalinah ostanem mož nevstrašljiv, dosleden svojim prvim namenom in načelom! Ne, samo slaba trstika, tenka šibica sem, ki raste v hitrem potoku. Vsak valček, dve združeni mali kapljici jo zazibljeta, vsaka lahka sapica jo zamaje in pošibi. Nestalnost, neznačajnost, to je podedval vsak Evin sin od svoje matere in jaz tudi nisem brez te podedine ostal.

Pa stoj! ni res, kar sem tu izgovoril.

Ni me majhen valček genil, ni me sapica premečnila! Rajši bom burne tirjatve človeškega srca primerjal goratim morskim valovom in hrupnemu viharju. Rajši se ti bom opravičeval, kakor obtoževal. Nisem še omamljen, ali otrpnjena je moč tolikanj, da kljuboval ne bom več dolgo, to vém.

Udati se moram, srce tako hoče, da, udal sem se že!

In kako bi se človek mogel ustavljati čuti, ki

mu je mila, za katero mu je sam stvarnik odločil velik del srca, ki je najblaža, najlepša izmed vseh potreb njegovega notranjega višega dela!

Pa zakaj ti pripovedujem vse te reči? Naj ti s hladno mirno kervjó povem najin včerajšnji pogovor in potem boš sodil, zakaj je drugi del tega mojega pisma različen od prvega. Reci na to, kar hočeš, jaz pravim samo to, na mojem mestu bi ti ravno tako ravnal. To se vé, marsikdo drugi bi se mi posmehoval, zato pa jaz te reči razkladam le tebi, ker ti poznaš mene in jaz tebe.

Včeraj popoldne sem se bil naveličal pisati. Mislil sem, pismo do Nandeta lahko jutri ali drevi skončam, zdaj pa naj se malo na prostem sprehodim. Ravno solnce je prav gorko sijalo, sneg se je po strehah topil; slišal sem v svojo izbico, kako se je drevje po vrtu veselo otresovalo zimskih bremen, ob enem: bil je najlepši zimski dan, kakor si ga le na deželi misliti moreš. Vzamem neko knjigo, bil je menda Katul in grem ven.

Konci vrta stoji ulnjak. Da-si bučele zdaj po zimi mirno v svojih panjevih spé, zahajam vendar skoro vsak dan tjekaj na klopico sest. Ne bom djal, da me mika na to mesto le solnce, ki ravno tú-sem vsako popoldne posebno toplo sije, ne, mar ti resnico povem, tudi zato hodim rad tjekaj brat, ker dostikrat nabajam tam Manico, s katero se kaj pomeniva. Pa da si ne boš mislil, Bog vedi kaki so ti pomenki, moram ti povedati, da se nisva še nikdar

druzega razgovarjala ko najpametneje reči, nikdar do — včerajšnjega dne.

Vselej sva imela pogovore, iz katerih sem jaz veliko koristnega pridobil. Ne vem, če sem ti že povedal, ali ne, da je ta deklica izobražena in razumna bolj kakor vsaka ženska, kar jih jaz poznam. Dostikrat sem se jej čudil, ko je govorila o Šekspiru, o italijanskih in nemških klasikih bolje, kakor bi bil ti govoril. Posebno rada ima Valvazorja, pozna iz njega našo domačo zgodovino skoro do pike in ker me je dostikrat osramotila s tem, da sem bil v tem gotovo potrebnem znanji tako neveden, poprijel sem se bil še jeseni našega zgodopisca in sem ga do dna pregledal samo njej za ljubo, da sem mogel o tem govoriti. Pesmi našega menišiča Vodnika zna iz glave in kedar začne kako deklamovati, zdi se mi za trikrat lepša, kakor če jo berem.

Vsedel sem se bil na klop pred ulnjak. Bil sem nekaj nemiren, sam ne vem prav zakaj; morda so me ravno besede pekle, ki sem je bil ravno za tebe napisal. Nisem imel nič veselja do branja; vendar da bi se razmislil, odprem knjigo. Naletel sem nesrečno mesto v svojem Katulu, zakaj kar mi je prvo v oči prišlo, so bile besede:

Odi et amo. Quare id faciam fortase requiris.

Nescio sed fieri sentio et excrutior.

Precej teh besedi sem imel zadosti. Zdelo se mi je, da so zá-me in ná-me narejene. Zaprem knjigo in začnem — vest izpraševati. Kolikor bolj sem pre-

mišljaj tisto tvojo opombo v poslednjem pismu, toliko bolj sem se preveroval, da si me prav spoznal, da je res, česar si sam nisem bil v svesti. Ali sklenil sem še enkrat tam pred ulnjakom, da se hočem premagovati, da še tebi ne povem, kaj je prav za prav v meni, ker zdelo se mi je, da bom laglje zatrl vsako ljubezen, ki ni na pravem mestu, ako se nikomur ne odkrijem, ako še sam sebi tajim resnico, ktere hladna pamet ne odobrava.

Dolgo sem menda tako sedel; solnce se je bilo že bliže na zahod pomeknilo, hladneje je bilo postalo na mojem sedežu.

Mil in prijeten glas me iz te sanjarije prebudí in ko kviško pogledam, vidim njo pred seboj.

Vem, da sem bil rudeč ko rak. Na pozdrav nisem mogel besede odgovoriti. Stala je pred menoj lepša se mi ni še nikdar zdela.

„Zdaj sem vas pa motila v kakih sladkih mislih. Tako ste bili vtopljeni, da mi je bilo na mar, tiho odtegniti se. Samo ženska zvedavost, kaj ima pač tak mlad gospod, ki se mu veselo širni svet odpira, da glavo podpira in resno tu sedí, kakor bi bili vsi dobri ljudjé pomrli,“ djala je ona in se vsedla ne daleč od mene na klopico.

Jaz se posiljeno nasmehnem, odgovoriti nisem vedel kaj.

„O, na vse zadnje vam še rudečica v lice udarja. Že vidim, da sem vas še zalotila, ko ste kake svoje prijetne skrivnosti premišljali. Ali se dadó ugeniti.“

Njena veselost je bila nalezljiva. Hitro me je minila otožnost, udal sem se v ta pogovor in sem jej rekel: „Pač težko, da bi ugenili, kaj mi je ravno po glavi rojilo, in ne bom tajil, da ima tudi nekaj skrivnostnega v sebi.“

„No čedalje bolj sem védečna. Vidite, kako hitro uganem, kaj vam je! Kar z lica sem vam brala. Morda bi se še dalje prišlo od splošnega do posebnega. Kolikrat se sme ugibati? Postava je trikrat.“

„Če tudi večkrat rečete, ne boste do pravega prišli . . .“

„Le stojte! najprvo mi povejte, ali so bili vaši spomini ali vaša premišljevanja, kakor rajši hočete, vesele ali žalostne vrste?“

„Kakor se pogledujejo,“ odgovorim jaz — „saj veste, da imajo vse reči dve strani — eno svitlo in eno temno, ali . . .“

„Nič, nič! že se mi odtegujete, pa mi ne uidete z lepo. Pa nič ne dé, če tudi nočete naravnost odgovarjati, vse eno vam pridem do konca, le čakajte. — Trikrat je dovoljeno! — Potem pa morate biti tolikanj možat, da se boste udali, kedar resnico zadenem.“

„To vam prav lahko obljubim“ djal sem v svesti, da sama na sebe ne bo prišla. Čisto nič mi pa ni bilo dobro pri srcu, čeravno sem se drugekrati enaki nagajivosti lahko smejal.

„Začela bom od zgoraj. Prijateljstvo je vam po vaših lastnih besedah, če se prav spominjam, ena

najviših in najblažih idej. In ker ste tako srečni, kakor ste že pravili, da imate pravega dobrega prijatelja, moram najprej misliti, da ste se njega spominjali. Mar ni tako?“

„Samo en del ste ugenili. Pač mi je bil tudi prijatelj v mislih, ali poglobitna oseba on ni bil,“ rečem jaz.

„Že dobro, kaj pa hočete še več. Precej v prvič en del, v tretje pride morda vse. Zares ne mara, da se bom tako prevzela, da bom sama preverjena svojega bistroumja in se bom sama hvalila. Le tiho! Vi, gospod učenik! ste prav slabo odgovorili, ker ste se na dveh krajih odkrili, prvič da sem en del ugenila in drugič ste rekli, da prijatelj ni glavna oseba. Iz tega poslednjega posnemljem, da ste na osebe mislili in tako imam zdaj dva držala, katerih se lahko poprijemljem.“

„Ne, dovolite gospodičina!“ djal sem jaz, „prvo ni bilo nič napečno. Da ste en del ugenili, to sem bil primoran povedati, ker ste me ravno pred na možato besedo priverili, da se moram udati, kedar resnico zadenete. Drugo je bilo pa že menj preišljeno.“

„To je veliko, če človek tudi svoje slabote spozna. Ponižnost je lepa čednost. Drugekrat bi vam take neprejšljenosti ne odpustila; ali zdaj imam toliko samopridnosti, da vas prav rada odvežem zato, ker je meni na korist,“ reče ona.

Ne vem, če sem jo popred še kedaj videl tako veselo, kakor v tem razgovoru.

„Kdo bi si bil mislil, da znate iz vsake besede sklepe delati,“ pravim jaz.

„O to je spet slab poklon in znamenje, da vi mojemu umu malo zaupate. Le tiho, ne dam vam popraviti te pregrehe. — Zdaj veljá v drugič. Kakor dober vojvoda grem precej v središče sovražnikovo. Morda ste mislili na kako podobo, ki vam je še ljubeznivejša ko prijatelj, o kateri mi pa dozdej še niste ničesa pravili.“

Nande moj! kje so besede, da bi ti povedal, kako mi je srce bilo, ko je ravno ona to izgovorila! Kako mi je kri šla v glavo, kako se mi zagrnilo pred očmi, kako mi je splaval vsak pomislek tistega razuma, vsled kterega do tedaj sam sebe nisem poznal!

Da-si mi je zastavila ono prašanje, kakor v šali in s svojim ljubeznjivim smehljanjem, zazdelo se mi je, da se jej je glasek malo tresel, da se jej je lice malo oživilo, oko hotelo pobesiti se — in prijatelj, to mi je bilo dovolj, kakor blisk me je prešinila misel, da bi mi ona lahko vračala tisto čut, ki sem jo jaz čutil pa zatiral.

Nisem v tem hipu mislil, kaj sem, kaj imam, nisem mislil na njenega očeta niti na svet, ena misel je prodrla in zatrla vse druge, in to je bila ona.

Ne morem povedati, kaj sem govoril, kako sem se obnašal, ali nerodno ali vdvorno; le to vem, da me je bila glava popustila, da je srce govorilo namesto nje, da sem jo za roko prijel, da mi jo je

pustila, da sem jej povedal več, kakor sem sám vedel do tedaj.

Pa morda si še preveč upanja delam. Odgovorila mi ni namreč še nič. Ni imela časa.

Kakor osoda človeku od rojstva do groba nagaja, ni tudi meni prizanesla, ni mi pustila, da bi bil slišal brž včeraj tisto besedo, za katero dam kri in življenje. Prišel je bil tretji človek, ki je vsemu konec storil.

Ne smeš si pa misliti, da je bil ta nepotrební tretji človek kak razjaren oče ali srdit tekmeč, bil je hvala Bogu bolj neškodljiv dobrohoten človek, priprost berač ali moj „deseti brat,“ ki ni družega hudega napravil, kakor da mi je ona roko iz roke izpulisla in za uljnakom izginila. Vselej sem tega človeka rad videl, ali včeraj bi ga bil, kakor neljubo pričo, najrajši vrgel čez deveto goro.

Bojim se sicer ne, da bi me izdali, ali vendar me je nekako pretresnilo, ko me je ta čudni mož domislil tiste noči, ko sva bila v prvič vkup, in ko mi je prorokoval, da bom grad in grajske ljudi pomnil vse življenje. In kako bi mogel tega večera pozabiti, ko bi tudi že družega nič ne doživel več! Razloži mi, kako je ta človek vedel, kaj me čaka? Od kraja sem mislil da je nor, večkrat sem pa že imel priliko prepričati se, da je popolnoma pri umu. Zdelo se mi je, da ga to nekaj posebno veseli, česar je en del videl, da-si ravno si ne morem misliti, kaj bi tega mavharja vodilo, da se tolikanj za-me peča. Zakaj

že večkrat sem ga zagledal na raznih krajih naenkrat za seboj ali pred seboj.

Govoriti nisem potlej mogel več ž njo na samem.

Davi pri zajutreku se jej skoraj nisem upal v obraz pogledati, pa kmalo sem se prepričal, da se zna vse drugače zakrivati ko jaz. Kakor je ona govor poprijela, ne bi bil živ človek na to misel prišel, da je bilo med nama v poslednjem času kaj posebnega. Kmalo smo govorili, kakor vselej.

Prašal boš morda, kaj zdaj mislim.

Naprej! Storil sem veliko stopinjo, nazaj mi pač ni več mogoče. Skušal bom sebe, svoje oči in srce toliko čuvati, da bode ostala skrivnost samo moja in njena. Ali učiti se hočem iz vseh moči. Morda mi boste glava in pridnost, ki ste me že do te stopinje spravile, pomagale, da bom čez nekaj let mogel stopiti pred njenega očeta.

Ali Bog vé, če mi ni še poprej kaj družega namenjenega. Saj se osoda človeku naglo spremeni. Še tako dolgo človek tistih misli ne ostane, kar bi eno *pismo spisal*, kakor imaš živo pričo na meni in pričujočem listu. Na enkrat, v enem skoku sem se predrugačil.

Zdrav, prijatelj! Kakor hitro se mi bode kaj imenitnega pripetilo, zvedel boš po drugem pismu. Čeravno boš iz vsega tega presodil, da je za enkrat sangvinizem mojega temperamenta prevladal, vendar vem, da me ne boš grajal, zlasti ker bi nič ne pomagalo, kakor lahko previdiš.

Deveto poglavje.

Biló ni godú, svatovšnje, semnjà,
Da tje ne bili bi vabili ga.

Prešern.

Marsikak ženin, ki je bil predpust zamudil, klel je in glavo podpiral na srédpostno sredo, da štiridesdanski post dolgo trpí; marsikak mlad junak, ki je težko čakal tistega dne, ki mu bode izvoljeno nevesto na samošni dom pripeljal, želel si je v pregrešnem srcu, da bi sveta mati katoliška cerkev ne bila postavila prepovedi: ne obhajaj ženitovanja ob prepovedanem času.

Tako je tudi naš Obrščan Francelj Dražarjev vse postne dni težko čakal tistega praznjega delavnika, vélicege ponedeljka, ki mu bo dovoljenje prinesel, da bi storil, kar je Mrtinek Spak rad pel:

En krajcar imam,	Da ljubco imam,
Ga fajmoštru dam,	Poročil me bo,
Oznanim mu sam,	Zvezal me ž njo.

Ali ravno ta Mrtinek, ki je te vsakdanje vrste popeval, izgovoril je bojé nekđaj modro besedo: potrpljenje je bolje ko medna hruška, bolje ko vsa mazila in zdravila, kar jih konjederka in zdravnik Vencelj premoreta. Da jo pa ta beseda desetega brata res vredna, da jo modro imenujemo, dokaže menda gotova resnica, da je Franceljnovó potrpljenje končalo se z ženitovanjem. In povedi nam kdo bolj vesel konec dolzih pričakovanj, bojaznosti in nepriležnosti.

Komaj so bili v cerkvi v spomin, da je odrešenik iz groba vstal, aleluja odpeli, pelo se je v Obrhku drugo aleluja v znamenje, da se mladi Dražar ženi in svatovščino obhaja.

Dražarjeva hiša, ki je to veselje doživela, res ni bila vredna enake časti kakor je svatovanje, zakaj po vsej pravici jo je deseti brat primerjal stari suhi in grbovi babi, ki se samo še ob drenovi palici po koncu drži in vendar noče umreti, ampak zavidljivo gleda na mlajše svojega spola, ki imajo glajše lice in še vse zobe v čeljutih. Ta primera — ki se bode, kakor le v gredoč omenimo, komu naših bralcev vegasta in robata zdela, ktero pa mi že iz ljubezni do svojega rokavnjača morda enostransko sodimo in jej višo ceno dajemo, kakor bi jo dajal kak mirnejši mislec — ta primera se je nanašala na leseno ostenje, črvivo brunovje in opuščeno streho lesene Dražarjeve hiše. Vešči ljudje so si pravili v Obrhku, da bi bila Franceljnova mati, stara tegotna Dražarka, ki je med lanskimi pasjimi dnevi popustila Obrhek in šla Boga gledat od obličja do obličja, kaj lahko popravila svojo domačijo, vzlasti ker so bile dražarske njive najbolje v obrškem polji, ko ne bi bila imela ženica priskutne navade vsak krajcar za žganje in bel kruhek potrositi. Znano jim je bilo, da se je bila ranjca te malo ženske navade navzela od svojega umrlega moža, ki se je bil v mladih letih pri brambovskih vojskah ob francoskem času s to božjo pijačo seznanil. Obrške sosede, ki so bile tako ljubeznjive, da so jo

včasi obirale in čez zobe vlekale, bile bi jej še odvezo dale za to slabost, ali to, da dolgove dela in ne misli, kaj bo sinu Franceljnu pustila, to je bilo v njih očeh huje ko tisti mutasti grehi, ki se še ne vé, kaki so. Nobena izmed njih ni hotela očesa zasolziti, ko so lani sosedo pokopovali. Brž potlej se je slišalo, da bo Miha izpod Gaja, poglavitni dolžnik, prodal Dražarijo, ker mu Francelj, novi gospodar, ni mogel plačati, kar je imel Miha tirjati. In zdaj se je djalo, da je dolg plačan, pismo je bilo narejeno, Francelj s Krivčevo hčerjo oklican in zdaj je bilo pirovanje! Napravljeno smo imeli celo rešto kvant, kako so Obrščanke ugibale, kje je mladi sosed denar dobil; ali ker so menj imenitne, nočemo ž njimi častitih bralcev dolgočasiti. Pogledimo rajši v hišo, da-si je razkopana lesena in stara, tako dolgo ne bo na kup padla, da mi ven pridemo.

Zbrana je bila v hiši lepa družčina ljudi! Če rečem, da so jim godci godli, razume se že samo po sebi, da so bili vsi vesele in židane volje; zakaj godci in mala nebesa — to ste pravemu Slovencu dve misli ali dva razumka, ki ju ne more vselej naravnost ločiti.

Ženin in nevesta, vsa v veselji, sta sedela za mizo, upehana od plesa. Krivec in Krivčevka sta bila tako dobre volje, da že od svoje svatovščine semkaj ne tako. Vzlasti je bila poslednja, da-si ravno sicer skopa, na današnji dan vse predrugačena. Dostikrat je vstala izza omizja, jemala razne potvice in mesene

jedi iz skled in je nosila tjakaj k peči, kjer je na ostanke prežala vsa nada prihodnjega Obrhka, otroci obojega spola ubožnih in premožnih Obrščanov. Med to krdeljo je sedel tudi naš prijatelj Kerjavelj in se je mestil s kostmi, ki so mu od vseh strani na obiranje letele od mize.

Cvet vsega društva pa so bili poglavni naši znanci, Kvas, deseti brat in Dolef, da-si so se razno obnašali. Kvas je tiho sedel na oglu in opazoval ljudi in navade. Kmetje, seosebno starešina Matevžek, ki je v kotu sedel in nektero neumno in smešno razdril, imeli in šteli so si za veliko čast, da je svatovščina imela gosposkega gosta. Zató so pa pokladali najtolsteje in najlepše prigrizljeje pred-enj.

Deseti brat ni hotel med gosti sedeti. V svoji navadni obleki je stal sredi hiše, zdaj pa zdaj se glasno zakrohotal, in kedar so godci kako novo ubrali, vzdigoval je nerodno bose noge, metal je visoko od sebe in s peto bil ob tla, kakor bi hotel plesati.

O Dolfu je malo družega povedati, kakor da je imel kupico vedno med prsti.

„Naj Kerjavelj pije! povedal nam bode, ali je res hudič na svetu,“ pravi starešina Matevžek.

„O res, to pa to, saj sem ga jaz presekal, na dva kosa sem ga presekal!“ zavpije Kerjavelj vesel, slastno povžije dar iz kozarca in brž je bil pripraven svojo povest praviti.

„Od svoje žene naj pové, zdaj smo na ženitovanji!“ — zavpije deseti brat.

„Kaj je bil kdaj oženjen Kerjavelj?“ praša Krivec.

„O bil bil!“ odgovori Kerjavelj „sveti Kozmes mi jo je bil dal, Bog mu daj dobro, vsi sveti so mi jo pa vzeli, mojo Urško, Bog jim te grehe odpusti, jaz jim jih ne bom nikoli pozabil, kaj menite!“

In nakremži se Kerjavelj in se namrda, nabere lice v čudovite gubance, razvleče usta na široko, stisne oči in si jih začne brisati s pestjo ter zatuli čudovit jok, da so se nekteri smejali, nekterim pa se je začel smiliti.

„Nič ne jokaj, brate!“ tolaži ga deseti brat, „tvoja Urška ni bila latvice kislega mleka vredna. Zakaj bi tulil in solze pocejal za-njó.“

„Kaj lažeš!“ srdi se Kerjavelj.

„Povej rajši, kako sta se seznanila, koliko časa sta bila vkup,“ pravi Krivec.

„Kako se bova seznanila!“ odgovori Kerjavelj, „jaz sem djala tí, ona je djala tí, pa je bilo vse. Jaz sem za pečjó ležal, pri Bučarji je bilo, pa trebuh me je bolel.“

„Zakaj ga nisi ozdravil tako, kakor kozo?“ vpraša deseti brat.

„Zato ker se nisem domislil. — Trebuh me je bolel; kar pride Bučar in mi pové, da je Hrvatom, ki so prešiče čez hosto gnali, ena tacih žival v travo poglela.“

„Crknila!“

„Kaj lažeš, ni bila crknila, samo hoditi ni mogla več. Jaz nisem imel kaj jesti, pozabim trebuh in

grem živinčeta iskat. Tam pri cesti je bilo stegnjeno. Jaz poprimem za prednje noge, — takole, — potegnem vso žival čez hrbet, eno nogo čez eno, drugo čez drugo ramo, zadnje so mi pa doli pod hrbtiščem po mojih nogah opletale in rivec je čez mojo glavo naprej molil, takole! Težko sem nosil, grozno so me slabosti obhajale, pa mrak se je delal in trebuh me je bolel. Tačas sem Boga klical na pomaganje, ali nič ni izdalo. Kar mi je na um prišlo: „ti Kerjavelj, danes je svet Kozmek in svet Domen, to sta bila dva konjederkina brata, sta ljudi zdravila in dobra dela doprinašala; prosi ju, onadva ti bosta pomagala, da boš imel menj težave s prešičem. In ko sem roke povzdignil, spustil sem po nevedoma obe gnjati, prase mi je zmuznilo po hrbtu na tla, rivec mi je še klobuk posnel. In potlej sem prosil svetega Kozmeka, naj mi pride na ramo pomagat ali naj pa vsaj eno živo dušo pošlje, ker sam nisem mogel praseteta zopet na ramo spraviti, kakor je pred bil.“

„Ali te je zaslišal sveti Kozmek?“ prašajo eni.

„Kaj pak, da me je,“ odgovori Kerjavelj. „Kojmaj sem jezik za zobe djal od molitve, že sem zagledal eno žensko, ki je mimo prišla.“

„Stara beračica je bila!“ reče Mrtinek.

„Kdo pravi! Kako bo stara, saj še šestdeset let ni živela do tačas! Kako bo beračica, kaj me je vbogajme prosila kaj-li? — Jaz pravim: ti, ženska, Bog te je ustvaril, Bog te je dal, pomagaj mi na ramo! In brž je poprijela prešiča za eno bedresce in

mi je pomagala vleči na ramo. Jaz pa sem brž djal: to je dobra ženska, to bi ti vzela. To sem jej naravnost povedal, z oči v oči. Ona pa ni djala nobene slabe besedice, samo z brado je pokimala in do dobrega sva se zmenila, da je njej Urška ime, da se meni Kerjavelj pravi, da ona ni nikjer doma, da imam jaz hišo, in vse je bilo pri kraju. Za doto je nisem vprašal; pa sem vendar videl, da ima eno vrečo in nekaj v nji, Bog vé kaj je bilo.“

„Oves!“ pravi Mrtinek.

„I, kaj še! Jaz trdim in mislim, da je bilo kaj boljšega tam notri. Pa naj bo že kar hoče, jaz bi jo bil rad imel, kakor še nihče ni človeka rad imel, ko bi gosposka, duhovska in deželjska, ne bila samo zato na svetu, da ljudém nagaja in sitnosti dela. „Urška! kar z menoj pojdi, mrak je že,“ tako sem jej djal in šla je z menoj v mojo hišo. Postlal sem posteljo v hiši za-njo, sam sem pa v vežéh ležal. Šest tednov je bila pri meni, to je od svetega Kozmeka do vseh svetih. Dvakrat sem bil pri fajmoštru in sem lepo prosil, obete in obljube delal, ali vse zastonj; ne smeš se ženiti, so mi djali in vse so čvekali, da sem nor, da nimam nič in Bog znaj kaj še. Kar so ta gospod govorili, djal je tudi uni gori na Slemenicah. Molil sem na vseh svétih zjutraj pri prvi maši tri očenaše in dve veri na čast vsem svetnikom in svetnicam, prosil sem vse verne duše v vicah, da bi omečile fajmoštru srce in gospodu malo premisleka vdihnile, da bi mi dovolil, česar ga bom šel še v tretje

prosit. Res, po maši pravim: svet križ božji, da bi vse dobro izteklo! Ko sem se vstopil tje pred moža, začel sem moledkovati in prositi, kakor ne bom sv. Petra na poslednji dan nebes prosil.“

„Ali te niso uslišali?“ vpraša Krivec.

„O pač! pravi Kerjavelj. Naveličal se me je sveti mož poslušati in mi je nazadnje rekel, če ti gospod v gradu in soseska dovoli in če imaš ženo s čim preživiti, naredi kar hočeš, pa kesal se boš. — In jaz sem vesel šel domú. Domá pa je bilo zaprto, Urške ni bilo nikjer. Reva je bila pobegnila, nikoli več je nisem videl.“

„Ali se ti kaj toži za-njó?“

Kerjavelj se v jok spustí in pripoveduje: „O pač se mi je tožilo. Že leto in zopet leto je minilo, Urška je bila že najbrž umrla in jaz sem še včasi mislil, kako lepo bi bilo, ko bi mi je ne bili vsi sveti vzeli. Tisto jesen sem bil dosti pridelal, lahko bi se bil ženil. Krompirja sem imel poldevet naramnih koš, korenje mi je bilo dobro obrodilo, vsaka luknja ga je bila polna. Kaj menite, kedar so vrata zaškripala, vselej sem mislil: zdaj-le pa moja rajnca Urška gre.“

Komaj je Kerjavelj izgovoril in debelo solzo otrnil, ko res vrata zaškripljejo, ali namesto ranjce Urške je prišel v hišo le Marijan. Vsi so veseli pozdravili gosta, samo desetemu bratu je lice zatemnelo; vsedel se je tje k godcem, vgozdil koščeno brado med palec in prste ter tako naslonjen tiho sam za-se ždel, na nobeno prašanje nič odgovoril in nikamor pogledal.

Tudi Lovreta je malo rudečica oblila, ko je Marjan, potem ko je skoro vsacega svata posebej ogorčil in vsacemu napil, prisedel se zraven njega in djal: „Kaj ste tudi vi prišli?“

„Ravno skozi vas sem šel in zvalili so me v hišo,“ odgovori Kvas. „Dobro je, če je človek včasí med dobrimi ljudmi vesel in si malo priproste stare navade ogleda.“

„To ste prav govorili; posebno za vas je dobro, da ste včasí veseli, saj tako vedno doma čepite, nikjer vas ni videti! Nikar mi ne zamerite, tako se mi zdi, kakor bi se me hoteli malo ogibati. Popred v prvih časih, ko ste na Slemenice prišli, prišli ste včasih k meni, šla sva na lov ali kam drugam, da je čas minil. Jaz sem vas bil prav vesel, ker sem vsaj imel enega pajdaša. Ali zdaj že dober čas se mi pozdeva, da ste se jako spremenili, kar ogiblujete se me.“

„Nikar me napačno ne sodite, prijatelj!“ pravi Lovre in malo barvo spremeni, ker je bil primoran ugovarjati temu, kar je vedel, da je resnica. „Saj veste, da nimam nikacega razloga, da bi se vam odtezal. Jaz sem čuden človek, nisem za družbo, vem da sem vas že dostikrat dolgočasil s svojo tovaršijo. Morate mi tedaj odpustiti, če nisem tak, kakoršen bi moral biti in kakoršni so drugi ljudjé. Vsak človek, pravijo, ima svoje slabosti in jaz jih imam največ. Sam čutim, da bi se moral dostikrat drugače obnašati in drugače ravnati, pa — ne morem.“

„Bežite! to so neumnosti. Bodite kakor je drugi

svet. In če vas nisem kedaj razžalil ali če vam nisem kaj storil, nikar se mi ne skrivajte, kedar pridem na Slemenice. Zares se mi včasih tako zdi, kakor da bi vas ne bilo v sosesčini. Če pridem k vam, vas ni, če Manico vprašam kje ste, ne vé mi povedati ali mi pa noče povedati, kakor bi jej bili prepovedali. Dostikrat sem se že namenil, da vas bom zató izpovedal in ravno prav je, da sem vas dobil.“

„Prav storite, da me oštejete!“

„To zopet ni nič! Vi mi morate obljubiti, da se boste poboljšali in da boste prišli precej jutri zjutraj k meni in potlej jo bova udarila kam v hosto ali pa kam drugam, kjer bova vesela.“

„Prišel bom, ali povedati vam moram, da to pri meni ni tako lahko mogoče, kakor pri vas. Jaz imam svoje dolžnosti, vi ste sam svoj gospodar. Jaz moram sam sebe in druge učiti, če hočem kaj veljati kedaj na svetu in če hočem to zaslužiti, kar sem zdaj.“

„Kdo bo zmerom v tistih bukvah ril in dolg čas prodajal. To⁸ je le za včasih, če že mora biti. Kar se pa fanta tiče, ki ga morate podučevati, vem, da vam ne bo gospod Benjamin nič rekel, če ga včasih pustite in greste pol dne ali pa cel dan z menoj z doma. Bom že jaz govoril ž njim.“

„To se ne bi spodobilo.“

„Spodobilo! Saj vas vendar nima nihče navezane! Ljudje tudi niso tako spotikljivi na Slemenicah, da bi se človek brž zaletel, če ga ni ene pol urice domá. Zató pridite jutri k meni, precej zjutraj ali

bom pa jaz vas prišel iskat. Samo da se mi ne skrijete, sicer bom res verjel, da sem vam nekaj naredil, ali da me ne morete videti, kar bi mi pa prav žal bilo. — Čakajte, bova se že še zmenila, jaz grem enkrat z nevesto plesat.“

Ravno so bili godci eno ubrali in Marijan je popustil svojega soseda, da bi se vvrstil med kmečke stare in mlade plesavce.

Kvasa je ta pogovor z neskrbnim mladenčem čudno genil. Ni mogel dalje tu ostati, vleklo ga je ven na samoto, imel je veliko premišljati, česar tukaj med veselimi ljudmi ni mogel.

Vstal je izza ogla in razmišljen šel proti vratom, pozabljivši celó zahvaliti se priljudnim ljudém za pogostovanje. Med vrati ga je zagledal Marijan, hitro popustil svojo plesavko in čudé se prašal: „Kaj že greste? Zakaj ne počakate, da bi šla vkup?“

„Imam še delo danes popoldne,“ odgovori Kvas brez premisleka, da ravno laž izgovarja. „Saj vas jutri zjutraj obiščem.“

„Le gotovo!“ kliče Marijan za njim.

Da-si ravno je človeška natora taka, da se težko ločimo od kraja, kjer veselje prebiva, primorani smo vendar dostikrat v življenji drugače ravnati, kakor nam vелеvajo željé. Tako popustimo tudi mi, če tudi neradi Dražarjevo hišo in spremimo svojega Lovreta; popred pa moramo še to opomniti, da ako bi se kateri izmed bralcev našel, da bi bil rad še Kerjavljeve neumne spomine poslušal, kar pa ni verjetno, da tedaj

Kerjavelj ves tisti božji dan ni nič novega povedal razun stare pravljice od hudiča na novo preoblečene.

Počasno je koračil Lovre od vasi po obrobji proti Slemenicam.

Veliko je iz zadnjega pogovora z Marijanom pozvedel, kar ga je v srce zbolelo. Sprevidel je, da ima ta mladeneč blažo dušo, nego jo je kedaj pričakoval, pri tako vsakdanjem človeku, kakor se mu je Marijan iz prva videl. Res je bilo, da se ga je on sam ogibal, ker mu vest ni dala po prijateljsko in kakor si je on mislil — po hinavsko bratiti se s tistim, kateremu je najlepšo reč vzal, — ljubezen.

Da je Marijan Manico ljubil, to je bil iz vsega za gotovo izvedel. Da-si ravno namreč ni deklici Marijan sami nikdar nič o tem govoril, obnašal se je vendar proti njej tako, kakor bi se vse samo ob sebi razumelo, česar ni izgovoril. Ker je vedno samó med prostim ljudstvom živel, navzel se je bil menda tiste nature, ktero med našimi ljudmi vidimo, da se vsako razkazovanje in očitovanje kacega notranjega globljega čuta zatira. Da se je zastran svoje prihodnje namišljene neveste rajši zmenil z njenim očetom kakor ž njo samo, pripomoglo je veliko tudi to, ker je čutil, da ga deklica, kar se tiče duha in dušnih zmožnosti, daleč presega.

Da pa jo je ljubil bolj goreče, kakor bi bil človek sodil iz vnanjosti njegove in iz obnašanja proti njej, razvidelo se je iz tega, da skoro ni dan minil, da ga ne bi bilo na Slemenicah.

Manica je Lovretu sicer naravnost povedala, da jej ne bi bilo nikoli mogoče Marijanu zaročiti se, tudi ko ne bi bila njega nikdar poznala, vendar se Lovre ni mogel nikoli popolnoma utolažiti. Vselej kedar je prišel mladeneč v grad, umeknil se mu je s poti, nekaj zavoljo tega, da ga ne bi videl, nekaj da se ne bi izdal.

Da mu je poslednje dobro šlo izpod rok, sprevidel je danes. Neskrben je Marijan povsod drugod iskal vzrokov, zakaj se mu novi prijatelj odteza; le prava reč mu ni na misel prišla. Smilil se mu je ta prijatelj, očital si je veliko, ali pomagati si ni mogel.

Po vsem soditi, bilo je očitno, da Maničen oče dobro vé za Marijanovo nagnjenje do svoje hčere in da ga je volja dovoliti kdaj zakonsko zvezo z dedičem premožnega soseda, morda tolikanj rajši, ker si je mož želel, da pride lepa lastnija Polesek, nekdanj s Slemenicami zedinjena, zopet v prvo rodovino nazaj, čeravno samo po ženskem rodu. Še več; Manica je skoro za gotovo vedela, da sta oče njen in mladi Poleščan že govorila o tej reči. Ali nikdar jej ni bila prilika dana, da bi odkrito svojo misel povedala. Oče jej ni o tem govoril, bodi-si ker je mislil, da še ni čas zato, ali pa ker je menil, da se vse to vsled znanja med mladima človekoma od otročjih let že samo po sebi ume. Marijan pak se je obnašal proti namišljeni svoji nevesti bolj kakor star prijatelj ali skrbljiv brat, kakor pa kot ljubeč ženin. Nikdar ni bilo to, kar se je v njegovih govorih nanašalo na take

razmere, toliko jasno, da bi bilo deklici po spodobnosti mogoče naravnost odgovoriti, kar bi bila sosebno po zadnjem seznanstvu z Lovretom gotovo storila.

Lovre je Manico in njen značaj predobro poznal, da bi se bil za-njo bal; ali vendar je imel nektero uro, v kateri so ga otožne misli obhajale, misli, ki so kakor nezgodne oblačice zdaj pa zdaj zaslanjale jasno lepo solnce njegove sreče. Saj ni imel ničesa drugega za-sé kakor ljubezen; vse drugo je bilo njemu nasproti. Kolikokrat bode še solnce vzhajalo in zahajalo, predno mu bode samo mogoče odkrito povedati to, kar bi se zdaj ne samo predrzno, temveč marsikomu še smešno zdelo, da je oči obrnil previsoko, da je sam sebe pozabil.

Marijan je bil, kakor je sprevidel, pri vseh svojih slabostih, vendar dobra duša. Poprijel se je bil Lovreta precej od kraja, in vse skozi kazal gorkeje prijateljstvo do njega, kakor ga je mogel Lovre povračevati. Da je torej tega človeka spodrinil, da je on kriv vseh bolečin in nesreče, katero bode ubogi mladeneč občutil, kedar izvé, da se njegovo tiho upanje ne bo spolnilo, ker je drugi na njegovo mesto stopil: vse to se je Lovretu zdelo kakor greh.

Sicer je v tacem prevdarjenji veliko razlogov in veliko reči našel, s katerimi se je sam pred svojo vestjo zagovarjal; ali popolnoma srečen in miren ni mogel biti. Menil je, da Marijanu vendar le veliko krivico dela in to je bil tudi eden poglavnih vzrokov, zakaj se ga je gibal.

Deseto poglavje.

Bodo te ljudje srečevali,
Pa te bodo popraševali:
Kod si hodil, kje si bil?
Kje si čevljičke rosil?

Narodna pesem.

Med tacim premišljevanjem je prišel Lovre blizo grada. Namesto naravnost domú, ubere stransko pot navkreber čez senožet proti zaraščenemu hribu, na katerem so stali škrbasti ostanki stare razvaline. Vedel je tam za klopico pod starim orehom sred brinja, od kterega je imel človek lep razgled daleč po vzhodno-severni strani čez polja in loge tjekaj do daljnega porobja sneženih gorá. Tam pod orehom je bil njegov najljubši sedež, tam se je v lepih pomladanskih dnevih učil, tam je dostikrat ž njo v pogovoru sedeval, tam je nektero uro — mislil, veliko mislil.

Po senožeti je že jela trava odganjati in zeleneti; trobentice in zvončki, v obleki nedolžnosti, so tu in tam pripičeli iz mehkih tal; tam v zabrežji, v osoji *), ležal je še zadnji sneg pol komolca na debelo. „Vé lepe prilike upapolne, vesele in neskrbno srečne mladosti! — mislil je Kvas, — v vsi stvarnikovi krasoti ste razevele, in slana ene noči vas lahko oveneli, vam lepoto in življenje ob enem pogoltne. Tako je tudi z menoj!“

Ko pride vrh hriba in se zavije okoli prvega

*) Osoja je kraj, kamor solnce ne posije.

grmičja, zagleda svoj oreh in svojo klopico in na klopici — noga mu nehoté zastane, prijetna čut mu vse ude spreleti, oko se zbistri in lice zarudi od veselja — na klopici vidi Manico sedeti s knjižico v rokah.

Tiho po prstih se jej od zadej približa in na lahko položi roko na njeno ramo. Deklica se zgane, obrne in ljubo okó se sreča z očesom.

„Ti porednež, ali ne moreš drugače priti? Ali me moraš tako ustrašiti?“ kregala ga je deklica, pa mehki ljubeznjivi glas in smehljej je pričal, da so te besede vse pred kakor nevolja.

„Samo zató sem te ustrašil, da bi bila malo huda, ker vem, da ti to prav dobro pristova,“ odgovori Lovre, vsede se zraven nje in jo prime za roko.

„Čudna navada je to, svojo ljubezen skazovati! — Zdaj mi pa najprvo povedi, kje si bil, potlej te bom še le dalje karala. — Stoj, popred še poglej, kje je Balček, z menoj je gori prišel in doli po rebri leta.“

Lovre pogleda za dečkom in vidi, da daleč doli v dolini sedí in nekaj veže. Vsede se zopet k njej in pravi: „V vasi sem bil na ženitovanji. Zdaj pa povedi, kar ti je na sercu; oštevaj me, kolikor hočeš, zakaj če me kregaš, imam te najrajši, menda zató, ker vidim, da me ne znaš in ne moreš.“

„Če je pa tako, naj ti prizanesem, da-si ravno nisem bila nič kaj vesela, ker te nisem dobila tukaj, kjer si sicer vedno, kedar te doma ni. Prizanašam ti to malomarnost tolikanj —“

„Nikar me ne žali Manica —“ prosi Lovre.

„Daj mi besedo izgovoriti! Pravim tolikanj rajši, ker vem, da si bil ta čas med srečnimi ljudmi — srečen in vesel.“

„Ne, nisem bil, in zato sem šel sem. Tukaj sem še le srečen, da tebe vidim.“

„To tako na ušesa bije kakor kak poklon.“

„Pusti šalo z nimar, pomeniva se kaj resnobnega. — Z Marijanom sem govoril. Prašal me je, zakaj se ga tako ogibljem in —“

„To te tudi jaz prašam, da-si ravno vem, kaj mi boš odgovoril. Sicer pa sva se že o tej reči, menim, zadosti zmenila, zato nikar ne govoriva o njem. Imam te za prepametnega, da bi si zavoljo njega glavo belil. Kar sem ti že dostikrat pravila, to ti poterjujem še zdaj, naj ti bo dovolj. Mislim, da si me dovolj spoznal, ali vsaj želim, da bi me bil, da mi priznavaš toliko trdne volje, kolikor mi je bo v najinih okolnostih potreba.“

„Da, predraga Manica! spoznal sem te, vem, da tvojega srca jaz še vreden nisem,“ — reče Lovre in živeje stisne njeno roko.

„V svoji lastni pravdi človek ni pravičen sodnik. Zato le meni prepusti razsojo, ali si vreden ali nisi. Kaj meniš, da jaz sebe in svoje serce tako malo čislam in cenim, da bi ga bila dala človeku, ki ga ne bi bil vreden? Tebi sem ga dala. Želela bi ti boljše deklice kakor sem jaz, ravno ker vem, da je za-slужиš.“

„Druge bi mi želela? Za tako željo se ti ne bom nič dobro zahvalil. Če je še kje blaže bitje od tebe, bilo bi za-me preblago, ne mogel bi ga razumeti in ravno zató ne ljubiti. Če mi hočeš dobro, želi mi samo sebe, druge ne maram, tudi ne ko bi mi jo ti izbrala in zatrdila, da je boljša ko ti.“

„Ne, tako do idealne ljubezni se ne morem povzdigniti,“ reče smehljaje se Manica. „Ne vem, ali si me napek razumel, ali sem jaz napčno govorila, hotela sem samo reči, da si želim boljših lastnosti, da bi te bila še bolj vredna.“

„Ali kaj, če te ravno jaz nesrečno storim, če —“

„Tega ne smeš!“ seže mu smeja se Manica v besedo. — „Kaj ti na misel pride! In še ne bojiš se kaj enacega naravnost z oči v oči povedati! Še dve taki, pa bi se bilo bati, da vere na-te ne izgubim.“

„Nikar me ne razumej ravno na robe, ali mi vsaj prizanašaj s svojo nagajivostjo tako dolgo, da izgovorim. Jaz sem djal: kako se me boš potlej spominjala, kedar boš videla, da sem jaz kriv, da si morda nesrečna, kedar ti morda jaz ne bom mogel pomagati in sama ne, kedar ti bodo starši očitali, da si se tako spozabila in si govorila s človekom, ki —“

„Naj bo dovolj tega tvojega črnogledega naštevanja. Odgovorim ti le to, da jaz ne bom nikdar nesrečna. Tudi ko bi se res zgodilo, da bi oče ne dovolili, tudi če tebe ne bom imela, ne bom nesrečna — razumej me prav — zakaj spomin na tebe mi bo potem tako drag, kakor si mi ti zdaj. Starši moji

mi res lahko kaj dovolijo ali ne dovolijo, siliti me pa ne morejo v nobeno reč in me ne bodo. Sicer pa ti mojega očeta še malo poznaš, če si vedno najhuje reči o njem domišljaš. Jaz mislim, da bi boljšega očeta ne mogla imeti. Gotovo ne želi on meni in tebi družega ko srečo in zato se kdaj ne bo tako ustavljal mojim prošnjam. To se vé, da zdaj mora najino znanje ostati skrivnost, oče in mati bi me ne sodili prav, ker mene in tebe premalo poznajo. Pa kedar čez majhno let prideš zopet na Slemenice in te bomo že za dr. Kvasa klicali, potlej smeš brez skrbi pred svet stopiti, najprej pa pred mojega očeta, ki so premoder mož, da bi človeka sodili le po premoženji in ne po poštenji in notranji pravi ceni.“

„Jaz bi te v zvezde vkoval in poslušal do zadnjega dne. Tako me utolaži tvoja beseda, da se bom res za vselej skesal in te nikdar za zamero prosil, da sem ti svoje srce razodel. Govori mi še dalje, jaz bi te najrajši poslušal.“

„Le čakaj, saj nisem še pri kraji. Če me res tako rad poslušáš, preljubi moj Lovre, naj se te pa tudi moja beseda toliko prime, da se boš ravnal po njej. Že večkrat sem te opominjala očitno in skrivaj, da ne bodi tako otožen.“

„To je v moji natori.“

„Že dobro. Jaz sem tudi take natore. Ali tebe sem svarila le, da ne imej vedno tacih otožnih, kakor sem popred rekla, črnogledih domišljij o najini prihodnosti. Čemú to? Samo zadovoljnost človeku kalé,

pomagajo mu nič. Da se nisi poboljšal, priča to, da si otodi spet o tem govoriti začel. Glej danes je vesel dan, vse je vedro in svitlo, razvedri se še ti. Za jutri in za pozneje bo že Bog skrbel. Jaz va-nj zaupam in ti moraš tudi. Ljudje so samo po podobi božji ustvarjeni in vendar so nekteri dobrega serca, koliko dober mora še le Bog biti! Torej dobrih ljudi ne bo zapustil. Jaz molim vsak dan za tvojo srečo in nikdar me ne obhajajo take misli, kakor tebe terpinčijo ven in ven.“

„Moraš mi oprostiti, kar se poboljšati ne dá.“

„To bi jaz hotela prašati, če se res ne dá. Shakespeare sicer nekje pravi, da ste zaljubljenost in modrost dve sestri, ki se zlasti pri moških nikdar ne vjemate, temuč ste v vednem razprtji, kjer je ena, druge ni. Ali čeravno jaz tudi spoznam, da je ta mož svet in človeka poznal, vendar nimam take vere na-nj, da bi menila: vse, kar je on djal, je brez izjemkov gola resnica. Človek ima srce, ima pa tudi um.“

„Ko bi bila ti na mojem mestu, ljuba moja, trdila bi, da je mož resnico govoril skozi in skozi. Spoznala bi, da se mora um le predostokrat udati srcu, da človek takih reči želi, ktere mu um postavlja pred oči, kakor nemogoče.“

„Kakor ti govoriš, nisi vreden družega, kakor da bi te malo ozmerjala. Jaz pa pravim, da blago srcé v svojih željah manjkrat zaide, kakor oster razum. To tudi menda ni posebno pridno, če človek vedno misli in misli. Razum, če predaleč zaide in napačne

pote najde, pripravi človeka ob vsako vero. Ne veruje na Boga, ne sam na sebe, niti da so še dobri ljudje na svetu. In da ti naravnost povem, za tebe sem se tudi bala, da ne bi tako zašel.“

„Prav vesel sem, da praviš: sem se bala, zakaj to dokazuje, da se zdaj več ne bojiš. Pa tudi prav govoriš. Ti si moj angelj váruh. Kedar jaz ne bom molil, boš ti za-me in ko bi že vsemu svetu ne zaupal, ko bi mislil, da so sami goljufi, tatovi, lažnjivci, da drug družega pehari, kar je ljudi na svetu: na te bom imel zmerom vero.“

„Premalo mi obljubiš. Pa ne govoriva več o tem. Nekaj družega bi ti rada povedala. Ali je bil doli v vasi Mrtinek, deseti brat?“

„To se vé, da je bil! zakaj pa to prašaš?“

„Jaz sama ne vem. Nekaj čuden se mi ta človek zdí, in jaz menim, da ni to, kar se na oči vidi. Jaz sem ga že videla, ko je bral, vem, da razume tudi nemški jezik, vem da hodi v Polesek in da se nekaj skrivnostno obnaša, kedar meni, da ga nihče ne vidi. Vse to pa on tají. Videla sem že, da se veliko pečá za té. To mi pa, da ti po pravici povem, ni nič po volji, da-si ga imam sama rada, kedar pride v grad. Povem ti tedaj, da se ga ogiblji.“

„Lastnim svojim načelom nisi zvesta. Veliš mi tu nekaj, ki ni vredno, da bi človek v misel vzeli. Mari mi je berač! On je edini, ki ve, kar bi midva sama imela vedeti, najino ljubezen, predraga moja! Ne smem se mu tedaj zameriti, če nočem, da bi me

izdal in bi te po tem morda nikdar ne imel prilike, tako gledati in poslušati ko zdaj. Samo enega človeka se mi je bati, in ta je Marijan!“

„Pozabil si že, kaj sva popred govorila!

Zdajci prileti glasno klicaje prek rebri Balček. Lovretov učenec prestriže ljubincema pogovor. Z eno roko se obesi za komolec svojega učitelja, z drugo se prime sestre in vsi trije gredó s hriba doli proti domu.

Komaj odidejo izza grmovja, stopi Marijan na plano in se vsede tjekaj na klop. Bil je žalosten, kakor se mu je bralo na licu. Sibovec, ki ga je bil menda kje v meji za kratek čas odrezal, pade mu z rok, glavo z dlanjo podpre na kolena, in zjoka se na glas. Ko bi ga Lovre tu videl, tako sedečega, kako je solza za solzo kapala z mladega, sicer zmerom vselega in jasnega lica, spoznal bi bil mladenča še od druge strani.

„Njega tedaj ljubi, ne mene!“ tako je vzdihnil in še bolj so ga solze zalile.

„Zdaj še le sem uganil zastavico! Kje sem imel oči! Ali ne bi bil tega lahko videl že, kar je ta pri-tepenec tukaj? Stoj! še ni izgubljeno. Jaz mu bom povedal, kaj in kdo je in mu pot pokazal. O, Manica! ko bi ti vedela!“

Nekaj zašumi, Marijan se ozre, deseti brat stoji za njim z nekim porednim smehom.

„Kaj gledaš nazaj s solznimi očmi, starega lesjaka sin, kakor svetega Roka pesek?“ zavpije Mertinek.

„Spravi se! ali ti bom posvetil!“

„O kaj še! Sam pojdem od tukaj! Bojim se te pa ne, še tisto uro se te ne bom bal, ko mi bo duhoven smrtno popotnico prinesel. Poskusi se me s tistim šibovcem zdaj-le samo dotakniti, in tako gotovo, kakor te ne bom nikdar na posodbo prosil, dobiš pri tej priči pol grunta pod ježo namesto tvojega zdanjega bogastva. — Pa kaj se to menim! Le povedati sem hotel, kako tacemu močnemu mlademu možu slabo pristova, če se po babje in otročje joka zató, če se mu babnica skuja. Ne boš je imel te Manice, jokaj ali ne jokaj. Tvoja ne bode, ko bi bil tako bogat, da bi kupil nebeško kraljestvo, tako lep ko breskov cvet in tako prebrisan, da bi vedel, koliko je vernih duš v vicah, vseh tistih, kar jih na pratiki gole glave naprej tišči. He, he, he!“

„Povedal sem ti že, da te težko vidim in da mi je najljubše, če se pobereš od mene. Klical te nisem!“

„No, no, to je že drugo govorjenje. Vidiš, vidiš, ti očetov sin! če človek po svetu hodi in nas pametne ljudi posluša, nauči se počasi govoriti in še marsikako drobnjav. Vso svojo jezico boš skril, kakor gad noge skriva in tají. Tvojo ljubico bo drugi dobil, ti se boš ustil in boš sam ostal doma, ko berač na žegnanji. Ali vse te bo minilo, ko starega konja dirjanje.“

Marijan vstane in odhaja. Deseti brat se zakrohotá in stopa nekaj stopinj za njim.

„Hoj, kam?“ vpije za njim. „Deseti brat kako

modro zine in resnično. On ti bo pravil lepe in prave, ti pa nastavljaljaj in pobiraj. Ribničan je za pečjó sedel in je poželjivo na mizo v skledo gledal. Majhno je manjkalo, 'kar mi niso jest rekli, djal je in je bil vendar lačen. Majhno je manjkalo, da te ni marala, pa je vendar ne boš imel; vse je manjkalo! Vidiš, kaj deseti brat zná, ki te ima tako rad ko trn v peti!“

Marijan je bil že daleč v dolini. Lehko bi bil še slišal veselo smejanje Mrtinkovo, ko ne bi bil imel drugih misli. Deseti brat je dolgo stal gori na robu hribca. Ko se pa stori mrak, popravi svoje prevezane čevlje na ramo in gre na levo stran, izgubi se v grmovji in neko robato pesem zapoje, da se daleč po dolini razlega.

Enajsto poglavje.

Jaz mislil sem, da nam bo zet
Naš sosed, ki je lep in vrl.

M. Valjavec.

Na Slemenicah je nekaj dni potem že precej pozno zvečer pospalo staro in mlado, razun gospodarja in njegove žene, ki sta v spavnici pri užgani sveči še pomenkovala se o raznih rečéh, ki zadevajo gospodarstvo in družino. Tikoma njune spavnice je spala Manica. Zunaj je bila pomladanska noč precej mrzla.

„Ne vem, kaj je, da Marijana ni več blizo,“ pravi gospodar Benjamin.

„Meni se to tudi čudno zdi. Morda smo se mu

kaj zamerili. Manica je tako čudna proti njemu, da je ne morem razumeti," odgovori žena.

„Prašal ga bom enkrat, kaj je, da več ne pride. Meni to ni nič všeč. Za Manico bi jaz ne vedel kje boljšega ženina zbrati, kakor je on. Čeravno bi si ga jaz za nekatere reči drugačnega želel, vendar mi je še najbolj po volji. Menim, da bi se naredil, kedar mu leta pridejo. Tacemu je ne smemo dati, ki nima nič. Zato sem bil óndan prav vesel, ko me je prašal, ali bi mu jo dal kedaj ali ne.“

„Silila je pa vendar ne bova, saj je sama pametna. Jaz tega že ne pustim, da bi jej kedaj rekel: moraš ga vzeti. Saj veš, da zet v glavi in v sercu prinese največo in najlepšo doto. Jaz tudi nisem prinesla kdo ve kaj k tvoji hiši, pa nisi zdaj nič slabjši, kakor bi bil drugače.“

„Jaz se bojim, da boš še priliko imela zares storiti, kar zdaj samo govoriš. Ali to ti povem, da jaz ne bom nikdar dovolil v kak tak zakon.“

„Zakaj se bojiš?“

„Mislil sem že vse te dni, zakaj se Marijan nas ogiblje, in na mari mi je prišlo, da bi kaj sumil na našega učenika Kvasa. Opazoval sem potlej njega in Manico. Nisem ničesa mogel videti, da bi mi bilo čisto potrdilo to misel, vendar se mi malo nevarno zdi za-njo. Videti je, da prav rada govori ž njim. Fant je sicer res pameten, ali mlad je in to je dovolj.“

„E, beži! to že ni nič!“

„Tudi jaz želim, da ne bi bilo, ali z nimar ne

smeš pustiti vsega. Mene večidel ni domá. Ti moraš gledati, da ne prideta na samem vkup in da nimata prilike govoriti. Daj jej vedno kaj posla.“

„Naša Manica zopet ni tako neumna! Kar prvemu se ne bo na vrat obesila. Saj vé, kdo je ona in kaj je naš učenik.“

„Saj veš, kaj je mladost. Ko si bila ti mlada, tudi vem, da nisi imela bog ve kaj modrosti.“

Žena se zasmee in odgovori: „No, posebnih neumnosti in norosti mi menda ne moreš očitati iz mojih prejšnjih let. Premalo premisliš, kaj izrečeš.“

„Živa si bila ko večina žensk.“

„Pa bi bil iz manjšine eno mrtvo izbral. Jaz te nisem snubila, saj si ti mene,“ reče ženica smeje se.

„Nič se ne huduj, žal mi ni bilo nikdar, da sem te snubil. Na Manico pa moraš paziti, da bo tudi ona lahko enkrat enako rekla.“

„Ko si si že enkrat v glavo vzel, kar upam, da ni nič, bodem gledala in kmalo boš izvedel, da ni nič.“

„Pa dekletu ni treba ničesa praviti. Ako bi bilo kaj res, odpravil ga bom z lepo in tiho od hiše, da si ga imam prav rad. Fanta prav dobro uči, in uboga ga skoro bolj ko mene. Zato prav želim, da bi bil mladeneč pameten.“

Rekši pogasi gospodar luč in se spravi spat. Dolgo pa sta še oče in mati ugibala o otrocih, o družini in druge enake reči, predno sta zaspala in so nju popustile vsakotere skrbi.

Tam v drugi sobici pa je čulo mlado uho vsako

besedico. Deklica, o kateri sta se skrbljiva roditelja pogovarjala, ni spala. Ko sta stara dva utihnila, pri-tekla jej je iz lepega očesa grenkobna solza ter kani-
nila na belo rjuho, solza, ki jo je rodila in ožela lju-
bezen, vir sladkega veselja in britke bolečine. Misli
so se jej podile po vroči glavicici in skrb je s tesnim
preveslom objemala boječe srce. Malo pred dnem še
le so se stisnile trudne oči, in v sanjah so se čudo-
vito razpletale reči, katerih je bila glava polna.

Drugo jutro je bil lep solnčni dan. Drevje po
vrtu je bilo v belem cvetju, bučelice so šumele po njem.
Lehka sapa je gibala in osipala tam pa tam z vej
bela cvetna peresca.

Lovre Kvas se je šetal po ozeleneli travi prek
vrta. Zagleda Manico daleč pri ulnjaku, kjer je ravno
prej bral. Bil je tam samotni kraj, za njega tolikanj
imenitnejši, ker so se prijetni spomini prvega spoznanja
na-nj vezali. S precej hitrimi koraki jo krene Lovre
tjekaj misleč, da bode zopet imel priliko, vsaj tri be-
sedice pregovoriti ž njo. Prišedši do tje deklice ne
najde. Ob drugi strani je bila odšla v grad. Njegove
bukve, ki je je bil prej tam popustil, ležale so še na
klopici na solncu. Zazdelo se je Lovretu, da so pre-
maknjene in vedoč, da je je ona v rokah imela, po-
prime je Lovre z nekim prijetnim čutom.

Ko knjigo odpira, pade majhen listek papirja iz
nje. Naglo ga pobere in razvije. Bila je njena pi-
sava, v hitrici s svinčnikom začrtane besede: „Pre-
ljubi! varuj se. Oče in mati nekaj sumijo. Pazijo

na té in na mé. Ne išči me in ne govori z menoj veliko. Vsako svoje obnašanje premisli prej. Ne skrbi pa nič, vse se bo s časom dobro izteklo. Še malo let!“

Roké so se mladenču tresle, ko je to malo pisnice bral in zopet bral. Česar se je dolgo bal, bilo je tukaj. Že je videl svojo besago navezано, že je menil slišati resnobno besedo gospodarjevo, ki mu pot kaže od svoje hiše, od njegove ljube v daljni svet. Ne vedóč kam, obrne se proti vzhodu čez vrt in travnik proti potoku. Misli so se križale po možganih, a druga je drugo pobijala, sam ni vedel za nobeno, ni mislil nič.

Prišel je doli do potoka in tam taval po stezici ob vodi.

Vsede se tam na travo in zre v šumečo vodico. Počasi se umiri. Zamaknjenemu v sé in svojo bližnjo okolico, bilo mu je pri srcu kakor pesniku, ki je pel:

Sem v mislih sédel pri potoku,
Igranje gledal sem vodé,
Kak valčeki v veselem skoku
Dirjáje se naprej drvé.
Sem šepetanje čul, šuménje,
Ljubez ni sladko govorico:
Al meni tako govorjenje,
Le meni kráte to pravico
Ljudjé krivični, svet nemil.

Sem videl lahno pripogniti
Cvetico v znožji se do tal,
Vodico videl poljubiti,

Poljub jej val nazáj je dal:
Le za-me. za-me ni poljuba,
Skrivaj dobiti ga ne vem,
Očito vzeti ga ne smem.

In vrbo gledal sem pijano
Od rádosti, voden'ga hlada,
In v srcu bilo mi je znano:
Življenja veseli se mlada.
A meni žalost se rodila,
Osoda kriva namenila
Mladosti cvetje neveselo.

Pismice, ki ga je v rokah imel, padlo mu je bilo na tla. Ni čul človeka, ki je prišel tiho po stezi ob potoku, postal za njegovim hrbtom in vidé, da ga ne vidi, sklonil se po strani in tiho pobral papirček.

„Lep dan je danes, prijatelj!“

Po tem ogovoru se Lovre ozre in vidi Mrtinka za seboj.

„Kaj tako žalosten ždiš, kakor bi te zima in mrzlica tresla. Solnce sije in še božji volek je vesel, ki nima več uma in pameti od Boga, kakor da na prag svoje luknjice izleze, kedar je solnčni dan. Ti si pa učen in uma imaš ko devet družih in te ni sram tu sedeti, kakor da bi bil lačen in žejen. Hej! poskočen bodi in vesel! Tisto pismice, ki ondukaj na tleh leži, ki ti ga je tvoja ljubica pisala, poberi in shrani! Že veš, kam se devajo take reči, ki od nje zahajajo. V zglavje, da se človeku kaj pridnega in prijetnega senjá!“

„Kako veš, od kod imam to pismo?“ praša čudé se Lovre.

„Oj, ti ljuba učenost in dobrota ti!“ odgovori Martinek. „Kaj ne veš in še zdaj ne veruješ, da sem jaz pravi deseti brat. Desetim bratom pak je Bog toliko več vidnosti in védnosti dal, kar se enkrat v mavho dene.“

„No, če kaj veš, povedi, kaj je tu v pismu?“ praša Lovre.

„Mertinek Spak, deseti brat, vé nektero, ki je ti, moja učenost in dobrota, ne veš. V pisanji se bere

takó, da za-te ni nič dobra na Slemenicah, da ne smeš Bog ve kaj za svojo hoditi. Jaz pa tako rečem in pravim, če boš ti pameten, nikdar je ne bo imel Marijan, vrag ga jemlji! Pamet imej in še nekaj časa tod okoli bodi, pa boš videl in slišal take reči, kakoršnih še bral nisi, nikar že doživel. Videl boš, kaj se pravi „deseti brat“. Le meni zaupaj, pa brez skrbi bodi.“

Lovre se zasmije.

„Ti! varuj se, da se mi ne zameriš. Jaz sem že nekaj skusil. Ti si pa še mlad prevrát, vse bi rad naglo storil, kakor lačen pes, ki ga hišna mati v golido k pomijam spusti!“

„Povej mi po pravici, Martine, kaj si prav za prav in kaj si bil. Deseti brat nisi, tega ne verjamem. Vidim pa, da si poseben človek,“ pravi Lovre.

„Ne verjameš, da sem deseti brat? Kakor hočeš! Vera je taka zver, da je še modri Bog ne more nikomur v rejo dati, ampak vsak jo ima, če rad hoče.“

„Vidiš, to si tudi tako povedal, da moram verovati, da si se nekdaj učil,“ pravi Lovre.

„Kaj sem se učil in še marsikaj, tebi nič mari. Zató me ne skušaj, ni ne izprašuj! Če boš živel in če mene kakov pust ne brcne, bodeš še veliko zvedel. Da boš troho več vere imel, povedal ti bom še eno. Ti, namreč ne ravnáš po zapovedih, ki so ti dáne, in modro ravnáš.“

„Zakaj praviš to?“

„Tvoja ti je odsvetovala, da se nikar ne pečaj veliko z menoj.“

„Kako to veš?“ praša Lovre in se še bolj čudi.

„Jaz sem deseti brat, hudir! Trdoglav si! Pa v svetem pismu se tako bere, da babnice niso za gospodarstvo. Poslušaj jo babo tačas, kedar ti prav veli, sicer pa ne sezuj hlač, da bi je ona nosila. Zamerim jej nič, saj ne vé, kaj beseduje, kedar o desetem bratu govori. Ali tebi bom pa zameril, če se me boš ogibal, in proč bo s tvojo srečo. Ti si se mi bil prav prikupil, zato sem se pa zagovoril, da me moraš pomniti.“

Rekši se Mrtinek obrne, in kakor bi ga kdo podil, hitro koraka po stezi naprej.

„Počakaj malo, greva vkup!“ kliče Lovre za njim.

„Le sam hodi, sam, vesel bodi, muhe zapódi, pa zapój, — vpije deseti brat nazaj, — če druge pesmi ne znaš, pa kakovo dolgočasno zatrobi, kakor je ta-le:

Ustanite dekleta!

Ura je deveta,

Ubogajte očeta,

Zapovedi so pa tud le-té:

Ubogajte še matere.

Le to zapoj, grdo na debelo zahrešči in če imaš gino ali katero drugo bolezen v grlu, vse to bo minilo.“

Lovre se napotí domú. Med potoma sreča strica Dolfca, ki je bil namenjen v vas k Obrščaku na glažek brinovca. Moral ga je precej dolgo poslušati, ker pravil mu je na novo, kako je nekđaj, ko je bil še

v latinskih šolah, prepijal in bil vesel s svojimi pajdaši in vinskimi brati.

Dvanajsto poglavje.

Saj polje več cvetic rodi,
Devic dežela več gojí.

Fr. Levstik.

Gospodar na gradu slemeniškem je imel navado, svoj rojstni dan z večo pojedino obhajati, na katero je povabil vse svoje prijatelje in znance iz obližja. Če pa pravimo vse, ne sme se misliti veliko krdelo družin z materami in hčerami, starimi in mladimi sinovi, zakaj Bog je posadil ta grad tako na samijo, da je gospod Benjamin vse svoje izobražene in pol izobražene povablence, celo prifarnega dolgopetega šolmastra vštévši, lahko na prstih obéh rok zračunil, kedar se je reč najboljše obnesla.

Tega leta pa je nesreča hotela, da mož še tega malega števila ni mogel popolnoma zbrati na praznovanje svojega godú. Eden sosednjih grajščakov je bil zadnji božič preselil se tjekaj, kjer vedno godove obhajajo; njegova vdova in njeni hčeri, o katerih so jeziki hteli vedeti, da niso lepé, nosile so črno obleko in zdelo se jim je nespodobno ta znamenja neveselega srca razkazovati po veselicah. Družina bližnjega gospoda sodnika se je bila nekam v mesto na svatovščino starega strica po družem kolenu, ki so ga muhe

v tretje v zakon gnala. Tako so se možu gostje odpovedali, kakor tistemu bogatemu revežu v svetem evangelji. Gospod Vencelj s svojo hčerjo, fajmošter, star oficir v penziji in šolmašter, ti so obljubili. Marijana in njegovega očeta so sicer tudi vabili, a ni se vedelo, ali prideta ali ne, ker sina že dalje časa ni bilo blizo, stari pa je imel svoje odurne navade.

Sosebno stari hišini Urši je bilo tolikanj čez glavo, da letos najboljih gostov ne bode. Dva večera jej je ta huda preglavica spanec jemala. Seštela je namreč umna žena, da jej to nič menj škode ne prizadene, ko cele tri šmarne petice. Vse božje leto se je veselila na gospodov god, da jej bo ta ali ta kaj okroglega v pest stisnil, za kar ne bo družega treba delati, ko malo postreči. Samo to je še varčno ženico tolažilo, da iz njene škode izhaja gospe korist. Koliko se bo namreč prihranilo mesa, zabele, vina in druge take ropotije.

Lepo jasno jutro je bilo na Benjaminovega godú dan.

Marijan je bil zgodaj vstal, poklical psa s seboj in šel čez travnik. Zapalil si je bil pipo tobaka in je ravno prevdarjal, ali bi šel na Slemenice ali ne. Veliko vzrokov je menda govorilo za pojdi, še več menda pa za vrni se, kajti večkrat je postal, pogled v tla obrnil, debelo dima potegnil in zopet nekaj počasnih stopinj storil. Na zadnje pa ni bilo dvomiti, kako se je odločil, kajti pot, ki ga je ubral, držal je proti hosti, tedaj je Slemenice imel za hrptom.

Tam na robu gozda se vleže znak v senco, na-

tlači v drugo tabaka, in kdor bi ga bil videl tako brez vsega opravka na tak lep dan in še dopoldanšnje uro zreti samo za sivimi oblački, ktere je malomarno iz ust izpuščal, djal bi bil: to je živo pisana podoba tacih ljudi, ki ne delajo nič, ne mislijo nič.

Ne moremo terditi, da bi naš gosposkič ne bil zares nič mislil. Nasproti se pa tudi današnji dan ne da več dognati, kaj bi mu bilo po glavi rojilo, ali je morda prevdarjal, kako bi se kadilo, ko bi pipi dal novo sreberno okovanje napraviti, ali je pa premišljal, kar poje narodna pesem:

Sinoči je pa slan'ca padla	Meni pa nič ni za rož'ce,
Po zelenem travniku;	Če je slan'ca pomori,
Je vse cvetje pomorila	Meni je za dekle moje,
In vse mlade rožice;	Če me ona zapusti.

Naj bo že tako ali tako; upam, da ne bomo sami ene misli ostali, če rečemo, da je vrlo malo romantičnega pri mladenču, in da ga vsaj malo po slaběji strani obseva ta resnica, da je konci negotove meditacije — trdo zaspal, tako da mu je njegova najzvesteja ljubica, pipa, iz ust padla.

Zbudí se še le, ko ga nekdo s palico podreza. Odpre oči in vidi svojega očeta pred seboj.

„Ali se nisi po noči naspal?“ praša ga stari malo osorno.

Sin vstane, pobere pipo in klobuk, pa ne odgovori nič. Oče se obrne proč in hoče zopet svojo pot iti, ker veliko še s sinom navadno ni govoril. Pa kakor bi se nekaj domislil, vrne se, nekako ostro po-

gleda sina in vpraša: „Kaj, da ne greš danes med ljudi? Ali te niso vabili?“

„Ne grem!“

Stari malo molčé postoji, potem pa pravi: „Sin! vidim nekaj dni sem, da si več doma, ko si imel navado biti. Vem tudi, da se ti je nekaj zgodilo, naj bo že kar hoče, da si se tako spremenil. Povedi mi, kaj ti je?“

Marijan tacega vprašanja od svojega vedno tihega očeta ni pričakoval. Da-si je bil tudi glas nekako nenavadno mehek in očetovski, mladeneč ni bil vajen razkrivati srca očetu, ki se vsaj na videz ni pečal za njegovo djanje in nehanje, zato je tudi zdaj odgovoril: „Nič mi ni, motite se, če menite, da sem se spremenil. Na Slemenice zdaj ene dni nisem šel, ker se mi ravno ne ljubi. Danes pa bode tako dovolj ljudi gori, mene lahko pogrešajo.“

„Od kedaj te lahko pogrešajo?“

„Jaz le tako mislim, da grem lahko drugo pot gori, ne ravno danes.“

„Fant! ti nisi odkritosrčen! Praviš, da ti ni nič. To lahko rečeš kmetu, ki zna pet šteti in ne dosti več. Tvoj oče pa je videl svet in pozna človeka, kakor ne želi tebi, da bi ga poznal. Mene ne boš preslepil z besedo; ne motim se tako brž, kakor meniš. Ker ti meni nečeš povedati, povedal bom jaz tebi, kaj ti je. Vsa ta otožnost izvira iz tega, ker ti ena ženska — imena nečem imenovati — ni po volji. Ali ni res?“

Marijan je očeta debelo gledal. V tem trenutku bi bil skoro sam sin verjel, kar so ljudje ugibali, da v starem čmerikavcu tiči nekaj vražjega, kajti živi duši ni sam ničesa o tej reči govoril. Kako je oče zvedel?

„Odgovori, če te prašam!“ pravi stari, in nevoljen nabere čelo.

„Res je res,“ pravi Marijan pol tiho. „Manico sem ljubil, pa zdi se mi —“

„Že vem, kaj se ti zdi; pa pameten bodi. Kedar boš starši, hvalo mi boš vedel, da sem te prav učil. Če te ženska neče, pusti jo, še bolj je prav. Tako ne boš imel prilike pustiti je sam. Svet je velik, na ta kôt pa nisi navezan. — Zdaj pa pojdi v grad med ljudi!“

„Danes ne grem rad.“

„Jaz pravim: pojdi! Dokler si mlad, bodi vesel in uživaj! Kedar boš star, tedaj se boš plazil okrog.“

Marijan se tacemu povelju ni mogel ustavljati. Komaj pak je dvakrat prestopil, pokliče ga oče nazaj in pravi: „Ker že ravno govoriva, naj ti še to povem. Če imaš kaj hvaležnosti v sebi, šel boš po moji smrti od tod. Šel boš kam, kjer tvojega očeta niso poznali. Zató se ne zmeni veliko, naj te imajo ženske tu rade ali ne. Zdaj pa le pojdi!“

Kakor da bi bil več izgovoril, kot je mislil, korači starec naglo ob robu hoste proti domu, Marijan pa prek polja proti Slemenicam. Kaj bi bil mladeneč dal, ko bi bil mogel v tem hipu razjasniti si očetove besede! Bil je ta razgovor z očetom najdalji;

nikdar mu ni več povedal. Zakaj ne bi tukaj smel ostati? Nehoté mu je prišla misel, da morda oče ni popolnoma zdrave pameti; ali greh se mu je zdelo kaj tacega misliti, in našel je več reči, ki so mu naravnost kazale, da so vse besede očetove preišljene. Da si je stari nekako prizadeval ostro govoriti, bilo je vendar zlasti v poslednjih besedah nekaj serčnega, prosečega in očetovskega, in ravno zato, ker sin tega ni bil vajen videti pri očetu, ganilo ga je tolikanj bolj. Čeravno ni mogel razumeti razlogov, zakaj mu oče velí, malo meniti se za ljubezen tukajšnjih ljudi, namenil si je vendar že iz hvaležnosti ravnati se po njegovem svetu in celó — ta namen je bil malo težek — Manico pozabiti.

Ko pride na kolovozno pot, ki drží do Slemenic, zasliši voz za seboj.

„Počasi, počasi, prijatelj! Saj vas komaj s konjičem dohajam po tem kamnitem potu. Boste se malo obesili in pogovorila se bova kaj!“ Tako je klical zdravnik Vencelj, ki se je peljal na svojem malem vozičku in zdaj pa zdaj zarentačil, da Slemeničan ne da pota popraviti. Marijan se vsede tik njega.

„Kam ste pa Maričko deli, da je ni z vami, gospod Vencelj?“ vpraša Marijan.

„Saj je že dva dni tu gori pri Manici! In vi ne veste tega? Včasih so mi ljudje pravili, da ste vedno pri sosedovih — več ko domá,“ pravi zdravnik.

„Zdaj že več dni nisem bil in tudi danes nisem bil namenjen tje.“

„Ne? Tako je ta reč! A že vidim, že vidim, kje je rana. Malo ste se z Manico — svojo nevesto, le dovolite, da tako rečem, — razprli in to vam je nekaj muh v glavo dalo. Pa to nič ne dene, malo prepira med dvema, ki se ne vidita težko, to je ravno tako, kakor kakova majhna bolezen. Človek ne vé, kaj je zdravje, dokler ni bolán. Solnce zvečer zato zaide, da se ga človek ne naveliča: vsako jutro se mu še lepše zdi. Tako je tudi prepir v ljubezni, ha, ha! jaz vem, sam sem bil ravno tak v svojih lepših letih. Kaj ne, da sem uganil?“

„Ne, razprtja ni bilo nobenega,“ odgovori Marijan.

„Tedadaj vas pa že ne presodim, zakaj bi bili tako samotarski postali. Dvomim, da bi vam bilo doma tako kratek čas. Pa le majhno počakajte, ko prideva v Slemenice, potlej sva že vkup, precej bom vedel, ali sem prav mislil ali ne. Kaj pa, kaj počne gospod Kvas?“

Pri tem imenu je Marijan zarudel. Zdravnik je to opazil.

„Ne vem nič,“ pravi mladenič.

„Zdaj vas imam še le, prijatelj!“ smeje se Vencelj. „Takó, s Kvasom sta si navskriž! Le tiho, le tiho! To pa že ni prav. S poštenim prijateljem pa ne sme prepira biti. Le čakajte, jaz bom vaju spravil, če le zlomek ni. Dolgo me že ni bilo tukaj gori. Glejte no, da se še taka mirna duša, kakor je ta Kvas, more skregati s kom, ki je zopet tako neškodljiv ko vi, tega bi ne bil verjel.“

Marijan je sprevidel, da bi ga gospod zdravnik

v gradu lahko v zadrego pripravil, ko bi govorico napeljal na reč, o kateri še mislil ni rad, nikar da bi moral še govoriti. Zato je menil, da je najbolje, če mu vse pové.

Gospod Vencelj je čudé se poslušal Marijanovo pripovedovanje.

„Ali pa dobro veste, da je to vse res? Ali se niste motili?“ praša mladenča.

„Slišal sem nekaj besedi v njunem pogovoru, pač težko bi bilo, da bi se motil,“ odgovori Marijan.

„Verjetno je verjetno! Mladost je mladost, ne premisli, je-li mogoče to ali to, ali se da izpeljati ali ne. Sicer je prav pameten mlad mož, jaz sem ga precej rad imel, ko sem ga spoznal; ali če je taka, zdi se tudi meni, da je previsoko pogledal. Svet je že tak. Človek v vaših letih meni, da se od ljubezni živi, da za življenje ni družega treba ko malo srca! Pa tiho zdaj, tukaj sva, naproti nama gre celo krdelo; le pamet, le veseli bodite, vse se bo dobro napravilo.“

Ko se je vozič ustavil pred veliko grajsko lopo, bližali so se z vrta sem gospodar Benjamin s fajmoštrom, Manica s starim doslužnim vojakom gospodom Grašičem in Lovre z zdravnikovo hčerjo. Za vso družbo pak je repil dolgi učitelj Zmuzné, kateri je sam sebi tovarševal, ker je iz žalostne skušnje vedel, da se ne more nikjer v pogovor mešati.

Po navadnih pozdravilih prime gospodar svojega prijatelja zdravnika za pod pazduho in ga pelje proti hiši.

Marijan si je sicer prej za terdno namenil, da se bode Manice in Kvasa kolikor moči ogibal in z družimi govoril. Ali ko je videl deklico pred seboj, s katero je prve mladostne igre igral, pri kateri kakor deček sedeval neskrben in vesel, za katero se je nevedé kedaj kakor mladenič vnel in srečen bil v tihi ljubezni, ki si je še skoro sam v svesti ni bil: ko jo je videl pred seboj, pozabil je očetove besede, in nekako milo se mu je storilo. Zdaj še le je videl, da je Manica lepa, da on lepše ne najde.

Lovreta tedaj še pogledal ni, ko ga je pozdravil.

„No, Marijan, kaj pa je tebi,“ ogovori ga domača hči, „ali smo se ti kaj zamerili, da te ni več videti? Bala sem se celó, da nas še danes ne boš razveselil, vendar smo tako srečni, da te še enkrat vidimo. Mislili smo, da si zbolel, pa ljudjé so te povsodi videli, samo na Slemenicah ne.“

„Tudi na Slemenicah bi me bili videli, ko bi bil vedel, da ni nikomur neprijetno, če pridem, da najdem . . .“

„Veš, da si veliko izgovoril,“ pravi Manica resnobo. „Mene sicer ne moreš tako naglo razžaliti, vendar opomniti moram na tvoje besede, da si bil v naši hiši zmerom dobro sprejet. Zatorej ne razumem, zakaj tako govoriš.“

„Nič bolj vesel bi ne mogel biti, kakor ko bi vedel, da me res ne razumeš. Pa ti bom že še izpovedal se naravnost, tako da se ne boš mogla izgovarjati z nevednostjo. Lej! ta v . . . je nama že za

petami, rad bi poslušal menda. Tega imam jaz v želodcu. Pa se bova že zmenila, jaz ti bom govoril naravnost in menim, da bom tudi od tebe resnico zvedel.“

Predzadnje besede so zadevale Kvasa, ki je, kakor se je videlo, bil v živem razgovoru z Maričko.

Zdaj še le je Manica sprevidela, da je tudi Marijanu znano, kar bi bila rada vsaj nekaj časa še prikrivala pred svetom. Pomislila je, da bi se prav lahko zgodilo, da bi Marijan ali očetu reč razkril ali pa z Lovretom kaj opraviti imel, in barva po lepem licu se jej spremení in oči pobesi v tla. Sklene pri prvi priliki z Marijanom govoriti.

Prav sreča je bila, da je bil ravno stotnik Grašič k Marijanu pristopil in ga s celo vrsto prašanj zamotil, da ni zapazil spremembe na dekličinem obrazu. Rad ali nerad zapleten je bil Marijan kmalo v pogovor od zajcev in lesjakov in celo šolmošter Zmuzné je katero vmes zinil, dopovedovaje gospodu stotniku, ki je marsikaj po svetu skusil, da boljšega lovca ga ni, kakor je Marijan. In kakor je bil ta naš mladi znanec vaje resnobneje reči hitro obdelati, bil je tudi zdaj kmalo ves v govoru, pozabljivši „deklice nezveste“ in tekmece in vseh očetov na svetu, razen starih zajcev, o katerih je veliko pravil, kako mu jo je tukaj pa tukaj kateri upeljal kožo in življenje.

Trinajsto poglavje.

Kaj mu je danes sreče tat?
Zamoril radost kakšen strup?
Al' ga prevaril je kak up?

M. Valjavec.

Pripovedovavec več povesti bi se dal primerjati ameriškemu volovskemu vozniku, ki ima več voz zapreženih. Če poganja živino v prvem vozu, zastaja mu ona v zadnjem in če se povrne k poslednjemu, zaide spredaj rogata neubogljivost iz tira, tako da se revež sem ter tje tekaje ves upeha in mu še ne gre vse po volji. Tako tudi pripovedovavcu zastane marsikak prizor, ki bi utegnil vsaj za tistega zanimiv biti, ki se je po izreji ali po lastnih načelih navzel lepe čednosti, ki jej v navadnem življenju pravijo natančnost. Vemo sicer, da se s to krepostjo posebno baha mogočen sosed nas Slovencev, terdó, da je nekatere reči še le on do tal pregledal, do dna premislil. Mi Slovenci pa smo zopet pohlevni možički, ko bi Pavliba še enkrat na svet prišel, djal bi morda še več; zato se ne predrznemo svojemu sosedu te samoslave ometati, naj si je včasi že tudi neljubeznjiv proti nam. Znano je, da so slabe, grešne lastnosti nalezljive. Nasproti pa tudi ni niti Platon ni sveti cerkveni očak Avguštin dokazal — vsaj kolikor je nam znano — da ne bi tudi dobre lastnosti, tedaj čednosti in kreposti take navade imele, da bi prehajale od enega na drugega človeka; temuč človek

ima celo tako malo originalnega na sebi, da vse svoje djanje in nehanje tako obrača kakor druge vidi. Po tem bi mi sklepali — ne bomo se pa rotili, da je ta naša logika prava, da je že tudi med Slovenci kaj taci h natančnežev.

Ti pošteni ljudjé bi nas utegnili tedaj pocukati in reči: „Ti, izobražen gospodar mora po stari dobri navadi seznaniti tujca z novimi gosti, ki je vpelje v svojo hišo. Kako je tedaj to, da se nahajajo v tvoji povesti ljudje in še celo mlada deklica, hči tistega zdravnika, o kateri ne vemo še več, kakor da je na svetu.“

Ko bi se kaj takega primerilo, in sosebno od mlajših bralcev se bojimo enakega ometa, ne vemo družega boljega izgovora, kakor da rečemo: pisavec ni od Boga tiste potrebne lastnosti prejel, da bi bil ob enem istem času na vseh krajih. Ako to osebo spremlja, mora ono z nimar spustiti; poseganje nazaj pa je morda temu ali onemu prijatelju rednega in pravilnega napredovanja nevšečno. Upati je pa morda oproščenja, če tu popravimo zamudo, kakor se ravno da, namreč da predočimo čestitemu bralcu nove goste po njihovi podobi in po značaji.

Vencljeva hči, ki je sedela pri obedu zraven Kvasa in starega gospoda Grašiča, bila je deklica kacih devetnajst let. Bila je v primeri z Manico majhne postave, vendar kar se zrasti tiče, ne bi jej bil tudi zaviden sodnik mogel nobene nepravilnosti očitati. Malo drobni okrogli obraz z živim očesom je bil zr-

calo vedno veselega srca, kakor je tudi neka gibčnost in lehkota v vsem njenem obnašanji oznanjala veselo mlado kri, ki svet in ljudi sodi in pozna le od medene plati. Njen oče, gospod Vencelj, kakor v svojem poklicu tako v vseh rečéh praktičen mož, izredil jo je bil po napačnem načelu, da ženska ne sme več vedeti, nego kolikor ravno potrebuje kot dobra gospodinja in da zna v omikani družbi vsaj tako govoriti, da se jej ne more ničesa očitati. Sicer pa je skrbel za njo, kakor za svoje oko in nekteri pravijo, da mož ni bil nikdar bolj pri dobri volji, kakor tačas, kedar je kdo njegovo ljubljenko pošteno pohvalil. Ob taki priliki mu je včasih — sosebnost če je kaj pil popred — beseda ušla, da bo srečen, kdor jo bo imel, da je pa tudi ne bo vsak, ne ta ne oni, v zakon dobil.

Gospod Grašič je nekdanj cesarja služil in je bil tako srečen, da je do stotnika prišel. V sloveči bitvi pri Lipsiji mu je bil palec na levi roci odstreljen. Tedaj je imel gospod stotnik tudi veliko srečo, da je svojega glavarja Koloreda, generala kranjskega polka Reus-Plauen francoske sablje ubranil, in ta sam po sebi prav majhen prigodek si je mož v toliko čast štel, da so njegovi znanci morali poslušati nekterokrat to staro novico, ponovljeno od prve do zadnje pike. Po obrazu soditi stotnik ne bi bil imel veliko čez petdeset let; ali sam je trdil, da mu jih ne manjka veliko do sedemdeset in gotovo je sam najbolje vedel. Samo to, da je še vedno z mladimi deklicami

najrajši govoril, vrivalo je nekterim vero, da se staršega dela kakor je res. Hvale bi bila taka laž morda zato vredna, ker je nimajo vsi ljudjé, zlasti ker se, kakor hudobni ljudjé pravijo, ženske rade ravno narobe lažejo.

O šolmoštru Zmuznetu, ki je na zadnjem koncu mize zraven domačega sina sedel, ne vemo družega povedati, kakor da je bil dolg koščen mož in mu ni bilo veliko mari za razgovor, temuč bil je ves živ in mrtev na slastne jedi in dobro vino, ktere je goltil, kakor bi nazadnje v svojem življenje jedel. Tega mu pa ne zamerimo, saj je mož dobro vedel in dobro znal, da je grajščakov rojstni god samo enkrat v letu in da mu njegova preljubeznjiva doma družega ne privošči leto in dan ko slabo zabeljene močnike režene moke. Da pa ni nič govoril, zató je imel tudi veljavne vzroke. Videl je namreč onega malo rejenega moža z naočniki na nosu, sivimi lasmi in dolgo rujavo suktnjo, ki se mu po domače fajmošter pravi in ki sedi tik gospodarja na družem koncu. Pri neki enaki priložnosti je namreč Zmuzne, misleč da se bo s tem gospodinji prikupil in ga bo kaj večkrat povabilo na tolsto obed doletelo, vedno in vedno jedi hvalil, ki so na mizo romale. Ali fajmošter so tako siten in hudomušen gospod, da so potem Zmuznetu medpotoma domú očitali, da je nespodobno jedila hvaliti, če nas nihče ne vpraša. Zato se je bil že tačas zagovoril, da bo vprihodnjič molčal in te obljube se je danes tembolj držal, ker si je mislil: „ni

dobro za človeka, če se fajmoštrom zameri, zakaj njim so velike oblasti dane za ta in oni svet.“

Ker družba ni bila velika, bil je razgovor večidel splošen, sosed ni mogel s sosedom posebne govorice imeti, da ga ne bi bili vsi slišali. Tudi se je reč naglo zmenjevala; zdaj so se besede pletle o gospodarstvu in letošnjem pridelanji, zdaj o vsakdanjih prigodkih v okrožji. Stotnik je včasih vjel — čeravno ni imel kake šegave za svojo lepo sosedo na jeziku, — katero besedo, na katero bi se dal ta ali oni zanimljiv spomin iz vojaškega življenja navezati in razširiti v daljšo povestico. Zdravnik pa mu je včasih nasprotoval, zastavlja mu mala vprašanja, ktera je sicer vojak vselej razložil, pa so ga vendar bolj ali menj motile v pripovedovanji.

Mi bi te pogovore razsnovali bolj na drobno, ali ker so bili taki, kakoršni se v življenji povsod slišijo, opustimo je rajši, ker ne vemo ali bi ustregli vsim bralcem ali ne, sosebno ker so se jih mlaji ljudje te poštene družčine malo vdeleževali, ktere imamo povsod najbolj pred očmi in je tudi bralcem priporočamo.

Proti dvem popoldne, „ko so bile gostem želje po jedi in pijači ukrotene,“ da po Homerjevo govorimo, vstali so izza mize razen gospodarja, fajmoštra, in šolmoštra, ki je vedno kupico v roci vrtel. Gospodinja je peljala starega stotnika, kateri bi si bil ne mara drugo družčino rad zbral, na vrt pokazat mu novo zasajeno nemško zelje in rožmarin, ki raste že

deseto leto. Marijan in Manica, ter Lovre z Maričko, kateri je bila Kvasova družba nekaj posebno po godi, napotili so se za gradom navkreber proti razvalini.

Videti je bilo, da je Marijan nalašč tako oprezoval, da sta šla Lovre in njegova tovaršica precej naprej. To je menda Lovre tudi opazil, zakaj postal je na enkrat nekako tih in ni odgovoril na prašanje, ki mu ga je Marička ravno zastavila. Ne more se naravnost reči, da bi bil ravno ljubosumen, kajti poznal je Manico in jej zaupal, ali obšla ga je vendar neka čudna čut.

„Kaj ste tako naglo obmolknili, gospod Kvas?“ praša ga Marička.

„Saj veste, da se človek včasih kaj spomni in se tako nehoté zamisli. Upam, da mi boste to razmišljenost oprostili, da-si ravno vem, da ni lepo, če se v vaši družčini kaj tacega primeri. Kaj ste me že prašali?“

„Sama sem že pozabila. Pa menda vam vendar niso moje prejšnje besede ta spomin — ki mora kaj posebnega biti — zbudile? Ali se ne sme vedeti, česa ste se ravno domislili?“

Kvas je bil zopet malo v zadregi. Hotel se je že nekaj malega zlegati. Deklica, ki je va-nj uprla svoje bistre oko, opazila je menda to in naglo djala: „O že vidim, da je kaj tacega, česar ne poveste prav radi. Nečem vas nadlegovati. Zvedela bom pa že še, da le enkrat vas in vaše dvomljive okoliščine tanje spoznam. Čakite, koj potem ko pridemo doli v

grad, prijela bom Manico; ona ima oster pogled, gotovo vas je že spregledala in vem, da sve toliko prijateljici, da vas bo izdala.“

„Takó vi vérujete, da imam jaz kake dvomljive razmere.“

„Verujem ravno še ne, ali zdi se mi. Pa vse pride na beli dan, kar se zgodi. Če pa pravim dvomljive, ne smete te besede v slabem pomenu misliti. Jaz nisem tako učena ko vi, ne znam besedí premišljati, ampak govorim, kakor mi na jezik pride.“

Zdaj sta se bila že za grmovjem v ovinku skrila. Marijan in Manica sta bila toliko zad ostala, da se nista več videla.

„Kje sta pač ónadvá ostala?“ govóri vesela deklica dalje. — „A naj bosta, kjer hočeta, menda imata pomenke, katerih midva ne smeva slišati. Zato ju nečeva motiti. — Zdaj sva na vrhu. Glejte kako lepo se vidi po deželi. Vidite tam le-ono belo cerkvico na hribu? Tukaj čez Polesek?“

„Vidim.“

„In potem majhno na levo pogledite.“

„Tam ste vi doma, gospodičina, ne?“

„Domá pač, ali rojena sem v mestu, tedaj sem meščanka, če je ravno malo mestnega na meni. Oh tam pri oni cerkvici so tudi moja mati pokopani. Kaj bi dala, ko bi bili zdaj tukaj-le med nama ljuba mamica! Kedar k nam pridete, pokazala vam bom grob.“

„Ali je že dolgo tega, kar vas je ta britka izguba zadela?“

„O komaj osem let sem bila stara. Pa, gospod Kvas, nič veliko me ne smete izpraševati o tej reči, sicer bi vam tako zabavo naredila, da bi se začela jokati.“

In res se deklici prikaže pol solzice pod bistrim očescem.

„Prav trd človek bi moral biti, ki bi vam kaj tacega zameril, kar blago srce kaže. V tej reči se solz ne smemo sramovati. Kedaj pa vas smem obiskati?“

„Veselilo bo očeta in mene, kedar pridete. Jaz sem vedno domá in oče tudi malokdaj kam gredó, sosebno zdaj po leti, ko so ljudjé zdravi. Le kmalu enkrat pridite. Vsaj danes teden, če vam prej ni ljubó.“

„Porabil bom to vaše prijazno povabilo, to se vé, ako vašega gospoda očeta ne nadlegujem.“

„Lepo vas prosim! Če menite, da na mojo besedo še ne morete k nam, bodo vas še oče povabili. Samo potlej pa morate ostati mož beseda. Pozabiti ne smete; moški radi pozabijo svoje obljuje.“

„Tega pa še vendar iz skušnje ne veste?“

„Če ravno ne,“ odgovorí deklica malo zarudela, „pa se vendar sliši in bere. Vi morate dokazati, da ste v tem bolji ko drugi. In kedar pridete, razkazala vam bom svoj vrt in rože in svoji dve ovčici, moje največe veselje.“

„Ali bom dobil kaj iz vašega vrta?“

„No, to se samo ob sebi razume, da doboste

najlepšo rožo za spomin, če jo boste hoteli vzeti. In tukaj vam brž aro dam.“

Rekši utrga divjo rožo z grma in mu jo da. Lovre bi bil lahko opazil, da se nežna ročica za malo spoznanje trese, ko ne bi bile njegove misli drugje.

Prišla sta bila zdaj na majhno porobje, tako da sta lahko ves hribec razgledala. Precej daleč zdolej sta na potu stala Marijan in Manica. Kvas je videl iz Maničinega obnašanja, da Marijana nekaj prosi, česar mladeneč neče obljubiti. Da-si je Lovre slišal le nekatere besede Marijanovega govora, razvidel je naglo, kaj govorita in obraz se mu je nekako čudno spremenil. Strmel je tjakaj doli in vidé, da je Marijan hitro obrnil se od Manice in sam koračil proti gradu, pozabil je, da ni sam in djal je pol na glas: „O nespamet! povedala mu je. Vse je izgubljeno.“

Marička, ki je nekoliko poznala razmere med Marijanom in svojo prijateljico, razvidela je zdaj s tisto žensko ostroumnostjo, ktera je celó mladim, tudi malo izkušenim deklicam v enacih rečéh lastna, kaj pomenja Kvasov malo preglasen izrek. Tih vzdihljej se jej ukrade globoko od srca. Precej pa se umiri in reče: „Gospod Kvas, ali ne greva zopet nazaj?“

Glas tega vprašanja pak je bil ves drugačen, kakor v njeni prejšnji govorici. Lovre je molcé koračil tik nje po poti navzdol. Tudi njej se ni ljubilo nove govorice začeti. Morala je precej hitro stopati, da ga je dohajala. Kaka dva pota ga je opomnila, da prehitro stopa.

Kmalu sta bila zopet pri gradu, skoro ob istem času ko Manica, ki je bila veliko pred njima. Marijan je hotel iti proti domu, a zdravnik Vencelj ga je zagledal in vlekel po sili nazaj gori v sobo, kjer se je zopet zbrala vsa družba.

Toda mlajši ljudjé so bili vsi nenavadno tihi. Marijan je slonel na stolu in zdaj pa zdaj jezno pogledal Kvasa. Gospod Vencelj, ki je morda nekoliko slutil, kaj je tej spremembi vzrok, pomagal si je zdaj tako zdaj drugače, da bi se zopet jeziki malo otajali. Ali kmalu je videl, da mu to tako malo izpod rok gre, da je celó gospodar opazovaje pogledoval zdaj svojo hčer, zdaj Marijana.

Ne vemo, kaj bi bilo konec te situacije, ko ne bi bila hišina Urša naznanila, da je Kerjavelj odzdolaj in da hoče po vsi sili z gospodi govoriti.

„Aha, to je tisti pomorski vojak, ki pripoveduje da je hudiča presekal?“ vpraša gospod Grašič.

„Tisti, tisti! Le brž naj gori pride; jaz tega neumneža prav rad slišim,“ pravi Vencelj.

Ko je tudi gospodar potrdil, kar je djal zdravnik, šla je ženica ven in kmalu potem se vrata počasno in polagoma odpró in naš smolar se zmuza v sobo. Kakor ni nič potrkal, tako tudi širocega klobuka ni snel z glave, ampak debelo je gledal zdaj enega zdaj družega in ne vedé, koga bi ogovoril, vedno še vrata pritiskal, da-si ravno so bila že zaprta.

„No Kerjavelj, kaj bi pa ti rad?“ vpraša ga gospod Benjamin.

„Bog daj, da bi vam dobro teknilo, če ste jedli, — vsem!“ pravi Kerjavelj.

„Je že dobro! Le povedi, kaj si prišel!“

„Pa odkrij se; kedar prideš med gospodo, ne smeš imeti klobuka na glavi,“ pravi fajmošter.

Kerjavelj se odkrije in pravi: „Saj res, odkriti sem se bil pozabil. — Prišel sem povedat, da sem v hosti videl dve čudni živali. Dopoldne sem smolo bral po smrečji. Še košek sem bil doma pustil, prav pozabljivši sem ga bil pustil, in moral sem si narediti kozico iz brezovega lubja. Komaj pol sem je bil nadrgnil tam pri tisti debeli smreki v Kavki, kjer imajo vrane vsako pomlad mlade. In kaj sem zagledal? Dve zveri ste obirali gabrovo zelenje komaj tako daleč, kakor tista moja puška streli, ki sem jo ono leto, ko je bila tista suša, od ciganov kupil. — Pa veste kaj, ljudje božji, ne morem lahko praviti, ker odavi si nisem nič skuhal. Tako mi je nekaj grčavo po grlu, — ko bi mi hoteli pol glažka tacega vina privoščiti, kakor ga imate ondukaj, da bi ga popil. Bodem pa molil za-nj.“

Ko so se stari in mladi na to prošnjo, ki se po Kerjavljevi misli že sama ob sebi lahko razume, — glasno zasmejali, postane malo srdit in za dlako je manjkalo, da ni debelo po tleh pljunil in obrnil se. Ali ta srditost ga naglo neha, ko vidi, da je grajski gospod vzel prazno kupo in jo do vrha natočil.

Poželjivo zvrne pijačo v sé do zadnje kaplje,

odpre potem usta in z nekim nepopisljivim glasom na znanje da, kako slasten požirek je bil to.

„Bog vam daj zdravje, da bi še le čez dolgo časa pomrli. Dobro je bilo, tri ure pred smrtjo bi tako pil.“

„No, zdaj pa povedi na dalje, kakošne živali si videl?“ vpraša Vencelj.

„Kdo je djal, da so živali? Zveri so, zveri pravim! Ne vem če so sloni ali so levi ali kakova druga divja teleta. To pa vem, da medvedje niso, ni volejé ne, še lesice ne!“ odgovori Kerjavelj.

„Naj bodo pa zveri, samo povedi, kakošne so.“

„I kakošne! štirinogate, rogate, kosmate, tolike kakor kozé, pa vendar niso koze. Repa nimajo, pa vendar ne vem; zdí se mi, da repa nisem videl. Divji ste pa, saj ste tako dirjali čez goščo, ko svetega Elija voz po oblacih, ko sem malo zateptal nad njima. Pa ste vendar tudi malo krotki, zakaj precej potlej sem ju videl vrh hriba. Zató bi jaz djal, da puške vzamete, pa vstrelite kleka divjega. Ko bi mesa ne hteli jesti, i nu, jaz bi ga prav rad vzel in za zimo posušil.“

„Ali je pa tudi res, kar praviš. Ali niso bile kake domače koze?“ vpraša gospodar.

„Ne, kozi pa že niste bili. Saj ju je tudi Obrščak videl, kako ste šli mimo njegovega kozolea davi ob petih, potlej Matevžek ju je pod Obrhkom srečal in deseti brat ju je tudi ogledoval. Mrtinek je trdil, da ste divji kozi, ki iz hribov pridete. Jaz pa pravim, da ni res, zakaj o divjih kozah nisem slišal nikjer,

še tačas ne, ko sem bil pomorski vojak. Druga zver je to.“

Stotnik in zdravnik sta djala, da naj bi se šlo malo pogledat.

„Divje koze pridejo večkrat s pomladi ali jeseni. Pred dvema leti sem eno jaz sam ubil. Ni jih težko zalezti, ker so večidel mladiči, ki se v dolino upajo,“ rekel je gospodar.

„Haló! le po orodje. Saj imamo dva mlada junaka, ki imata urne roke in dobre oči. Sosebno vi Marijan, poznate vse kote po hosti. Vi nas boste razstavili.“

„Danes se mi nič kaj ne ljubi,“ odgovori Marijan.

„Ohe! Ali vas ni sram take besede!“ vpije stotnik.

„Ko sem bil jaz v vaših letih, ljubilo se mi je vse. Nobena noč ni bila tako temna, in nobena deklica taka, da jej ne bi bil kadet Grašič znan — gospodičini tu mi bodo že dovolile, da se malo pohvalim.“

„Če gredó vsi drugi,“ djal je Marijan ter nekako s strani pogledal Lovreta, „grem tudi jaz.“

„Saj bodo še gospod fajmošter šli z nami,“ pravi gospod Vencelj.

„Meni se ne spodobi morilnega orodja nositi okrog,“ odgovori stari mož.

„Bog je živali zato vstvaril, da so človeku na korist. Zato je vsak sme za potrebo pobijati. Ko bi jaz bolj sveto pismo iz glave znal in življenje svetnikov, dokazal bi vam, gospod fajmošter, da so dostikrat sveti možje morilno orožje nosili. Sveti Hubert,

svet Florijan, svet Juri in vedigabog kako se jim še pravi," reče stotnik.

„Oni so imeli drugi poklic in jaz imam družega," odgovori fajmošter ter vstane.

Gospodar je bil med tem več pušek prinesel in, ko si je vsak eno izbral, vzel je po ponudbi še Zmuzné eno dolgocevko, da-si ravno se je videlo že na tem, kako jo je prijel, da ni še nikdar kaj enacega v roci imel. Fajmošter se poslovil.

Zdaj Kerjavelj za korak naprej stopi in pravi: „Gospod grajski! ko bi kaj smolnjaka za kolo potrebovali, zdaj imam prav dobrega. Tak je ko olje, kakor laneno olje; ni zgoščen niti ne vodén. In vam ga dam prav po ceni, zato ko ste vi, krajcar bom odmeknil pri dveh funtih.“

„Le k hlapcu pojdi za take reči. — Tukaj imaš za pot.“

In petica zgine v Kerjavljevem žepu.

„Gospod grajski! ko bi jaz smel ono posekano javorjevo hlod, ki v Kavki leži, domu vzeti? Vidite, žlica se mi je strla, nimam s čim jesti, rad bi si drugo zdolbel.“

„Žlice ne boš iz cele golí delal! Le pojdi doli k Urši, pa naj ti da eno žlico.“

„Bog vam daj zdravje! Pa gospod grajski, ko bi smel jaz svojo molzaro kozo po vaši senožeti ob gozdeku včasí malo popasti; zdaj mi še latovice mleka ne da, ki nima dobre poklaje.“

„Po senožeti bomo kosili. Pasel boš jeseni! Le pojdi, zdaj si že opravil.“

„Gospod grajski, ko bi“ — —

„Le pojdi, le pojdi! Zdaj ne utegnemo.“

S tem mu je gospodar prestrigel celo réd prošinj, ki se je je bil Kerjavelj namislil govoriti. Zató je po stopnicah gredé godrnjal nad vražjo gospodo, ki je tako skoporita, da še ene koze ne pusti napasti in ne dá ene javorjeve golí, ktera bi se dobro prodala, in še celo človeku ne privošči, da bi vse izgovoril. In ko je medpotoma to premišljaj, vskliknil je: „O Kerjavlje! o ti sami zlodej ti, o ti živi nepridiprav ti! Zakaj si govoril o javorjevi hlodi? Ko bi bil jezik za zobmi držal, kaj bi je ne bil lahko skrivaj pofulil in unesel in ukradel? Kaj bi bil kdo vedel ka-li? Nihče bi ne bil vedel, da si jo ti! Še deseti brat ne bi bil vedel! Saj pravim, moja pamet je taka, ko moje koze rep. Zmerom je zadej, če se prav koza trikrat obrne. Ti nepridiprav ti!“

Pobitega srca je bil Kerjavelj zarad javorjeve golí tako dolgo, dokler ni petico zapil pri Obrščaku, kjer je našel tudi strica Dolfa, kateri se je s svojim bratom Benjaminom tako malo razumel, da je na njegovega godú dan rajši v krčmi kakor doma vezoval se.

Štirnajsto poglavje.

Me vpraša, — — —
 Zakaj več za-nj ne maram,
 Zakaj več on ni moj?

M. Vilhar.

O ti veliki Šekspir, mož modrosti in spoznanja, ktereга pritlikavci dolžé, da je božjo vrednost na človeku preveč v ničevo deval, kako modro besedo si ti zinil, ko si djal, da je tista uboga stvar, ki po dveh nogah hodi in se človek imenuje, včasi najneumniša na tej božji zemlji. Kaj ne da nisi ni v spanji mislil, da bode čez tristo let priplazil se k tvoji velikosti eden iz dežele Ilirije, ki je bila tebi tako mitično daleč, kakor priprostemu slovenskemu dedu neznana srečna Olentova dežel, prašaje te: „Kaj ne, ko si ono besedo izrekel, bili so ti posebno zaljubljeni ljudjé na mislih.“

Ali! gotovo si imel te vrste ljudi pred očmi. Zakaj, ali niso ravno reveži ti najbolj vrtoglavi? Ali ne sanjarijo, da zdaj nebesa zdaj pekel v srcu nosijo? Ali ne trdijo, da se jim je v srcu vnel in razpalil tak požar,

Da ne mogó vgasiti
 Potoci vse ga zemlje,
 Deževje vsega neba
 In vse široko morje.

Ali si ne domišljajo, da imajo „kragulja“ v sebi, da imajo globoke „srčne rane,“ ktere ne ozdravi sam

Eskulap, ali da po krščansko govorim, katerim ne vesta zdravil še sveti Kozma in Damijan ne? Gotovo si te ljudi mislil, ljubi moj „velikan učenosti,“ saj ti je bilo gotovo znano, da si taki ubožčki želé včasí naj-abotneje reči, postavim perotnice in krila, da bi kakor Dedal leteli po zraku do družega svojega sreća; da si voščijo zdaj večnosti, zdaj kolnejo in roté se nad počasnim tirom tiste nevidljive abstraktnosti, ki jej pravijo čas; da priletni razumni možaki po otročje šepetajo in besedujejo in se prav po golobje obnašajo.

Lehko si tedaj misliš, ti velikan, kako srečni smo mi Slovenci, da imamo med malim številom svojih filozofov take mislece, ki nam z jasno in učeno modrostjo dokazujejo, kako norostno, neslovensko, da celó kužljivo je tako djanje in nehanje. Ne vem sicer, kaj bi ti rekel, ko bi bil slišal poštenega možá, ki mi je misel izgovoril, da se mu tovorni osel, ki s svojo težko krošnjo potrpljivo kobacá čez brv in se za težko palico, ktera mu udriha krotovice na pošev po životu, samo toliko zmeni, da malo zamiga z dolzimi ušesi. Zanimljivo bi pa morda bilo za-te in za-me, ko bi ta štirinogati mož, — če je res tak modroslovec in ne neumen, kakor hudobni svet hoče vedeti, — ko bi ta mož ljudém spregovoril in bi jim naravnost svoje misli o zaljubljenih povedal. Mogoče je, da bi potlej vseh nevernih Tomažev pri nas Slovencih in pri družih rodovih popolnoma zmanjkalo, da bi svet vse „neslano objemčkanje in popevčkanje“ popustil in da bi pesniki po nasvetu slavnega moža samo

zdrave in jedernate pesmi peli, postavim: „kak pride-
luje se krompir najbolj.“

Pa stoj, pero moje! Kam si zabredlo! Ni dobro biti tako odkritega srcá. Izprašuj vest in spoznalo bodeš, da se ti je bati zamere pri mladih lepoticah, pesnikih in še pri družih možéh, kateri bodo hudo čez te šli in te zabavljivo, hudobno in celo umazano dete po lehkovernem svetu razvpili. Tega se pa varuj, zakaj iz skušnje veš, kako neradi nekteri odpusté, če se jim malo po robu staviš. Oporekovati lastno besedo ni možko. Edini pot, po katerem se še pošteno izkoplješ iz te zadrege, morda je ta, da naravnost poveš, da ti še „na kraj pameti“ ni bilo, koga razžaliti, temuč da si čenčalo le zato, ker ti je v tem poglavji nekaj glav zaznamovane zaljubljene vrste narisati, kaj so pametnega in — naj ti bo še enkrat dovoljeno pregrešno ziniti — nespametnega govorili in počeli.

Lovci — s kterimi je po dolgi prošnji smel tudi Lovretov učenec Balček iti — skrili so se bili že med grmovjem nad Poleskom, ko ste Manica in Vencljeva hči šetali se po potu od Slemenic proti travniku. Obema ni bil jeziček nič posebno uren, kajti razgovor je večkrat obvisel. Obe ste menda imeli veliko premišljati. Videlo se je, kakor da bi vsaka izmed nju rada zaupala prijateljici kaj jej je na srcu, pa bilo je obéh sram začeti.

Saj ste si imeli obe veliko povedati. Danes se je prigodilo marsikaj, kar je obema misli nekaj za-

suknilo. Marička je danes sprevidela — zakaj ne bi naravnost povedali — da jej je bilo začelo nekaj prav skrivaj globoko doli v mladem srčicu tleti, česar gotovo ona prva ne bi bila živi duši razkrila. Ob pravem času pak jo je ozdravilo spoznanje, da je zaželeno reč za-njo nedosegljiva, ker se ne bliža njej ampak prijateljici. Hotelo se je sicer v mladi, človeški krvi deklici nekaj tacega kakor zavist vzdigovati, toda bila je preblazega srcá, zmagala je boljša stran in privoščila je namišljeno srečo prijateljici prav srčno.

Manica pa je sreče v tem hipu prav malo čutila. Danes je govorila z Marijanom. Kako neprijazno jej je mladenič, kateremu ni nikdar ljubezni obetala, očital nezvestobo! In kako sirovo se je rotil nad Lovretom proti njej; kake priimke je dajal njemu, ki je bil po Maničinem prepričanju kot človek toliko bolji, toliko viši od njega. In vse to ga je morala poslušati samo zato, ker je — Bog vedi kako — vedel skrivnost, ktero bi bila rada še nekaj časa skrivala. Prosila ga je za Boga, naj vsaj molči, naj bode toliko blagodušen, in naj ne vnesreči nje in Lovreta. Pač je Marijanu prišla solza v oko, ali ta solza je bila bolj znamenje jeze in žalosti, da ga ljubljena deklica ne mara, da njega zaničuje in ljubi človeka, ki jej celó lastnega domovja ne more ponuditi. Rotil se je, da ga iz hiše spravi in — sama ni vedela kaj še! Bala se je zdaj, da bode že danes očetu vse raz-

odel in kdo se bode po tem tacem čudil, da je govorica med deklicama vedno zastajala.

Prišli ste bili do lipe na travniku in se vsedli na klop.

„Manica,“ — djala je zdravnikova hči — „jaz te imam malo okregati. Ti me nimaš čisto nič rada. Glej tako si žalostna, da se mi smiliš, če te pogledam, in še ne poveš mi, kaj ti je. Dolgo sem čakala, zdaj pa ko vidim, da nečesh sama povedati, moram jaz začeti. Naravnost ti povem, meni ni nobene sile, ali ko bi bila na tvojem mestu, zdi se mi, da bi bila popolnoma srečna.“

„Ali se res tako malo znam premagovati, da že vsak vidi in vé!“ djala je Manica.

„Ti! To bi me pa vendar lahko razžalilo in tako bi ti zamerila, da me ne bi nikdar več bilo k vam, ko bi le mogla. Kaj vsak vé, če jaz vem? Povej mi naravnost, kaj ne, da imaš rada gospoda učenika in ne Marijana, kakor ljudjé pravijo?“

Za odgovor se Manica nasloni prijateljici na ramo in šepeče: „Marička, če že veš, prosim te, nikar ne pravi nikomur, tudi svojemu očetu ne. Jaz bi bila povedala tebi, ko bi bila le komu. Mislila sem, da vem jaz sama in on. Pa vse se je menda proti meni zagovorilo. Da bi le sama ti vedela in nihče drugi, kako vesela bi bila, ko bi imela razun njega še enega človeka moje enakosti, postavim tebe, ljuba moja, da bi govorili o moji sreči. Ali zdaj vé že nekdo, ki bi eden najzadnjih imel vedeti.“

Marički je bilo to vse še nekako novo. Zarudela je v lice in se veselo nasmehnila. „Ti, Manica,“ — pravi — „ali se mora o tacih rečéh tako žalostno govoriti. Jaz bi pa plesala in vesela bila na tvojem mestu. Naj počno drugi, kar hočejo, naj vedó, kar hočejo! Če te kdo praša, saj ni da bi mu morala povedati, poženi ga in reci, kaj ti mar. Kako me more kdo siliti, da bi povedala, kaj mi je v srcu, če nečem.“

„Ti ne veš — —“

„Nič, nič! Že vem, če hočeš, molčala bom tako ko ta kamen, še sama si ne bom upala vedeti. Da bi očetu to pravila, to še mogoče ni, in komu družemu ne bi mogla kaj tacega govoriti. Skoro sem tako neumna, da bi me bilo sram, in ko bi morala, res ne vém, kako bi govorila. Samo tebi bi lahko povedala, da, tebi pa naši gospodinjji Lizi. — Kaj meniš, kako sem jaz zvedela?“

„Ali ti je Lovre sam povedal?“

„O ne, on ne pové nič. Sosebno danes je bil tako molčeč, da se mi je včasi čudno zdelo. Glej, zakaj mi nisi popred povedala, da bi mu ne bila toliko prizadela, ko bi bila vedela, da mu le ti po glavi greš. Pa vendar sem ga pripela tako, da mi je moral obljubiti, da pride ón teden enkrat k nam. Tačas mu bom pa malo ponagajala s teboj, če smem. On mi ni nič povedal, ali prav na zadnje sem ga sama spregledala, kaj je prav za prav. — Pa popred

si rekla, da o tem nekdo vé, ki bi ne imel vedeti. Kdo je to?“

„Marijan!“ pravi Manica.

„No, prava reč! To ni vse nič. Jaz ne vem, zakaj bi se zató žalostila. Če ga ne maraš, pa ga ne maraš, kaj ti more?“

„Veliko žalosti mi lahko stori. On je prav svoj človek, včasi se pokaže, kakor bi imel nekaj dobrega srca in zató sem ga jaz rada imela, da-si bi ga ljubiti nikdar ne bila mogla; včasi je pa zopet trmast in ves predrugačen. Danes je nalašč prilike iskal, da sva govorila. Morala sem čudna očitanja slišati od njega, ki mu nisem nikdar nič obetala. Bil je ves divji in rotil se je, da hoče Lovreta spraviti iz naše hiše, predno bo en teden, rekši da bo očetu povedal vse. Jaz sem mu naravnost povedala, da ga zdaj res ne ljubim, pa vsaj spoštujem, če pa to stori, bodem ga zaničevala. Da, na zadnje sem ga za Boga prosila, naj bo tiho, pa obljubiti mi ni hotel in sama si videla lahko, da me je pustil samo in je šel. Kakošna imena je Lovretu dajal, tega ti ne morem praviti, vsaka beseda pa me je globoko in ostro zbodla.“

„Kaj pa je, če očetu pové, saj mu ne bodo verjeli, prej da tebe prašajo. Ti pa lahko rečeš, da ni nič, saj taka majhna laž — —“

„To ni tako, ljuba moja! Slišala sem ondan pogovor med materjo in očetom in vem, da že sami malo slutijo. Bog vé, kako so na to misel prišli.“

Prav lahko bodo verjeli, seosebno če jim Marijan pové. On je nekdanj razgovor med nama slišal, za gotovo vé in jaz mu tudi nisem mogla tajiti. — Sicer bi pa tudi ne mogla legati, zlasti svojim staršem ne.“

„E saj ne bo povedal. Jaz ga nikdar več ne pogledam, če to stori.“

„Menila sem včasi, da moj oče drugače mislijo o tacih rečéh. Zdaj pa vem, da bo moral, če zvedó, Lovre našo hišo zapustiti. Jaz bi ga pa ne mogla pozabiti in nesrečna bi bila, prav nesrečna. Včasi sem si več moči zaupala, zdaj pa, ko mi nekaj pravi, da — —“ Manica ni mogla izgovoriti. Solze so jej prišle v oči, objela je prijateljico in tiho jokala.

Znano je, da so ženske mehkejšega čuta, in da ni posebno težko pripraviti je do grenke kapljice, ki, znamenje veselja ali še raje — žalosti, izvira iz zrcala človeškega srca, iz očesa. Zató tudi Marička, vidé prijateljico jokati, ni mogla dolgo zadrževati solzice na trepalnici.

Obé deklici ste sedeli potem precej časa tiho, le zdaj pa zdaj je Marička kaj prašala, da bi govorico na druge reči napeljala, toda tudi njej se je videlo, da besedi zmanjkuje.

Manica je v misli zadolbena zrla proti oblakom, ki so se trgali in vlekli proti gozdu. Visoko gori nad deklicama je nesel kragulj pišče, v vasi uplenjeno, svojim mladičem.

„Ali vidiš kragulja?“ vpraša Manica.

„In pišče! Uboga živalca, kako vpije, ko bo moralo umreti,“ odgovori prijateljica.

„Če žival kaj misli, gotovo se temu piščetu zdaj zdi, kakor da bi ž njim vred bilo vsega sveta konec.“

„Kako ti taka čudna misel v glavo pride?“

„Res je morda čudna, pa ravno ta me je potolažila nekako v tem hipu. Mislim si, če mora že ta živalca tako gorjé dočakati, kakor je smrt v mladosti, zakaj bi potem druga božja stvar ne nosila svojega bremena. Bog je pravičen, razdelil je gorjé med vse svoje stvarjenje. Zató se tudi jaz ne smem braniti, če mi pride kaj, česar bi se rada ognila.“

„Lepo te prosim, ne govori tako čudno! Kako te more tolažiti, če vidiš še drugej gorje, kakor ti praviš. Meni se pa živalca prav smili. Na zadnje bi bila ti vesela, ko bi še jaz imela nesrečo.“

„Vesela ne, ali ravno ker te rada imam, pozabila bi sebe — —“

„Beži, beži, kaj bove o tacih rečéh govorili, saj hvala Bogu do zdaj ni niti tebi niti meni sile nobene. Le iz glave si izbij take reči. Jaz pravim, da bo Marijan vendar toliko moški, da ne bo ničesa govoril in drugo se bo počasi vse na dobro obrnilo. Če ga imaš rada, gospoda Kvasa, moraš misliti, da si srečna. Vredna si ti njega in on tebe.“

Med tem je bil kragulj s svojim plenom, ki je bil deklicama nove snovi za kratek razgovor dal, preplul poljano in se vsedel sredi gozda na visoko smreko.

Pol streljaja daleč je stal Lovre na stališču,

ktero so mu bili lovci odločili. Puško je nerodno in malomarno imel ob sebi naslonjeno in ne da bi bil pazil po gošči in potih, kod pride zverjad, zrl je v tla. Tovarši njegovi so se bili razkropili daleč okrog, bil je sam. Da mu je bilo za lov vsega sveta danes malo mar, razume se lahko, kajti ravno prej mu je na strani Marijan nekako jezen rekel, naj ga drevi vrh Skal na koncu gozda počaka. Kaj mu je imel povedati, to mu ni bilo čisto neznano. Rad bi bil nekaj dal, da mu ne bi bilo treba sniti se ž njim; na drugi strani pak si je zopet mislil, da nikakor ne bi bilo možko, ko ne bi besede dopolnil, da mu je skoro dolžen nekega odgovora, opravičenja.

Zdelo se mu je, da že predolgo tukaj stoji — zastonj in po nepotrebnem. Rad bi bil popred še z Manico govoril, predno z Marijanom, zato ga je vleklo, da bi bil svoje mesto popustil in domú šel. Ali zopet ni vedel, kako bi se izgovoril potem, če ga vprašajo, zakaj ni drugih počakal. Ni bilo torej druzega kakor ostati na odločenem stališču.

Frfetanje kraguljevo v njegovem obližji ga je predramilo. Nehoté je vzdignil puško in strelil. Kragulj je sfrfolel po vejah na tla.

Drugi lovci so čuli strel in kmalo je slišal Lovre od več strani klicaje, ki so se mu bližali.

„Ali je morto!“ vpil je gospod stotnik, ki je prvi pripehal iz gošče. Z druge strani so prilomastili gospod Benjamin, Vencelj in Marijan.

„Samo Kragulja sem ubil,“ odgovori Lovre, ki

je zdaj še le sprevidel, da ni prav storil, ker je lovce premotil, da so menili, da je divjo kozo streljal.

„Zakaj niste pustili vruga pri miru?“ pravi gospodar. — „Psi bi bili vsak čas na pravi sled prišli in imeli bi bili morda kaj več domú nesti, kakor tega tiča.“

„Nič ne dé“ — odgovori zdravnik Vencelj, ki se je bil menda že tudi naveličal zastoj stati. — „Tvoji psi niso vredni, da jim jesti daješ. Zmerom so okoli človeka, samo na sledu ne.“

„Ali nas je pa oni človek osleparil?“ pravi stotnik.

„Preneumen je zato!“ reče Vencelj.

„Saj so nekteri tudi za lov preneumni, bolj ko za druge reči“ pravi Marijan in po strani nekako zaničljivo pogleda Lovreta.

Poslednjega je kri zalila, hotel je tudi pikro odgovoriti, pa v tem hipu je počila puška precej visoko vrh hriba.

„To je Zmuzné!“ reče Vencelj.

„Slepa kura najprva zrno vjame“ pristavi stotnik.

Ne dolgo potem prisopiha Zmuzné preplašen in krvavega lica puško za seboj vlekoč.

„Tukaj náte vruga namalanega — nikdar nisem streljal, nikdar ne bom,“ pravi šolmošter jezen ter vrže puško ob tla.

„Kaj vam je, da ste krvavi po licu?“ vpraša ga Benjamin.

„Divja koza ga je brcnila,“ pravi Marijan, smeje se.

„Da bi bila tebe in tvoj jezik!“ — odgovori šolmošter in hoče oditi.

„Počakajte no, nate, pa se obrišite in povejte, kaj in kako ste streljali.“

„Kakor sem druge videl, kar živim! Ali udarila me je puška s kopitom, da me bolj boli kakor zver, če sem jo ravno v bedra zadel.“

„Kaj ste kozo videli?“

„To je da, če sem jo streljal, prav od blizo. Dve ste bili, eno sem tako, da ne pojde deset stopinj z mesta. Ko bi me le tako ne bolelo!“

„Morda sem vam dal tako puško, da je bila že nabita in je strel v cevi zarujavel, vi ste pa še v drugič natlačili. Sicer moje puške ne udarjajo. Pa se vam bo že zacelilo, zmijete se pa bo dobro, zdaj pojmo gledat. Če je žival obstreljena, psom pokažemo sled in pred večerom bomo obé imeli. Ali veste, da ste dve?“

„Dobro sem ju videl, kakor vas zdaj-le vidim, gospod grajščak“ djal je šolmošter Zmuzné in si lice brisal.

Našli so res krvave slede in nekaj odstreljene dlake. Koj potem so izvohali psi v gošči onemoglo zver. Bil je mladič. Sklepali so možjé, da bi se lahko tudi še druga dobila. Toda psi so bili danes tako leni, da so vedno sled izgubljali. Tedaj se cela tovaršija z enim plenom napoti domú, ker se je že večer bližal.

Marijan ni hotel iti na Slemenice nazaj. Djali je,

da hoče še po hosti pregledati. Predno pa je družbo popustil, ozrl se je proti Lovretu in mu djal tiho: „Drevi, ko solnce zajde, pridi vrh Skal.“

Lovre pomigne. Vsi odidejo. Solnce je bilo že precej nizko. Lovre je tedaj začel misliti medpotoma, da pač ni vredno hoditi domú in kmalo zopet isto pot nazaj.

„Gospodje, jaz bi skoro tudi še veselje imel v hosti ostati. Morda ravno mene sreča čaka“ djal je.

„Kakor vam je ljubo“ — odgovori gospodar — „če ostanete bosta z Marijanom vsaj dva, vama bode krajši čas. Drevi pa se podvizajte o pravem času domú in še Marijana pripeljite.“

„Pa varujte se preprirov!“ zašepta Vencelj in zamežika.

Lovre ga debelo pogleda. Ali kaj vé ali sluti? Ni mogoče, to je menda govoril brez misli.

Krene jo berž, ko pride lovцем izpred oči proti Skalam. Tu je bilo veliko porobje med vasjó in hosto. Proti zahodu je viselo strmo pečevje, preraseno z leščevjem in trnjem, proti vzhodu pak je bila tjekaj do meje peščena zemlja, po kateri je redko med brinjem in kotanjami rasla starikova resa.

Tik roba se vleže Lovre na tla, prislonivši svojo nenabito puško ob kamen. Ravno se je mesec, velik in bled, vzdigaval v vzhodu. Bolj sentimentalen zaljubljenec, kakor je bil Lovre Kvas, bil bi gotovo glasen monolog na-nj govoril in ubogi svetilnici na nebu dajal oči, sluh in pamet, pozabivši, da luno

pač malo skrbi za nas črve, ki lazimo po tej zemlji in menimo da presegamo vesoljnost! Kvasu pa je bila luna zdaj malo mar. Imel je druge reči v glavi.

Da-si je skoro želel, da Marijana ne bi bilo lesem, vendar ga je težko čakal, ker si ni mogel misliti, kako se bosta pogovorila, sosebnost na tako samotnem kraju. Enkrat mu je misel prišla, da bi se morda hotel biti ž njim. Ali ta misel se mu je zdela preneumna. Moral bi biti ta Marijan bolj romantičnega duha, da bi mu kaj enacega na um prišlo. Ko bi bil vedel, da je mladenič veliko tistih romanov bral, ktere Cervantes v Don Kišotu šiba, zdelo bi se mu bilo še mogoče, a tako mu še zaupal ni, da bi vedel, kaj je tista nespametna sodba, ki jej svet dvo bo j pravi. Zastavil si je tudi prašanje, kako bi ravnal, ko bi se mu res kaj tacega pripetilo. Čutil je, da bi bil hudoben duh v njem skoro pripraven. Ali pamet, sodnica za dilemo da ali ne, razločila je naravnost za poslednje. Naj bi tako ali tako reč iztekla, ona in svet bi bila za-nj izgubljena. In vendar je njo še le spoznal, svet se mu je še le odpiral, kako bi ga mogel izgubiti z lahko prej, predno je izpraznil namenjeno mu kupo — bodi-si sladkega veselja ali bridke toge. — Ko se je tacih misli zavedel, moral se je glasno zasmejati. Ob enem pak je čutil, da se ga je nekdo s palico njegove noge doteknil. Bil je deseti brat. „No, no! Pečena mačka! Tako vesel? Pa tukaj? kaj si znašel morda, da so gori v le-tej réti (kaže na luno) tudi neumni

zaljubljeni in to te je tako razveselilo, da se ti je pečica potresla?“

„Nič tacega nisem znašel, Martin! Kje si pa bil? kako da tod domú hodiš?“

„Ti prijatelj, vprašal bi te jaz lahko, kje je moj dom? Poprašal bi te tudi lahko, kaj tukaj delaš Ali vsega tega nočem, ker sem vesel, da sem te enkrat slišal, kako se smeješ. Prav je tako, vesel mora človek biti in poskočen. Zató te rajši vidim, da si enkrat vesel, kakor da bi tri zime snega ne bilo in čevljev ne treba. Sicer imaš vedno navado, da delaš obraz na kisko, kakor tisti ubožni oče, ki zadnjo plesnjevo skorjo med svoje tri paglavce razdeli, sam pa luknjo tobaka pokadí, da si kruleči želodec utolaži. Pa to ni prav; človek naj se včasih kisko drži, kakor za praznik, postavim, kedar nima kaj bolj poštenega delati, ko ta svet premišljati in njegove madeže.“

Nastajala je tema. Vsakčas je moral Marijan priti. Zató je Lovre mislil, kako bi Martina z lepo odpravil.

„Lehko noč, Mrtinek, če greš spat. Jutri kaj pridi,“ pravi.

„Je! kure in otroci se zdaj že zarijó, pošten človek pa ne mara za dve tri ure, če se pri dobrem možu pomudi. Kaj ne moreva tu kakove razdreti, ki se bo nama modra zdela. Zakaj če se midva hočeva z oči v oči malo pohvaliti, lahko rečeva, da sva dva moža, kakoršnih matere ne pobirajo za plo-

tovi, in vodé tacih ne prinesó, ampak pravi materi ste naji rodili. Še bo šel včasí dež, predno se bosta dva enaka zlegla in zvalila na dan. Ni vsaka ženica otovrej.“

„Pojdi tedaj v grad, če ne greš še spat. Tam je lepa družčina, doboš lahko pijače!“

Mrtinek se čudno nasmehne. Spoznal je bil, da bi ga prijatelj Kvas rad odpravil. Videlo se je, da je hotel nekaj prašati pa spremislil se je, in rekel samo: „Pijače bo deseti brat med gospodo dobil? Da, ko bi bil kdo drugi, dobil bi je. Ali zdaj mu najrajši dadé, — kakor ribniškim povablencem, ko se je Urh Prekánjeni z Marjéto Režájlo ženil, — tepkovca in pisker lesnikovca. Drugod pa še zavdávice za-nj nimajo. Bog te obvaruj in naj se ti o sami ljubici sanja.“

Rekši odide, komaj pa se toliko za grmovje zavije, da ga ni mogel Kvas več videti, postoji in čaka.

Petnajsto poglavje.

Zrela hruška sama pade.

Národní pregovor.

Mrtinek ni dolgo stal na svoji preži, ko je zagledal, da nekdo dohaja. Kdor ne bi bil imel tako ostrih in dobrih očí, kakor on, ne bi bil spoznal

Marijana, kajti bilo je precej mračno in vedno ga je zakrivalo grmičje.

„Kaj imata pač ta dva tukaj opraviti“ godrnja deseti brat ter se naglo zavije navzdol in potem počez. Pripognjen in tiho prileze prek kamenja blizo do mesta, kjer sta bila mladenča. Kvas je bil vstal in stal Marijanu nasproti.

„Jaz bi samo enega človeka na svetu vedel, kteremu bi zdaj precej odgovoril na tako vprašanje“ slišal je Mrtinek Kvasa govoriti.

„No, bom pa še jaz ob kratkem govoril“ — pravi Marijan. — „Če se v štirinajstih dneh, ne, v enem tednu ne odpraviš z lepo od tod za vselej, povedal bom to ljudém, ki jim je mar, da se Manica ne obesi na berača, ki je vzeti ne more. In če to nič ne pomaga, doboš od mene kroglo v glavo, in ko bi ne vem kaj bilo.“

Da-si je imel Lovre na take besede vzroka dovolj, bet s cepom odbijati, premagoval se je in djal mirno: „Marijan! jaz vam naravnost povem, da sem vas imel bolj za blazega moža. Da mi nekovne namene podtikate, kakor bi jaz deklico samo začasno goljufal, ne morem vam zameriti. Želim, da bi me bolj poznali, sicer — —“

„Sicer je vse hinavščina, prazne besede, kterim se je tudi ona dala preslepiti. Povedal sem ti že, kar sem mislil. Jaz bi ti že drugače pokazal, ko ne bi bilo zavoljo nje. V enem tednu.“

„Prosim vas, dajte mi besedo izgovoriti! —

Žal mi je, da sem nedolžen vzrok vaši nesreči, ali preverjen sem, da vi ne bi bili nič na boljem ko bi mene ne bilo nikdar v ta kraj. Ko bi bil vedel, da ona vas ljubi, veselil bi se bil z vami kakor prijatelj s prijateljem, in nikdar ne bi bil poskušal ničesa zá-se in nikdar bi se ne bil tako spozabil, da bi vam bil po namenjenem lastnem prizadevanji njevo ljubezen odtegnil ali ukradel, kakor mi očitata.“

„Kaj je nisi, lažnjivec!“

„Menim, da mi morete malo laži skazati. — Verjemite mi ali ne verjemite, od kraja, ko sem mislil, da je Manica vam namenjena in da tudi sama misli na vas, zatiral sem vsako čut ljubezni. Zdaj pa, ko od nje same vem, da vam ni nikoli ničesa obetala, imam tudi precej lahko vest.“

„Pa boš kmalo še lažo imel, ko boš culo navezal, in pobral se po svetu, od koder te je vrag prinesel.“

„Gotovo laže kakor vi, Marijan, zakaj kar mi že tudi storite, družega ne boste na dobičku, kakor da si boste lahko očitali, da ste veliko pomogli, v prezgodnjo nesrečo pripraviti človeka, ki vam ni družega žalega storil, kakor da vas je nekaj časa poznal. Lahko noč! Premislite to, kar sem vam rekel, pa storite, kar hočete.“

„Prav je, da greš, ravno bi me skoro volja bila, zalučiti te čez kamenje, da bi se nikdar ne pobral.“

„Pretepatvat se nisem prišel,“ pravi Lovre — „pa mislim tudi, da bi se vam ne dal vsak kar tako

za nič lučati po kamenji. Če hočete kaj takega skušati, treba vam bo koga družega najeti, ne mene.“
Rekši Lovre odide.

Svojo puško je bil na mestu ob kamen naslonjeno pozabil.

Marijan je še obsedel. Kvasova mirna beseda in to, da mu ni mogel na marsikaj ničesa odgovoriti, razkačilo ga je še bolj.

„Ko bi je jaz nikoli ne imel, in ne iskal po očetovi želji, ta pritepeni bukvar je tudi ne bo! Ko bi ga zlodej zdaj-le nazaj prinesel, da bi ga malo potresel!“

In da bi svojo jezico, ktere zdaj nad Kvasom ni mogel ohladiti, poskusil nad njegovo tu ostalo puško, prijel jo je srdito ter jo pet sežnjev daleč po grmovji zagnal.

To delo so dopolnovale tri krepke in robate kletve. Tik pred seboj je zdajci zaslišal preglasen poreden smeh desetega brata.

„Ti grešnik, grešnikov sin! kaj kolneš Boga in hudirja! Ali ne veš, da preklinjavci ne bodo gledali nebeškega kraljestva?“

Po teh besedah se začne Mrtinek zopet krohotati. Ko bi bil ne vem kdo Marijanovih prijateljev v tem trenutku k njemu prišel, bil bi ga z jezo odgnal. Léhko se tedaj umé, kako je zavrelo v njem, ko je ravno ta človek stopil predenj in še s tem zazaničevalnim smehom. Bilo je že zdaj v drugoč, da mu je v enacem trenutku pred oči prišel ta mož, kakor hudoben, nagajiv duh.

„Ti pes! —“ vpil je Marijan in zavzdignil kopito svoje puške.

„Nič pes, ne dlake ne od psa ne najdeš na moji koži, samo malo uboge človeške kosti, ustvarjene iz tacega očeta, pa iz boljše matere kakor ti. Bog, ti meni greh odpusti, da te imam tako rad, da ti ne morem oglja zbirati na tvoji čepinji, kakor Salomon ali neki drugi modrijarh pravi v svetem pismu. Nu, nu, le pusti tisto palico kovano le, že vidim da je puška! Kaj praviš, prijatelj Narobe, mož Hudojec, ali bo vzel bognasvaruj tega Kvasa v pekel, ali ga bo peljal v zakonska nebesa z grajščakovo hčerjo? Povedi, kaj meniš? Jaz pravim, da bo tako, kakor sem na zadnje djal; tebi bo pa kaj odmečka vrgel. Ali bi ne bilo tako prav? kaj?“

Za odgovor na neprilično šalo je dobil Mrtinek s puškinim kopitom po kolenih, da je omahnil.

Ravno zdaj se je luna izza sivega oblaka pokazala in obsevala desetega brata, ki je prav polagoma odkladal kamižolo, čevlje z rame, palico in kučmo. „Fante! udari še enkrat, da bom vedel, da se nisi bil spozabil, ko si me mahnil. Udari, če hočeš desetega brata poznati!“

„Ná hudič!“ Rekši mahne Marijan srdito v drugoč.

Mrtinek uskoči novemu udarcu, pa v tem hipu drži Marijana z eno roko za puško z eno za vrat. Mladeneč se je zvijal, da bi se oprostil berača, pa zastonj, videl je, da ima Mrtin več moči, kakor bi je bil kdo v teh koščenih presušenihih udih pričakoval.

Zdaj pa zdaj je Mrtinek svojega nasprotnika vrlo pomekastil in smeja se vedno govoril: „Vidiš, vidiš, žaba! Tako se norosti iz neumnih, prevzetnih buč iztresajo. Ni pridno, če človek meni, da vse ustrahuje.“

In ko je Marijan zopet jel srdito oteparvati z rokami in nogami, zavihtil ga je Mrtinik okrog sebe, zopet malo pomekastil in djal: „He, konjiček, pohleven bodi in ponižen! Glej kako bi te lahko nek mož čez pečevje v dolino zalučil, kakor si ti ravno prej nekemu obetal, ti zgaga ti! In zalučil bi te kakor leščevo batino, da ne bi nobena tvojih koščic cela ostala, ko ne bi bil po nesreči nekoga sin, kateri bi, to se ve, meni najraje v testamentu bolezen za dedino zapisal. — Le počasi, kedar se mi bo zdelo, pa te bom pustil. Ali se boš poboljšal? Bojim se, da si podoben tistemu psu, ki je s svojim gospodarjem v cerkev romal, tam fajmoštrovo pridigo poslušal, da je greh krasti, pa je iz cerkve šel naravnost krast. Bomo videli.“ Rekši ga pahne od sebe.

Srdit popade Marijan puško s tal in mahne s cevjó po Mrtinku, ki se pa z isto urnostjo, ko pred, umakne.

„Tako! Čaki, podlasica nezbóljšljiva, jaz ti bom še druge muhe iz glavice iztresel.“

Pa predno je utegnil deseti brat Marijana drugoč v svoje klešče dobiti, odskočil je ta za tri korake in napel petelina pri puški.

„Eno stopinjo stóri proti meni, pa bom sprožil!“ vpije srdit Marijan.

Mrtinek se zasmije in v enem skoku je bil pri njem. Ali nerodno je puško prijel, kajti v tem hipu se je sprožila. Mrtinek je imel kroglo v sebi; vendar je bil še toliko v moči, da je svojemu nasprotniku iztrgal orožje iz rok in ves divji loputnil ga s težkim kovanim kopitom po glavi tako, da se je zvrnil z ubito čepinjo. Potem se tudi on ni mogel držati več po konci, zgrudil se je na tla. Kri mu je tekla s curkom iz globoke rane pod prsi. Z umazano ruto, katero je iz nedrija izvlekel, zatlačil si jo je toliko, da si je kri nekoliko ustavil, poprijel palico, čevlje, kamižolo in kučmo ter se vzdignil. Počasi se je vlekel po stezi naprej.

Mesec je lepo svetil na nebu in obseval mladenča, ki je ležal na tleh kakor mrtev. Tiho je bilo precej časa daleč okrog, le murni in drugi mrčesi, ki so za grmovjem po toplem dnevi prišli na večerni hlad, žvrleli so svojo enomerno nočno pesem in tam doli iz vasi se je slišalo lajanje dveh psov, ki sta drug družemu odgovarjala.

Čez kake dve uri je bilo slišati ohripelo petje posamnega glasa, ki je počasi, pa vedno bliže prihajalo. Bil je to stric Dolef, ki je šel iz krčme Obršćakove precej vinski domu po svoji navadi.

Bil je že komaj streljaj daleč na samotni stezi, ki je držala prek Skal. Ali kakor se je videlo, ni se možu posebno mudilo domu, ker na svojem poti je večkrat zašepetal malo v stran, zdaj pa zdaj na jarek padel in se na prvo na vse štiri potem na dve

zopet po konci skobácal in vedno govoril. Naposled se je vstopil na grič in začel v dolino peti:

„Je huda zver, ko sam hudír
Ta žena moja, stara para,
Ne dá pezdir mirú nikír,
Me vara ven in ven in kara.

Rodovine sem dobre, poštenega očeta“ — govoril je stric Dolef sam med seboj na dalje. — „Pa tudi nisem bil nikoli tako neumen, ko drugi ljudjé ter nisem vtikal vratú babjemu vragu — —“

Rekši se ob ježo spotakne in pade. Ker je svet na onem mestu skoraj še bolj visel, ko kje drugej, bilo je nevarno za strica, da se ne bi strkljali v dolino. Ali Dolef je bil mož, ki je znal vince piti in nositi, tudi če ga je bilo nekaj odveč po stari hvalni navadi. Kakor je tedaj mož, plemenitega očeta sin, zapazil, da je v tej postelji glava veliko bliže osredku matere zemlje nego nogé, poprijel se je vrlo za brinjev grmiček in po nekterih težavah se je tako zasukal okoli brina, da po natornih postavah ni več kri v glavo silila in da je brez vse skrbi lahko položil jo na krtino. Objemši še z drugo roko brin pel je s slabotnim glasom:

„Bo prišla grenka smrt,
Hramček bo zaprt,
Glažek dján na stran,
Jaz bom pa zakopán.
Dira la la la lóm.“

Potem se čez nekaj časa zopet na vse štiri postavi in ko stezo dotiplje, opomore si, večkrat zastonj

poskušaje, na noge. „Bodemo zlezli domú. Pa še jutri. Dva bokala sem dolžan. — Nič nisem dolžan, Obrščak po pravici delaj, ne pripisuj, saj smo kristijanje; midva oba! Petra si ven vrgel, in si ga! kaj ti je tel? — Le prepira ne, tepeža ne! Potrpimo; vino je Bog dal, mi smo pa otroci njegovi, žganje smo pa sami napravili, če mi ne pa drugi; — saj

Vinska trta
Nima grla
Da bi sama
Vince žrla.

kaj boste vi? pijte pa molčite. Ne veste družega, kakor kar družim ljudem iz ust pričakate. Jaz pa sem že drugačne pivece poznal. I ko bi tebe vragúlja prinesla, ti moj prijatelj Fric! Prec ga imava kupo in popela bi tisto, kako se že poje, čakaj:

Gaudeamus igitur
Juvenes dum sumus . . .

Ne znam. —“

Med tem samogovorom je bil Dolef prišel do tje kaj, ker je Marijan ležal.

„Aha, tu je tudi eden, ki ne sme vina videti. Revež, jaz sem se tudi včasi tako nalezal, da nisem imel stopinje, zdaj pa —“ Dolef se spotakne in pade tikoma k ležečemu. „Hoj hoj! brate moj, vstaniva!“

Zdajci zapazi, da je namišljeni pijanec — Marijan ter da je krvav po glavi. Znano je, da kaj čisto naglega in nenavadnega človeka strézova iz najhuje pijanosti, kakor postavim strah. Dolfpa pa, sicer miro-

ljubnega in dobrotnega moža, ni nobena reč utegnila bolj prestrašiti kakor kri in smrt.

„Kaj še! Marijan ubit! Kdo je to storil za krizanega boga!“

Pretipavši ga bolj na tanko, zapazil je stari stric, da mladenču še žila bije, da pa ima glavo prebito. Klical ga je, cukal in z rosó močil po čelu, pa ni se ganil.

Zarija se je v vzhodu jela žariti, ko si je Dolef jenjal prizadevati in začel premišljati, kam bi šel po ljudi. Odločil se je naposled na Polesek in dirjal je, kar so ga mogle noge nositi.

Težko je stari Dolef sklical Krivca in Krivčevko iz postelje, da jima je mogel povedati, kaj se je zgodilo, kaj je videl. Kakor je pa oskrbnikova ženica slišala strašno poročilo, da mladi gospod pol mrtev v rebri leži, bilo je toliko vpitja po gradiču Polesku, da se moral tudi stari gospod zbuditi.

„Kaj bo, kaj bo! O sveta Barbara, pomagalka na poslednjo uro, mati božja, pribežališče grešnikov, kaj bo!“ vpila je majka Krivčevka in roke lomila.

„Nikar ne kriči ko beraške kleščce, grča babja! kaj bi tantigoval, ko ne pomaga nič, povedi, kaj je početi,“ pravi njen mož, ki je nekaj časa kakor panj stal.

„Ti grdoba grda!“ — zmerjala je baba in debele solze brisala. — „Saj pravim, ti nimaš nič srca; trd kamen imaš v prsih; ko bi kaj srca imel, jokal bi se, če samo mene vidiš jokati, nikar pak, ko je naš

lepi, mladi, dobri gospodič ubit. Oh rane krvave! kaj bo za našo službo, če je mrtev ali če še le bo!“

„Baba, tebe je Bog oče vstvaril, ko je ravno pri slabi volji bil ali pa že truden; če te sam bognavaruj ni napravil.“

„Drugokrat se prepirajta, zdaj gospoda pokličita vsaj, da bomo šli pogledat in da ga domu prinesemo,“ pravi Dolef.

V tem hipu se vrata odpró in gospod Piškáv stopi z nabranim čelom, svečo v roci, razoglav in v dolgi hali iz tancega črnega platna. Ostro pogleda zbrano trojico ter pravi osorno: „Kaj to pomeni! Oba bom segnal iz hiše. Jaz nočem nikacega krika.“

Po teh besedah se obrne na vratih in hoče oditi.

„O milostljivi gospod, ko bi vedeli, kaj — —“ začela je Krivčevka, pa stari jej jezno besedo prestriže: „Nič nočem vedeti, molči!“

Zdajci popade Krivčevko sveta jezica, razkačena postopi za njim in prime za vrata.

„Črna živina ste vi in moj mož. Kaj ste vi oče, ko vaš sin umira zunaj na polji, vi pa pravite, da moram molčati, da vam še povedati ne smem.“

„Samo dve besedi je stari slišal: sin umira — in bilo je dovolj. Barvo je sprevergel, obledel ko zid, sveča mu je padla iz rok.“

„Kaj praviš? Sin moj! Kje je Marijan!“

Na to hlastno prašanje pa Krivčevka ni bila pri volji brž odgovoriti, kakor je gospod v svojim smrt-nem strahu hotel, ampak mislila mu je še to in ono

očítati, ker menila je, zdaj-le je urica. Pa stric Dolef jej je skazo storil in v treh besedah vse povedal.

Tacega ni še nikdar nihče starega gospoda na Polesku videl, kakoršen je bil v tem hipu. Nekaj časa je stal ko okamnel, in srpó gledal zdaj tega zdaj tega. Pa koj je z roko sive lase s čela posnel in kakor ne bi mogel več po svoji navadi človeštva in človeškega čuta zatajevati, postal je naenkrat ves beséden, hitro in z neko skrbljivostjo zapovedal, kaj naj se zgodi in vsled tega so kmalu potem koračili vsi trije gospod Piškáv, Dolef in Krivec prek polja.

Botra Krivčevka pak je jokala in tulila okoli Poleska, da je bilo strah. Popolnoma z uma bi se bila pa rada dela, ko so proti dnevu prinesli Marijana v ruho zavitega in popolnoma v nezavesti.

Lehko si je misliti, da je botra Krivčevka kakor poštena katoličanka najprvo gospodu nasvetovala, naj pošlje po duhovnega gospoda, da pride s sv. poslednjim oljem in obhajilom. A stari gospod jej je tako z ostro besedo prepovedal živega človeka v hišo klicati, da si ni upala nobene več ziniti. Tudi o zdravniku ni hotel ničesa slišati, temuč spirál je rano sam, in sam obvezoval sinovo glavo, in sicer se je pri tej reči tako izvedeno obnašal, da je Krivčevka možu pozneje dopovedovala, trije gospodje Venclji ga ne bi bili tako obvezali. In ko je videla, da se ni skoro nič odmeknil od sinove postelje ampak vedno pazil na vsak dihljej, tipal kako žila bije, in koliko ima glava vročine, pritegnila je sama sebi, da ima vendar

še nekaj očetovskega srca, dá, več srca kot njen mož, ki se še jokati noče, kedar ona veka. Ko bi le še enmajhno za njegovo dušico skrbel in ga dal previditi, pa bi človek tel kakov očenaš moliti za-nj, mislila je. Večkrat jo je skušnjava obhajala, da bi kar sama in natihoma šla po fajmoštra, da bi ranjenca vsaj izpovedal ali bala se je, da bi po svoji nepokorščini službe ne izgubila, zato je jokaje se obljubo naredila, da bode opuščene svoje svete dolžnosti kakor glavni greh pri prvi spovedi povedala.

Šestnajsto poglavje.

Bolan leži, milo ječi.

Narodna pesem.

Stric Dolef je koj potem, ko je Polesek zapustil, začutil vsakdanjo potrebo, namreč da ne bi bilo napčno, malo zaspati. In ker mož ni bil vajej odrekati svojemu telesu, česar mu je lahko privoščil, vlegel se je doma pred lopo na voz in je spal vse jutro do trdega dne. Tako ni utegnil Slemeničanom zgodaj praviti, kaj je danes to noč skusil in videl.

Lovre je bil zarana vstal in je po svoji navadi sedel na klopi pod grajskim orehom. Včerajšnje skrbi so mu bile nekaj z nemar prešle, tako da se je prav z veseljem in pridom pečal s svojo knjigo.

Zdajci je zaslišal krevsanje nerodne stopinje po peščenem potu proti gradu in obrnivši se, videl je znano podobo Kerjavljevo, ki je naravnost proti njemu sopihal.

„Ali ste vi tisti, ki zna gosposke otroke učiti, in ki ga za Kvasa kregajo?“ vpraša Kerjavelj vstopivši se predenj.

„Jaz sem tisti, ki ga v mislih imate“ odgovori Lovre in se zasmije. To pak Kerjavlju ni bilo po godi in djal je:

„Slišite me vi, zakaj se mi rigate in smejete. Jaz sem bil na vojski, na morski vojski, pa se mi niso smijali, to vam povem. In pri fajmoštru sem bil, pa se mi niso smijali, glejte! samo enkrat so se mi smijali, pa so bili še tačas bolj neumen mož, ko jaz, če ravno znajo točo ustaviti. To je bilo tačas — da boste tudi vi to reč vedeli in se je naučili — tačas ko smo za velikonočno spoved hodili na izpraševanje iz nauka krščanskega. Pa so mislili gospod, da me bodo prav vjeli in me vprašajo: „Kerjavelj, pravijo, koliko je bogov? — Nič več ko eden, pravim jaz. Kaj nisem dobro povedal?“

„Prav dobro.“

„Nu“ — pripoveduje Kerjavelj dalje — „potlej malo tobaka v nos natlačijo in se s tisto majolkasto ruto obrišejo in me še vprašajo: Kerjavelj, pravijo, kje pa je Bog? — Jaz pravim: Povsod. Oni me sprašajo: Tedaj, pravijo, če je povsod, ali je tudi v tvoji hiši. — Tudi, pravim. — Ali je v tvojem

hlevu. — Tudi. — Ali je v tvoji kleti, vprašajo; jaz pa pravim: gospod, ne bodite hudi nad-me, v moji kleti ni Boga; nobenega Boga ne najdete v moji kleti, če ga tudi z užgano trsko iščete; in hudiča ne najdete v njej, če prav mrtvaške bukve v roko primete. Tako sem jim bil povedal in malo so šobo napeli in djali: Kerjavelj, pravijo, Kerjavelj, zakaj ni Boga v tvoji kleti, poprej si prav povedal, da je povsod, zakaj bi ga v tvoji kleti ne bilo. Jaz pravim: Zato ni Boga v moji kleti, ker nobene nimam. Tačas so se mi smijali.“

„Zato ker si jim dobro povedal.“

„Kaj ne da! Pa skorej bi bil pozabil, da me je deseti brat Mrtinek po vas poslal,“ pravi Kerjavelj.

„Kaj bi mi pa rad?“ vpraša Lovre.

„Veste kaj bo najbrž? Mrtinek je zbolel, leži, pri kraji je ko buča v zelniku, peté bo stegnil. Testament mu boste zapisali, jaz menim!“

Ker je Kerjavelj to čudno novico tako malomarno pravil, kakor bi bila vsako uro slišati, ni mu Kvas za prvega verjel. Ali Kerjavlja je to zopet vjezilo in rotil se je na svojo mater in svojo morsko vojaščino, da resnico govori. Tudi je bilo vse Kvasovo odpovedavanje, da ne more in ne utegne od doma, da naj koga družega poišče, zastonj, kajti Kerjavelj je djal, da ne sme o Mrtinkovi boleznì živi duši nič povedati, razen njemu.

Do ure, ob kateri se jeslmeniška družina k zajutruku spravljala, bilo je še precej časa in pot do Ker-

javljeve kočee ne ravno dolga. Zato se je Kvas naposled napotil s svojim tovaršem proti Obrhku.

„Veste kaj vam pravim“ — djaj je medpotoma Kerjavelj — „jaz sem mož; to so tudi po svetu vedeli in vedó. Zakaj sem bil pa pomorski vojščak? To vas vprašam. Stara ciganka, Bog jej daj špeha in masla, bila je pri meni že pred dolgo leti in povedala mi je za tako srečo, da bom, predno sveti božič pride v deželo, nekaj podedoval. Morda je letošnji božič v mislih imela. Kaj menite vi, ki ste učen fant, kakor so se pri Obrščaku o vas menili, ali bi se ne dalo tako narediti, da bi jaz za desetim bratom kako stvarco dobil. On ima nekaj srebernih kebrov, vi boste pa testament pisali, če jaz prav mislim. Postavite v pisanje take besede in pokrižajte je, da bom jaz tudi kaj dobil. Sosebno tiste črevlje bi rad, ki je ima; saj vidite, da bom na zimo bos. In Obrščaku sem trinajst krajcarjev dolga naredil, te bi rad plačal, zakaj če dolg na oni svet nesem, ko bi se primerilo, da bi umrl, ne bom večnega zveličanja dosegel. Pa še eno kozo bi si tudi rad kupil, ko bi denar imel. In kamižolo imam raztrgano, glejte komolec mi jo je preril; Brzetov Tonek pak ima eno na prodaj. Kaj ko bi se kaj denarja dobilo? Naredite vi otovrej testament, saj ne maram ravno zastonj, ene krajcarje vam bi htel vreči za molk in poštenje. Nekaj bo vem da Mrtinek sam rekel vpisati, če ga opomnite, nekaj pa sami priznamovajte.“

„Kaj meniš, da bi bilo to prav, ko bi se tako naredilo?“

„Oj kako ste neumni! tako govorite, da ni ne za na ramo ne za na voz, prav tako mislite in govorite, kakor bi po temi hodil in sence iskal! Le poslušajte me: jaz imam dve kozi, eno mlado, eno staro — Dimko in Marogo. Če Marogi pokladam, dam jej mrve in slame, kaj ne? Nu, če ona zbolí in umrje, — sveti Luka volovske podobe je varuj! — kaj bo v jasliah pustila in komu? Senó bo pustila in slamo, kaj ne? Pa komu? Meni ne, ki sem jej ga dal in ki sem gospodar njen, zakaj jaz tega ne jem; ampak Dimki bo pustila, ki ž njo pri enih klinih privezana stoji. Ali ne bo tako, ka-li? Kaj pravite?“

„To bo morda vse tako, Kerjavelj! Ti že umeš, kakove so kozje postave, jaz ne. Ali povedi mi najprvo to, kaj je desetemu bratu, kakovo bolezen ima?“ pravi Lovre.

„Nič, zdaj je to govoriti, koliko mi boste v Mr-tinkov testament zaznamovali. Saj vem da znate, če le hočete; zakaj ljudjé govore takisto, da ste črno šolo študirali in še hudobo znate zagovarjati. Zastonj ne bo, če mi dobro storite. Ali bom enkrat za žganje dal, da ga bova pila, ali vam bom kake tri tolste polhe prinesel za večerjo — še ne veste kako so dobri in vžitni v krompirji kuhani —, ali bom pa en poln svinjski pisker smolnjaka za kola mazati prinesel v grad, dobrega oljnatega, da se bo vlekel od kuhavnice ko dežni curek.“

„Le tiho bodi, Kerjavelj, vsega tega ne boš nosil.“

„Kaj!“ — zadere se možanec — „kaj misli kdo, da ne morem ali da lažem. Vse, kar jaz rečem, je tako res, kakor bi pribil in privezal s klinom in s trto. Le stojte, da vam povem eno, potlej boste spoznali, če sem jaz resničen mož ali je kdo drugi.“

„Že vem, da si pravi mož, le povedi, kar sem te vprašal, kako bolezen ima Mrtínek,“ pravi Lovre.

„Čákite no, saj ne gori voda in obesil se ni nihče, to moram razpovedati, kar sem začel. Jaz sem resničen mož. Na svete Lucije dan so Hrvatje prešičev gnali — ono leto je bilo, ko se je Izvirnikova črešnja podrla, votla je bila in suha in stara kakor naša vas. Pa so je gnali po poti in topli po ščetinah in en grd kosorep črn pes jim je poganjal. Tisti kosorepi pes poganja, laja in leta okoli takistih prešičev kakor sama božjast. Jaz pa gledam in ogledujem tisto živo žival. Kar ti jo en prešič od krdela ubere čez njive in dirjiha gori za mojo hišo in proti hosti. Jaz ves vesel mislim, Bog ti daj zdravje prasè, ti boš v hosto ubežalo, Hrvatje bogme te bodo pustili in jaz te bom našel in jedel. Ali tisti pes kosorepec letí za prešičem in ga grozno grize in ustavlja. Bil je že klek, kmalu ga prižene nazaj pa bil je ves krvav in raztrgan od pesjih zob. Komaj je hodil. Jaz postopim in pravim Hrvatom: Možjé! pravim, vi svinjski prekupci, pravim, ta žival bo erknila, predno na semenj pridete, in bo! Dajte jo meni za dar božji. Srečo boste imeli, pravim, kamor boste prišli. Pa mi

ga niso hoteli dati. Kar me jeza popade in pravim jim: Šleve hrvaške, skoporitci, šemeži, svinje ženete gori, svinje boste gnali doli, prodali ne boste nič, zato ker ste nevoščljivi. In kaj se je zgodilo? Jaz sem tisti večer molil na čast sv. Lucije in ona je Hrvatom tako naredila, da sem jaz resnico govoril. Prekupci niso skoro nič prodali na semnji. Drugi dan sem videl, da so več gnali nazaj ko tri polovice tistih prešičev.“

„Ali bi tudi zdaj sv. Lucijo prosil, da bi meni škodo naredila?“

„Ne mara da bi jo hotel poprositi. Ona me ima rada, to sem že tačas pri tistih prešičih videl.“

„Te molitve te bom odrešil, zakaj nobenega testamenta ne bom delal, če je prav Mrtinek res bolan kakor praviš,“ pravi Lovre.

To je Kerjavlju upanje malo potrlo. Prizadeval si je po svoji najbolji moči Kvasa prepričati, da ni na to ni na óno stran ne bi bilo napačno, ko bi se kaj tacega napravilo, kar je on želel. Ko je pa videl, da mu noče ničesa obljubiti, obmolknil je in se jezno držal.

Tako sta prišla do Kerjavljeve hiše, ktero hočemo bralcu natančneje pred oči postaviti, nekaj zaradi tega, ker je enacih človeških stanovanj že poredkoma najti po Slovenskem, nekaj pa, ker smo te vere, da se je naš Kerjavelj, vsem njegovim slabostim in pomanjkljivostim vprek, vsaj kteremu izmed bralcev toliko prikupil, da bo potrpljivo bral, kje in

v kakovem je stanoval. Kerjavljeva hiša je njegovega lastnega dela, tedaj jej ne moremo zameriti, če ni po nobenem pravilu stavljena. Ko se je bil ta mož za trdno namenil stanovanje za-se napraviti, ni se najprvo vsedel in mislil, kak črtež bi si naredil, po katerem bi potlej skladal, temuč vgozdil je v zemljo štiri stebre pokončnike, prevezal te s vprečnjaki, na vsacem koncu brano vtvoril in vrh vsega sleme obesil; vse to je delal, ne da bi bil vedel, kaj bo iz tega postalo ali hlev ali hiša ali oboje. Kakor vsak, ki dom dela, želel je Kerjavelj, da bi hitro izdelal, pa hotel je tudi, da bi bilo dobro. Za lepoto mu že ni bilo toliko, več za gorkoto. Začel je med tramovi pokončnjaki zidati ali bolj prav prostor zadelavati. Pa da-si se je ilovnati zid precej hitro vzdigoval od tal, zdelo se mu je vendar vse to dolgočasno, zato je naložil v zid panjev, golí, okornih skal in vsega. Zató še zdaj, ko Kerjavlja več ni, niso stene gladke. Streha je bila sicer le ena pa mnogovrstna, kajti Kerjavelj je pokrtil nekoliko s slamo, nekoliko z mahom, nekoliko z deskami ali z pezdირjem, po vrhu pak je imel naloženo kamenje in stara kolesna platišča, da mu ne bi sapa strehe trgala. Ker Kerjavelj ni bil nobene kamenite vloge v zemljo postavil, poobesila se je bila njegova hiša tako na zapadno stran svetá, da je Lovre stopivši skozi duri malo mislil, ali si je človek tu življenja v svesti ali ne.

Še bolj čudno je bilo to stanovanje od znotraj, kajti bilo je tukaj vse v enem, hlev, izba, kuhinjska

shramba in klet. V enem kotu ste bili privezani dve kozi, v drugem je bilo natovorjeno dokaj črnih piškrov krompirja, koškov za smolo in druge ropotije. Tam v poslednjem kotu pak je na slami ležal Mrtinek Spak.

Sedemnajsto poglavje.

Tje v kamro, tje v kamro
 Že sije prebeli dan,
 Pomenek, pogovor
 Še ni dokončan.

Narodna pesem.

Ko je deseti brat začutil, da je Kerjavelj s Kvasom v hišo stopil, obrnil se je od stene. Videlo se je, da mu vsako gibanje veliko težave in bolečine dela. Lovre je obstrmel, ko je videl, kako zelo se je Mrtinek od sinoči spremenil. Z rujavega lica je bila kri zginila in vseh tistih značajnih prog ni bilo po obrazu.

„Ali ste prišli? Prav je, da ste prišli. Kerjavelj! primekni gospodu tisti panj, naj se vsede,“ pravi deseti brat.

Lovre je zapazil, da se Mrtinku ni samo način govorjenja sploh (poprej ga je, kakor skora vse ljudi, tikal) temuč tudi glas spremenil.

„Kerjavelj! idi ven, midva imava svoje pomenke,“ pravi Mrtin na dalje.

Da-si ne posebno rad, pobral se je hišni gospodar Kerjavelj vendar iz hiše, poprej pak je pol skrivaj namežikal Kvasu in djal: „Kaj sem pravil, da bo testament!“

„Martin,“ reče Lovre, „jaz vidim, da si zeló bolán; pošlji po zdravnika. Če ti kaj manjka, nič ne skrbi, bode se že dobilo. Zdravje je draga reč, pa nikdar predraga.“

„Za take ljudi ko ste vi, za-me ne! Meni noben zdravnik ne pomaga. Moje ure so se stekle.“

„Te misli ne smeš imeti. Ti si nisi dal sam življenja, tedaj nisi gospodar svoj in ne veš, doklej imaš živeti. Kaj ne da privoliš, da pošljem po Venclja. Na Slemenicah je zdaj, koj bo tukaj,“ pravi Lovre.

„Če povem, da imam svinec v sebi, mislim da boš tiho — prosim ne zameri, da te tičem in govorim kakor v dnevih svoje neumnosti. Jaz že vem, zakaj te tičem.“

„Svinec?“ vprašal je Lovre.

„Cel strel! pa ne vprašaj dalje, odgovora ne boš dobil. Kar sem steknil, to je zasluženó. Rad grem gori k svoji materi. Upam, da mi bo Bog milostljiv,“ pravi Mrtinek.

„Ali bi ti ne bilo veliko tolažbe, ko bi po duhovnika poslal?“

„To bom že oskrbel,“ pravi Mrtinek. — „Tebe bom pa nekaj družega prosil. Veliko ljudi je, ki so me radi videli in marsikoga sem tudi jaz rad imel, zaupal pa nisem nikomur. Tebe bi bil lahko sovražil

zavoljo tvojega imena in rodú, ki me na nekoga domišlja. Toda ko sem te vprvič videl, spoznal sem te, da nisi še drugemu svetu podoben, vzlasti pa enemu človeku ne, ki ti je v rodu, ktereга sem pa jaz sovražil žive dni, Bog mi odpusti ta greh! Zató sem te rad imel in zató sem te prosil, da si prišel zdaj k meni, ko mi je treba človeka, kteremu moram nekaj zaupati. Ali smem tebi?“

„Če ti jaz morem kaj storiti, storim ti z veseljem. Vendar če imaš kaj posebnega povedati, premisli, komu poveš. Jaz sem ti še skoro na pol tujec.“

„To ni res! Ti si med dvema eden, ki ni verjel, da sem jaz to, kar sem bil na videz. Eden je vedel, ti si pa mislil. Rad bi šel s svetá, da bi to med vama ostalo. — Posezi tù v zglavje!“

Lovre poseže v zglavje in dobí nekaj v ruto zavitih listin. Mrtinek se stegne in je vzame v roke, nekoliko razvije, oko se mu zasveti in poljubi je: „Prijatelj! samo ena duša je bila na širocem svetu, ki je mene ljubila, kakor bolj ne more, in to je bila — moja mati. Ona je te črke pisala. Smrt imajo v sebi, zakaj enega človeka lahko pogubé. In vendar je je pisala ljubezen, ljubezen do sina!“

Pri teh besedah desetega brata je Lovre videl, da se mu je solza utrnila z očesa.

„Ali tvoja mati še živi?“ vpraša Mrtinek.

„Še,“ odgovori Lovre.

„Kaj pa oče?“

„Tudi oče še živé.“

„Ali pa ti ljubiš tudi svojega očeta?“ pravi deseti brat. — „Da gotovo ga ljubiš. Srečen človek si, zakaj nobena reč ne žge in ne peče bolj človeka, kakor če ima očeta in ga mora sovražiti.“

„Mrtin! ti si zelo bolan, nikaar svojega zdravja še bolj ne kviri s tem, da si enake reči domišljaš,“ djal je Lovre.

„Domišljaš? Vprašam te, prijatelj, ali si je treba domišljati, če je človek vse življenje take misli in skušnje imel. Ti boš djal, da tacega ni, pa pogledi ga, ki pred teboj leži in videl boš tacega človeka. — Zdi se mi, da sem ti več povedal, kakor sem bil namenjen. Tukaj vzemi to pisanje in nesi ga na Polesek. Tam poišči starega gospodarja in daj mu vse to. Reci mu, da sem ga pred svojo smrtjo prosil, naj mi odpusti. Tam gori bom ž njo vred — tako mu povedi — prosil Boga, da mu bo tudi on odpustil. Pa zarotim te na tvoje poštenje in na ljubezen do matere, ktera te je rodila in te s trudom, skrbjó in potrpljivostjo odgojila, pomni, da ne pokažeš te reči živemu človeku, razun njemu. Tudi sam je ne smeš pogledati.“

Lovre je mislil že šop spraviti, ko se je Mrtinek še v drugo stegn timer in rekel: „Daj, še enkrat daj edini žalostni spomin moje matere. Kedar sem imel to-le v roci, spomnil sem se nje, kako je na smrtni postelji slovo od mene jemala z jokom in težkim srcem. Tačas sem zaprisegel, da se bom maščeval. Da se nisem zahvaliti se imam samo njej, njenemu dobremu

srcu. Deseti brat bi bil lahko premožen mož, ali zaradi nje ni hotel biti, ki je v revščini in nadlogi živel.“

Vse, kar je Lovre danes slišal in videl, vse to se mu je tako čudno in posebno zdelo, da vsega ni mogel razmotati. Pač že prej ni veroval, da bi bil Mrtínek v istini deseti brat z vsemi lastnostmi, ktere mu je kakor tacemu ljudstvo prisojalo in ktere si je sam tako dobro prisvojal. Ali zraven vsega tega ni nikdar mislil, da bi bil ta človek kaj več kakor bistroglav in lokáv mož, ki je znal morda nekaj iz samopridnosti ali pa iz posebnega veselja vlastito in čudovito živeti ter radoverne ljudi varati. Da-si bi mu bilo ta ali uni prigodek, kedajšnje Mrtinkovo govorjenje in vedenje lahko misel zbudilo, ktere se je ta dan prepričal, vendar ni prišel do tega, bodi-si da mu ni bilo mar ali pa da je z lastnimi rečmi imel prevdarka dovolj. Nehoté mu je tedaj vstala človeštvu sploh znana slabost zvedavosti in pozabljivši, da je deseti brat bolan, djál je: „Mrtínek! do danes te nisem poznal na tanko. Iz tega pak, kar si zdaj govoril, posnamem, da si drugačno življenje preživel, kakor sem jaz mislil. Za vse to te ne vprašam, že veš, zakaj si reč zakrival. Samo to bi rad vedel, ali ti je resnica, kar si prej djál, da bi namreč mene lahko sovražil zaradi mojega imena in rodú.“

„Ti si Kvas“ — odgovorí Mrtínek — „Kvas se pa lahko spremeni v besedo Kaves. Ti si iz kraja doma, kjer je neki Kaves doma.“

„Na imenu in domu pač ni nič ležeče, Mrtinek!“

„Vem da ne, prijatelj, vem da ne, če je človek pošten in dober, ostane pošten in časti vreden, naj ima kazno ali nekazno ime. Po imenu in po licu jaz ne sodim ljudi. Pa to pravijo ljudjé, da na lesniki jabelko ne zraste.“

„Po tem tacem ti je kdo iz moje rodovine kaj žalega storil?“

„Meni ne, meni ne!“ odgovori deseti brat ter na enkrat nekaj bolj resen postane. Lovre je mislil, da mu njegovo vpraševanje ni ljubo, zato je obmolknil. Ko tudi Mrtinek nekaj trenutkov ne reče nobene besede, vstane Kvas in pravi: „To pisanje bom že izročil, kakor želiš, ne skrbi. Sicer pa bo prišel zdravnik k tebi, če dovoliš ali ne dovoliš.“

Mrtin je med tem v okajeni leseni strop gledal in ni poslušal, kaj pravi Lovre. Še le ko je ta mislil oditi, poklical ga je nazaj in djal: Vsedi se na panj nazaj!“

Lovre se je domislil, da ne utegne muditi se, da ga bodo v gradu pogrešali, vendar se ni mogel izgovarjati. Nekaj mu je djalo, da naj ostane in vstreže možu, kateri je imel pač nekaj zanimljivosti za-nj, da-si do današnjega dne ne več, kot toliko, kakor mika vsak original mislečega človeka, ki hoče poznavati čudno koderčijo tega sveta, v katerem je on sam en del, čeravno neznanljivo manjši, kakor si v svojem egoizmu včasih domišlja.

„Od kod si doma in kaj je tvoj oče, to sem

vedel popred, predno sem te videl,“ — djal je Mrtinek. — „Zdaj te pa vprašam, ali ne moreš vedeti, če je kdo iz tvoje sorodovine kedaj šolal se?“

„Pač!“ — djal je Lovre. In kakor bi mu nekaj na um padlo, pogleda desetemu bratu v obraz. Pa da-si je bil poslednji postaren na videz in nagrbnan, toliko let, kakor bi jih bilo za potrjilo njegove hitre misli treba, ni mogel Mrtinku prisoditi.

„Koliko je že tega in kdo je bil to?“ vpraša Mrtinek. — „Jaz sem vedel, da se ne motim.“

„To je kacih štirideset ali še več let, kar se ne vé za-nj. Mislimo, da je umrl. Mojega očeta brat je bil.“

Ko je Mrtinek to slišal, vpri se je z levo roko v zglavje, na pol vsedel se, in s čudnim strmečim glasom djal: „On je tvoj stric!“

Koj po teh besedah pa se zgrudi na posteljo nazaj. Iz tega, kako je usta razvlekel in oči zatisnil, videlo se je, da ga je rana hudo zbolela ko je na nagloma sklonil se po koncu.

„Da, res je, lahko je tako,“ — govoril je potlej Mrtinek kakor sam s seboj. — „Mislil sem za gotovo, da je kaj takega. Da bi bilo pa tako, stric, stric — tega nisem vedel. Da, v enem pismu sem našel Kvas, drugod je Kaves. Ali pa veš, da ni še kdo drugi tvojih prednikov šel od doma?“

„Nobeden. Tudi za tega so doma pozabili. Le dvakrat sem slišal o njem praviti. Sicer so bili vsi kmetje. Moj oče je bil osem let star, ko je šel óni

od doma. Potem se ni več oglasil. Pa kakor vidim, ti nekaj več veš o njem.“

„Vem, vem, še preveč vem!“ — pravi Martin nekako zamolklo. — „Ker te zdaj še bolj poznam, moram ti zgodbo povedati, ktere nisem družemu ko sam sebi še nikoli pravil, da boš tudi ti vedel, kdo sem jaz.“

„Ker je povest Mrtinkova precejšno dolga, stavimo jo blagovoljnemu bralcu v naslednji odstavek.“

Osemnajsto poglavje.

On, ki je sam bil ljubi moj,
On, ki je pravi oče tvoj,
Šel je po sveti, Bog vé kam,
Tebe in mene ga je sram!

Prešern.

„Že je tega nekaj let — tebe in mene še ni bilo — ko je v poglavno mesto naše dežele prišel mlad doktor zdravnik; imenoval se je Peter Kaves. Ni mi treba praviti, da je bil to tvoj stric. Zakaj je svoje rodovinsko ime spremenil, tega ne vem. Mislim, da mu ni bilo všeč in hotel se je bolj učenega napraviti.“

Hitro je bil znan po mestu kakor najbolji svojega poklica. Imeli so ga za najbolj učenega in res je ozdravljaj ljudi, ki so imeli take hromote, da že zdravja niso več upali. Tako se je raznesel glas o njem tudi po okrožji.

Nekega dne je dobil povabilo, naj pride v grajščino, ki je bila kake tri ure od mesta proč. Ob enem se mu je s prošnjo vred poslal voz. Ker je ravno utegnil, šel je še tisto uro. Plemenitaš Strug — tudi ime smem povedati, ker je ta rodovina do današnjega dne že vsa pomrla. — Strug ga je prijazno sprejel in mu naznanil, da je njegova stričnica, bratova hči, katero pa kakor za lastno ima in ljubi, že več časa na očéh bolna. Tudi mu je tako povedal, da je doktor lahko umel, da ne gleda za noben, še tako velik denar, če se le deklica ozdravi.

Doktor Kaves je bil denarja lakomen. To je bila njegova največa strast. Za to je storil vse, kakor bom še povedal.

Ker je doktor videl, da bo tukaj plača jako dobra, djal je ugledavši bolne dekličine oči, da mora nekaj dni opazovati, od kod bolezen izvira. Grajščak je bil tega vesel in mu je zatrdil, da če se za nekaj dni v gradu ustanovi, bode se dobro imel kakor bi bil doma.

Majdalena Strugova je bila stara tačas kacih devetnajst let. Lepa ni bila po obrazu, pa imela je lepo dušo, srcé dobro, ah! najbolje srce, kar sem jaz ljudi poznal.

Doktor Peter Kaves se je na gradu seznanil bolj na tenko z grajščakom in njegovo stričnico. Bog mu je bil dal dober jezik, dar, kterega ne dobi vsak, po kterem se pa vendar vsak sodi. Govoril je doktor v tej mali družini o tej in oni reči, vse pa je znal

govoriti lepo in dobro. Tako se je prikupil grajščaku in moji ma — — moji materi —, saj ti moram povedati, da je Majdalena Strug moja mati. Seznanil se je Kaves pa tudi z družimi rečmi na gradu, tako na priliko je na tenko zvedel, kako veliko je premoženje Strugovo. Tudi je zvedel, da bo po stricu dobila vse Majdalena.

On je bil lakomnež. Koj je sprevidil, da ne bi bilo težko Strugovo premoženje priženiti. On je bil lepe vnanje postave in zaupal je tudi veliko svoji zgovornosti.

Res se ni motil. Moja mati je verjela prilizljivim lepim besedam mladega doktorja. Revica je mislila, da je ves svet tak ko ona, da ne zna goljufati, legati in krivo prisegati!

Moja mati ga je ljubila v resnici in z vsem srcem. Tudi on je djal in kazal, da jo ljubi tako in tako. Ona je premalo poznala ljudi in svet, da bi bila ločila hinavščino in pravo misel.

Ko se je doktor tako preveril, da mu na eni strani ni nobene ovire, potipal je na lahko še na drugi, da bi zvedel, kako njen stric misli, varoval se pa naravnost vprašati in povedati, da ravno on namerava dobiti bogato Strugovo. Ali tukaj je zvedel, da stric nikakor ni namenjen s svojo deklico tako nizko sestiti, da bi jo dal temu ali onemu, ki nima ni gotovega premoženja niti vsaj njemu enacega imena. Vendar ni obupal. Plemenitaš je bil star. Dolgo ni mogel živeti. Čez pet let pak je bila dek-

lica zadosti stara, da se je lahko sama odločila. Tako je sklenil čakati, kaj pride.

Oko je bilo ozdravljeno in doktor je moral zopet v mesto. Plemenitašu se je bil znal toliko prikupiti, da ga je pri odhodu vabil, naj pride večkrat v njegovo hišo. Sicer pa je imel tudi po zimi priliko govoriti z mojo materjo, ko je s stricem prihajala v mesto.

Tako jo je tri leta slepil s svojo ljubeznijo, ki je bila to se ve samo navidezna. Vse to zaradi bogastva!

Moja mati je bila dve in dvajset let stara. Ženini so se jeli oglašati. Marsikteri med njimi je morda iz ravno tako nepoštenih razlogov snubil, kakor Kaves. Vendar vem, da bi bil najslabeji med njimi bolji od doktorja. Pa moja mati je vero imela, da boljšega in blažega nima vesoljni svet. Zató se ni udala v stričevo voljo, ki je, že slaboten in postaren, želel, da bi se možila pred njegovo smrtjo in jej je zdaj tega zdaj onega izmed tistih nasvetoval, ki so mu bili po godu.

Stric je bil že nevoljen in je protil tako in tako.

To je doktor vse zvedel. Ker se je bal, da ne bi mu spodletelo, česar je čakal že tri leta, da bi namreč stric moje matere ne prisilil kterega družega vzeti, sklenil je kaj tacega nemogoče storiti. To kar je malopridnež naredil, zgodi se v naši deželi težko še kedaj. Pregovarjal je mojo mater, da bi se na tihem ž njim poročila. Mati moja je bila preveč vestna ženska, da bi se bila temu koj udala.

Ko je razvidel, da sam ne opravi ničesa, dobil je za denar nekega malopridnega duhovna, ki ni hotel poznati svetosti svojega stanú in je bil zarad tega po viši duhovski oblasti od službe odstavljen zarad več pregreškov, ki so vsi izvirali iz pijanstva. Ta je moji materi skazoval, da tako djanje v teh okoliščinah ne bi bilo niti zoper cerkveni niti zoper deželski zakon, če se le poroka čez nekaj let očitó razglasi ali na videz ponovi pred svetom. Ker je doktor to obetal, privolila je moja mati in omenjeni duhovnik ju je poročil.

Pač se je moja mati kesala in grenke solze točila, ko je bilo to končano. Nekaj jej je menda v srcu djalo, da ta reč ne more srečnega konca doseči. Tudi se jej je koj zdelo, da se je doktor, poprej ves ljubeznjiv in prijazen, po poroki vidno spremenil. Pa revica je molila in Boga prosila, da bi vse na dobro obrnil in molitev jej je dajala upanje. Upanje! — upanje! Neumnost! —

Od strani je slišala, da doktor Kaves, o katerem ni živ krst vedel, da je njen zakonski mož — da ta doktor Kaves ne živi posebno v strahu božjem in pošteni čednosti, kar se ženstva tiče. — O zakaj ni tega pred slišala! — In vendar tudi zdaj ni verjela, ni mogla verjeti! — Ko sta se sešla, kar pa je malokdaj bilo, vprašala ga je, ali je to res ali ne. On je sicer tajil, pa ne veliko. In ko se je začela bridko jokati, pustil jo je in šel. „Neumnica!“ to je bila vsa tolažba vse opravičevanje!

V enem pogovoru jima je govornica prišla na sv.

vero in na Boga. Iz nekaj besedi, ktere je govoril, razvidelo se jej je, da nima nobene vere. Ko se je s strahom od njega obrnila, roki sklenila in zavpila: „Jezus! kaj bo s teboj!“ zasmel se je zaničljivo, vstal in šel pozdravivši jo z lepo besedo: „Ti si neumna!“

In vendar ga je rada imela. Molila je za-nj, molila je tačas in še potlej v drugačnih časih, in še jaz sem moral ž njo moliti za-nj!

Kacih šest mesecev po oni nesrečni poroki je stric moje matere zbolel. Naredil je testament. Moja mati ga je ljubila kakor očeta, ker jej je vest vedno očitala, da se je zelo pregrešila v poslednjem času zoper njega, stregla mu je še z večo nevtrudnostjo noč in dan.

Doktor Kaves je bil poklican k staremu gospodu. Do tega je imel stari največe zaupanje. Mislil je, da je to njegov prijatelj, da ga bo on še smrti otel, če ga bode le kdo. Kako strahovito se motimo na tem svetu!

Moja mati je doktorja, predno je bolnika videl, na stran poklicala ter ga je s sklenjenimi rokami prosila: „Peter, ljubi Peter! Skrbi z vso svojo vednostjo, da boš strica ozdravil. On je moj dobrotnik in bode tvoj. Bog naju varuj pregrešne želje, da bi umrl! Temuč jaz rada čakam še deset, dvajset let, da so le stric živi in zdravi!“

„Skrbel bom!“ — djal je on.

Dal mu je nekega črnega zdravila. Polovico je

bolnik v dveh dneh popil, tretji dan je umrl. Tačas moja mati ni slutila nič hudega. Pozneje pak je v svojih burnih dnevih govorila, da je Kaves stricu zaval. Skazati mu ne morem! Enkrat sem mu to omenil in na obrazu sem bral, kakor bi bilo res! Bog bo sodnik! Naj bo milostljiv!

Sodnija je po stričevi smrti vzela testament in premoženje v svoje varstvo. Majdalena Strug je bila imenovana v poslednjem stričevem sporočilu za edinega dediča. Doktor Kaves je mislil, da je na koncu svojega namena.

Pa Bog je drugače obrnil.

Skazalo se je, da plemenitaš Strug, moje matere stric, vprek svojemu bogastvu ni nič lastnega premoženja imel. Vse je bil namreč podedoval po neki teti. Ta pak je imela sina, za kterega se ob smrti materini ni vedelo, kje je, in so ga sorodniki za mrtvega razznanili.

Leto pred stričevo smrtjo je bil z daljnega prišel v svojo domovino nazaj. Ker pa je videl, da je stric že na koncu svojega življenja, ni hotel precej svoje pravice tirjati. Zdaj pa po Strugovi smrti se je očitno oglasil in skazal. Testament je bil ovržen, Majdalena ni imela nič, razen zapuščine svojega očeta, ktera pak ni bila veliko večja, ko dota vsake boljše kmečke hčeri.

Pravda, ktero je moja mati po priganjanji doktorjevem začela, iztekla se je na njeno izgubo prav v kratkem času, ker je bilo vse očito po zakonu.

Zdaj še le je prišlo moji materi spoznanje, popolno pa strašno spoznanje!

Ko je doktorja, ki se je je odslej čisto ogibal, poiskala in ga opomnila, naj se sklenjena zveza razznani, ko mu je povedala, da bom jaz prišel v kratkem času na svet, kot sad te zveze: tačas se jej je pokazal pravi doktor Kaves.

„Jaz te zdaj ne poznam! Beračice ne maram, sosebno grdé ne!“ To so bile zadnje besede, ki je je ž njo govoril. Ta skušnja je bila pač podučilna, ali draga moja mati bi bila skoro življenje dala za njo. Morda bi bilo bolje!

Ko je ozdravela na vročinski bolezni, pokazala se je druga bolezen, blaznost. Razum in zdravje na duhu se jej je za nekaj časa povrnilo, ko sem se jaz rodil. Pa ne dolgo potem in zopet se je je lotilo. In vse njeno življenje se je menjávalo zdravje in blaznost.

Pač je imela dokaze sklenjenega zakona z doktorjem Kavesom v roci. Pa tožiti ga ne bi bila hotela, — ljubila ga je še zdaj, nevredneža; in ko bi ga bila hotela tožiti, ne bi bilo več mogoče, zakaj Kaves se je kaj tacega bal in šel iz dežele tačas, ko je moja mati pri tujih ljudeh in na pol mrtva ležala. Kam je šel, ni nihče vedel.

Od kraja je stanovala moja mati v mestu. Kmalu pak je sprevidela, da v mestu njeno malo premoženje ne bi dolgo trpelo. Preselila se je z menoj na kmete. Sorodnik, ki je bil namesto nje podedo-

val Strugovo grajščino, ponujal jej je svojo pomoč. Pa ničesa ni hotela vzeti.

Jaz sem jej bil edino veselje. Brez mene ni bila nikjer, ni delala ničesa. Le enkrat se spominjam, ko je bila zopet temna senca prevzela jej um in pamet, in sem jaz deček štirih let jokaje gledal čuden njen obraz ter poslušal nenavadne nekaj divje besede svoje ljube matere in si v smrtnem strahu nisem tega mogel razložiti: tačas se spominjam, da me je pehnila od sebe in djala: „Proč ti si njegov!“ Pa koj v tistem hipu se jej je um povrnil, stisnila me je k sebi in djala: „Ni res, moj, moj!“ Ko bi sto let živel, tega ne bi mogel pozabiti.

Ko sem nekoliko odrasel, učila me je brati in pisati sama. Sicer pa mi je vedno pripovedovala, da bom študiral, da bom učen mož. Meni to ni dopadalo. Raji sem letal okrog po hosti in polji, nego sedel pri bukvah. Sicer pa je mati moja nevedé jemala mi veselje do učenja in mi cepila kali tacega brezpridnega življenja, kakor sem ga res imel. To pa je bilo posebno tačas, ko se jej je bolezen vračevala in mi je, ne vedé kaj govori, pravila vse, kar sem jaz tebi povedal in še več, vse bolj na tenko. Tako sem se, da-si vem, da mati ni nikdar tega hotela, navdal sovraštva do tistega moža, ki mi je življenje dal, ki je pa materi tako neusmiljeno srečo podrl in pokopal. Že kot mlad fantè sem si ga želel dobiti, da bi tako ravnal ž njim, kakor je on z materjo. Le z nevoljo in da bi

matere ne žalil, molil sem zvečer ž njo vred „začasno in večno srečo očetovo.“

Kolikor je bila moja mati starša, toliko bolj poredkoma jo je obiskovala bolezen. Zadnje leto sem jo še le potem spoznal, kedar jo je razumnost zapustila, da je postala zgovorneja in mi pravila o mojem očetu, ktereга sicer ni v misel jemala.

„Ti boš učen, ko on!“ — govorila mi je ob taih prilikah. — „Ti boš znal govoriti, še sladkeje ko on! — Legati in goljufati se boš naučil in, o! — še zavdajati, strupe poznavati, vsega se boš naučil, ko tvoj oče. — Pa ne smeš skušati, kar boš znal, greh je to! On je greh storil! — grehov veliko. Ti boš drugačen, ne boš podoben očetu. On ni imel srca ni ljubezni!“

Tako mi je govorila. Meni se je šola pristudila. Mislil sem, da so vsi učeni tistemu enaki, ki ga mati oče imenuje.

Štirinajst let sem bil star, ko me pošlje v mesto, da bi v šolo hodil. Od nje sem se bil precej naučil, tako da bi bil lahko izhajal.

Svoje premoženje je posodila moja mati kmetu, pri katerem sva stanovala in živela. Tačas je bilo že še toliko, da bi se bil jaz lahko nekaj let vzdržal. Za pozneje, ko bi bil stareji pak je imela mati namen, poprositi svojega sorodnika za pomoč, katero jej je bil pred nekaj leti ponujal.

Toda ni je bilo treba.

Komaj je mati s solznimi očmi v mestu od mene

slovo vzela naročevaje mi, naj bom priden in odšla od mene, ko sem jaz sprevidel, da sem preveč nje navajen, kakor da bi se mogel tujim ljudem privaditi. Komaj je bilo en teden, že sem bil na potu domú — ali ker pravega doma nisem imel, bolj prav — k svoji materi. Našel sem, da je ona taka ko jaz, da je jokala noč in dan za menoj. Vesela me je bila, ko sem prišel in karala me je ob enem. Prosila me je, naj grem nazaj in videlo se je, kako rada bi imela, da bi ostal pri njej.

Naredila sva, da bom še eno leto odložil šolo, da se bom pridno učil od nje vsega, kar je mogoče, prihodnje leto pak bom šel za stalno in za gotovo nazaj v mesto.

Ali tega prihodnjega leta ni doživela. Jaz sem mislil, da jo bom zmerom imel. Ah! ko bi jo še enkrat, le enkrat videl na tej zemlji, po kolenih bi šel do konca svetá!“

Do sem je Mrtinek mirno pravil, le včasih se mu je poznalo, da mu spomin te ali one reči čutila zbuja, ktera težko kroti. Tù pak je na enkrat obmolknil, nekaj časa ni trenil z nobeno gubo na obrazu, potem pa mu je debela solza pritekla iz očesa in zjokal se je kakor otrok.

Tudi Lovre je bil ginjen. Domislil se je svojih roditeljev in vprašanje mu je prišlo: Ali si ti tako spoštoval svojo mater, kakor ta spoštuje njen spomin? Koliko globokejo nežnejo čut ima ta človek, ktereга bi bil marsikak izobraženec zaničljivo kakor

siroveža po strani pogledal in obsodil, da blažega čutila, kakor je imajo živali, niti zmožen ni!

„Še tisto zimo je moja mati nevarno zbolela — pravil je Mrtinek dalje. — Predno sem vedel ali je mogoče ali ne, videl sem jo mrtvo ležati. In ko bi z neba na zemljo padel, bil sem sam, brez sorodnikov, brez prijateljev!

Na smrtni postelji mi je izročila svoja pisma in spričala. Ž njimi mi je rekla poiskati in skazati se svojemu očetu, tvojemu stricu. Kedar boš v veliki sili, poišči ga, tako mi je naročala, povedi mu, da ga prosim, naj tebi popravi, kar je meni hudega storil; povedi mu tudi, da mu iz srca odpustim.

Tega poslednjega mu nisem nikdar povedal. Prosim tedaj tebe, moj bratranec! — pa morda te je sram, da te tako imenujem?“

Kvas ni mogel odgovoriti. Podal mu je roko, katero je Mrtinek smehljaje se prijel in stisnil, rekoč: „Bratranec! ko si pred precej veliko dnevi vprvič prišel v ta kraj, prorokoval sem ti, da me boš pommil. Tačas sem to drugače mislil, zakaj čeravno sem mislil, da si mi morda po njem nekaj v rodu, nisem vedel, da si bratranec moj, in kar je še več vredno, bratranec dobrega srca. Pozabil pa nisem, kaj sem obljubil. Pa kaj sem te že hotel prositi? Že vem! Povedi mu ti, da mu je moja mati na smrtni postelji odpustila, povedi precej zdaj, ko mu boš pisma izročal, ktera sem ti dal.“

„Gospod Piškáv je tvoj oče?“ — vpraša strmé Kvas.

„In tvoj stric! — Piškáv se imenuje. Menda mu je bilo ime Kaves zoperno in prekrstil se je, kar se je tukaj naselil.

Ker sem ti že toliko povedal moram do kraja povedati.

Po materini smrti bi bil imel jaz v mesto oditi zopet v šolo. Ali ni mi bilo mar naučiti se kaj več. Umril bi bil najraje, zakaj nisem vedel, ali imam kaj opraviti na tem svetu ali nimam. Le ena misel mi je vedno in vedno prihajala, namreč ko bi njega dobil, ki je mojo mater tako ponižal in prevaral, in storil, da je meni zamrla zgodaj prezgodaj, kako bi ga hotel pestiti, kako bi mu hotel hudo vest zbudjati! To je zoper natoro, zakaj oče je oče, pa jaz sem imel svojo strast in ustrezal sem jej!

Kmalu sem videl, da me ljudjé težko gledajo, pri katerih sem bil. Zapazivši to nisem prašal, koliko imam še materinega denarja dobiti ali kaj družega, temuč navezal sem culo ter sem šel. Kam grem, tega nisem vedel. Tako se začne moje desetobratovanje.

Ti boš morda vprašal, kako je to, da sem ravno ljudsko vero na desete brate na svojo korist obrnil in brez posla živel.

To vprašanje sem si dostikrat sam postavil, zakaj sem tako začel, pa sam ne vem, če znam pravi odgovor ali ne. Od začetka sem hodil od kraja do kraja. Jestu sem povsod dobil, da še prosil nisem; več nisem potreboval. Moja mati je včasi norela,

kakor sem ti pravil, tudi že tačas, ko še jaz nisem bil na svet prišel. Kmalu po njeni smrti, ko sem začel tako čudno živeti, čutil sem včasi tudi jaz, da sem njen sin. Včasi mi je čudno vrelo in kipelo po glavi; imel sem tačas nagnjenje do burne veselosti in sem govoril, da dostikrat skoro nisem vedel kaj. Tako so ljudje sami začeli ugibati, da sem deseti brat. Meni je nekako dopadalo in navadil sem se.

V poslednjem času, kar me ti poznaš, in že tudi pred precej dolgo, nisem več čutil tistega vretja v glavi. Vse, kar si videl ti na meni, bila je navada. Dostikrat je bila moja veselost samo odeja. Tukaj v srcu sem jaz drugače čutil in mislil.

Ta pisma sem nosil s seboj, kakor spomin svoje matere. Očeta iskati mi ni bilo mar. Da sem ga našel, to se je prav naključilo. To je bilo tako:

V ta kraj sem prav rad zahajal, ker so mi bili ljudje po volji. Ta gospod Piškáv se je bil naselil že pred nekaj leti. Večkrat sem ga ogledoval, da nisem vedel zakaj. Nekega popoldne sem na jarku sedel pri hosti in sem prebiral razna pisma, ki je je mati od doktorja Kavesa imela. Mimo mene je on prišel, in da-si ne ogovarja nikogar sicer, zdelo se mu je menda čudno, da tak človek bere, ko sem jaz. Vpraša me, kaj imam, in ker mi je bilo ravno po nevedoma neko pismo padlo na tla, pobere ga in ga pogleda. Bilo je pismo doktorjevo moji materi, ko še nista bila poročena. Ne vem, kako je to, vsacemu družemu človeku bi bil list iz rok izpulil,

njemu ga nisem. Komaj je popir pogledal, spremetale so ga barve, čudno me je pogledal in vprašal:

Kje si to dobil, človek?!

Zakaj tako vpraša, zakaj je prebledel? mislil sem in na enkrat se mi je posvetilo; zdelo se mi je, da je meni majheno podoben, nihče ni vedel kdo, niti kaj je! Nihče drugi ne more biti! In rekel sem:

Doktor Kaves, dajte pismo nazaj!

Kako veš ti moje — — ?

Ime? — O to je lahko! Kako ne bi sin Majdalene Strugove vedel imena tistega moža, ki ga je v življenje spravil! — djal sem jaz.

Tako sem njega spoznal in on mene. Od tistega časa sem mu bil kakor slaba vest. Zbadal sem ga, kjer sem ga dobil. Gluh sem se naredil za vse, kar me je on prosil. Spoznal sem, da to ni prav, pa drugače sem mislil, da ne morem delati.

Še menj je bilo prav, da sem njegovega sina Marijana sovražil, ki ga ima menda iz kacega družega zakona. Zató me je Bog kaznoval sinoči.“

Dalje deseti brat ni mogel govoriti. Zakašljaj je in kri mu je šla skozi usta. Lovre mu je pomagal, da se je vsedel.

„Le pojdi, bratranec! — Rad bi bil zdaj sam. — Po duhovna bom poslal, da poravnam posvetnosti! — Reci mojemu očetu, naj pride k meni! — Pozvedi, če sem Marijana zelo poškodoval. — Bog ne daj! — V jezi in brez premisleka se je zgodilo!“

Lovre mu obljubi, da bo vse opravil, zdravnika poslal in popoldne zopet prišel. Potem odide.

Devetnajsto poglavje.

Vi bi boljše briti
 Kakor pak soditi
 Znali,
 Mali
 Briči! hudiči!

A. Kančnik.

Kerjavelj je ves ta čas v veži sedel in nekov star koš zapletal z vitrami. Kesal se je, kesal kolikor se je mogel, da je tačas, ko je hišo delal, tako hentano debela hrastova vrata naredil, da se iz hiše venkaj nobena besedica ne sliši. Zakaj da se v hiši testament dela, tega je bil Kerjavelj tako zvesto prepričan, kakor da bo enkrat v nebesa prišel, kjer bomo samo dobro jedli in pili, če je to naš Kerjavelj pravo vedel. In volján je bil ob tej uri svetemu Petru obljubo storiti, da se bode tam gori v večnem zveščanji pol dne postil, da bi bil le zdaj slišal, komu misli Mrtinek Spak tiste tolarje in dvajsetice izročiti, ki je nekje ima zakopane in vragu v shrambo dane. Trikrat se mu je vitra utrgala, tako z jezo jo je nategoval, ko je videl, da se ne da ničesa slišati.

Začel je tedaj mož misliti, s čim bi se Kvasu, kedar pride iz hiše, tako prikupil, da bi zvedel, kako

je testament narejen. Dolgo je prevdarjal, kaj bi mu dal. Na zadnje jo je menda pogodil, zakaj vrgel je koš od sebe in vesel mencial roko ob roko, klobuk nazaj pomeknil in usta razvlekel, kakor da bi se mu zdéhalo.

Kvas je prišel iz hiše.

„Počakite, počakite!“ — vpil je Kerjavelj nad-nj, „Jaz vam bom eno latovico tacega kislega mleka posnel, kot kraški sir. Kozje je res, pa če se ena skorja prosenega kruha va-nj zadrobi, naredi se taka jed, da nikdar tega. In ko boste vi to jedli, bodeva se nekaj pogovorila.“

Kvasa ni bilo volja ukvarjati se s šemo, zato ni odgovoril ničesa in šel.

„Ti bleda voda ti!“ — godrnja Kerjavelj — „ti srobot iz grmovja ti, dolgohlača ti! — Meni, da je cesar ali pa še kralj, če mu tisti suknjeni répec doli visi! Le molči, Bog ti bo eno priložil okoli ušes in še rad boš žrl kozje mleko. Pa tačas ti ga ne bom dal, ne! Naj bom pet let v vicaah zato gorel, če ti ga bom dal!“

Lovre Kvas tega rohnenja ni slišal, nekoliko ker je bil že predaleč nekoliko, ker je Kerjavelj govoril bolj za svoja ušesa kot za ktera druga.

Solnce je bilo že visoko na nebu, ko je Lovre koračil domu. Vedel je, da so ga med tem na Slemenicah pogrešili. Vprašanju, kje se je tako dolgo mudil, ni se bilo nikakor mogoče ogniti. Če naravnost povem, da sem bil pri desetem bratu tako dolgo,

bode se jim pač čudno zdelo — mislil si je. Vsega povedati ni smel. Izmisliti se kaj verjetnega, bilo je težavno in sitno.

Ko bi bil pisma, ktera mu je Mrtinek izročil, precej nesel gospodu Piškávu, kterega je zdaj poznal, zamudil bi se bil še dalje. Zató je sklenil najprvo iti na Slemenice in pozneje priliko dobiti, da se Mrtinkovega naročila iznebi.

Pustimo svojega junaka, naj premišlja, kar je danes slišal in videl ter pogledjmo drugam, kako se zbirajo oblačice nad reveževo glavo, ki v zdanjem trenutku menj misli, kakor kedaj, da ga kaka nevarnost čaka.

Kake dve uri popred se je bila na Slemenicah zbrala družčina k zájutreku. Razun domačih so bili gostje prejšnjega dneva: stotnik, zdravnik Vencelj in hči njegova. Čudno se jim je zdelo, da ni Kvasa nikjer in ugibali so tako in tako, kam bi bil šel. Kmalu pak so moški zašli na drugo govorico o večerajšnjem lovu, o fajmoštrovem značaji in raznih malo imenitnih rečéh.

Manica je bila nekaj tiha ter je na več vprašanj svoje prijateljice tako odgovarjala, da je poslednja videla, da so njene misli drugod kakor pri pogovoru in je naposled obmolknila, premagavši skušnjavo nagajati jej, da se boji za nekoga, ki ga ni tukaj.

Zájutrek je bil že dokončan, ko stopi ces. sodnik iz okraja, gospod Mežón, v sobo. Spremljal ga je

dolg, suhoten in na eno nogo malo šepast duh, ki mu ljudstvo pravi berič.

„Tako! Še le danes pridete na moje povabilo? To ni lepo, gospod sodnik. Ko bi bil vedel, da ste bili včeraj doma, maščeval bi se že kako, da mi niste česti skazali, — —“

„Sero venientibus ossa, — kosti so dobre zá-me“ — prestriže hišnemu gospodarju besedo gospod sodnik Mežón, debeluhast, rudeč mož velicega nosú in kratko ostriženih las. — „Pa nekaj družega vam moram naznaniti, zdi se mi, da še ne veste, da se je v vaši okolici strašno hudodejstvo zgodilo?“

Vsi so se začudili in prestrašili.

„Ali je kak poboj?“ vpraša Vencelj.

„Skoro bi bil, ali pa morda se bo še naredil. Mogoče je, da bo umrl,“ pravi sodnik.

„Kdo?“ vprašalo je več glasov.

Bližnji sosedje ste in ne veste nič! Jaz pa pridem danes prav po nevedoma sém in na potu zvem, da je neki hudobnež sina tega starega gospoda s Poleska skoro do smrti potolkel.“

„Marijana?! — Ni mogoče, morda niste prav zvedeli. Sinoči je bil pri nas!“ — pravi Vencelj.

„Marijana, pravim! Danes po noči se je to zgodilo. Da se ne motim, priča vam dovolj ta protokol. Bil sem zdaj na Polesku. Ne govori nič in stari, ki je nekaj zdravnika, kakor sodim, trdi, da tri dni ne sme izpraševan biti. Vendar sem jaz namenjen

preiskavo koj začeti. Gospoda pak bom prosil, da mi bodo pomagali.“

Po tem naznanilu je Manica vstala. Strašna slutnja se je je polotila. Komaj je šla od mize proti vratom. Mati je to opazila in je hitela za njo ven.

„Z mojim učenikom, gospodom Kvasom, sta sinoči ostala v hosti. On je kesno prišel domú, vedel bo, v kateri kraj se je Marijan obrnil in če je bil še kdo pri njima,“ djal je gospod Slemeniški.

„To denem v protokol. Dobro! Gospod Kvas je prva priča. Kje je, prosim, dajte ga poklicati,“ reče sodnik.

Gospodar je odgovoril, da ga danes že celo jutro ni. Vsi so obmolknili.

Zdravnik Vencelj je rekel svoji hčeri, naj gre ven. Ravno tako gospodar svojemu mlademu sinu.

„Gospodje! ne zamerite,“ — djal je sodnik Mežón — „ali ne veste, morda sta bila ta gospod Kvas in Poleščanov sin kaj navskriž, postavim kakor je to med mladimi ljudmi navada zaradi kake deklice ali kaj? Jaz ne dolžim in ne mislim nič. Ali da je ta prigodek velike imenitnosti in da je moja dolžnost reč na tenko preiskati, to mi boste pritrdili. Zato samo vprašam in menim, da je govorjeno samo med nami.“

„Ravno nasproti vaši misli, gospod sodnik! — bila sta vedno prijatelja in jaz svojega učenika dobro poznam in vem, da kaj enacega ne more storiti. Vi ste se prenaglili,“ djal je gospodar.

„Prijatelj! ti ne veš kako je,“ — oglasi se Venclj. — „Tudi jaz imam tega Kvasa rad, prav rad. Do te ure mu ne bi bil ni slabe misli prisodil in še zdaj upam, da je prazno, česar se bojim. Da je Marijan Kvasa sovražil ravno zaradi kaj tacega, kar je gospod sodnik omenil, to vem za gotovo. Včeraj zjutraj mi je sam pravil.“

Sodnik se je vesel svojega ostroumja in pozabivši veliko resnost tega pogovora malo na smeh obrnil. Pa koj se je spomnil, da to ni lepo in djal je modro: „Dva razloga sem imel, da sem to vprašanje postavil, gospodje! Prvi razlog ali kakor smo včasih rekli „indiciium,“ bil je ta, ker je Kvas sinoči pozno domu prišel; drugi, da ga danes nikjer ni videti. Zdaj je pa čestiti gospod zdravnik še tretjega povedal. Preiskava se mora začeti.“

Zdajci je stric Dolef, ki se je bil še le zdaj zbudil, v sobo stopil in jel praviti novico, katero so že vedeli. Ker je bil na mestu hudobnega djanja in še potlej v Polesku, zapisal je sodnik vse, kar je povedal. Sosebno važno se mu je zdelo, da je zvedel, kje se je vse to godilo, česar mu na Polesku niso bili povedali.

Odpravili so se vsi proti Skalām.

Tam na mestu so pregledali vsako potlačeno travo okrog tistega kraja, kjer je bilo pokrvavljeno.

Kri je bila videti na dveh krajih. Tudi boso nogo so na dveh krajih sledili.

To poslednje je nekoliko podrlo sodnikove razloge in „indicije,“ po katerih je hotel Kvasa dolžiti.

Pridružil se je bil preiskovavcem kmet iz vasi. Ta je trdil, da je sinoči čul strel na tem mestu. Sodnik mu je ometal, rekši da laže, zakaj Marijan je udarjen ne obstreljen. Kmetič si iz spoštljivosti do gospoda ni upal svojeglavo trditi. Raji je verjel, da se mu je senjalo ali kaj tacega. Ko je pa malo po grmovji okrog hodil, našel je puško, katero je bil prejšnji večer Kvas pri kamenu pozabil in Marijan potem po gošči zagnal.

Spoznali so Kvasovo puško in bila je izstreljena.

Sodnik je imel četrti in peti vzrok. Djal je, da mora Kvasa prijeti in v ječo odpeljati.

Drugi so molčali. Pet razlogov je govorilo zoper Kvasa, in samo eden, bosonoga stopinja, za njega.

Znano je, da če enkrat začnemo koga na sumu imeti, podpira ta sum vsaka najmanjša stvarca iz sedanjosti in prejšnjih časov. Tako je tudi gospod stotnik medpotoma proti gradu začel domišljati se, kaj se mu je vse o včerajšnjem Kvasovem obnašanju proti Marijanu in celi družčini čudno zdelo.

Med tem je bil Kvas prišel domu. Stara Urša, ki mu je zájutrek prinesla, pravila mu je, kaj se je zgodilo z Marijanom. Iz Mrtinkovih besed in po tem pripovedovanju je obsodil, kako je ta reč. Namenjen je bil koj v Polesek iti in prepričati se, ali je res tako hudo, kakor dekla pravi. Vsikakor pak je skle-

nil molčati in svojega ravno najdenega bratranca ne izdati.

Kam so gospodje šli, tega mu Urša ni vedela povedati.

Ravno je stopil iz veže, da bi šel na Polesek, ko ga srečajo sodnik, gospodar in drugi.

„Gospod Kvas!“ — začel je sodnik s svojim najslavesnejšim glasom — „pojte z nami v grad nazaj, nekaj bomo govorili z vami.“

Ko so v sobo prišli, prijel ga je gospod Mežón za ramo in djal: „V imenu cesarske postave vas dam jaz tukaj ukleniti in greste z menoj!“

Kaj takega Lovre pač ni pričakoval; zato je malo osupnil. To je sodnik opazil, namežikal je drugim in imel je šesti podpirajoči razlog ali indicij, da se ne moti. Ko pa je bil Kvas zopet miren in djal je: „Ali ne smem vedeti, zakaj me doleti ta čast, da moram uklenjen z vami?“

„Prosim, potrpite za odgovor“ — pravi sodnik. — „Če se mi vsi motimo, doboste popolno opravičenje. Za zdaj pa vsi dokazi proti vam govoré in jaz kakor sodnik moram svojo dolžnost storiti.“

„Tedaj storite svojo dolžnost!“ reče Kvas.

„Ne, jaz vem, da je gospod Kvas tako nedolžen, kakor jaz“ — djal je stric Dolef. — „Samo recite, da z Marijanom niste imeli nič, in jaz vam bom verjel.“

Zdaj je Lovre vedel, česa ga dolžé. Moral je ali v ječo za nekaj časa iti in ljudém vero pustiti, da je on hudodelec ali pa izdati desetega brata. Po-

mislil je na Manico in skušnjava ga je obšla, da bi govoril. Saj Mrtinek bode prej umrl, predno bi mu sodnija mogla kaj, djalo mu je. In če umrje in Marijan umrje, ali ne bo sum na tebi ostal za vselej? Pa ne, to bi bilo nemožato!

„Ne bilo bi mi težko skazati vam, gospod sodnik, da me po krivem dolžite, ko bi hotel in smel govoriti. Grem z vami, saj se dolgo ne bom mudil, upam. Samo to vas prosim, da se gredoč oglasimo na Polesku. Jaz bi rad Marijana videl, kako mu je, in sicer imam še nekaj opravka, kateri me bo kakor upam opravičil,“ reče Lovre.

Ugovora ni imel sodnik nobenega. Prosil je gospodarja, da bi šel nekaj časa z njimi. Berič je pristopil in izvlekel železje, da bi Kvasa uklenil. Pa zdravnik Vencelj in drugi so po Kvasovem obnašanji in govorjenji že dvomili, da bi bil on kriv. Djali so, da železja tukaj treba ni. Sodnik jim je pritegnil s to pogodbo, da Kvas s pošteno besedo obljubi, da ne bo skušal ubegniti, kar je tudi obljubil.

Zdajci se vrata odpró in Manica stopi v sobo, bleda in objokanih oči. Kakor ne bi nikogar videla v sobi razen Kvasa, stopila je k njemu, položila roko njemu na ramo in djala: „Kaj ne, Lovre, da te ne poznajo, da tebi ni mogoče storiti kaj tacega. Če te ves svet obsodi, jaz te ne bom, samo reci, da ni res!“

Gospoda Benjamina je rudečica oblila.

„Dobro, deklica, dobro!“ — reče poštenjak stric Dolef — „jaz tudi tako pravim.“

„Ni res! Skazalo se bo!“ djal je Kvas in tudi on je zarudel, zakaj vedel je, da mu odsihdob, ko se je Manica tako očito izdala, ni več obstanka na Slemenicah. Rad bi jej bil v roko segel, rad bi jej se bil zahvalil, in rad bi bil tudi kako popravil, kar je napačnega naredila v prenaglem strahu. Pa pogledal je njenega očeta in preveril se je, da vse to ni mogoče.

„Verjamem ti! — Tebi bolj kot drugim!“ — rekla je ter mu podala roko. — „Zdrav! pojdi, opraviči se in vrni se enkrat. Vse eno, če ves svet vé: ti ali nobeden!“

Lovre se jej je zahvalil z enim pogledom.

Oče njen, ki je do zdaj strmé stal kakor pribit, stopil je k njej ter jo prijel za pod pazduho. Jeze mu je lice gorelo.

„Kaj to pomenja? Hajdi, tukaj nimaš ničesa opraviti!“

Molčé je šla z očetom ven. V svoji sobi si je še le razjasnila, kaj se je zgodilo, in grenke solze so jej nekoliko olajšale težko srcé.

Kmalo potem je oddrdrala grajska kočija, v kateri so s Kvasom sedeli sodnik in grajski gospodar. Berič se je vsedel spredaj h kočijažu. Večkrat pak se je ozrl nazaj, kakor da bi se hotel prepričati, da vjetnik še sedi med dvema gospodoma.

Zbog poslednjega grajščaku in sodniku neprijetnega prizora, ni hotel ne ta niti oni kake govorice začeti. Najmenj pa je mogel govoriti Lovre. Molčé

so se tako pripeljali do Poleska. Tu še le je grajščak stopivši z voza spregovoril in djal obrnivši se k Kvasu: „Gospod Kvas! jaz nočem dvomiti, da se boste opravičili in iz srca želim tega. Vendar, če kaj mislite, boste sami sprevideli, da se v mojo hišo ne morete več vrniti po tem, kar sem žalibog ravno zdaj doživel in videl. Očitati vam nočem ničesa. Mlad človek ne pomisli, kaj počenja. Jaz sem bil do poslednjega trenutka z vami zadovoljen, prav zadovoljen in res mi je žal, da ste se spozabili. Vem, da je moja hči tudi sama kriva, morda toliko ko vi. Zató se razideva kot prijatelja in želim vam vso srečo po svetu. Tudi me bo veselilo, če se v poznejih letih, ko bo ta reč na oba kraja pozabljena, oglasite pri nas, zdaj kmalo pa ne. Vaše obnašanje in vaš značaj mi je všeč. Vendar po premisliku boste lahko našli vzroke mojega ravnanja. Kar imava še skupaj, pošljem vam, kedar in kamor hočete. Z Bogom, dobro se imejte, zdaj grem jaz domu.“

S solznim očesom je stisnil Kvas roko, ki mu jo je grajščak podal. Hotel mu je odgovoriti, pa beseda mu je ostala v grlu in ko se je zavedel, bil je mož že odšel.

Dvajseto poglavje.

Mogočni svetec, grmeči Elija,
 Lej zvezane imam jaz roké
 Ti pa grmiš po širocem nebu
 In skoraj ne vidiš pod sabo zemljé.

Fr. Levstik.

Gospod Mežón, o katerem so mi stari očanci pravili, da je bil trd in oster mož, kateri ni drugega poznal in veroval kakor suho postavo, pokazal je v tem hipu, da vendar ni tako brez srca, da se mu ne bi nihče smilil in tako je menda ovrženo natolcovanje omenjenih modrijanov iz tedanjega časa. Ko je namreč videl solzo v Kvasovem očesu, padla je polovica tistih „indicij“ in mislil si je: človek, ki je drugemu hvaležen in se težko od njega loči tačas, ko ga od sebe pahne, tak človek ne postane lahko pobožnik.

„Le pomirite se, gospod Kvas!“ — tolažil ga je. — „Kakor pravite in kakor vam jaz tudi verjamem, boste kmalo zopet prosti. Meni pak ne smete zameriti, jaz imam ostre dolžnosti, kakor se boste sami prepričali, saj boste učili se pravice, kakor sem čul. In potlej, kedar vas bom vsega suma oprostil, govoril bom z gospodom grajščakom in preverjen sem, da bode moja beseda nekaj veljala. Kar se deklice tiče, to se ve da boste morali potlej z nimar pustiti. Pa saj je svet velik in deklet vsakovrstnih ima, da jih pride deset na enega. Meni verjemite, jaz sem

nekaj skušal. Jaz, postavim, sem še le peto vzal za ženo izmed tistih, ki sem si jih bil izbral. Ječe se za nocoj tudi ne bojte. Skrbel bom, da se vam posebna poštena soba dá in postreže, kakor boste želeli.“

„Hvala!“ odgovoril je Lovre ob kratkem.

„Zdaj pa pojdiva v to razneseno gnezdo, v Po-
leseki, da pozveste in opravite, kar bi radi.“

Na pragu je stal gospod Piškáv in kadi tobač. Ker od velike starosti že ni dobro slišal ni videl, zagledal je prišleca še le, ko ga je sodnik ogovoril. Pogledal je kviško, nagrbančil suh obraz še bolj in vprašal: „Kaj želita gospoda?“

Sodnik vpraša: „Kako je Marijanu?“

„Hvala! Bolje!“ pravi oče skoro osorno.

„Ali bi ga ne smel videti?“ vpraša Kvas.

„Ni potreba. Govoriti še ne sme, tudi ko bi lahko,“ odgovori starec ter se malo pokloni in meni nič tebi nič jima hrbet obrne, da bi šel v hišo.

Kvas stopi bliže in mu tiho reče: „Gospod doktor, vaš sin Mrtin vas lepo prosi, da bi še danes prišli k njemu v Kerjavljevo kočo. Bolán je in nekaj imenitnega bi vam rad povedal.“

Stari je poročevavca debelo pogledal in lice mu je malo zarudelo. Rekel pa ni nič, ampak šel v hišo.

Kvas bi mu bil rad dal Mrtinkova pisma, pa nekoliko ni hotel tako da bi bil sodnik videl, nekoliko pa ni bilo mogoče, ker starec ni hotel počakati.

„Čuden človek je ta Piškáv. Pa trdne mora nature

biti. Jaz sem že petnajst let tukaj za sodnika, pa vedno se mi enak zdi, nič se ni spremenil," govoril je gospod Mežón, kateri bi bil jako rad videl, da bi se bil kak pomenek začel med njim in njegovim vjetnikom. Pa Kvas je odgovarjal, kar se je najkrajše dalo.

„Zdi se mi, da vam je vsa ta današnja reč preveč do srca segla“ — pravi dalje sodnik. — „Pa to ni prav! Kaj pa bi bilo to, ko bi se bila res sprijela! Saj pravi stari, da je dobro! Če pa umrl ne bo, pottlej ne bo take sile. Mlad človek ne sme precej žalosten postati. Jaz, postavim, ko sem na Dunaji študiral, bil sem tudi nekdam v tako reč prišel. Zunaj mesta smo enkrat pili štirje rojaki. Pri drugem omizji je pa bilo vse polno rokodelskih pomagačev. Pozabil sem že, kako je bila navskriž zabáva med nami prišla, to še vem, da je onih eden enega naših udaril. Prec smo bili po koncu in po kranjski — to se ve malo preveč prvotni — navadi, odlomili smo vsak eno stolovo nogo in klepali smo Dunajčane, da je bilo veselje. Policija je prišla in vsi štirje smo bili eno noč zaprti. Sicer smo se pa tako dobro znali zgovoriti, da so bili oni otepeni še posebej kaznovani, mi pa nič. Kaj tacega je človeku na stare dni prijeten spomin mladih divjih let.“

Naposled je vendar tudi gospoda Mežóna zgovorljivost minila. Stisnil se je v drugi kot kočije, roke del pod pazduho na križ, in gledal kako konja noge vzdigujeta in kako se oblaki zbirajo.

Za Kvasa je bil današnji dan imeniten in določen. Ni mogel skoro sam sebi verjeti, da bi se bilo danes vse to zgodilo. Našel je dva sorodna človeka, o katerih ni nikdar vedel, da sta kje na svetu. In kaka čudna sorodnika! Toda za dobičkom, če se more dobiček imenovati, da človek spozna na smrtni postelji ležečega in čudnega starega pusteža, ki govoriti noče, za dobičkom je prišla koj izguba. Česar se je bal, zgodilo se je danes. Ni zapustil Slemenic s skrivno ljubeznijo do nje v sreču, in z upanjem, da se čez malo let vrne in bode uslišan! Ni šel, kedar bi bil sam hotel, moral je iti, in pot nazaj mu je zagrajena. Da celó pustil je v trenutku marsikoga v dvomu, da je morda pobožnik, tedaj nevreden gost poštene družine. In kdo je bil prvi vzrok tega?

Bolj kakor kedaj si je Lovre v tem hipu želel prijatelja zraven sebe imeti. Le ž njim bi bil lahko govoril, govoril veliko. Pa bil je daleč od njega! Tako mu je prišla misel, kaj bo ž njegovo najbližjo prihodnostjo. Druzega mu ni kazalo, kot v daljni svet iti za prijateljem, čeravno je prej bil namenjen še nekaj časa počakati, da bi se tiste sitne okoliščine zboljšale, ktere slaběji del našega bitja tako ostro tirja. Domu mu nikakor ni bilo iti. Kako bi pred staro majko in resnega očeta stopil in kaj bi rekel? Da je bil hudodelstva dolžen ali celó da je moral zaradi druge razmere grad popustiti, ktero bi skoro gotovo po svojem enostranskem razumu napak sodila?

Med tacimi mislimi je Lovre pozabil, da se pelje

v ječo. Voz obstane in sodnik pravi: „Zdaj smo doma. Do večera pojte z menoj. Jaz vas bom svoji ženi predstavil in jej ne bom pravil, zakaj ste prišli z menoj. Opazoval sem vas vedno, in veselim se že, da vas bom imel za zamero prositi. Zató bodite moj gost nekaj časa, ne jetnik, da se ta reč razjasni. Spali boste v čedni sobici, ktero je moj pisar imel do zdaj in, če kaj potrebujete, le povejte!“

„Zahvaljujem se vam lepo, gospod sodnik, za vašo dobrotnost. Pa za zdaj vas prosim, odkazite mi sobo, o kateri ste govorili. Rad bi bil malo sam. Upam da se bom malo časa mudil pri vas, morda tako dolgo, da bo Marijan mogel govoriti, ali pa še ne. Potem ko bom suma popolnoma očiščen, porabil bom vaše prijazno povabilo, da me boste z gospó seznanili.“

„Kakor vam je bolj po godi?“ pravi gospod Mežón.

Tako je prišel Lovre v ječo. Neka nevolja ga je prijela, ko je bil sam v stanici. „To je pravica?“ mislil je sam pri sebi. — „Po praznem domišljevanji in površni preiskavi poštenega človeka zapró in ne pomislijo, kaj lahko vse iz tacega početja pride. Kdo bi si bil davi mislil, da bom spal nocoj v najbliži sosesčini navadnih tatov.“

Večerji, ktero mu je mlada sodnikova služabnica s porednim smehljanjem prinesla, Lovre ni veliko škodoval. Prosil jo je, naj mu od sodnika prinese papirja in pero in je začel pismo pisati svojemu prijatelju. Da bi druge neprijetne misli odpodil, popi-

soval mu je kolikor je mogel humoristično svojo ječo in vzroke, zakaj je va-njo prišel.

Škoda, da se je iz prič in dokumentov, po katerih smo to istinito povest snovali, z družimi imenitnimi rečmi vred, izgubilo tudi to Kvasovo pismo. Zakaj dobiček bi bil dvojen, ko bi se bilo ohranilo: prvič bi bil bralec videl, kakošen humorist je bil ta prečudni Lovre Kvas; drugič bi bili pa mi še na konec tega kratkega poglavja kaj boljšega in kratkočasnejega lahko pristavili, kakor je od spredaj in — morda bi še bili se ljudje dobili, ki bi bili napačno misel imeli, da je pismo dobro narejen falzifikat. To pak bi nas bilo povzdignilo v očéh tistih učenih glav, ki se kritikarji imenujejo. Pa kaj hočemo, kar ni, pa ni — kakor je djal tisti, ki je iz prazne kupe vino pil.

Eden in dvajseto poglavje.

Štef. Če si človek, pokaži se;
če si hudir, stori kar hočeš.
Trinkul. O odpusti mi moje
grehe.

Šekspir.

Mesec se je na večer prikazal izza vzhodnih gorá, od kraja velik in vedno manjši, kolikor više se je vzdigoval. Nastala je lepa, tiha noč, brez sape in brez oblakov na nebu.

Ko bi bil kdo okrog Poleska hodil, videl bi bil v črn plašč zavitega moža z veliko kučmo na glavi in debelo precej dolgo palico v roci, tiho iz veže priti in s počasnim gostim korakom, kakor je starim ljudém navaden, kreniti po poti proti vasi.

Vsak, kdor bi bil tu znan, ugenil bi bil, da je ta ponočni šetavec gospod Piškáv, ali če ga s pravim imenom imenujemo, doktor Kaves.

Da-si je mesec svitlo svetil, videlo se je vendar, da so starca že jele oči popuščati, zakaj tipal je vedno s palico pred seboj in še se je spodtikal tù in tam ob kamenje, ki je nepotolčeno ležalo po pustem potu do Obrhka.

Prišedši do blizo vasi, postal je malo in premišljal, kod bi šel, da bi bilo bolj prav. Zagledal je luč na hribcu, kjer je Kerjavljeva kočica stala in ne gledé veliko na steze in meje, koračil je vse vprek. Pred kočico pak je zopet postal kakor da bi pomišljal, ali bi potrkal ali ne. Odločil se je naposled ter dvakrat udaril s palico po durih.

Okno se odpre in Kerjavelj pomoli svojo debelo glavo ven. Pa kakor da bi ga bil gad pičel, pomakne se hitro nazaj.

Doktor Kaves bi bil lahko slišal, kako je Kerjavelj po hiši sem ter tje dirjal in ves v strahu vpil: „O Jezus in sv. Lucija! Na pomaganje! — O kje imam žegnano vodo, žegnano vodo! In oljkino vejico od cvetne nedelje! Hudič, hudič, sam hudič je po tebe prišel! Pred vrati stoji, ves črn je. O sv. Lu-

cija! Moli Mrtinek, moli! Gotovo si popred, ko so bili gospod pri tebi, kakov smrtni greh zamolčal.“

In ko je Kerjavelj našel v neki črepinji, s pajčevino zavlečeni, žegnano vodo in oljkino vejico od cvetne nedelje, začel je skozi okno neusmiljeno škropiti in vpiti: „Hudoba, poberi se, hudoba poberi se! Ali hudoba pred vrati se ni hotela pobrati. Trkalo je čedalje bolj.

Kerjavelj tje v zadnji kot počene in začne moliti, ropotati in regljati, da je bilo groza.

Težko je bilo Mrtinku Kerjavlja toliko utolažiti, da si je dal dopovedati, da zunaj ni hudiča, ampak najbrž Lovre ali pa gospod Piškáv. Tako se je dal preprostiti, da je šel odpirat. Vzel je svojo črepinjo z žegnano vodo, storil križ in junaško zapah odrinil od vrat ter ob enem za dva koraka odskočil.

V veliko njegovo tolažbo je namesti hudobe v izbo stopil samo stari Piškáv. Mrtinek je Kerjavlja prosil, naj gre ven.

Bralec je gotovo že zapazil, da je naš Kerjavelj nagle jeze, in da sosebno rad godernja, če se mu prav po všeči ne godi. Ni nam tedaj treba praviti, da je tudi zdaj prav slabe volje šel ven.

„Da bi te sapa vzela, sivec ti sivi!“ govoril je zunaj pred vrati in je oddihovaje se luno ogledoval. „Kako sem se ga usírašil! Prec bi ga otepel, če je prav gospod, ko bi se le upal. Da bi se le ne bila kakova žilica v meni utrgala, ker tako dihtim ko kovaški méh. Še enkrat naj pride ta starec, in naj

me tako zastraši, jaz mu bom tri take tje v zobe povedal, da se bo za uho prijel, saj jaz tudi njega ne strašim, zakaj bi pa on mene? In pa še to to! Ti škrici v mojo hišo dohajajo, jaz moram pa zunaj biti tačas. Čaki me čaki, kar noter grem, pa ga bom vprašal, kdo je hišo zidal, jaz ali on? Čegava je, moja ali njegova? To me pa prav zares grabi! Jaz bom videl, kdo bo meni rekel: pojdi ven! Kaj sem mačka ka-li, ali pa še pes, da me bo ven gonil?“

Kerjavelj vstane in hoče v hišo iti, da bi Mrtinka in Piškáva pošteno in do dobrega ozmerjal. Pa ravno tako naglo se skesa in zopet vsede.

„Kaj jim čem?!“ — pravi. — „To so vsi coperniki! Nobeden ni v gnadi božji zapisan. Če se tacih bolj ogibljete, bolji možjé boste.“

Nekaj časa se zamisli.

„To pa to!“ — začne zopet. — „To mu bom pa precej jutri povedal, desetemu bratu, da potlej ko bo mrtev, ima me pri miru pustiti. Tega jaz kratko in malo nočem, da bi z onega sveta nazaj hodil in po noči okrog moje hiše lazil in strašil. Če ima kaj na vesti, naj mi zdaj pové. Kaj je meni tega treba, da bi spati ne mogel po noči od straha? Tega meni ni nič treba!“

In enacega je Kerjavelj še mnogo uganil luno ogledovaje. Gospod Piškáv pride iz kočé in hitro odide.

„Pa reci kdo, da je ta človek v gnadi božji!“ godernja Kerjavelj in gleda za njim. — „Star je ko zemlja in vendar ti dirja, kakor bi kraško burjo spustil.“

In res je imel stari posebno spešne korake. Pa-lica mu je malo rabila in le redkokrat se je spodteknil.

Pomenek, ki ga je imel s svojim sinom, desetim bratom, menda nikakor ni bil tak, da bi se mu bilo srce olajšalo, temuč videlo se je, da je posebno nemiren in razburjen. Večkrat je pogledal proti nebu, roka se mu je pestila in čuden glas je bil slišati iz njegovih ust, glas, ki je kakor izdih globoko od znotraj privil se na jezik, ki je pa bil bolj divjega nerazločnega značaja.

Prišel je domu. Vrata so bila še odprta. V svojo sobo prišedši je užgal luč potem pa naglo hodil po sobi gori in doli, kakor da bi nekaj premišljal.

Naposled se je vsedel k mizi, nateknil naočnike in začel pisati.

Pisal je dve uri.

Po tem je iz zaklenjene omare vzel več pisem. Bile so menjice in drugi papirji denarne vrednosti.

Vse je skupaj zapečatil in naredil napis: „Mojemu sinu Marijanu!“

Cel zapečaten šop je potem vteknil v plaščev žep.

Še enkrat se je vrnil k omari, vzel iz polne vrečice nekaj tolarjev in s klina snel pištolo, katero je skrbno ogledal. Potem je zopet vse zaklenil.

Ogrne plašč, ozre se še enkrat po sobi, in gre ven po stopnicah doli.

Zdolaj je Krivčevemu stanovanju nasproti ležal Marijan. V to sobo stopi starec tiho. Krivčevka je dremala na stolu pri bolniku in se ni prebudila.

Oče pristopi bliže k bolnemu sinu, položi roko na čelo, potiplje žilo in šepeta: „Umreti ne more!“

„Sin, bodi srečnejši, ko je bil tvoj oče!“ pravi, ko je Marijana nekaj minut gledal. — „Kolni ga! če hočeš!“

In morda čez dolgo dolgo časa je prišla zdaj solza v oko možu, ki solz ni poznal.

„Po noči in v boleznih te pustim, kakor volk svoje mlade v brlogu. Pustim te, da te ne bom nikdar več videl, da bom poslovil se od tega svetá, smrdljive luže! O da bi ti drugo prepričanje imel o življenji, da bi vedno v dosedanjih sanjah ostal! Zató te nisem budil, zató nočem, da bi ti očital kdo očeta.“

Pri teh zadnjih besedah se je bila Krivčevka zbudila. Stari je ni opazil. Odšel je.

„Kaj neki to pomenja?“ mislila si je. „Bog ve, če je bolezen zagovarjal ka-li? Moram vendar pogledati za njim!“

In ko je šla po prstih iz sobe, našla je vežna vrata na stežaj odprta. „Za božjo voljo, kaj bo neki delal zunaj?“ mislila je in gledala po dvorišču in po vrtu. Gospoda ni bilo nikjer. Ravno je bila namenjena vrata zapehniti, ko zasliši tam pri hlevu nekaj šumenja.

Gospod Piškáv je bil konja osedlal in Krivčevka je videla, kako ga je zasedel in odjahal iz dvorišča po poti proti Slemenicam.

„Da bi le ne znorel! Prehladil se bo, potlej bom morala pa okopavati ga, kakor zdaj Marijana. Zmerom sem mislila, da ne bo nič dobrega, ker je po noči zunaj ostajal. Zdaj je pa steknil, česar je iskal. In stari še laglje kaj dobi.“

Tako je majka gostolela zapiraje vrata, potem pa šla svojemu ljubeznjivemu povedat, kaj je videla.

Na Slemenicah je bila še luč, čeravno je bilo že precej pozno po noči. Bili so zdaj v gradu samo domači, zakaj stotnik in Vencelj s hčerjo so se bili koj odpravili, ko so videli, da bi bili po neprijetnem dogodku s Kvasom, za celo družino kakor gostje skoro nadležni.

V navadni sobi sta sedela grajščak in njegova žena. Manica in prejšnji Kvasov učenec sta bila odšla spat. Oče in mati pak sta ukrepala to in ono. Mati je zagovarjala hčer, kolikor je mogla, oče pa jej je očital, da bi bila ona morala bolj paziti. Naposled sta se v tej misli zedinila, da bi bil Kvas dober zet, ko bi le kako premoženje imel, preverila sta pa drug družega, da bo deklica kmalo pozabila vse to in se bo rada možila, kedar dobra prilika pride.

Ravno sta tudi ona dva vstala, ko je prišla stara Urša na vrata povedat, da je gospod s Poleska tukaj.

Precej je Piškáv v sobo stopil. Čudila sta se temu prihodu tembolj, ker odurni sosed še po dnevi ni imel navade obiskovati ju.

„Dober večer, gospod Piškáv! Kako je kaj Marijanu? Vendar ne slabeji?“ reče grajščak.

„Bo že, že!“ — odgovori stari ter se vsede.

„Prav hudo nam je bilo, ko smo to nesrečo slišali! ki je vas zadela; zakaj radi smo imeli Marijana, kakor da bi bil naš domač,“ pravi gospa.

Doktor Kaves izvleče iz svojega plašča zapečaten šop pisanj, ter ga dene na mizo rekoč: „Gospod sosed! nekaj vas bom prosil. Obljubite mi, da boste tako dobri in mi boste to opravili.“

„Z veseljem, če je le v moji moči!“ odgovori grajščak.

„Jaz moram zdaj precej, še to noč odpotovati. Prosim vas, dajte to pisanje, zapečateno kakor je, mojemu sinu, kedar bo čisto zdrav. Pred ne!“

„Bodite brez skrbi! Shranjeno bode dobro!“

„In še to. Vi ste imeli tukaj nekega Kvasa za učenika, kakor sem slišal. Ta je obdolžen, da je mojega sina poškodoval. To ni res. Tedaj vas pooblastim, v svojem in sinovem imenu, da ga rešite vseh sitnosti. — Da se vam veruje, prosim dajte mi malo papirja in pero.“

Piškáv zapiše te besede:

Lovre Kvas ni bil pri poboji mojega sina Marijana. Sicer pa je moja in bode tudi mojega sina želja, da se ta reč ne preiskuje dalje.

„To izročite sodnji, berž ko morete. — Mogoče je, da bi moj sin na tem kako drugo bolezen dobil. Ko bi se to primerilo, dajte zdravniku Venclju to, kar bom zdaj napisal. On bo že vedel, kako se ima ravnati.“

In napisal je stari nekaj latinskih besedi in znamenj, katerih grajščak ni umel.

Potem je Piškáv vstal in šel. Grajščak ga je spremil po stopnicah dol in ko je videl, da ima konja pred vrati privezanega, pomagal mu je, da je zajahal.

Poslovil se ni nič, spodbodel je konja, in kmalu ga grajščak ni videl več in — nihče ne več!

Dva in dvajseto poglavje.

Prav po natančni niti morava govoriti, sicer bo nama besede pregledal in naju vbadal. Zares, Horacijo, jaz sem te tri leta opazoval: današnji čas je tako ostrozob, da kmet dvorniku na pete stopa.

Šekspir.

Štiri tedne pozneje je bilo zopet nekaj pivcev zbranih pri Obrščaku.

„Pravijo, da se je bil tisti učeni, ki je bil tukaj gori v gradu za šolmoštra, nekaj zameril, zato so ga odvrgli“ reče Matevžek.

„Kako so mu že djali?“ vpraša eden tovaršev.

„Znano ime je imel“ — odgovori Matevžek — „prav kmečko ime. Pa mi na misel na pride. Čakaj no! Če Kavelj ali kako. He, Obrščak, ti boš vedel!“

„Kaj imate v pogovoru?“ vpraša krčmar od druge mize pristopivši.

„Radi bi vedeli, kako se je tisti pisal, ki je grajskega fanta učil?“

„Za Kvasú se je pisal. Pravi fant je bil tisti. Škoda, da je moral kopita pobrati iz našega kraja.“

„Pravijo, da se je pri grajski ženil, to je bilo že malo neumno; zakaj ta deklè bo petična in denarna in kdor jo bo dobiti hotel, ne bo smel imeti suhega mošnjička. Ta Kvas je bil pa legak za okrogle stvari, ki izpod palca uhajajo,“ ugiblje Matevžek.

„Saj to ni res, da bi se bil ženil. Fant je bil premoder,“ ugovarja krčmar. — „Ljudjé govore bélo in črno. Pameten človek ni da bi vse verjel. Samo zato, ker so ga dolžili, da je bil Marijana pretepel, zato ni htel več tod okoli hoditi.“

„Dà, pa le dobro pomnite,“ reče tretji — „tako dobro se mu ne bo nikjer godilo, kakor se mu je tukaj v gradu. Tukaj so mu stregli, kakor otročnici.“

„Zakaj pa ne?“ — pravi Matevžek. „Saj je tisti pijani Dolef óndan pravil, da je šel na Dunaj, kjer ima cesar svojo hišo in ministri njegovi, ki denar delajo.“

„Bog vé, če ima kaj zemljišča cesar ali ima samo hišo?“ vpraša priletan mož.

„E! kako si neumen!“ — pravi Matevžek. — „Čemu bo pa cesarju njiva in travnik? Saj taki veliki gospodje se ne pečajo s kmetijo, saj lahko na kupičku živi in še prav dobro. Le pomisli, koliko denarja mu pride v mošnjo iz davkov, ki mu je dajemo.“

„Saj tega ne mislim, da bi sam orat ali vlačit

ali kosit šel; ampak tako-le kakor naš grajščak na Slemenicah, delavce ima, ki delajo, on pa ukazuje,“ pravi oni.

„Šleva neumna!“ — reče Matevžek. — „Naš grajščak je muha proti cesarju in berač. To bi mu jaz v zobe povedal, ko bi tukaj bil. Cesar ima samo denar pa vojsko, da jo komandira. Njemu je že otovrej dobro, da mu ni treba za nobeno delo prijeti. Zakaj je pa naš gospodar in zakaj vsako nedeljo molimo za-nj po litanijah?“

„Res je tako, kakor ti praviš, Matevžek!“ potrdi krčmar.

„Ne boste me pregovorili ne,“ reče oni kmetič. — „Če ste vi modri, tako sem jaz tudi. Jaz vem, da ima cesar okoli svoje hiše vsaj toliko prostora, da kakovo zelje posadi ali kako solato. Kaj mislite, da kedar hoče cesarica za svojo družino južino skuhati, da vselej košaro vzame v naročaj in letí k sosedovim kupovat? Kaj še?! To bi bilo nesloveče, ko bi kaj tacega doma ne imela, kar imajo druge žene, ki so menj ko ona in jej morajo biti pokorne.“

„Glej ga no! Kaj si tako neumna, da misliš, da cesarica sama kuha? Kaj ne more imeti ene kuharice ali pa še dveh? Cesar ima drugače večo družino ko ti ali jaz. Bog ga vedi koliko hlapcev in dekel ima in še pastirjev, da mu konje pasó. Zakaj on se vozi gotovo s štirimi konji, kakor so se njega dni grofje. In svojo ženo ima, vem da tako rad, da noče, da bi se s kuho vpirala in vbijala.“

„No če vi bolj veste, pa vedite!“ reče kmetič in malo razžaljen, da so vsi z Matevžkom potegovali in njegova ni obveljala, natlači si pipo tobaka in molči.

Kerjavelj je v tem hipu prišel in že na vratih vprašal krčmarja:

„Ti, glej-ga! zaupaj mi ga en lunek, pol fraklja, žganega! Smolnjak bom poprodal in ne bom te pozabil.“

„Ti rad pozabiš, Kerjavelj!“ odgovori krčmar.

„E ne bodi, ne bodi! Zaupaj! zaupaj! Saj ti ni na srcu zrastlo, ampak Hrvat ti ga je pritovoril na konjskem hrbtu, prosi Kerjavelj in krčmar ni bil neusmiljen ter je prinesel žganja.“

„Saj ti lahko plačuješ, Kerjavelj! Deseti brat, ki je pri tebi umrl, imel je dvajsetice,“ reče eden kmetov.

„Ka-je?“ vpije Kerjavelj naenkrat ves srdit, ko je glažek v roci imel. „Cucek ga podiši, desetega brata, figo mu bom pokazal, tako-le, kedar se snideva na onem svetu!“

„Zakaj si tako hud?“

„Kaj? Ali se ni spodobilo, da bi bil jaz po njem dobil kakov denar, ki sem ga pasel in pod streho imel in muham branil?“

„Ali nisi ničesa dobil?“ vpraša ga Matevžek.

„Nič! toliko ne, kakor je to žgano vince vredno!“ — odgovori Kerjavelj. — „Jaz sem bil pomorski vojščak, imel sem sabljo in kjer sem bil, povsod so me v čislih imeli. Ta prekanjenec mi pa tako naredi.“

Le čakaj, škodilo mu bo to! Če mene Bog sliši in vidi, on ni zveličan. To je krivica, taka, ko tisti mutasti greh, ki v nebesa vpije.“

„Saj lažeš, gotovo si kaj pograbil, pa tajiš ko gad nogé.“

„Kaj sem pograbil? Kaj? Tri umazane dvajsetice sem našel, to je vse! Kaj sem pograbil? In pa tiste njegove črevlje imam doma na polici. Pa so mi še v urbasih preozki! Deseti brat je imel pa še eno butaro bankovcev, Bog ve koliko. V ruto je imel zavite in zmerom je je nosil pri sebi, v nedriji. Ko je ležal, imel je je v zglavji. V ruto je bilo zavito in povezano in enkrat sem videl, da je čudno pomalan papir notri. Kaj pak je bilo tisto, če niso bili bankovci? In ko je umrl, iskal sem povsod tistega, pa ni bilo nikjer. Kam je prešlo? Gospoda so vzeli, ta lakomna gospoda!“

„Ktera gospoda?“ vpraša krčmar.

„Kaj ti vem, kateri je vzeli? Tri dni popred, predno je umrl Mrtinek, bili so trije pri njem. Tisti Kvas, ki ni več na Slemenicah, fajmošter in stari s Poleska, ki je zdaj pobegnil, kakor pravijo.“

„Gospoda fajmoštra menda vendar ne boš dolžil tatvine?“ pravi Matevžek.

„Kaj,“ vpije Kerjavelj — „zakaj je bil pa tak lep pogreb? Za pogreb in maša denar velja.“

„To je vse plačal mladi Dražar, kteremu je deseti brat zaklad skopal. Le molči, Kerjavelj, in pazi, kaj govoriš!“ svari ga krčmar.

„Tako sta pa ona dva kradla. Naj! saj jima ne bo nič zaleglo, če Bog mene sliši. Človek bi si bil vsaj še eno kozo kupil, ko ne bi bili ti lakotniki bankovcev požrli.“

In prav milo se je storilo Kerjavlju. Ni se dal preveriti možem, da morda deseti brat ni imel bankovcev, ampak kako drugo pisanje. Kako je bilo Kerjavlju hudo pri srcu, to utegne le tisti popolnoma umeti, kateri je skusil kakor on, kako človeka je in peče, če vidi da mu je dolzega upanja spolnitev splavala po vodi. Ker pa vemo, da je med našimi blagovoljnimi bralci malo malo tacih, ki bi poznali žalost in otožnost po kozi, ki bi lahko bila, pa je ni, bojimo se, da baš večina ne bo umela Kerjavljeve reve in nadloge. Zakaj še kmetje, Kerjavljevi znanci, ki so bili vrh vsega tega še sami kozarji, niso umeli Kerjavljevega srca ali ga vsaj umeti niso hotli. Brezsrčno so se smejali ubozemu možu. Kerjavlja, ki si je bil dobro v svesti, da je pametnejši ko vsi ti praznoglavci, jezilo je to posmehovanje majheno in da bi svojo misel še bolj zatrdil in se tako malo maščeval, začel je še bolj rentočiti in kleti desetega brata, ki mu ni ničesa zapustil, razen premajhenih črevljev in treh dvajsetih. Ali kmetje tudi tukaj niso hoteli njegovih misli biti, hvalili so desetega brata rekši, da ga je škoda, da je umrl in Matevžek je celo predrznil se Kerjavlja podučevati, da pregrešno govori, če koga ki je umrl, tako obira. To je bilo pa poštenjaku vendar preveč. Klobuk je jezno na glavo potisnil, vse

žganje na enkrat izpil in zavpil: „Kaj, vi boste meni pravili kaj je greh? Pa vi? Kaj boste za-me plačevali ali kako? Vi vsi vkup še ne veste, kedaj ste siti! Jaz sem bil pomorski vojščak, svet sem obhodil, pa nihče me ni učil, kaj je greh! Učenega Hrvata sem imel na barki za prijatelja, on je več vedel, ko vi vsi, in ni me učil kaj je greh.“

In odhajaje zaloputne Kerjavelj duri za seboj, da se je vsa obrščakovina potresla.

Po Kerjavljevem odhodu se je nekaj časa pletla govorica o njem. Kmetje so ga sodili in obirali po svoje, kakor so najbolje vedeli in znali in so tako prišli na njegov smolnjak, na dobra kola in sploh na kmetijo. Naposled se je pa po stari navadi pomenek tako zasuknil, da so zopet o prvi reči govorili, o Kvasu in desetem bratu. „Tedad je vendar le umrl, Mrtinek!“ reče eden izmed mož. — „Pač ga je škoda! On je znal lepo govoriti, kedar se je podal. Tacega ne bo več nekaj časa, ali pa nikoli.“

„Kaj menite, vendar je to čudno,“ pravi Matvezek. „Človek živi, vesel včasi, včasi žalosten. Na zadnje ga pa zmanjka. Čez tri leta ne bo že nihče vedel, da je deseti brat živel. Komaj ga bo še eden izmed nas pomnil, kakovega lica je bil.“

„Saj smo za nebesa ustvarjeni, kakor pravijo učeniški naši. Naj bo, kakor je božja volja,“ odgovori drugi.

„Šembrano lep pogreb se je bil napravil,“ pravi krčmar.

„Kaj pak!“ odgovori Matevžek. „Kedar boš ti umrl ali pa jaz, ne bo svet tako vrel skupaj, tako je po pravici govoriti. Sosebno gosposkega ne bo nobenega za teboj. Pri pokopovanji je bil grajščak, Vencelj, tisti Kvas in vedigabog, če še kdo ka-li.“

„Tistega Kvasa ni bilo potlej več videti, kar so desetega brata pokopali,“ dostavi krčmar.

„Veste, kaj bom jaz rekel možjé!“ oglasi se kmetič, ki je bil v prepiru o cesarji v manjšini ostal, „kedar bom jaz umrl, nič ne skrbim in malo mi je mar zato, ali bo šel kak gosposki človek za menoj za pogrebom ali ne. Jaz sem včasi, kedar nisem mogel spati, premišljeval, in pravim da Bog kmetovo molitev raji ima ko gospodovo. Saj še ne vem, če gospôda kaj moli ali nič. Le v cerkvi ga oglej. Po konci stoji in še z ustmi ne gane. Bog ima kmečko molitev raji ko gosposko, zató ker kmet več molitve stori.“

„Kaj še, ti ne veš nič,“ oglasi se Matevžek brž. „Če gospod le križ stori, pri Bogu menda več za-leže kot tvoj cel roženkranec. Le ti na pratiko poglej, kjer svetniki malani stojé, črni in rudeči. Pa razbiraj svetnike in videl boš, da so vsi gosposkega stanú. Ta ima škofovsko palico namalano, ta kraljevo krono, ta ima bukve v rokah. Kmeta pa ne najdeš med svetniki in svetnicami ne.“

Oni mož jeze zarudí, da se mu zopet njegova beseda oméče. Koj se pa nekaj domisli, vesel udari ob mizo in zavpije: „Ni res, kar praviš! Sveti Gol

na pratiki nima ni bukev ne škofovske kape namalane zraven sebe, ampak panj čebel nese na rami. Kdo pravi, da ni bil kmet, če nosi čebele?“

„Jaz pravim!“ vpije Matevžek. „Ti ne veš prav. Le poslušaj bom jaz povedal! Zakaj se pa pravi v pregovoru:

Sveti Gál
Panj čebel ukrál!

On ni bil kmet, in čebel ni imel v lastnem ulnjaku, ampak ukradel jih je bil pri sosedu. Zató je pokoro delal in v nebesa šel potlej za svetnika.“

„Ne mara, da je res tako,“ pravijo drugi.

Oni kmetič malo pomisli, v drugič ob mizo udari in pravi: „Pa je vendar tudi en kmet svetnik, recite kar hočete. Zakaj se pa od svetega Zidorijusa poje, da je bil kmet in je ovčice pasel, na oljski gori, trinajst let.“

„Nù, naj bo!“ pravi Matevžek. „Pa tega ne veš samo ti. Tudi mi vemo, da je bil sveti Zidorius poprej kmet! Pa predno je s svetim Petrom porajtal, da ga je med svetnike v nebesa spustil, stopil je v žolnirski stan, kakor pesem pravi. Saj se poje:

Zvesto je cesarja služil,
Še bolj pa gospod Bogá.

Ali se ne poje tako?“

„Naj se!“ odgovori oni. „Obrščak, kaj sem dolžen?“

„Nikar še ne hodi,“ tolaži ga krčmar.

„Nočem, da bi se kdo ujedal in mi vsako be-

sedo ometal. Kar vem, to vendar vem, ne? Naj pa Matevžek govori, ki vse vé in zná!“

„Toliko že ko ti! Zgaga sitna!“ huduje se Matevžek.

„To se vé, pratiko boš naredil!“ pravi oni, plača in odide v jezi.

Možjé tudi tega dobro oberó in ko jim besedi zmanjka, govoré zopet o desetem bratu ugibaje, kako čudno je to, da je umrl, kje se je neki rodil, koliko je vedel in druge preimenitne reči, kterih ne bomo razkladali.

Tri in dvajseto poglavje.

— — — — —
 Že truplo moje bo trohnelo,
 In glej... pa kaj sem in kako,
 To pač ne bo ljudi skrbelo.

Lermontov.

Čeravno smrt ni največe gorje, ki more človeka zadeti, pritegnil nam bode vendar vsak, da je zdravje največa dobrotá. Tega je pač preverjen, kdor po dolgi bolezní prvič zopet stojí ozdravljen pod prostim nebom, z nekim nepopisljivim občutkom, kakor da bi se danes rodil, kakor da bi bilo vse okrog njega novo in bolj prijazno, ko kedaj pred.

Te občutke je imel Marijan, ko je nekega jutra v prvič čez dolgo zopet sedel pred hišo.

Stari oče njegov je prav slutil, ko je odhajaje mislil, da se utegne sina še druga bolezen lotiti. Zdravnik Vencelj je imel dokaj posla in hoje, predno ga je ozdravil. Danes še le mu je dovolil, da sme iti iz hiše kam, da-si ga je svaril in zabičeval mu, naj se še vedno varuje.

Toda čisto veselje zopet dobljenega zdravja so Marijanu kalile druge misli. Očeta ni bilo in nihče mu ni mogel povedati, kam je šel. Zdravnik Vencelj, ki je vsak dan dohajal na Polesek, ni mu hotel ničesa več povedati, kakor da je potoval nekam po opravkih. Slemeniški grajščak, ki ga je tudi sem ter tje obiskoval, govoril je še menj in stara Krivčevka ni vedela družega povedati, kakor kar je videla tisto noč. Djala pak je vedno, da morajo na Slemenicah več vedeti, ker je bil stari na zadnje tam, kakor so ljudje pravili.

„Danes moram za gotovo zvedeti“ mislil si je Marijan, vstal s svojega sedeža in počasi koračil proti Slemenicam. Noge so se mu pod kolena šibile, tako da je trikrat toliko časa potreboval do grajščine kot druge krat.

Prvo je videl Manico, ki je pred gradom sedela pod lipami. Bila je jako spremenjena od poslednjega časa, bledejšega in bolj upadenega lica. Ko ga je zagledala, oblila jo je za en hip lahna rudečica, vstala je in segla mu v roke rekoč: „Marijan! — že na nogah? To me prav iz srca veseli. Naj bom jaz prva

na Slemenicah, ki želi, da bi ti zdravje stanovitno ostalo. Vsedi se, ne mara da si še slaboten.“

„Spremenila si se, Manica! Morda si bila tudi ti bolna?“ pravi Marijan.

„Ne — zdrava sem.“

Oba sta potem nekaj časa tiho sedela. Marijan je gledal v tla, deklica pak v svoje delo.

„Manica!“ spregovori Marijan zopet, „nikdar te nisem še tako blede videl. In prav žalostna se mi zdiš. To pa tudi mene boli, zakaj vkup sva zrasla in vselej sem te rad imel — —“

Mladenču je beseda zastala. Videlo se je, da res čuti, kar pravi. „Hvala ti! Lehko je, da se motiš. — Ali si danes na prvo vstal? Ali ti ne bo škodovalo, da si se precej tako daleč spustil?“ praša Manica, da bi govorjenje na drugo stran napeljala.

„Zmeniva se do kraja!“ pravi Marijan. „Kakor mi je predvčeranjim gospod Vencelj pripovedoval tako sem jaz vzrok, da si žalostna. Na tenko sem to reč premišljal, tega pa nisem menil, da ti bo tako do srca šlo. Kaj ne, da sem jaz prav za prav vzrok?“

„Jaz ne bi nikogar dolžila. In tudi ko bi bil ti res vzrok, vem da si nedolžen in ne moreš ničesa predrugačiti. Pa prosim te, ne govori o tej reči.“

Zopet nastane malo časa molčanje.

„Kaj ne Manica! da mi ne zameriš! Ko jaz ne bi bil s Kvasom na Skalah, vsega tega ne bi bilo. Pa ko bi še enkrat tako prišlo, ravnal bi drugače, že zarad tebe. Pokoro sem storil...“

„Prosim te še enkrat, govoriva o čem drugem,“ djala je deklica. „Zameriti ti ne morem in ti nimam kaj.“

„Pa prijatelja ostaneva, kaj ne!“ pravi Marijan.

„Od moje strani gotovo!“

„Ali veš kaj, kam so šli moj oče?“ praša čez nekaj časa mladeneč.

„O tem ti pa ne morem ničesa povedati. Zadnji večer so bili pri nas. Oče ali mati ti bodo morda utegnili kaj razjasniti.“

„Ali ni to čudno in žalostno za-me, ki nimam nobenega človeka razen očeta, da me na smrtni postelji pusti in gre, da nihče ne vé kam, morda po majhenih opravkih? Tebi lahko povem, da mi je prav hudo, drugemu bi ne mogel.“

„Ni prav, da tako misliš. Gotovo je imel tvoj oče imenitne opravke, da te je pustil.“

Zdajci je prišel grajščak Benjamin iz veže in opazivši Marijana, pozdravil ga je vesel in se vsedel k njemu izpraševaje ga to in ono. Manici je bilo po godi, da ni bila več sama z Marijanom, da-si ravno je z veseljem sprevidela, da se je mladi sosed po svoji bolezní nekako spremenil, kakor jej je bilo prav. Porabila je prvo priliko, da je pustila očeta in Marijana sama.

Nista se dolgo menila o navadnih rečéh. Marijana je skrbelo pozvedeti, kje je oče in zakaj je odšel od doma.

„Ali mislite, da ste popolnoma zdravi?“ vpraša grajščak.

„Zakaj to vprašate?“

„Pismo vam imam dati od vašega očeta. Djal je, da naj ga vam izročim, kedar boste popolnoma trdni. Mislim, da ga danes že smete brati in zvedeli boste več, kakor vam morem jaz povedati. Zakaj da vam resnico povem, tudi jaz ne umem vašega očeta.“

„Prosim, dajte mi brž pismo,“ pravi Marijan.

„Hladno je tukaj. Utegnilo bi vam škodovati. Stopite z menoj v sobo. Tam vam bom izročil pisanje.“

Oba sta šla potem v grad.

Hlastno je Marijan debeli šop razpečatil. Našel je veliko papirjev denarne vrednosti, ktere je odložil. Zraven njih je bil list še v drugič zapečaten, napis je bil kakor zunaj: „Mojemu sinu Marijanu.“

Naglo je mladeneč pismo odprl in prebral. Kar je v njem našel, to menda ni bilo posebno tolaživno, zakaj položil je prebrau list po mizi, obraz z rokami pokril in se na komolce naslonil. Grajščak je mislil, da je še od bolezní slab in mu ravno zdaj ni dobro. Vprašal ga je, kako mu je, če potrebuje česa. Namesto odgovora vstane Marijan in gre dvakrat po sobi gori in doli.

„No, ste kaj zvedeli iz pisma? Kam so šli oče?“ vpraša grajščak.

Marijan pade na stol nazaj, pokrije lice in se zjoka.

„Mrtev je! Nikdar ga ne bom več videl,“ odgovori Marijan čez nekaj časa.

Grajšak se je ustrašil. Tega ni mislil. Marijan mu porine pismo in pravi: „Berite!“

Gospod Benjamin je vzel list v roke in je bral:

Sin moj!

Kedar boš ti to v roke dobil, tvojega očeta že ne bo! Živel sem dolgo, predolgo. Moje življenje ni bilo tako, kakor družih ljudi, ne tako kakor bo tvoje. Na življenji mi ni bilo v poslednjem času ležeče nič; živel sem zarad tebe. Od tega hipa pak, ko to pišem, nočem ravno zarad tebe več. Nočem, da ko bode morda jutri svet poznal tvojega očeta, da bi se tega ti spominjal v poznih letih. Dokazi mojega prejšnjega življenja so v družih rokah in da-si ne vem za gotovo, ali pridejo v ljudske roke, — da celó ne vem, če je eden vmes, ki bi me na stara leta osramotil: ognem se vendar tako, da bode vse nemogoče.

Razloge boš posnel iz naslednjega. Mislim, da sem ti dolžen razložiti svojo nekdanjost, tebi samemu. Beri in spoznaj nekoliko tistega, ki ti je bil oče. Spoznati ga moreš le nekoliko. Popolnoma bi ga umel le, ko bi imel življenje za seboj, kakor sem ga imel jaz. Tega pak ne želim nikomur, tebi najmenj! Ko bi me hotel umeti, umeti bi moral svet in samega sebe. Tega pa ti ne boš nikdar, tudi ne skušaj. Srečnejši boš ko jaz.

Beri, poznavaj me, pa ne sodi me! Pozabi, pa ne kolni me!

Rodil sem se v majheni vasi na Gorenskem, v

revščini in pomanjkanji. Revščina je bila moja nesreča, ne sama po sebi, temuč po svojem nasprotju.

Zbudila mi je željo po bogastvu, ne navadno željo ampak ognjeno strast, ki ne loči pripomočkov v dosego zaželenega namena.

Študiral sem. S trudom sem dokončal svoje učenje in sem postal doktor.

Moje in tvoje pravo ime je Kaves, ali kakor se rod piše Kvas. Vendar želim, da ostaneš pri tem imenu, ki si ga imel dozdej. Ime je prazen glas, človek vse.

Oženil sem se bil kmalo. Ne iz ljubezni do ženske, temuč do njenega premoženja. Ko sem sprevidel, da sem se motil, pustil sem jo v ubožnosti in nesreči in sem šel iz domovine v glavno mesto cesarstva.

Iz tega mojega prvega zakona imaš brata. Človek, ki je kot berač hodil tod okrog, ki si je dajal ime: deseti brat, ktereга si ti v svojem nesrečnem pretepanju ranil, da ne bo dočakal tvojega zdravja, — on je moj sin in tvoj brat. On je imel več pisanj v rokah, ki zoper mene pričajo. Zdi se mi, da je nekaj vmes, kar bi mi sitnosti napravilo. Druzega ni ko zdravilski recept. Vse to je prišlo v tretje roke, v roke človeku, ki se piše kot jaz — Kvas in kateri je mojega brata sin, kakor sem zvedel danes. Zarad tebe je zaprt in dokumente ima pri sebi. Lahko se zgodi, da ko bodo njega preiskovali, pridejo oni listi na dan. Tega ne počakam. Živel sem dolgo dovolj.

O tvoji materi nekoliko.

Prišel sem na Dunaj. Kmalo sem bil znan. Kakor se je širilo moje ime, toliko več posla sem imel. Dohodki moji so rasli. Kmalo sem si pridobil premoženje, katero ti tù v priloženih papirjih pustim.

Toda ko sem imel, po čemur sem hrepenel, ni me veselilo. Srečen nisem bil. Spomin moje prve žene, katero sem v nadlogi pustil, pekel me je vedno in strašno. Sin ohrani čisto vest, varuj se strasti!

Spoznal sem ubožno mlado deklico, h kateri sem bil poklican v njeni bolezni. Ta je bila tvoja mati. Podobo njeno najdeš v moji sobi na steni viseti. Videl boš podobo tiste ženske, katero sem jaz ljubil s strastjo, s strastjo sovražil. Mati je tvoja, imej jo v čislih in v mislih, če hočeš in moreš. Vendar ti moram povedati vse.

Vzel sem jo v zakon. Ljubil sem jo jaz in mislil sem, da tudi ona mene ljubi. Kedar sem mogel svoje prve in prave žene, o kateri si nisem upal pozvedati, če še in kako živi, — kedar sem nje mogel pozabiti, bil sem zadovoljen.

Toda malo malo časa. Osoda me ni bila pozabila. Maščevala se je nad menoj, glava za glavo. Goljufal sem in bil sem goljufán!

Sin! Težko mi je — zapisati besedo, pa hočem jo.

Tvoja mati ni bila poštena žena! —

Jaz sem mislil, da sem vzel v zakon žensko, ki je sicer s šivanko živila sebe in svojo staro mater, ktera je bila pa — po mojih mislih nedolžna, brez skušnje, brez poznanja svetá.

Čez leto in dan si prišel ti na svet. — Nekaj dni pozneje sem zvedel, da je tvoja mati že pred živela ko sem jo jaz poznal, živela tako, kakor si ti misliti ne moreš, ki sem te izredil daleč od mest.

To bi bil jaz prej lahko vedel, lahko poznal po tem in onem. Pa bil sem slep!

Koj ko sem to zvedel, ko sem bil prepričan, hotel sem umoriti njo in sebe.

Pa domislil sem se svoje prve žene. Domislil sem se, da je osoda pravična, da se je maščevala nad menoj!

Tvojo mater sem pustil. Če še živi, ali je v nadlogi umrla, tega ne vem. Nikdar nisem pozvedoval. Tudi tebi ni treba in menim, da ne moreš. Zató sem vse listine sežgal, ktere imajo njeno ime, zató ti tukaj njenega imena ne imenujem.

Nekaj časa sem bil s teboj v malem mestu na Nemškem. Potlej sem se naselil v ta kraj.

Po tem, kar sem ti na kratko povedal, razsodil boš nekoliko moje obnašanje. Bolje boš sodil, kedar boš starši.

Ne morem ti veliko več ni natančneje reči razkladati. Roka moja je stara in sosebnó v tem trenutku ni za veliko pisanje. Samo še svojo poslednjo voljo ti povem.

Vse moje premoženje je tvoje, izvzemši hišo Polesek in kar je zraven. Da ti té ne pustim, imam več razlogov. Prvič želim, da ne bi ostal v tem kraju, kjer so mene poznali in me bodo morda še bolj, če

one listine pridejo na dan. Da-si ravno bom skrbel, da moje smrti ne bodo ljudjé zvedeli tod okoli, mogoče je vendar, da se zgodi in ti si potem sin samomorčev, kar bi se ti med neumnim ljudstvom utegnilo kedaj očitati. Drugič se mi pravično zdi, da pred smrtjo ustrezem želji svojega prvega sina, omenjenega človeka, ki se desetega brata imenuje, da se za nekaj popravi krivica, katero sem gotovo njegovi materi storil. Želja tega pak je, da nekoliko njegove dedščine pustim človeku, ki se Kvas imenuje in je na Slemenicah. Tretjič je ta Kvas meni v rodu. Tedaj hočem, da pustiš Polesek temu Kvasu. Kar je v tej reči potreba, svetoval ti bo Slemeničan. Preverjen sem, da boš mojo poslednjo voljo spoštoval, tem bolj ker ti tukaj izročim toliko, da lahko kupiš tri boljša posestva drugej.

Boljše bi morda bilo, da bi bil s seboj nesel nekoliko tega, kar sem ti povedal. Prosim te tedaj, ne premišluj veliko. Zdaj ko veš, da nimaš nobenega človeka na svetu, skušaj si dobiti prijateljev, uživaj življenje po pameti, brez strasti in tako, da ne boš nikomur na potu, kar sem ti pa jaz tû grenkega povedal, — pozabi! —

Bodi srečen!

Tvoj oče

Peter Kaves.

Pripis. Mislim, da se bo dobil kak dober tuji človek, ki mi bode grob izkopal, grob na samoti, kakoršen mi bo prav. Druzega ne potrebujem. Tudi tega ne

potrebujem, da bi ti vedel za-nj. Pusti tedaj vse z nimar. Ne trudi se popraševati, kje sem bil poslednji čas. Skrbel bom, da bo daleč od tebe.

Štiri in dvajseto poglavje.

Če hoče je dobro,
Če noče je prav.

Stara pesem.

Gospod Benjamin s Slemenic je bil star dokaj let. Tudi je bral nektero pismo in marsikter testament. Vendar si je mož v tej uri priznal, da enacega pisma in testamenta ni še imel v rokah. Čuden človek, čuden oče, pisalec tega pisma! Kakor ga ni mogel umeti v življenji, tako se mu je zdaj iz pisma videl nerazumljiv. Ali je mogoče, da ima tak človek kaj ljubezni do svoje krvi, svojega sina, ki mu z mrzlo kratko besedo pové, da je njegova mati zavržena, ki mu razloži vse svoje grehe, ki ga na smrtni postelji pusti in se gre daleč, na tuje obesit ali ustrelit! In vendar, če je grajščak to reč po drugi strani ogledoval, moral si je pritegniti, da je imel ta čudni človek še precej veliko ljubezni. Zarad majhnega vzroka — vsaj Slemeničanu se je majhen zdel — pustil je življenje, da ne bi nadlegoval sina; šel je daleč, da ne bi nadlegoval sina. — Pa vse to bi bil lahko storil, da ne bi bil sinu zagrinjala odtegnil

od skrivnosti, ktera mu je morala vse življenje pravo veselje kaliti, kedar se je bode domislil. Zopet pak je morda bolje za človeka, če si zna to in ono razložiti, kakor če ostane neveden in v temi o tacih rečéh, ktere bi rad vedel, naj so potem dobre ali slabe.

Tako je premišljal grajščak prebravši pismo.

Kar je bral o umrlem desetem bratu, kar je videl v testamentu o Kvasu, vse se mu je zdelo čudno, ni skoro vedel, ali bere prav ali ne.

Dolgo je vrtel pisanje v rokah, še enkrat in še enkrat bral, in ni vedel skoro, kaj bi rekel Marijanu, kako bi ga tolažil.

„Kaj čem zdaj storiti?“ pravi Marijan.

„Ničesa ne. Skušajte se razmisliti na druge reči. Delati je še čas. Slabi ste še in najprvo se morate varovati. Ko bi bil mogel vedeti, da je pismo tako resnobno, ne bi ga vam bil še dal.“

„Razmisliti? Kako!“

„Bo že kako, že! Ni tako hudo, kakor si mislite. Očeta res nimate, pa bodite preverjeni, da imate prijatelje, ki bodo storili vse za vas, kar je mogoče in kar potrebujete djanja in sveta. Vsaj kar morem jaz, to vam je gotovo.“

Marijan seže grajščaku v roko.

„Morda ni po volji vašega ranjcega očeta, da sem tudi jaz bral to pismo, ki je gotovo pisano samo za vas. Zató pa ne skrbite. Vedel bom te reči sam. Sicer pa vam svetujem ne kažite ga nikomur več.“

Na dalje vam svetujem, da ostanete nekaj dni pri nas. Tu imate boljo postrežbo, ko doma, in — —“

„Doma nimam“ pristavi Marijan.

„Imate denar in domov je potlej veliko; pa o tem bova že še govorila. Tukaj pri nas imate nekaj družčine, kolikor toliko in v zdanjem stanu je morda bolje za vas, da niste sami.“

Marijan je ostal na Slemenicah.

Več dni se je grajščak skrbno ogibal pogovor napeljati na te reči. Videl je, da se ni motil, ko je mislil, da mladenču žalostna vést ne bo toliko do srca segla, da bi njegovemu še slabemu zdravju škodilo. Po svoji dobri natori je v družčini kmalo pozabil, kar bi ne bil marsikteri drugi v enakem stanu tako prenesel.

Zdravje se mu je kmalo utrdilo in ž njim precejšnji del prejšnje veselosti.

Z Manico je govoril Marijan ta čas precej veliko. Tudi tega je bil grajščak na tihem vesel, zakaj povedali smo že prej, da je imel mož zraven vseh svojih dobrih lastnosti tudi precej samopridnosti in bil je preveč praktičen, da ne bi bil vedel, koliko veljave ima denar na tem svetu. Všečna pak mu je bila misel, da bi mu bogati Marijan utegnil vendarle postati zet. Vendar se je tudi Kvasa domišljjal in priznati si je moral, da je zdaj majheno drugače sodil dediča posestva na Polesku, ko pred svojega učenika.

Toda ko bi bil skrben oče vedel, kakovi so pogovori med Marijanom in Manico, popustil bi bil prvi

del svojega številjenja. Marijan se je ravnal po uku, ki mu ga je oče v poslednjem pismu dal; ne bodi nikomur na potu. Ker mu je Manica naravnost in za vselej odrekla, udal se je in govoril je ž njo o Kvasu. Mladenču, ki je bil brez vsake globlje in stanovitne strasti, vzlasti po zadnjih skušnjah to ni bilo težko. Da celo neko veselje je naposled imel, ko mu je deklica obljubila prijateljstvo in je to njeno dobroto povrnil, da je Kvasova pisma prejemal na svoje ime in je Manici oddajal.

Kacih pet tednov je tako minilo. Marijan je skoro pozabil, da ni domač.

Benjamin ga neko popoldne povabi, naj gre ž njim k nekemu sosednemu grajščaku, kake dve uri od Slemenic. Da-si ravno ne posebno rad, udal se je Marijan vendar, ker ni imel nobenega izgovora. Vsedla sta se na voz in odpeljala.

„Danes se morava zmeniti do dobrega“ pravi grajščak po potu. — „Ondan nisem hotel z vami o rečéh govoriti, ktere vam gotovo le neprijetne spomine budé, vzlasti zató ne, ker ste bili še slabega zdravja. Zdaj ste se okrepčali in mislim, da ste se že tudi privadili in udali v to, kar je in drugače ne more biti. Jaz mislim, da se vam bo treba ozreti za kako domačijo. Polesek morate tako prepustiti Kvasu. Dobro pa je in najbolj varno, da svoje premoženje kam založite, to je, da kaj kupite. Bog obvaruj, da bi mislili, kakor bi se vas jaz ali kdo drugi naveščal v naši hiši, temuč radi vas imamo vsi kot sina

in pri nas ste lahko, kedar in dokler hočete. To pa boste sami sprevideli, če kaj pomislite, da je prav, kar vam svetujem.“

Marijan pobesi glavo in molči.

„Kaj mislite?“ vpraša Benjamin.

„Vi me domislite, da moram po očetovi želji iti od tod. Pa kam čem iti. Zares to mi je težko. Tukaj sem ljudem in kraju vajen, drugod se ne bi mogel privaditi,“ pravi mladeneč.

„Saj vam ni treba Bog vé kam iti. Oče vam ni določil doklej. Če kupite dve uri od Poleska kako domačijo, niste več na Polesku. In jaz ne vem, zakaj bi daleč hodili, niti ne umem, zakaj vam je vaš oče ta svét dal. Gotovo je, da je to ena njegovih čudnih želj, za katero ni imel nobenega imenitnega vzroka. Česar se je bal, da bi namreč tista pisma v tretje roke prišle, to se ni zgodilo. O njem tukajšnji svet ne vé ničesa. Tedaj so gotovo vsi njegovi razlogi spodbiti in brez vsake vestí lahko mislite, da je njegovi volji ustrezno, če storite, kakor vam jaz pravim.“

Marijan zopet nekaj časa ni odgovoril.

„Kvasu moram Polesek prepustiti. Kedar boste hoteli in utegnili, naredila bova pisanja, kar jih je treba, da se mu pošljejo,“ pravi potem.

„To ni mogoče. Vi niste še dovolj stari in skazati ne morete, da ste očetov dedič, če pisma ne pokažete, česar pa gotovo ne boste storili. Za zdaj ne morete na svoje ime ničesa kupiti, ničesa oddati. Čez tri leta pak, ko očeta ne bo nazaj, lahko ga

razglasite za mrtvega in potem boste delali na svoje ime.“

„Kako! Jaz sem že Kvasu pisal, da je Polesek njegov in sem mu poslal, kar sem dobil za letošnjo najemnino.“

To me prav veseli in je pravično. Tako lahko delamo te tri leta in potem se reč popolnoma vravná. Vse to bom jaz preskrbel, če hočete. Tudi če boste kaj kupovali, delal bom jaz za vas.“

„In kje bi se kaj kupilo?“

„Tukaj, kamor ravno zdaj greva. Če bo vam po volji, zgodi se brž, jaz sem to reč že pred pozvedel in premislil. Da se pa vam ne bo treba bati, dal vam bom vsa pisanja v roke.“

„Dobri ste za-me kot drugi oče, zaupam vam brez vsega in vam bom hvaležen.“

Grajščak se nasmehljá in pravi: „To bi storil vsak pošten mož za vas.“

„Kupila bova naj bo kakor hoče. Potem ostane vaš sosed in Kvas bo prišel menda kdaj sem, Zdaj vé, da mi je v rodu in prav rad bi videl, da bi kmalo prišel. Zmerom sem ga rad imel do zadnjega, ko sva se sprla. Tačas nisem bil pameten. E, še vesele dni bomo imeli, kedar pride. Da, kupila bova, naj velja kar hoče.“

„Tedaj ste Kvasu že pisali?“ vpraša Benjamin čez nekaj časa.

„Že precej dolgo je tega. Dvakrat sem pisal. V prvič ni hotel verjeti.“

„Kako ste zvedeli napis in zakaj niste ničesa povedali?“

Marijan malo zarudi.

„Resnico vam bom povedal. Po Manici sem ga zvedel.“

Benamina je ta novica malo čudno zadela. Obmolknil je in ustnice stisnil. Ta beseda ga je podučila, da se je zmotil v svojem upanju, da mu bo na zadnje vendar-le Marijan zet.

„Jaz sem menda enkrat z vami govoril zastran Manice. Zdaj pa vidim, da ni mogoče in ne hotel bi, da bi se zgodilo, kar bi jej ne bilo po volji. Zató sem si namenil, da bom pri vas za Kvasa govoril in sem mu v zadnjem pismu obljubil. In Manica me ima od tega časa rajši ko pred.“

Benjamin se je naslonil na vozu in ni rekel nič.

„Kaj ne, da se ne boste branili? Jaz jej privoščim sreče in Kvas — tudi ni napačen človek. To se vé, da bi jaz rad videl, da bi bilo — — —“

Poslednjega stavka Marijan ni mogel ali ni hotel dokončati. Slišal je pa grajščak zdihljej in namesto odgovora podal mu je roko in rekel:

„Dobro srce imate, malokdo bi tako govoril.“

Pet in dvajseto poglavje.

Kdor pa hoče še peti,
Mora od kraja začeti.

Narodna pesem.

Dobra štiri leta pozneje je mlad mož nekega jesenskega popoldne peš koračil po kamenitem potu od Obrhka proti Polesku in Slemenicam. Do vasi se je bil pripeljal in pustil voz in voznika pri Obrščaku, sam se ni mudil, ni vprašal ničesa, govoril ničesa, kakor naročevanje, da naj se vozniku dá piti in jesti, kolikor hoče na njegov račun. Obrščak ni bil vajen gosposkih gostov sprejemati, zato se je čudil temu gospodu in skušaje obnašati se prav uljudno, bil je neroden in neumen videti. Zdelo se je staremu krčmarju, kakor da bi bil tega gospoda že nekje videl. Preštel je v svojem spominu vse oskrbnike bližnjih grajščin, tržaške hrastarje in druge kupčevavce, ktere je kedaj videl v vasi ali po semnjih, pa nobenega ni mogel najti, da bi bil tako čedno černo opravljen, da bi imel tako rujavo brado in bi bil tako mlad, kakor ta, ki ni mogel naštetih veliko več ko šest ali sedem in dvajset let svoje starosti.

Med tem ko je krčmar tako premišljal in ni mogel ugeniti, prišel je mladi gospod blizo Skal. Tam je malo postal, naslonil se na svojo paličico in nekako otožno gledal čez sterme pečine. Koj pa so mu prišle druge misli in koračil je naglo dalje po stezi.

Prišedši iz ovinka in iz grmovja zagledal je pred seboj Slemenice. Solnce je nekako čudno obsevalo belo grajsko hišo, ki je ponosno in samotno izmed zelenega drevja molela svojo rudečo streho na kvišku. Ta razgled je bil res lep, našemu popotnemu pak je menda še posebno ugajal, zakaj vidno je bil ginjen, obstal je v drugič in djal pol na glas: To je tvoja rojstna hiša! Tam si se rodila za-me, za-me se razcvela, tam sem čul tvojo prvo sladko besedo, da me ljubiš, tam si me čakala dolgo in dosti dni in si mi zvesta ostala. Tudi katero grenko uro si morda imela zarad mene, in vendar je tvoja blaga duša vredna, da bi poznala le srečo in mir. Dom moje ljube! kolikokrat sem te videl v svojih sanjah in zdaj si mi v resnici pred očmi; zdí se mi, kakor da bi mi star ljub prijatelj roko molil.“

In kakor bi hotel srce utišiti, ki mu je nemirno tolklo v nedriji, prikrižal je na prsih in pod pazduho roke in gledal. S polja je bilo že večidel vse pospravljeno, lahna sapica je majala visoko odžeto strnišče po ravnini daleč tje do grada. In tam pod gradom je videl grajsko čedo na travniku, pastirja, ki je ležal na tleh, in psa, ki je kakor skrben varuh letal okrog rogatega krdela in zdaj to zdaj ono neubogljivo živinče oblajal in vračal. Na poslednji njivi pak je mrgolelo delavcev, ki so turščico rezali in znašali na kupe. Zdelo se je Kvasu — vemo, da ga je bralec že spoznal — da vidi tudi visoko postavo gospoda Benjamina, ki je stal sredi svojih hlap-

cev in tlačanov. In nehoté mu je na misel prišlo, kako se je ločil od tega moža in od tega kraja, kjer je bil srečen, srečnejši kò kje drugje v daljnem svetu. Kako bi bil tačas mislil, da se bode tako vrnil, povabljen, pričakovan! Kako bi bil mislil, da bo kedaj lastnik malega gradiča, ki ga je videl na vzhodnji strani!

Iz teh in enacih misli ga je prebudilo kričanje, ki ga je slišal za seboj iz grmovja: „Hej, pravim! Zgaga, bleda voda! Hej kozača!“

Ozrè se nazaj in zagleda znano podobo iz nekdanjih časov, namreč Kerjavlja. Mož je bil malo postaren, še slabeje oblečen ko včasi, pa še vedno tistega zabuhlega obraza, z malimi živimi očmi in čokatim životom. Gnal ali bolj prav vlekel je za seboj sirasto kozo, kateri je bila debela verv okoli vratú prevezana. V levici pak je držal polenu podobno palico, in ker se mu je koza z vsemi štirimi nogami upirala, postal je včasi in jo pretepel, potem pa zopet vlekel za seboj in klel: „Bleda voda, volk te potiplji, konjska smrt, da bi hudiča ne videl, hej! Jaz ti bom že dal pesje obisti in palico po rebrih, da se mi boš vedela izgubljati.“

Tako je privlekel Kerjavelj kozo do Kvasa.

„Kaj se ti je zamerila žival, da jo tepeš?“ pravi Kvas.

„Kaj?“ pravi Kerjavelj in korači vštric Kvasa s svojo kozo — „izgubila se mi je bila. Že dva dni nisem videl te bérdje potepilne. Pasel sem in čevelj

sem šival, pa je je zmanjkalo. Za vruga je ni bilo nikjer. Koliko sem prestal zavoljo kleka! Dve noči nisem spal in obé noči se mi je senjalo le od kože in od kože. Jesti nisem mogel nič, ni kislega mleka ni kruhovca. Zmerom sem je iskal po hosti in po polji, klical in vpil: sirka ná soli, ná, sirka! Pa menite, da sliši? Jokal sem se po hosti, kaj pravim, jokal, da mi je sedem vrst solz teklo po licu, kakor da bi se ranjce matere ali moje Urške domislil. Pa menite, da se človek kozi smili? Ko bi se na meh drl, se jej ne smili! Čakaj, čakaj, ti bom že dal!“

In rekši se Kerjavelj zopet obrne in jame srdito natepavati po kozi za kazen, da mu je tolike nadloge in žalosti prizadela.

„Nikar ne tepi!“ brani Kvas. „Žival nima pameti!“ „Kaj!“ rohní Kerjavelj. „Če vi mojo kozo zagovarjate, ki je pred Bogom in pred ljudmi porredna in pregrešna, niste nič bolji ko ona.“

Kvas se nasmeje moževi jezici.

„Ali mi veš povedati, kaj je na Slemenicah novega? Kaj počne stric Dolef?“ vpraša ga, da bi govor na drugo napeljal, ob enem pa da bi zvedel kaj.

„Dolef? Kaj ste ga poznali? Pač, pač saj on je bil tudi gospod, ko je bil še mlad. Dolef je že tam, kjer muh ni, tri čevlje pod ježo, kakor je djal deseti brat Mrtinek Spak, ko ni bil še umrl. — Pa kaj ste popred djali, da koza nima pameti?“

„Umril je, praviš? Ali je to res?“ vpraša Kvas strmé.

„Deseti brat? Kaj pak da!“

„Dolef?“

„Tudi Dolef. Pri Obrščaku se je bil lansko zimo brinovca nalezel in je v snegu obtičal za svinjakom. Mesec mu je luč držal, svinje so mu pa za zadnjo uro krulile — Bog jim odpusti, saj jih je Obrščak že zaklal in jaz sem tudi dve klobasi od njih dobil, Dolef je pa zmrznil.“

Po tej vesti je Kvas resen postal in se zamislil. Pač žalosten konec za moža, kateremu je bil Bog dal obilo uma in družih darov. — Tako Kvas ni slišal obširnega Kerjaveljevega razlaganja, da ima koza več pameti kakor človek, da se to jasno vidi na njegovi kozi, ki samo zaradi slabe vesti noče rada iti za Kerjavljem, temuč se mu vedno ustavlja itd.

V svojem blebetanji je Kerjavelj omenil tudi desetega brata, kakor veljavno pričo da je res, kar trdi o kozji pameti. To je Kvasu naneslo misli od nesrečnega Dolfca na Mrtinka in da bi zvedel, v kakem spominu je njegov bratranec, vprašal je: „Ali je že dolgo, kar je deseti brat umrl?“

„Naj umrje, mrcina!“ zagodernja Kerjavelj. „On je imel denar in pri meni je ležal in jaz sem mu stregel. Pa menite, da mi je kaj pustil. Nič! Pa jaz že vem, kdo je tega kriv.“

„Kdo?“

„Tukaj gori na Slemenicah je bil nekdanj — ni dolgo let tega, ravno tisto leto je deseti brat umiral — nekov maslé, goljuf in podpihovavec za šolmoštra,

za tacega, ki brati in pisati uči in kaj vem kaj še. Tisti nepridiprav je bil zadnje dni pri Mrtinku in mu je odsvetoval, naj mi ničesa ne zapusti. Jaz vem, da je tako storil, da-si ravno sem ga za pet ran prosil, naj me v testamentu zaznamova. Ako bi ga je jaz še enkrat v pest dobil, ko bi mi pred oči prišel, jaz bi ga pomikastil in pretrl in pretepel, kakor se snop pretepe. V vodo bi ga vrgel, v globoko vodo, ali pa še ozmerjal bi ga, da bi me pomnil.“

„Ali bi ga poznal, ko bi zdaj k tebi prišel, Kerjavelj?“

„O kaj pak! Kakor srebern groš, tako bi ga poznal. Tolikošen je ko vi in tak, ves tak, samo brade nima take volčje podobe, kot vi. Pravijo nekteri, da mu je Marijan, ta ki se je tukaj na Stavnik, dve uri od tod, preselil in zdravnikovo hčer za ženo vzel, Polesek dal, zastonj, prav zastonj. Jaz pa tega ne verujem, zakaj dobro vem, da Marijan ni tako neumen, da bi kaj tacega zastonj dal. So-sebno pa tacemu malopridnežu ne, kakor je ta. Mar naj bi dal meni kaj ali pa komu drugemu, če ima preveč.“

„Ali pa veš, da je tisti šolmošter, kakor mu praviš, tako malopriden, Kerjavelj?“

„Vem, vem. Pa čegav ste pa vi in od kod ste, da mene po imenu poznate?“ vpraša Kerjavelj zvestó.

„Iz Dunaja pridem.“

„Kaj me tam poznajo? Glejte-si no! To bom pa pri Bučarji povedal, drevi na preji. I, lahko je, da, je že tako! Slišali so menda tudi na Dunaji, da sem

jaz tisti Kerjavelj, ki je bil pomorski vojščak in je hudiča razklal, na dva kosa razklal. Kaj ne da? Glejte, glejte! Bog zna, ali tudi cesar vé za-me ali ne? Kakošen je neki cesar? Ali sta kaj govorila kedaj?“

Lovre se nasmehljá. Da more tudi Kerjavelj svoje slave — to se ve da žalibog le namišljene — vesel biti, tega ni vedel.

„Kako vam je pa ime, gospod? Rad bi vedel, da bom znal povedati,“ pravi Kerjavelj.

„Lovre Kvas mi je ime in oni Polesek je moj.“

Kerjavelj debelo pogleda, ustavi se s svojo kozo, debelo in velikansko roko dene Kvasu na ramo in pravi ves v veselji: „O! kaj ste res vi? Ste že vi! Ste že! O! bolj sem vas vesel, kakor da bi svojo ranjco Urško videl, ki sem jo rad imel. Bog vam daj zdravje! Raca na vodi, konjska smrt, hudiča ne videl, — zmerom sem dobro o vas govoril in hvalil sem vas, kamor sem prišel, pri Bučarji in Obrščaku in v hosti pri smreki, ko sem smolo drl.“

„Ali nisi popred, ko me nisi poznal, drugače govoril?“

„Kaj? Jaz slabo govoril, grdo govoril? Ni res, kdo pravi! Vprašajte, kogar hočete, vsak bo vam povedal, da sem vas hvalil. Kaj ne, da mi boste pustili po vaši hosti kako smreko zasekati, da bo rajša smolo cedila? Saj nočem tako zastonj. Ampak črevlje vam bom zakrpal zató in dobro vam je bom zašil. Če je treba še tako velik župánec ali zaplato na-nje prišiti, jaz znam. Glejte, kako sem svoje dobro okrpal.“

Še več tacega je Kerjavelj pravil, predno sta prišla do razpotja, kjer se je Kvas obrnil proti Slemenicam, Kerjavelj pa proti hosti domu s svojo zopet najdeno kozo, katero je iz gole ljubezni zdaj pa zdaj lopnil po boku.

Kolikor bliže je Kvas gradu prišel, toliko počasneje je korakal. Raznovrstni čuti so ga premagovali. Srce mu je bilo polno. Zdelo se mu je, kakor bi bil še le včeraj tod hodil. Vsak grmiček, vsak jarek ga je domišljjal, kaj je nekdanj tod sprehajaje se mislil in čutil. Hrepenenje, da bi videl njo, pospeševalo mu je stopinjo, pa zopet je koračil počasi in zdelo se mu je, kakor da bi ga nekaj težilo.

Gospod Benjamin je bil ž njive zagledal tujega gospoda iti proti gradu. Šel je tedaj k potu in gostu nasproti. Ko sta se sešla, spoznal ga je brž. Vesel ga je pozdravil in mu pomolil roko.

Spraševal ga je po prvem srčnem pozdravljenji to in ono in zvedel, da je svoje učenje srečno prestal, da je zdrav, da je poslednje pismo prejel itd.

„Gospod doktor! pojte gori na dom. Manica je doma in mati. Jaz imam še nekaj svojim ljudem povedati, potem pa koj pridem in pomenili se bomo na drobno in več,“ djal je grajščak.

V gradu je Lovre zvedel, da je Manica v svoji sobi. Deklica je sedela pri neki knjigi, ko je Lovre stopil préd-njo. Ko ga je zagledala, vstala je s stola, vskliknila, podala mu roko, oko je govorilo, kipeče veselje jej je zvezalo jezik, izgovorila je samo njegovo

ime in v tem imenu je bilo povedano vse, vse! Še le ko so priteklo po lepem bledem licu bliščeče, vroče solze, oznanovavke nečesa neizrekljivega, prišle so besede, vpraševanje in odgovarjanje.

In pol leta, pol dolzega leta pozneje je poštenjak Kerjavelj sedel sredi vaških otrok in beračev na Slemenicah v družinski izbi in se dobro mastil v jedi in pijači. Zakaj bila je svatovščina, na katero so bili povabljeni Marijan s svojo ženo, Vencljevo hčerjo, in veliko družih ljudi, Kerjavelj pak se je bil povabil za prežarja sam. In dobro se je možu godilo, djal je, da je v malih nebesih. Doletela ga je celo proti večeru čast, da je bil poklican v gosposko sobo, kjer sta ženin in nevesta, dr. Kvas Polešččan in Manica iz Slemenic, skupaj sedela sredi gospode, in je Kerjavelj moral povedati, kako je hudiča presekal in kako se mu za ranjco spreljubo Urško toži, s katero sta korenje zasadila, da ga je bila vsaka luknja polna, s katero sta od sv. Kozmeka do vseh Svetih v božjem strahu živela in gledala, kako so drugi pogačo rezali. Celo s spominom o desetem bratu se je bil ta dan z lepo spravil, ko je slišal, da sta mu gospoda Marijan in Kvas postavila lep spominek iz rezanega kamena na grob, kateri je svetu oznanjal, da tukaj počiva: deseti brat.

Naznanilo.

Pri vredništvu slov. Glasnika in po bukvarnicah je na prodaj „Cvetje iz domačih in tujih logov“ po šestkah in posamesnih delih po pristavljeni ceni:

- I. vrsta (zv. 1—9): a) Šiljerjev **Viljem Tell**, poslovenil Fr. Cegnar, po 80 kr. b) Platonov **Kriton in Apologija**, poslovenil J. Božič, 30 nkr. c) **Babica** od B. Nemcove, posl. Fr. Cegnar, po 1 gld. in d) Ksenofontovi **Spomini na Sokrata**, posl. L. Hrovat, po 54 nkr. Cela I. vrsta veljá 2 gld. 24 nkr. (brez Ksenof. „Spominov“ pa 1 gld. 80 nkr.)
- II. Šestka (zv. 10—15): a) G. Krekov **Na sv. večer**, v 3 spevih po 24 nkr. b) Virgiljevo **Poljedelstvo**, poslovenil J. Šubic, po 40 nkr. c) Sofoklov **Ajant**, posl. M. Valjavec, po 36 nkr. d) **Kitica Andersenovih pravljic**, posl. Fr. Erjavec, po 30 nkr. e) **Veronika deseniška** v 15 spevih od J. Frankolskega po 36 nkr. in f) A. Umekov **Ciril in Metod** po 24 nkr. Cela II. šestka velja 1 gld. 50 nkr.
- III. Šestka (zv. 16—21): Povest **Alvaredova družina**, posl. J. Parapat, po 50 nkr. b) Bilčevi **Pervenci** po 50 nkr. c) Lermontov **Izmael-bej**, posl. Vesnin, po 30 kr. in d) Chocholovškova pripovedka **Agapija**, poslovenil L. Podgoriški, po 30 nkr. Cela III. šestka po 1 gld. 50 nkr.

IV. Šestka (zv. 22—27): a) **Pesmi**, zložil A. Umek, (174 str.) po 70 nkr. in b) **Kirdžali** podonavska povest, spisal M. Čajkovski, poslovenil Podgoričan, (3.3 str.) po 1 gld. Cela IV. šestka veljá 1 gld. 50 nkr.

V. Šestka (zv. 28—33): a) Pellikova tragedija **Tomaž Mor**, poslovenil J. Križaj (96 str.) po 36 kr. b) **Slovo o polku Igorovè**, poslovenil M. Pleteršnik (24 str.) po 10 kr.; c) **Deseti brat**, izvorni roman, spisal J. Jurčič (278 str.) po 80 kr.; d) **Zora in Solnea**, pri-povedna pesem v 3 delih po 30 kr. Cela šestka veljá 1 gld. 50 kr.

Dalje se utegne dobiti Fr. Erjavčevó **Živalstvo** po 75 kr. in Tušekovo **Rastlinstvo** po 65 kr.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000045609

